

Szerkeszti:
Tar Károly

Munkatársak:
Békássy N. Albert, Kasza Imre (képzőművészeti rovatvezető), **Kovács Ferenc** (szerkesztő helyettes), **Lőrinc Ágnes** (szerkesztőségi titkár), **Maros Miklós, Sulyok Vince, Szente Imre.**

18 - 19. szám (2257 — 2448 oldal) ☺ **2007**

Tartalom

Irodalom

Tar Károly: Versek

Lőrinc Ágnes: A csend — Pilinszky János költészetében

Észak hírnökei

Lindner László: Koppenhága művészei

Molnár István: Versek — Tar Károly fordításában

Csillag János: Versek — svéd és magyar változatok

Kalevala — Szente Imre fordítása (folytatás)

Ari Behn: Vége — Norvégból fordította: Kovács katáng Ferenc

Bernhard Nordh: A hódtavi újtelepesek (folytatás)

Klaus Hagerup: Markus és Diana. Tomán Monika fordítása:

Rügyek

Tomán Monika: Sodrásban

Akik előttünk jártak

Libik György

Páholy

Tar Károly: Száraz oázis. — Grotoszki játék két felvonásban

Erdős Irma ösztöndíj Marosvásárhelyen

Varga Zsolt: Magyar színművek a skandináv színpadokon a XX. század első évtizedeiben

Képtár

Dr. Závodszy Ferenc, Hans Lindholm: Svéd művészet dióhéjban

Akik előttünk jártak: Nagy Endre

Liszes István kiállításáról, Demeter Zsuzsa, Ajtonyi Imre, Lulich György,

Buday Károly

Járkáló

Teleki Gergő Svédországban

Aniszi Kálmán: Örök szolgálatban

Tar Károly: A HHR hírlevelére

Nádasdy-Farkas Irén: Segíts magadon

Forró Tamás: Népfőiskolán - Norvégiában

Könyvek

Sulyok Vince: Szegény ország

Tar Károly: Szerenád dobra, cintányérra és más ütőhangszerekre

Kaiser Otto: Határtalan irodalom II.

Megjegyzések

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság

Hulej Anikó: Nyíregyházai könyvtáros Norvégiában

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Képtár melléklet

Lapszámunkat Nagy Erika fotógrafikáival és Nagy Klára fotókompozíciójával díszítettük. A címlapon Liszes István munkája - fényképezte: Kovács Ferenc. A hátlaton: Benczédi Ilona: Három grácia (gipsz)

Tar Károly

Haiku-koszorú

Pusztul a remény.
Csak vágyainkban zöldell.
Szivárvány készül?

*

Szivárvány készül?
Vajúdik a messzi ég:
Pusztul a remény?

*

Pusztul a remény
- túskevérfal a bogáncs –
a szikkadt réten.

*

A szikkadt réten,
- bogáncskóró-várunkban -
pusztul a remény.

*

Pusztul a remény.
Vajúdik a messzi ég.
Szivárvány készül?

*

Szivárvány készül.
Csak vágyainkban zöldell
a pusztá remény.

*

A pusztá remény
- bogáncskóró-várunkban -
zord túskevérfal.

Haikuk

Hajnalban nyuszik
jönnek ablakom alá.
Fény kúszik reám.

*

Óraketyegés.
Lüktet az idő bennem.
Lélegzik a csend.

*

Gomolygó felhők
sötétlenek fölöttünk.
„Géza, kék az ég.”

Este

eljött hát az este
egy nap ez a világ
hány csók az életünk
tudjuk mi vár miránk
ha fel nem ébredünk

egy lépést előre
kettőt szépen hátra
tangózva ébredünk
s lejtünk másvilágra
ennyi az életünk

és a hirtelenben
moccanó értelem
kilépés-életünk
pillanat-félelem
hogyan kell ébrednünk

Lőrinczi Ágnes

A csend - Pilinszky János költészetében

Folytatás előző számunkból

A csend témakörei és motívumai verseiben

Pilinszky versei mindenekelőtt nyelvi-formai egyszerűségükkel hatnak az olvasóra. Míg más költőinknél, például Aranyánál nyelvének gazdagsága ragad magával, Pilinszkyknél éppen nyelvének cicomázatlan letisztultságát csodálhatjuk. Költői pályája alatt nem írt különösen sok verset, lírai életműve nem több kétszáz oldalnál, és ezekben csaknem ugyanazokhoz a kulcsszavakhoz és motívumokhoz tér vissza.

*Amiként kezdtem, végig az maradtam.
Ahogyan kezdtem, mindvégig azt csinálom.
Mint a fegyenc, ki visszatérve
Falujába, továbbra is csak hallgat,
Szótlatlanul ül pohár bora előtt. -Amiként kezdtem-*

(Pilinszky, J. 2000:93)

Megszólalásainak épp ez a sok közbeékelődő hallgatás ad rendkívüli súlyt. A csend értelemalkotásának nemcsak feltételeit, hanem tartalmát is alapvetően meghatározza, hogy radikálisan kontemplatív kapcsolatot jelöljön a világgal, és e kapcsolatban megvonja magától a nyelv által érzékelhető beszédet. A versek tartalmilag nagyon sok olyan témát dolgoznak fel, amelyek magukban hordozzák a csendet, mint egyetlen megnyilvánulási háttér, - *emlékezés*; - *bűntudat*, vagy éppen szükségszerűen magukkal hozzák a csendet, mint végkifejletet, - *üdvözülés*.

A csend kontemplatív kommunikációs lehetőségének értelmezését Pilinszky költészetében, ahogy a misztikus hagyományban nem-, itt sem választhatjuk el az emlékezettől és az együttzenvedéstől. Az emlékezés csöndbeli működésére a legjobb példa talán a *Kis éjizene-Mozart* című verse, amelyben az emlékezet munkája létesít kapcsolatot különböző befejezettnek tűnő, jelen idejű képzetek között.

Mozart

Egy ház, egy udvar. Álom és halálom.

Délszaki csönd, emlékezet.

Reflektorfény a falakon,

üresség és márványerek.

„Dans cette maison habita Mozart”

Mozart lakott itt valaha.

Egy vázában virágcsokor.

Óh, vesztőhelyek illata!

Kis éjizene-Mozart- (Pilinszky, J. 2000:78)

A befejezett jelenlét ebben az esetben különösen fontos, mert egyedül a létezésnek ez a módja teheti lehetővé az emlékezés és a passió szoros összetartozását a csendben. A *KZ-oratórium* szertartásszerű játékát ez az összekapcsolódás indítja el, és gyakori közös megisméltése tartja fenn:

Halálos csend.

Gótbetűk.

Németország.

-

(Pilinszky, J. 2000:69)

A legpontosabban mégis a *Passió* című vers mutatja, miként vannak jelen a vallásosan értelmezett csendben az emlékezet által befejezett jelen idejűen felidézett dolgok, és miként hatja át őket a szenvedés. És e sorok minden külön magyarázat nélkül azt is világossá teszik, miként tekint Pilinszky arra az emberi botrányra, amit Auschwitz jelképez:

Csak a vágóhid melege,

muskátli szaga, puha máza,

csak a nap van. Üvegögötti csendben

lemondanak a mézároslegények,

de ami történt, valahogy mégse tud végetérni. (Pilinszky, J. 2000:80)

A büntudat kezdettől fogva mélyen átjárta a költő világlátását, énképét, és így - természetesen - verseit is. A *Szálkák* kötetben ez azonban verbális önkínzásba toroklik, amely az olvasó számára kissé elidegenítő élmény. Ettől eltekintve érthetővé válik, a költő nyilatkozataiból, írásaiból következtetve, hogy miféle bűnök terhét viseli.

Büntudatát összetevő egyik tényezője a kollektív büntudat. Pilinszky számára -

morális érzékenységéből következően - a lágerek népirtása nem egyszeri történelmi katasztrófa volt, hanem soha el nem múló, mindig jelenlevő figyelmeztetés arra, hogy ím erre is képesek vagyunk mi, emberek.

Hittel vallotta, hogy verset írni csak az ott történt borzalmak tükrében lehet, s csak úgy, ha magunkra vesszük annak minden felelősségét. Ennek alapján nem véletlen, hogy gyakran olvashatunk olyan verseket, amelyekben a büntudat és a szenvedőkkel való azonosulás általános érvénnyel fogalmazódik meg mint például a *Parafrázis* című versben:

*Mindenki táplálékaként,
ahogy már írva van,
adom, mint élő eledelt,
a világnak magam.*

(Pilinszky, J. 2000:29)

A *Sírvérs*-ben az elhunyt utódjaként megszólaló költő tesz ígéretet Isten s ember előtt az emlékező utód feladatáról, amelyet magára vállal:

*Nem görbülhet egyetlen hajuk szála,
őrzöm legkisebb ráncaik
a kőzeteknél konokabban
az ítéletnapig.*

*Könnyeik szivárgó ereken
szemérmesen bujdosnak bennem,
és feneketlen tavat ásnak
a mindentudó hallgatásnak.*

(Pilinszky, J. 2000:30)

Itt látszik legjobban az a kapcsolat, amely szerint a büntudat maga után vonja a csendet, az a büntudat, amelyet a megtörténtekről való tudomásunk önkéntelenül is magával hoz.

Jellemző Pilinszky költészetére a szenvedőkkel való sorsvállalás a velük való azonosulás.

Verseiben igen szembetűnő a tanú érezte felelősségtudat. A költő, mivel nem tud változtatni a megtörténten, kötelességszerűen teljes mértékben vállalja, mert vállalnia kell az emlékező embertárs feladatát. Azt a feladatot, hogy mindazokért a borzalmakért, ami megtörtént, lelke remegésével vezekeljen. Megérteni helyettük azt az emberi kegyetlenséget, amely halálukat szomjúhozta és okozta. Felké-

szülni arra a tömeges halálra, amelyre az áldozatok maguk külön - külön nem érték rá felkészülni:

*(...) a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani
mielőtt földre roskadt.*

-Ravensbrücki Passio- (Pilinszky, J. 2000:46)

A költő viszont nem csak eddig jut el, majdnem emberfölötti kegyelmet érez a bűnösökkel szemben is. Túláradó részvétének körét tovább tágitva érti meg, hogy a hóhér is áldozat egyben, csak vele később számol le a lelkiismerete, vagy *a lincselő tömeg*. Pilinszky verseiben a kápók, az *angyalarcú* SS-tisztek épp úgy fegyencekké, bűnük elitéltjeivé - lényegülnek.

Hitvallása egyértelműen üdvözülésről beszél, csöndről, amit átjár Isten közelsége. Valamiféle kihunyásról, amely azonban legkevésbé sem abszurd eltűnés, hanem megnyugvás, hazatalálás:

*„Végül mindig Isten útját követtem,
bár színem fekete.
Ezért, ha egyszer elfogadtatom,
úgy leszek az üdvözültek sorában,
mint leeresztett sötét zászló,
becsavart lobogó,
szótlamul és jelentés nélkül,
és mindeneknél boldogabban.”*

Bár színem fekete - (Pilinszky, J. 2000:112)

Megkapó szépséggel összegzi bűn és kegyelem problematikáját, finom egyensúlyt teremtve az önvád és a bizalom között. Eddig is nyilvánvaló volt, hogy Pilinszky költészetének csendje keresztény hite jegyében fogant. Így nem lehet váratlan, amit a hetvenes évek néhány versében tapasztalunk: a passióba mindinkább belevegyül a megváltás eszkatologikusan megszerzett békéje, ami azonban továbbra is nélkülöz minden olyan tartalmat, amely az isteni meghívásban kapott végső üdvösségre utalna. Ez az egyik különbség Pilinszky költészete és esszéisztikája között, mert az utóbbiban beszél csak ilyesmiről. A versekben egyszerűen a halál, az élet elfoszlásának nyugalmaról van szó, ami nem mond ellent a megváltás-hitnek, sőt annak legkülönösebb, és legnehezebben elfogadható ismerete rejtőzik benne: minden jól van, ahogy van.

*Oszlás-foszlás, vánkosok csendje,
békéje annak, ami kihűlt, hideg lett,
mindennél egyszerűbb csend, ez lesz.*

Ez lesz- (Pilinszky, J. 2000:116)

És itt jutunk el addig a pontig, ahol a kezdet és a vég a csendben összekapcsolódik. A szöveg a csendre, mint a létezés foglatára és lényegi valóságára mutat rá. Arra a helyre, ahol maga a beszéd is született.

*A gyerekkor alkímiája
beteljesül, sikerül végre.
(...)
Mindemből csönd lesz és közelség.*

Nyitás- (Pilinszky, J. 2000:124)

*Megtesszük, amit nem teszünk meg,
és nem tesszük meg, amit megteszünk.
Valahol rettenetes csönd van.
Effele gravitálunk.*

Hommage á Isaac Newton (Pilinszky, J. 2000:141)

Motívumok

Pilinszky verseit szövevényes motívumháló fogja össze, s a visszatérő kulcsszavak legpontosabban a különböző előfordulások, az egyes kontextusok összevetésével érthetők meg. Ez a jelenség, életművének egyik alapvető sajátossága, egyszerre teszi titokzatossá, nehezen megfejthetővé, ugyanakkor nagyon is egyértelművé a költő műveit.

A csillagok motívuma, mint a csend megtestesítője van jelen leginkább a *Trapéz és korlát* verseiben és, már hézagosabban, a *Harmadnapon* verseskötetben. Az ezeket követő kötetekben meg teljesen eltűnik a versekből. Felváltja azt a hó és a tenger motívuma.

E három motívumra épülő motívumrendszer Istenre irányítja a figyelmet. A csillagok, mint a teremtett világ, vagyis az űr, az éj és az ég jelképei. Jellemző a csillagmotívumra az is, hogy használatakor a költő majdnem minden alkalommal direkt a csend érzékeléséhez köti:

(...) *csillagképeid,*
az ősi néma ábrák: -Te győzz le- (Pilinszky, J. 2000:9)

(...) *mint néma tó a néma csillagot, -Könyörgés-* (Pilinszky, J. 2000:12)

Elevenen a csillagok alá,
az éjszakák sarában eltemetve,
hallod a némaságomat? -Panasz- (Pilinszky, J. 2000:37)

A tenger és a hó motívum szervesen kapcsolódnak egymáshoz révén, hogy mindkettő Isten beszédét illetve hallgatását szimbolizálja. A tenger még ha Isten szavának is a jelképe, akkor is közel áll a csöndhöz, hisz Ő a csönd maga.

A hó motívuma a hetvenes évek elején egyszeriben nagyon gyakorivá vált verseiben, s néhány más kulcsszóval együtt, *vesztőhely, monstrancia, tabernákulum*, egyfajta külön verscsoportot hoznak létre. Ami a két utóbbi motívumot illeti, ezek költői jelentéstartalma igen csak kötődik az ismert egyházi szimbolikához: mind a *monstrancia*, vagyis szentségtartó, mind a *tabernákulum*, szentség ház, az átváltoztatott szent ostya őrzőhelye, a személyes isteni jelenlét legközvetlenebb tárgyi-asulásai, hordozói. Pilinszky azonban az isteni jelenlétnek egy harmadik közvetítőjét is felhossa: ez a *tenger*, amely maga a végtelenségével, örökös zúgásával, hullámverésével szüntelenül világunk részévé teszi Isten hangját, önkinyilatkoztatását.

A hó, a mindent befedő egyenletes fehérség ugyanakkor az örök csendnek, Isten hallgatásának a jelképe Pilinszky-nél. Ezt az összefüggést mondja ki a *Vesztőhely télen* utolsó sora is:

S a hó, a téli hó? Talán száműzött tenger, Isten hallgatása. (Pilinszky, J. 2000:101)

Ezért tér vissza oly gyakran a *behavazott tabernákulum* motívuma:

Nem jutok el a szentség házig,
örökre hó alatt marad
az a bizonyos tabernákulum,(...) - Tabernákulum - (Pilinszky, J. 2000:127)

Az emberi lét legszakrálisabb drámájának kifejezője tehát a látszólag oly hétköznapi kifejezés: hó. Viszont a csukva maradt ajtók, amelyeken az *Utószó* költője is zörget, s a *hőfödte háztetők* csendje az *irgalom marék hava* felenged, a *Gyerekek és katonák* című dráma hőséneke köszönhetően. Amikor a *porköpenyes kisfiú ki-szabadítja a hóbucka* alól a szentségtartót, egyben a tengert szabadítja fel: *lassan fölerősödő és elhaló hullámverést* hall a közönség. Erre azonban, Pilinszky világában, csak a kishercegi sugallatú kisgyerek képes: az ő tisztasága, romlatlan nyitottsága előfeltétele a transzcendens beáramlásának.

A *Mielőtt* című versben ahogyan a költő maga előtt látja a végítéletet, az ekkor felhangzó Isten iránti szeretetünkből fakadó sírásunk *fölszabadítja a tengert*. De addig, a bűn világában Isten csak hallgathat, mert:

Tengert sose látni a hóhér szobájának ablakából.

A tenger Istené,

s az ablak csukva van. - A hóhér szobája - (Pilinszky, J. 2000:97)

Kap-e választ Istenétől az ember kérdezi Pilinszky a *Kérdés*-ben, s a válasz jön, viszont honnan?

Hol járunk már az éden fáitól!

Világunk büszke madarának

csőrében porladunk.

Hullám befagy,

lüktetés, csobogás eláll,

meghasadnak az evidenciák.

Akárhonnán,

érkezhet mondat

akárhonnán? (Pilinszky, J. 2000:114)

A verseiben ki nem mondott csend - a stílus és a forma szintjén

Pilinszky költői hivatását nem abban látja, hogy új megközelítéseket, találó megfogalmazásokat, imponáló szellemességeket keressen, hanem abban, hogy egyszerűen mondja ki a dolgok nevét - a mindent megértés, a fenntartások nélküli azonosulás erejével.

A Ravensbrücki Passió

A *Ravensbrücki Passió*-ban kiragadott pillanat, a halállal szembenező fegyenc képét, a múltat vetíti az olvasó jelenébe:

Kilép a többiek közül,

megáll a kockacsendben,

mint vetített kép hunyorog

rabruha és fegyencfej.

*Félelmetesen maga van,
a pórusait látni,
mindene olyan óriás,
mindene oly parányi.*

*És nincs tovább. A többi már,
a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani
mielőtt földre roskadt.*

(Pilinszky, J. 2000:46)

Az ember emlékezetébe felvillanó képek tömörségére jellemző módon elevenednek meg a versben a kivégzés legtragikusabb mozzanatai, a *kilép*-és és a *földre roskad*-ás.

Némaság ez a vers. Egyedül a kép, a lencsevégre vett történet van itt, minden magyarázat, értékelés vagy épp végső kiáltás nélkül. Előbb a távoli felvétel mutatja a helyszínt, majd a főszereplőt hozza testközelbe, *a pórusait látni*, míg a második szakasz záró sora ismét távolít. Az utolsó strófa a tragikus eseményt az elmaradt kiáltással, vagyis a csenddel érzékelteti. Teljes ellentétben áll mindazzal, amit e helyzet megkíván. Így képes a költő elevenen érzékeltetni, vagyis bevonni az olvasót a szemtanúk körébe, abba a nehéz helyzetbe, amikor minden megtörténhet és az olvasó tehetetlensége miatt, de egyfajta kötelességként is, ezt végig kell, hogy nézze.

A vers stilisztikai ereje a képszerűségében rejlik: *mint vetített kép hunyorog / rabruha és fegyencfej*, az utalás és a megfelelés, mert a hasonlatban lévő kapcsolat nem fogalmi szintű. A *kockacsend* merész összevonás, mely által kiváltott asszociációk határtalanok.

Értelmezhetjük a kockát, mint tárgyat, amely természetesen mély csendet sugall, azt, hogy csak egy tárgy. Vehetjük a kockát, mint formát, amely a börtönök udvarának formájából kiindulva a bezártságot, az elszigeteltséget, a befele fordulást, a csendet jelenthetik. Érzékelhetjük a *kocka* szó hideg hangzását is, mely a *k* és a *c* mássalhangzók éles, szögletes hangzatának köszönhető. Nem utolsó sorban merészkedhetünk a jégkocka asszociációjára is, és így tovább...

Összegzésként, a versben jelenlevő a csend: magán a *csend* szón kívül jelen van a kihagyásos leírásban, a merész összevonásban, a képszerűségben, az elmaradt kiáltásban és magában a helyzetmegjelenítésben.

Négysoros

Pilinszky egyik legrejtélyesebb verse a híres *Négysoros*, melynek strukturális elemzése sok mindenről árulkodik, ellentétben a tartalmi értelmezéssel:

*Alvó szegek a jéghideg homokban.
Plakátmagányban ázó éjjelek.
Égve hagyta a folyosón a villanyt.
Ma ontják véreimet.*

(Pilinszky, J. 2000:55)

A rövid mondatokra széttördelt szöveg nem alkot semmiféle egységes szerkezetet. Lehetne ezekből négy egysorosot is fabrikálni. Ami látszólag teljesen összefüggéstelen, az tulajdonképpen a vers tematikai szintjén teljes és egész. Ebben az esetben a széteső struktúra egyetlen összetartó eleme a mondatok között fennálló értelmi és érzelmi kapcsolat. De ennek a különös formai szerkezetnek is megvan a maga mondanivalója.

Az első két személytelennek tűnő mondat[...] két gyönyörű megszemélyesítés, a tárgyi világ megszemélyesítése ebben a leírásban elementárisá teszi az elhagyatottság, a magány fájdalomnak bensszakadt CSENDJÉT. (Mélypatak Ágnes)

A szimbolikus szóhasználat különös „mondatszerkezettel” társul az ígét teljesen kiküszöbölve a két első sorból: *Alvó szegek a jéghideg homokban. / Plakátmagányban ázó éjjelek.*

Szokatlan hiányos mondat, hisz a magyarban leginkább az alany foglaltatik az állítmányban, de itt viszont hiányzik az állítmány. Ez felerősíti a magány és a szenvedés érzékelhetőségét.

A harmadik sor az elhagyatottság szimbóluma: *Égve hagyta a folyosón a villanyt.* Itt egy mondatba sűríti a hiányzó alanyt, a második személy és annak eltávolozása, melyet a múlt idejű ige használata ad tudtunkra. Ennek a végtelen egyedüllétnek, a magánynak a végkifejletét a negyedik sor hozza, maximálisra fokozva azt: *Ma ontják véreimet.* Itt a költő a szenvedő alany, kiteve mások brutalitásának. Ez a vérontás az előző sorokban kirajzolódó magány háttérben még tragikusabbá válik.

A vers struktúrájában van egyfajta fokozás, filmszerű közelítés, a végül megszólaló én felé.

Egy sírkőre

A legrövidebb Pilinszky vers az *Egy sírkőre* című, a címmel együtt csupán négy szóból áll. Egyetlen szókapcsolat, különös jelzős szerkezet, a sűrítés legvégső hárta.

Túlhevített virágcsokor.

(Pilinszky, J. 2000:79)

Ennél csak egy fokkal lehetne rövidebbet írni, és az egyetlen szó lehetne, akár Blaise Cendrars híres verse, a

Miért írok verset?:

Csak.

Akarva, akaratlanul észrevevessük a tudatos tömörséget. Megértjük, hogy a költő ebben a az egy mondatban tényleg minden kellő mondandóját belefoglalta, de hiányosnak tűnik a vers. Ugyanúgy ahogy egy félbeszakított beszéd érzékelteti az elhallgatást, érződik itt a tudatos csend. Tömör megfogalmazás, tudatos az hallgatás, még akkor is ha a beszéd itt épp fölöslegesnek tűnik. A vers részleteket jelez, egy élmény kivonatát. Absztrakt jelszerűsége, hiányossága majdhogynem egyenlővé teszi a teljes hallgatással. És ez az elnémulás az, ami magát a verset alkotja. Nem az esendő mondat, hanem az ezt tartalmazó hallgatás az, amit a költő tudomásunkra akar hozni, a *meleg csend*-et Simone Weil fogalmával élve.

A nyelv Pilinszky szerint nem tudja többé bemutatni, ami történt - a második világháború eseményeire utalva, hanem magának kell a minden morális ítéletet kizáró történés elsődleges valóságává válnia. Ennek a poétikának a megvalósulását a költő a tematizált csennel összefüggésben mindinkább sajátosan kialakult nyelvvel érzékelteti, mely az értelemalkotás szempontjából fontos információk kihagyását a betöltendő üres helyek játékát jelenti.

Összefoglalás

Pilinszky csöndje egy az alkotásaival. Amennyire természetes a megszólalás a költő számára, pontosan annyira természetes az elhallgatás is. Ez a csönd nevezhető a modern költői stílus egyik alapvető elemének. Úgy ahogy a metaforák, a szinesztéziák, a szimbólumok és a metonímiák, amelyek annyira jellemzőek voltak a század eleji költészetre, ugyanúgy jellemezhető a modern századvégi vers a kihagyásos struktúrákkal, tómondatokkal, csennel. Ami Pilinszkyt kiemeli az átlag modern költők sokaságából, az csennjének tematikai értelme, világnézetének az az egyedi vonása amely önkéntelenül magában hordozza, kiköveteli a csennet. A csenn nem csupán stílári eszköz, hanem gondolati közege, drámai vonás, érzelmi letisztulás, felhívás, személyes vezeklés, iskolázott figyelem, egyszóval szeretet.

Pilinszky költészete példa arra, hogy hogyan lehet úgy megszólalni, hogy a hallgatás beszédes legyen, és hogyan lehet úgy elhallgatni, hogy a szó életre keljen. Hogy hol az a határ, ahol a csönd egyggyé válik az írott szóval, nehéz kitapintani. Akár a vadász a lesen, úgy élt s írt Pilinszky, minden percben készen arra a pillanatra, amikor a vad felbukkan, amikor egy dolog újonnan felfedezhető. Ennek az aktív figyelemnek a csendjét érzékeljük gyakran a verseiben.

A költő minden írásával az emberi lélek legmélyét világítja meg, élénk vetíti, mindenféle szépítések nélkül, nyersen és egyszerűen. Verseivel szólítja az olvasót, hogy vállalhatja, vállalnia kell utód sorsát.

*Mindig az elhánt bádogkanalat,
a nyomorúság lim-lom tájait kerestem,
remélve, hogy egy szép napon
előnt a sírás, visszafogad szelíden
a régi udvar, otthonunk
borostyán csöndje, susogása.*

Mindig, mindig is hazavágytam.

Egy szép napon- (Pilinszky, J. 2000:95)

Minden megszólalást elhallgatással mélyíti a költő, s magának a csendnek a körvonalai is csak az írott nyelv -, a beszéd-, a szó jelenlétével mutatkoznak. A gondolati alap magában egyesíti a hallgatást és a megszólalást s követeli az elhallgatást. A költő szavaival élve:

*[...] a mélyben töretlen az egység, a tehervállalás, az igazság szeretete, a megrendültség és engedelmesség folyamatosága. Igaz ennek az egységnek és folyamatoságnak csak időnként irodalom a neve. Mit számít? A képzelet valódi történetében a hallgatás olykor fontosabb minden leírt mondatnál. És itt - utoljára -
A „teremtő képzelet” sorsa korunkban.*

Pilinszky, J. 2000:86)

Életrajzi adatok

1921 november 27-én születik Budapesten.

1927-1937. Elemi iskolát a Cukor utcai iskolában járja, később a budapesti piarista gimnázium diákja.

1937 nyarán apja meghal.

1938 májusában megjelenik első verse az *Élet*-ben.

1939 februárjában a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karára iratkozik,

1940 ősszel a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karán folytatja tanulmányait, művészettörténeti, magyar, valamint olasz irodalmi és nyelvészeti előadásokat hallgat.

1942 -ben az *Élet* szerkesztőségében dolgozik. A lap több versét és prózai írását közli.

1944 május 13-án kézhez kapja egyetemi végbizonyítványát. Ősszel behívják katonának. Alakulatával nyugatra kerül. (1945-ben hazatér)

1946 Megjelenik első verseskötete, a *Trapéz és korlát*.

1946 -1948 Több irodalmi folyóirat munkatársa: *Diárium, Magyarok, Újhold, Válasz, Vigilia*

1947 Baumgarten-díjban részesül.

1954 Polgári házasságot köt Márkus Annával. Rövid idő után különköltöznek.

1959 Elveszti édesanyját. *Harmadnapon*. (Versek)

1963 Hosszabb időt tölt Franciaországban. Kezébe kerülnek Simone Weil írásai.

1970 Gabriel Marcel meghívására féléves tanulmányutat tesz Nyugat-Európában. Megismerkedik Jutta Schörer-rel. *Nagyvárosi ikonok*. (Összegyűjtött versek.)

1971 József Attila-díjban részesül. Párizsban megtekintí Robert Wilson rendezésében a *Regard du sourd (A süket pillantása)* előadását. Megismerkedik Sheryl Suttonnal.

1972 *Szálkák*. (Versek.)

1974 *Végkifejlet*. (Versek és színművek.)
A nap születése. (Régi és új verses mesék)

1975 *Tér és forma*. (Versek.)

1976 A Rotterdamban megrendezett nemzetközi költőtálalkozó vendége. Londonban is megfordul.

Kráter. (Összegyűjtött és új versek.)

Megjelennek válogatott versei önálló kötetben, Ted Hughes fordításában,

angol nyelven.

- 1977** *Beszélgetések Sheryl Suttonnal.* (Egy párbeszéd regénye.)
1978 Párizsban megismerkedik Ingrid Ficheux-vel, akivel két év múlva Budapesten egyházi házasságot köt.
1980 Költői munkásságáért Kossuth-díjjal tüntetik ki.
1981 Május 27-én Budapesten szívroham következtében meghal. Június 4-én temetik a Farkasréti temetőben.

Bibliográfia

- Kuklay Antal**, 1987, *A kráter Peremén*; Sárospatak.
Merton, Thomas, 1983, *A csend szava*; Budapest.
Pilinszky János, 1984, *A mélypont ünnepélye* I-II; Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp..
Pilinszky János, 1994, *Beszélgetések*; Budapest.
Pilinszky János, 1993, *Tanulmányok, esszék, cikkek* I-II; Budapest.
Pilinszky János, 1995, *Naplók, Töredékek*; Budapest.
Pilinszky János, 2000, *Összes versei*; Kolozsvár.
Szathmári István, 1996, *Hol tart ma a stilsztika?*; Budapest.
Tüskés Tibor, 1986, *Arcok és vallomások - Pilinszky János alkotásai és vallomásai tükrében*; Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp.
Valaczka András, 1984, *Írók, Eszmék, Világképek*; Budapest.
Lírai riport -Pilinszky János, 1963, *Hűség a labirintushoz - beszélgetés Pilinszky Jánossal* MTV
Mélypataky Ágnes – hozzászólások
Titulus: Utländsk Lektor vid Uppsala Univ. Finnsk-Ugriska Inst. (2001)



Lisztes István munkája

Koppenhága művészei

Sokak számára a legnagyobb meglepetést Koppenhágában a mintaszerűen berendezett, gazdag múzeumok, s a dán festők, szobrászok remekei jelentik. Mert amennyire köztudott Dániáról, hogy építészete az évszázadok során igen magas színvonalú volt - s ma is az -, annyira kevésbé ismertek a képzőművészet dán mesterei. Aki Koppenhágába utazik, nemcsak IV. Keresztély vagy V. Frigyes idején épült palotákban gyönyörködhet, hanem gazdag gyűjteményeket tartalmazó múzeumokat is talál.

Ennek az a magyarázata, hogy a dán királyok és a gazdag családok nagy műpártolók voltak, akik a saját művészeik remekeit megvásárolták, s ezek közül viszonylag kevés került külföldi képtárakba. Éppen ezért a festészet, a szobrászat iránt érdeklődők sok újat találnak Koppenhága múzeumaiban.

Festészet

Bár a külföldi - francia, olasz, holland - irányzatok hatással voltak a dán festészetre is, annak mindig megvolt a maga egyéni jellege. A dán családi élet intimitása, akár a városban, akár vidéken, az északi természeti sajátosságok - a különös fény, a hideg éghajlat - csakúgy, mint például az egyszerűség, az idegenkedés a pátosztól, hősiességtől rányomta bélyegét a festészetre. Talán kissé

„irodalmias” jellemvonása van, amelyben az érzelmi, néha szentimentális tartalomhoz az esztétikai érték mellett formai biztonság párosul. A portréfestészet - tekintettel a „mecénások” fontos szerepére a művészet fejlődésében - nagyrészt arisztokratikus jellegű volt, gondoljunk csak a királyok és családtagjaik számtalan ábrázolására. Ugyanakkor a politikai tárgyú vagy éppenséggel propagandisztikus jellegű festészet idegen maradt Dániában.

Világhírnévre a dán festők nem tettek szert, a festészettörténeti munkákban keveset olvashatunk róluk, bár sikerrel szerepeltek sok külföldi kiállításon és számos világhírű - főként impresszionista - művész, mint Gauguin, Renoir és mások tartotta igen sokra a dán festészetet. Századunkban pedig a modernnek nem egy európai iskola tevékenységében játszottak jelentős szerepet.

A középkori dán festőművészet legjelentősebb fejezete a templomi falfestészet, amely európai - elsősorban olasz reneszánsz - hagyományokon nyugszik. Az ország mintegy 2000 középkori temploma közül sokat borítanak művészi freskók; alkotóik nevét azonban nem ismerjük. A XVII. század kiemelkedő művészei

a holland származású *ifj. Karel van Mander* (1609-1670) és *Abraham Wuchters* (1613 körül - 1682).

A XVIII. századi rokokó festészet Legkiválóbb képviselője a Svédországból származó *Carl Gustaf Pilo* (1711-1793).

1754-ben alakult meg a koppenhágai Művészeti Akadémia. Ezt az esztendőt sokan a dán képzőművészetek kezdetének tekintik. A Királyi Szépművészeti Akadémiában - ahogyan 1814-ig nevezték „nagy” iskolát teremtettek meg, amelynek kiemelkedő képviselői *Jens Juel* (1745-1802) és *Nikolai Ahrraham Abildgård* (1743-1809). Juel igen jelentős portréfestő volt. Míg az ő művészetében a rokokó tradíciók élnek, Abildgård klasszicista eszméket valósított meg. Művei közül soknak témáját a klasszikus irodalomból merítette.

A következő generációk úttörő festője. *Christoffer Wilhelm Eckersberg* (1783-1853) volt, akit sokan a dán festészet atyjának neveznek. Útja a klasszicizmustól a naturalizmusig vezetett, amelynek előfutára volt. Két évig tanult Párizsban J. L. Davidnál, s az ő alapelveire támaszkodott, életképeinek témáját azonban inkább a szegényebb néprétegek életéből merítette, és ezzel a dán nemzeti festészet elindítója lett. Portrékat, tájképeket is festett. 1818-tól tanított a Művészeti Akadémián. Műveinek kidolgozását a technikai perfekció, a rendkívüli rajzkészség jellemzi. Színei - főként Abildgårdhoz és kortársaihoz hasonlítva - élénkek, de hidegek, mintha zománcal festett volna vászonra. Legjelentősebb tanítványai *Christen Kobke* (1810-1848), *Jørgen Roed* (1808-1888), *Constantin Hansen* (1804-1880) és *Wilhelm Marstrand* (1810-1873) voltak. Művészetük gyökereami érzelemvilágukat illeti - az Eckersberg-féle naturalizmus, de már távol vannak e stílus pedantériájától. Kétségkívül Kobke a legnagyobb tehetség közülük, költői kifejezőmódjával, finomságával. Kisméretű képeiben a dán festészet talán legkiválóbb koloristájának bizonyul. Hansen szárazabb és akadémikusabb nála, ugyanakkor monumentálisat is alkot, például klasszikus témájú freskókat. Marstrand kitűnő jellemábrázolásról és dús fantáziáról tanúskodik képein, amint azt szellemes grafikái is mutatják.

E kor egyetlen kiemelkedő dán művésze, akinek képei nem mutatják Eckersberg közvetlen hatását, *C. A. Jensen* (1792-1870), aki főképpen portrékat festett, virtuóz technikával. Eszményképe Frans Hals volt.

Az 1835-ös évek táján Eckersberg és iskolája naturalizmusának reakciójaként fejlődött ki a romantikus irányzat, amelynek fő képviselői *Jorgen Sonne* (1801-1890), *John Thomas Lundbye* (1818-1848), *Dankvart Dreyer* (1816-1852) és *P. C. Skovgård* (1817-1875) voltak. Új festészeti kifejezőmódot kerestek nagy hatások elérésére-például történelmi jelenetekben -, a színezés egyszerűbb eszközeivel. Sonne főműve hatalmas freskója, amely Thorvaldsen visszatérését ábrázolja Koppenhágába 1838-ban. Festett jeleneteket a Schleswig-Holsteinért vívott

háborúból és falusi életképeket is. Lundbye és Dreyer a vidéki élet festői. Skovgård is elsősorban természeti képeivel tűnik ki. A mindennapi élet romantikus színekben történő ecsetelése ugyancsak kedvelt téma az 1850 körüli években. *Christen Dalsgård* (1824-1907) műveiből - akár a polgári, akár a paraszti életből meríti témáit mély emberséget érezni.

A 19. század 60-as éveiben a dán festészetben némi visszaesés következett be. A romantika lassan a háttérbe szorult, szinte iskolás formát öltött.

A fiatalabb művészgenerációból megemlíthjük *Hans Smidt* (1839-1917) nevét, aki távol tartotta magát a koppenhágai művészársaságoktól, s a vidéki életből merítette témáit. *Carl Bloch* (1834-1890) történeti tablóiival tűnt ki. *Kristian Zahrtmann* (1843-1917) szintén történelmi témákat festett. Fantáziáját megragadta például IV. Keresztély szerencsétlen sorsú leányának, Leonóra Krisztínának sorsa. Színei néha a Kelet bujaságát idézik. Zahrtmann jelentős oktatói munkásságot is kifejtett az akadémián.

A dániai impresszionizmus első kimagasló képviselője *Theodor Philipsen* (1840-1920). 1874-ben, Párizsban ismerkedett meg ezzel a stílusiránnyal. Megbarátkozott Gauguinnel, aki - dán feleségével - a 80-as években Koppenhágában élt.

Dániában azonban az impresszionizmus - a franciákkal szemben eleinte főként vidéki művészcsoportokban hódított, mint például az ún. „Skagen iskolában”, az ország legészakibb részében. Közülük való *P. S. Krøyer* (1851-1909), *Michael Ancher* (1849-1927) és felesége, *Anna Ancher* (1859-1935). A történelmi hagyományokat ápoló, koppenhágai impresszionisták jelentős képviselője *Lauritz Tuxen* (1835-1927), aki - egyebek között - Viktória királynő udvarát jelenítette meg több művében.

A század végén az impresszionisták természetábrázolásának reakciójaként ismét előtérbe kerülnek a mindennapi élet témái, befelé fordul, szimbolikus látásmóddal. Ennek az iskolának vezéregyénisége *Vilhelm Hammershei* (1864-1916), aki az ország határain túl is elsősorban Angliában - nagy megbecsülésnek örvend. Az impresszionisták szingazdagságát monumentális, stilizált formákon juttatta érvényre; a materiális elemek nála mintha elvontabb, magasabb szférákban oldódnának fel. Enteriőrjei a koppenhágai polgári otthonok kulturált légkörét is kifejezésre juttatják. *Ejnar Nielsennek* (1872-1956) témavilága elvontabb, az élet és halál problémái foglalkoztatják. A dán szimbolisták legdinamikusabb egyénisége *J. F. Willumsen* (1863-1958), a dán művészet egyik legtöbbet vitatott - magasztalt és bírált - alakja. Művészetének alapja a naturalizmus, de naturalis benyomásait átformálja, dramatizálja; sokszor szenvedélyes vízióként hatnak. A természet erejét s - vele szemben - az ember gyengeségét igyekszik kifejezésre juttatni. Willumsen mintegy három évtizeden át központi figurája volt a dán művészeti életnek, de követői - talán némileg extravagáns egyénisége miatt - alig akadtak; a realistáktól elszakadó szimbolizmus idegen a dán gondolkodástól.

Willumsen műveinek jelentős része Frederikssundban létesített emlékmúzeumában található.

Joakim Skovgård (1856-1933) műveiben a nagy méretek mellett is az egyszerűség és az intenzív kifejezőmód ötvözetét érezzük. N. F. S. Grundtvig püspök hatására korai keresztény és bizánci biblikus témákhoz nyúlt, szinte gyermeki látásmóddal. Stílusát *Niels Larsen Stevns* (1864-1941) fejlesztette tovább, intenzív drámaisággal.

A századforduló táján működött késő impresszionista „*Fynboer*” festőcsoport ismét a természet felé fordult. Legjelesebb tagjai: *Peter Hansen* (1868-1928), akinek művei között megtaláljuk a kialakuló koppenhágai munkáskerületek ábrázolását is; *Fritz Syberg* (1862-1939); *Johannes Larsen* (1867-1961) - Dánia egyik legkiválóbb grafikusművésze -; valamint *Poul S. Christiansen* (1855-1933) nagyszabású tájfestményeivel.

Mindezek a művészek különböző módokon, egymással mintegy párhuzamosan fordultak el az 1850-1880 közötti évek akadémikus hagyományörzésétől. Igyekezetük szervezett művészeti mozgalommá vált, a Den Frie Udstilling (Szabad Kiállítás) 1891-ben történt megalakulásával. A kezdeményező *Johan Rohde* (1850-1935) volt, kiállítási épületüket Willumsen tervezte. A mozgalom jelentősége megnőtt, amikor 1905-1910 táján kezdtek megszületni a különféle modern irányzatok, a francia késő impresszionisták és a fauvisták hatására. A festmények díszítőelemei mintegy önállósultak, utat engedve egy absztrakt kifejezőmódnak.

Az ún. „*Grenningen*” csoport nagy népszerűsége tett szert, nem utolsósorban azzal, hogy bárkit szabadon felvett tagjai közé. Utána sorra alakultak a 20-as, 30-as években a Szabad Kiállítás zászlaja alatt a legkülönfélébb, általuk egészen újnak, a szerényebbek által kísérletinek mondott stílusirányzatokat követő csoportok („*Decembristerne*”, „*Koloristerne*”, „*Corner*” stb.). Tradicionálissá váltak az őszi kiállítások, amikor mindig valami újjal jelentkeztek.

A középső generációt képviselő „*Grønningen*” tagjai főként a tájképfestészetet kultiválták, a fiatalabbak egy része alakokat, életképeket festett, másik része nonfiguratív kompozíciókat. Ezek az irányzatok ellentétesnek tűnnek; közös gyökerük, dán sajátosságuk a díszítőelemek hangsúlyozásában, a legkülönfélébb formákban történő megjelenítésükben rejlik.

A „*Gronningen*” generáció tagjai közé tartozott *Sigurd Swane* (1879-1973), *P. Rostrup Bøyesen* (1882-1952), *Axel P. Jensen* (1885-1972), *Kraemer Iversen* (1886-1955), *Kund Agger* (1885-1972), *Poul Sørensen* (1896-1959) stb.. A köriükhöz tartozó *Herald Giersing* (1881-1927) és követői, *Lauritz Hartz* (szül. 1903-1987) és *Erik Hoppe* (1897-1968), a „modern koloristák” különleges színérzékenységükkel tűntek ki, egyszerű és mégis rendkívül kifejező ecsetkezelésük titkait sok fiatal művész behatóan tanulmányozta. Közöttük *Edvard Weie* (1879-1943) és a Svédországból 1902-ben Dániába költözött *Karl Isakson* (1878-1922).

Módszerüket „polikrómnak” nevezték, a fauvistákat vallották mintaképüknek. Hozzájuk csatlakozott - a többi között *Holger J. Jensen* (1900-1966] és *Povl Schrøder* (1894-1957).

Weie és Isakson a kubisták előfutárainak is tekinthetők, erre vallanak strukturális jellegű kompozícióik. Dániában ez az irányzat nem hódított nagy teret, de hozzájárult a kompozíciók fegyelmezett formáinak betartásához. Ennek tekintet-bevételével alkotott *Olaf Rude* (1886-1957), *William Scharff* (1886-1959) és *Vilhelm Lundstrem* (1893-1950) is. Scharff különösen nagy befolyást gyakorolt a fiatalabb generáció néhány kiemelkedő tagjára.

Említést érdemel még az autodidakta *John Christensen* (1896-1940), aki Kopenhagen egy szegényebb negyedében levő borbélyüzletéből figyelte az utca életét és örökítette azt meg. Ugyancsak a koppenhágai mindennapi élet árnyékos oldalainak festője *Folmer Berndtsen* (szül. 1907-1993). *Mogens Zieler* (szül. 1905) humoros ábrázolásaival, *Hans Scherfig* (szül. 1905-1993) a koppenhágai botanikus kerti virágok és növények színeinek, rajzolatainak egyéni illusztrálásával tűnt ki.

Külön csoportot alkotnak a nonfiguratív, absztrakt képek festői. Vezéralakjuk *Richard Mortensen* (szül. 1931), közéjük sorolható többek között *Asger Jorn* (1914-1973), *Carl-Henning Pedersen* (szül. 1913-1993), *Else Afelt* (szül. 1910-1914), *Ejler Bille Født* (szül. 1910-2004), *Agill Jacobsen* (szül. 1910-1997), *Morgens Andersen* (szül. 1916-2003). Bár - amint említettük e generáció tevékenysége erősen nemzetközi jellegű, számosan közülük - például mint az 1948-ban alakult, ismert COBRA művészcsoport aktív tagjai (az egyik alapító Asger Jorn volt) - e minőségben is a dán festészet hírnevét öregbítik.

A fiatal dán festőművészek anyagi lehetőségei a legutóbbi években jelentősen javultak. A századforduló óta legfőbb patrónusuk az új Carlsberg-alapítvány volt, de ehhez újabbak csatlakoztak, mindenekelőtt az Állami Művészeti Alap, amelynek tevékenységét nagyban alátámasztja az a széles körű érdeklődés, amely Dániában a képzőművészetek iránt napjainkban megnyilvánul.

Szobrászat

A legrégebbi ismert dán szobrokat 10 000 évvel ezelőtt borostyánból készítették vadászok és halászok, amikor a mai Dánia területe a szárazföldhöz tartozott. A művészet továbbéléséről számos lelet tanúskodik az ország különböző részeiből. Az elmúlt évezred első századaiban mégis nehéz kifejezetten dán szobrászatról beszélni, hiszen a ma is meglévő akkori alkotások jelentős része biztos, hogy nem az országban készült; nagyrészt a vikingek zsákmányolták vagy kereskedők hozták őket. Eredeti dán művészetnek e korból legfeljebb a templomépítészethez kapcsolódó szobrászatról tekinthetjük.

Csak 1500 után tudunk önálló dán kő- és fafaragó művészekről; a legelsőek *Claus Berg* (kb. 1470-1532) és *Has Brüggemann* (kb. 1480-1540). Németországból jött *Adam von Düren* (7-1532 után); 1487-ből származik a legkorábban ismert alkotása, részt vett a koppenhágai kastély szobrainak készítésében. *Martin: Bussert* (?-1553) kőfaragó műhelye II. Keresztély, I. Frigyes és III. Keresztély megrendeléseire dolgozott. II. Frigyes alatt - sok külföldi, főként német és németalföldi mester mellett-id. *Abel Schrader* (?-1602 körül) volt kiemelkedő dán fafaragó művész. IV. Keresztély korának kastélyépítészetében már több hazai mester működött közre, mint *Lorenz* (1585-1639) és *Hans Steenwinckel* (1587-1619), az ifj. *Abel Schröder* (1601 körül-1676); a királyt római császárként ábrázoló szobor a vallon *Francois Dieussart* alkotása, s az első lovas szobor, amely dán uralkodóról, V. Keresztélyről készült, *César l'Amoureux* francia mesteré.

Ismét a németalföldi befolyás jutott érvényre a dán szobrászatban, amikor a kiváló barokk művész, *Thomas Quellinus* (1661-1709) 1689-ben Koppenhágába költözött. Az ő hatása alatt tevékenykedett *I. C. Sturmberg* (?-1722) és *Diderik Gercken* (1692-1748). Ugyancsak külföldi mesterek készítették az első faragványokat magánpaloták részére, például a francia *L. A. le Clerc* vagy a német *L. A. Petzold*; mindkettő barokk művész. Angol származású koppenhágai szobrász volt *S. C. Stanley* (1703-1761), számos kerti szobrot faragott.

A dán szobrászatban - akárcsak a festőművészetben - , a Művészeti Akadémia 1754-ben történt megalapítása jelentette a fordulópontot. E kor kiemelkedő művésze francia volt ugyan: *J. F. J. Saly* (1717-1776) - ő készítette V. Frigyes nagyszerű lovas szobrát - , de tanítványai már jelentős hazai szobrászgenerációt alkottak; ide tartozott *Hartman Beeken* (1743-1781) és *Nicolai Dajon* (1748-17823). Párizsban végezte tanulmányait *Johannes Wiedewelt* (1731-1802), majd Rómában klasszicista befolyás alá került. Ő alkotta V. Frigyes síremlékét Roskildében.

Bertel Thorvaldsen (1770-1844) klasszikus ideálokat valósított meg és - a művészettörténet ítélete szerint - kora legnagyobb szobrásza volt. A Művészeti Akadémia ösztöndíjával Rómában végezte tanulmányait, 1838-ban tért haza Koppenhágába. Itt hercegként fogadták, múzeumot építettek művei számára, amelynek megnyitását azonban már nem érte meg. Thorvaldsen klasszicizmusa nem drámai, az ideális szépség megvalósítására törekedett, ami megfelelt kora nosztalgikus érzelmeinek egy jobb világ iránt, amely talán letűnt az ókor elmúlásával ... Művei legjavát a Thorvaldsen Múzeumban őrzik, de sok helyen megtaláljuk alkotásait Koppenhága templomaiban és palotáiban, Luzernben és Varsóban, Mainzban és Cambridge-ben és - természetesen - Rómában.

Thorvaldsen működése erőteljesen hatott a dán szobrászatra. Tanítványai közé tartozott *H. E. Freund* (1786-1840), aki - egyebek között - a dán mitológiából merített, valamint *H. W. Bissen* (1798-1868), akinek műveit szerte az

országban megtaláljuk. *J. A. Jerichau* (1816-1883) már szakított Thorvaldsen klasszicizmusával és drámaibb koncepciókat valósított meg.

A XIX. század második felének dán szobrászai művészi ideáljukat Róma helyett Párizsban találták meg, műveik naturalista jellegűek. *Vilhelm Bissen* (1836-1913) - többek között - Absalon püspök híres lovas szobrának alkotója; *Theobald Stein* (1829-1901), *August Sabye* (1823-1916), *Stephan Sinding* (1846-1922) alkotásai is díszei Koppenhága és más dán városok tereinek és parkjainak.

1880 körül a festészet befolyása alatt új irányzat bontakozott ki a szobrászművészetben is, részben a naturalizmus reakciójaként: a szimbolizmus. Ennek kiemelkedő képviselője a festő és szobrász *J. F. Willumsen* (1863-1958) és *Niels Skovgård* (1858-1938). De náluk is erőteljesebb megújulást jelentett *Kai Nielsen* (1882-1924) fellépése, aki új, monumentális stílust honosított meg a koppenhágai Blågård's Plads teljes dekorációjával, s új eszközökkel fejezte ki a női szépséget. Nielsennek fiatal korában követője volt *Einar Utzon-Frank* (1888-1955) és *Johannes Bjerg* (1886-1955), de mindketten más irányban fejlődtek: Utzon-Frank késő reneszánsz remniscenciákat ébreszt, Bjerg művészetét a modern franciák befolyásolták. A svéd születésű *Gerhard Henning* (1880-1967) ifjan kislasztikákat készített, később nagyobb női alakokat, amelyeket a dán szobrászat remekei között tartanak számon.

A két világháború között is kitűnő alkotások születtek *Svand Rathsak* (1885-1941), *Adam Fischer* (1888-1968), *Astrid Noah* (1889-1954) és *Jørgen Gudmundsen-Holmgreen* (1886-1966) vésője alatt.

A mai dán szobrászok egy része a természethez kötődik: *Mogens Boggild* (szül. 1901-1987), *Gottfred Eikhoff* (szül. 1902-1982), *Knud Nellemose* (szül. 1906-1997).

Az absztrakt művészet híve *Henrik Starcke* (1899-1973), *Henry Heerup* (szül. 1907-1993), *Sonja Ferlov Mancoba* (szül. 1911-1984), *Robert Jacobsen* (szül. 1917-1993), *Erik Thommesen* (szül. 1916), *Søren Georg Jensen* (szül. 1917-1982), *Willy Ørskov* (szül. 1920-1990), *Bent Sørensen* (szül. 1923).

Új realista irányzat is született; követője *Gunnar Westmann* (szül. 1915-1985) és *Svend Viig Hansen* (szül. 1922-1997). A fiatalabbak közül *Jørgen Haugen Sørensen* (szül. 1934) és *Egon Fischer* (szül. 1935) gyakran használnak fel szobraikhoz nem tradicionális anyagokat, így a mindennapi élet tárgyait, és arra töreksenek, hogy lebontsák a válaszfalakat a szobrászat, a festészet és az építészet között.

Építészet

Koppenhága alapítása idején Dániának már építészeti hagyományai voltak. A legrégebbi fennmaradt, lakóépületnek nevezhető emlékek a vikingek korából,

az 1000 körüli évekből valók. A román korból egyszerű templomok maradtak ránk, Roskilde katedrálisát is ebben a korban kezdték építeni, de már az első építmény is átmenetet mutatott a gótikába. Koppenhága két első templomát, a XIII. század elején, a St. Petri és a Vor Frue Kerkét is ez a stílus jellemezte. A világi építészet sokáig csak Absalon vára jelképezte.

Koppenhága építészetének első és mindmáig legjelentősebb időszaka IV. Keresztély korára, a XVI-XVII. századra esik. Ő volt az első király, aki a fővárost királyi székhelyhez méltóvá akarta tenni. A Koppenhága történelméről szóló fejezetben szoltunk azokról a templomokról, palotákról, világi épületekről, városrészekről, amelyeknek építése IV. Keresztély nevéhez fűződik, aki az ország és Koppenhága történetek kétségkívül legnagyobb építkezéseit hajtotta végre. Uralkodása idején már volt néhány reneszánsz stílusú kastély az országban, amelyet még apja, II. Frigyes építtetett. Míg akkor a reneszánsz építészetben főként a flamand, IV. Keresztély idején a holland befolyás érvényesült. A Rosenborg-kastély Koppenhágában egyedüli reprezentánsa a főúri holland reneszánsz rezidenciáknak, amelyekből az országban több is akad. A tőzsde épülete viszont nemcsak országos, de világviszonylatban is egyedülálló remeke a reneszánsz művészetnek. Építőként *Lorenz és Hans Steenvinckel* nevét jegyezték fel, akik azonban kőfaragómesterei voltak - előző fejezetünkben emlékeztünk meg róluk -, s valószínű, hogy a díszítéseket végezték az épületen. De épp ennyire „egyéni” a híres Kerektorony, amely templomhoz csatlakozik ugyan, de obszervatóriumként használták. Igen jellegzetes és ma is művészi hatást keltő épület ebből a korból az egykori serfőzde, a Slotsholmen sarkában.

Az abszolút monarchia idején a barokk és csakhamar a rokokó vált uralkodó építészeti stílussá az országban. A középosztály számos privilégiumot kapott, s ez építkezésre serkentette. Eleinte itt is a németalföldi befolyás érvényesült, amint azt, például az 1683-ban épült Charlottenborg-palota mutatja. Az első valóban képzett dán építész, akinek nevét feljegyezték, *Lambert van Haven* (1630-1695), akinek művészetét Koppenhágában a Vor Frelsers Kirke egyéni kialakítása dicséri. E kor uralkodója, V. Keresztély azonban nem végeztetett nagyobb építkezéseket. Annál többet IV. Frigyes, aki kibővítette a korszerűtlenné vált Absalon-várat. Nagy rajongója volt Itáliának (több olasz festményt is vásárolt), s a Frederiksberg-palotát az eredetileg itáliai villák stílusában építtette fel. A főépítész *J. C. Krieger* (1683-1755) volt, s a palota végső kialakításában közreműködött *J. C. Ernst* (1666-1750) is. Krieger francia-olasz minták alapján a parképítészet terén is jeleskedett.

VI. Keresztély 1730-ban lebonttatta az Absalon-várat és a XVIII. századi Dánia legnagyobb építészeti vállalkozásába fogott. 1733-ban a bécsi barokk mestert, *E. D. Häußlert* bízta meg a Christiansborg-palota felépítésével, de V. Frigyes elbocsátotta és a munkálatok irányításával a kiváló *Niels Eigtvedet* (1701-

1754) bízta meg. A belső kiképzés koncepciója a barokk és a rokokó másik kiemelkedő dán építésztől, *Lauritz Thurától* (1706-1759) származik. Bekapcsolódott a munkába a Franciaországból meghívott, alapvetően klasszicista irányzatot képviselő *Nicolas Henri Jardin* (1720-1799) is.

A XVIII. század számos koppenhágai épülete fémjelzi Eigtved és Thura kiváló képességeit. Eigtved rokokó stílusa pompásan érvényesül az Amalienborg-palotákban, s számos művészi lakóépületben, kis kastélyban az V. Frigyes által Amalienborg körül felszabadított területen létesülő új városrészben, Frederiksstadban. Érezhető rajtuk Szászország kiváló építészének, C. F. Pöppelmann-nak hatása, aki Eigtved tanítómestere volt. A Prinsens Palae építésében már inkább a francia barokk irányzatához igazodott, stílusa az „Hotel”-eket idézi. A Thura tervezte barokk stílusú paloták közül a legszebb az Eremitagen-vadászkastély, s a Frederiks Hospital, amely most az Iparművészeti Múzeum székháza. Eredeti, Eigtved-féle terveit Thura átdolgozta, pavilonok helyett négyszárnyú, alacsony, de nagy kiterjedésű épületkomplexumot emelt.

Jardin készítette a Marmorkirke terveit, amelynek építése a magas költségek miatt félbemaradt, s csak másfél évszázaddal később fejezték be. Jardin a Művészeti Akadémia tanára volt, tevékenységéhez fűződik - Christiansborgon végzett munkálatai mellett - a többi között a Bernstorff-palota tervezése. Tanítványai közé tartozott *C. F. Harsdorff* (1735-1799), akinek palotája a Kongens Nytorvon építészettörténeti jelentőségű, mert Koppenhága számos klasszicista stílusú palotája, lakóháza számára mintaképül szolgált. Harsdorff alakította át -- V. Frigyes megrendelésére - Roskilde katedrálisát is.

Christiansborg 1794-ben leégett, s újjáépítésére *Christian Frederik Hansen* (1756-1845) kapott 1803-ban megbízást. Ezzel csaknem egy időben a Városháza építésével is megbízták. (Ebben van most a Városi Bíróság.) C. F. Hansen klasszicista stílusa egyéni jellegű; inspirációit a román építészetből, s ugyanakkor a reneszánszból is - elsősorban a palazzók stílusából - merítette. (Ennek teoretikusai G. V. Vignola és A. Palladi voltak, ezért is beszélnek „palladiánus” iskoláról.) A Városháza udvara romantikus befolyásra is vall. Hansent a Művészeti Akadémia igazgatójává nevezték ki.

A múlt század első felében kevés nemzetközi hírnévű dán építész volt, s az építési kedv is visszaesett. Kiemelkedik ebből az időszakból G. Bindesbell tevékenysége (1800-1856), aki a Thorvaldsen Múzeumot tervezte. Ez az épület a maga tiszta vonalvezetésével erősen eltér attól a stílustól, amely a dán építészetben addig uralkodott. Nagyban közrejátszik ebben uralkodó sárga és kék színe, és az a nagyszerű freskó, amelyről a festészetről szóló fejezetben említést tettünk.

A következő évtizedekben különböző historizáló irányzatok váltak uralkodóvá. *Johan Daniel Herholdf* (1818-1902) volt ennek a hullámnak egyik kiemelkedő képviselője; az ő műve a neogótikus egyetemi könyvtár (1861) és számos

olasz építészeti hatást mutató villa. *Christian Hansen* (1803-1883) a Városi Kórház nagyhatású neobarokk épületkomplexumát (1863) tervezte. *Ferdinand Mehldahl* (1827-1908) elsősorban a Marmorkirke befejezésével örökítette meg nevét. Tartotta magát az eredeti barokk stílushoz, de ahhoz számos klasszicizáló elemet vegyített, s olyan monumentális, eklektikus alkotást hozott létre, amely ritka a dán építészetben. Mehldahl igen nagy befolyást gyakorolt kora építészetére. Hansen után a Művészeti Akadémia igazgatója volt, s a városfalak lebontása után a kibővült nyugati városrészt ő tervezte meg. Fő művei közé tartozik az 1865-ben elkészült Tengerészeti Iskola. A múlt század második felének jelentős építészete, *Vilhelm Dahlerup* (1836-1907) tervezte a Királyi Színház épületét (1874, Ove Petersennel közösen), az Állami Művészeti Múzeumot (1896) és a Glyptotek monumentális palotáját (1897).

Századunk fordulóján a nemzeti-romantikus irány vált uralkodóvá a dán építészetben. *Hermann Båge Storck* (1839-1922) tervezte az *Abel Cathrines Stiftelse* épületét (1886), amely a barokk újjáéledését jelezte a dán építészetben. Ez az irányzat erősödött *Martin Nyrop* (1849-1921) tevékenységével. Nyrop megnyerte a Koppenhága új városáhozára kiírt tervpályázatot, s festői külsejű, részleteiben is igen finoman kidolgozott, romantikus-eklektikus várkastélyt épített. *Ulrik Plesner* (1861-1933) a Storck-Nyrop-féle irányzatot tartotta szem előtt több, művészi oromzattal, kapuzattal ellátott lakóépület tervezésénél.

A historizáló irányzatot újabb monumentális, neoklasszikus épületek emelése is jellemezte. *Hack Kampmann* (1856-1930) alkotása a Rendőrkapitányság hatalmas palotája (1924). E stílusirányzat újabb képviselői: *Åge Rafn* (1890-1953), aki 1919-1924 között emelt több épületet Koppenhágában és *Kay Fisker* (1893-1965), aki lakóépületeiben - például a Borpus Allén - ablakkeretezéseivel és színeivel a barokk és neoklasszikus tradíciókat idézi. Ugyanakkor teljesen egyéni utakat követett *Peder Vilhelm Jensen Klint* (1853-1930). 1912-ben megnyerte az N. F. S. Grundtvig püspök emlékéért megörökítendő toronyra kürt tervpályázatot. Ez 1921-ben épült fel, s utóbb határozották el templommá bővítését. Építését fia, *Kåre Klint* (1888-1954) fejezte be, s 1940-ben szentelték fel. Ez az építmény a maga nemében egyedülálló Koppenhágában, érdekes ötvözete a dán falusi és a gótikus városi templomoknak. Joggal tartják a romantikus-historizáló építészeti irányzat betetőzésének Koppenhágában. Kaare Klint tervezte a Betlehem-templomot is.

A húszas-harmincas évek kiváló építészete volt *Ivar Bentsen* (1876-1943), aki Koppenhága első bolygóvárosában, Bellahøjben kialakította a teraszházak típusát. A funkcionalizmus nagy, nemzetközi irányzata az 1930-ban Stockholmban rendezett kiállítás után Dániában is tért hódított. Első megnyilvánulásai kereskedelmi és ipari célokat szolgáló építmények voltak, mint az Állandó Kiállítási Csarnok Vesterportnál, *Ole Falkentorp* (1886-1948) és *Povl Baumann* (1878-1963) alkotása, vagy a húscsarnok, amelyet *Poul Holsee* (1883-1966) tervezett.

A fiatal dán építészgeneráció sorra alkotta nemzetközi elismerést is joggal kiérdemelt alkotásait, amit a modern Koppenhága új városképe szemléletesen igazol. *Nogens Lassen* (szül. 1901) Klampenborgban és Ordrupban tervezett még a harmincas években feltűnést keltő, modern lakóépületeket, sokban Le Corbusier hatása alatt. *Arne Jacobsen* (1902-1971) tervezte - a többi között - a Royal-szálló épületét, a Jespersen irodaházat, és a Nemzeti Bank modern üveg-palotáját, amelynek befejezését már nem érthette meg.

Az építészek egy másik csoportját bizonyos fokú hagyománytisztelet jellemzi. Ezek közé tartozik *C. F. Møller* (szül. 1898), aki-egyebek között - a híres aarhusi egyetemi komplexum tervezője, legjobb koppenhágai alkotása a Vestersohus.

A legfiatalabb generáció tagjai közül többen jelentős szerepet töltenek be Koppenhága és az elővárosok új lakónegyedeinek építésében. *Jørgen Bø* (szül. 1919) és *Vilhelm Wohlert* (szül. 1920) nevéhez fűződik a Louisiana Múzeum építése, Koppenhágától északra; és hadd fejezzük be a sort *Jern Utzon* (szül. 1918) nevével, noha az ő tevékenységének Koppenhágában nincs sok nyoma. Akit építőművészete érdekel, megnézheti nyitott alaprajzú, saját lakóházát Hellebaskben, vagy hipermodern nyaralóját Heltében, Koppenhága mellett. Az alkotásai iránt megnyilvánuló nagy érdeklődés érthető: az ő műve a világ egyik legnevezetesebb s talán legtöbbet vitatott modern épülete, az Operaház Sidneyben. 1956-ban nyerte meg az Ausztráliában kiírt nemzetközi tervpályázatot, s az épület 1973-ban készült el. E sikereknek is köszönhető a modern dán építőművészet nagy nemzetközi elismerése.

Lindner László

* Panoráma, Budapest, 1983



Líztes István munkája

Molnár István

Versek

Dansskoleföreståndarens ramsa

Drömmen om en slutgiltig etikett.

Som aldrig någonsin ifrågasättas.
Som aldrig någonsin förnekas.

Steg utan alternativ.

Konversation utan frågor.

Öga mot öga.
Panna mot panna.

Lycka. Evig lycka.

A tánciskolafőnök mondókája

Álom a végérvényes erkölcsön belül

Mint sohasem javasolt
Mint sohasem tagadott

Választás nélküli lépés
Kérdések nélküli párbeszéd.

Szemtől szembe.
Homlokon homlok.

Öröm. Örök öröm.

Orfeus

(strax innan)

Det är så enkelt.
Bara några steg.
Hon är bakom mig.
Inte se sig om.

Inte se sig om.
Hon är bakom mig.
Det är så enkelt.
Bara några steg.

Bara några steg.
Det är så enkelt.
Inte se sig om.
Hon är bakom mig.

Hon är bakom mig.
Bara några steg.
Inte se sig om.
Det är så enkelt.

Pinocchio's slutsats

Världen är av trä.
Det finns ingen gud.

Världen är av trä.
Det finns ingen nåd.

Orfeusz
(rögtön előtte)

Olyan egyszerű.
Néhány lépésre.
Hátam mögött áll.
És körül se néz.

És körül se néz.
Hátam mögött áll.
Olyan egyszerű.
Néhány lépésre.

Néhány lépésre.
Olyan egyszerű.
És körül se néz.
Hátam mögött áll.

Hátam mögött áll.
Néhány lépésre.
Olyan egyszerű.
És körül se néz.

Pinocchio végszava

Fásult a világ
És nincsen isten.

Fásult a világ
És nincs kegyelem.

London talar

London talar
till den belägrade kontinenten

London talar oss
Tillrätta

*Erat mörker är
tillfälligt
Vårat ljus är
på väg*

London talar
Vi lyssnar
Det är enkelt

Vårat mörker är
tillfälligt
Deras ljus är
på väg.

Klockorna

Den lilla klockan i kapellet och
den stora klockan i kyrktornet

Orörlig, döv väntan

Prästens steg

London szól

London szól
az ostromlott világrészhez

London mindenkihez szól.
Eligazít

*A sötétség kora
átmeneti
A mi fényünk
Útban van*

London szól.
Mi hallgatjuk.
Egyszerű.

A mi sötétségünk
átmeneti.
Az ő fénye
útban van.

Harangok

Az a kis harang a kápolnában és
az a nagy harang a templomtoronyban

Mozdulatlan süket várakozás

A pap lépése

Den andra människan

(på Centralkaféet)

Den andra människan omges av
svartklädda män och förs bort.
Jag sitter kvar.

Vem var den andra människan?
Jag vet inte.

Kommer den andra människan tillbaka?
Jag vet inte.

Kommer jag någonsin att få
veta någonting om den andra människan?
Jag vet inte.

Jag sitter kvar.

Svartklädda män rör sig bland borden.

A másik ember

(a Központi Kávézóban)

Feketeruhás ember környékez
egy embert és kivezeti.
Ülve maradok.

Ki volt az a másik ember?
Nem tudom.

Visszatér-e az a másik ember?
Nem tudom.

Megtudok-e valamikor valamit is
arról a másik emberről,
Nem tudom.

Ülve maradok.

Feketeruhás ember forgolódik az asztal körül.

Stinsens nattliga ramsa vid rälsen

Tågen måste gå.
Jag växlar rätt.

Tåg av silver
möter tåg av järn.
Tåg av mörker
möter tåg av eld.

Jag har inga frågor.
Det finns inga frågor.

Jag växlar rätt.

Lögndetektorn

Dr Stensson kopplar mig till lögndetektorn.
Fröken Granath ler.
Lamporna blinkar.
Nålen hoppar.

Envist vidhåller jag vad jag alltid har sagt.

Maskinen visar att jag ljuger.

Az állomásfőnök szövege a vágányok mellett

A vonatnak mennie kell
Helyesen váltok.

Ezüstvonat
vonattal ütközik
Sötétség- vonat
lánggal ütközik.

Nincs kérdésem.
Egyetlen kérdés sincs.

Helyesen váltok.

A hazugságvizsgáló

Dr. Stensson rámkapcsolja a hazugságvizsgálót.
Granath nővér mosolyog.
Villódnak a lámpák.
Megugrik a tű.

Makacsul ragaszkodom mindahhoz, amit egykor
mondtam.
A gép mutatja, hogy hazudok.

Frågor

Vilka ord ska jag säga och varför?
Varför ska jag alls säga några ord?

Vilka ord vill du höra och varför?
Varför vill du alls höra några ord?

Vad är det som fattas mig i tystnaden?
Vad är det som fattas dig i tystnaden?

Kérdések

Melyik szót mondom és miért?
Egyáltalán miért mondok valamit?

Mit akarsz tőlem hallani és miért?
Egyáltalán mit kívánsz tőlem hallani?

Mi az, ami hiányzik belőlem a hallgatásban?
Mi az, ami hiányzik belőled a hallgatásban?

Svédből fordította: **Tar Károly**

Csillag János

Versek

ÅSIDOSÄTTANDE

Moderna tider
Kodade dikter
De utsatta lider
De förödmjukade tiger
Besvikelse är bittert kloster
Och i denna hopplösheten skriker

Makten har shitstövlar !
Och respektlös hjärna
När makten agerar
Vill den inte förlura,
Så gärna !

Världshyckleri på lagtid
Klara sig i praxis
Seglande salongbrottslighet
Själblinda likgiltighet !

Förfärande onda, hos den goda bor
Smärtan kommer sedan tiden går
De vanliga flyr med hårda sinnen
Offret förnekas, med deras minnen

Mångsidig regel vid tidens källa
Ömsom synd och lag,
Med sin underliga vågskål som gälla!
Redliga vämjäs i tysthet,
För dagens dårskap !
Den makt som missbrukas,
Blandas med vetenskap !
Så smyger sig ; obönhörlig förintelse.

MELLŐZÉS

modern idők
kódolt versek
a kiszolgáltatott szenved
a megalázott koldul
a csalódottság keserű kolostor
s benne a reménytelenség ordibál!

a hatalomnak van szaros csizmája
s tiszteletlen agya
ha cselekszik nem akar veszíteni;

világszélhámos
működik a gyakorlatban,
vitorlázó szalonbűnözés
lélekvaku közömbösség.

a rémisztő gonosz a jók között lakozik
jön a fájdalom s csak az idő megy
nehéz terhekkal menekülnek a szokások
az áldozatot emlékével együtt megtagadják
sokoldalú szabályok az idő forrásánál
bűn és törvény váltakozik az aljasság mérlegében
a tisztességest kényszerítik hallgatásra
a mindennapi bolondériába
a hatalom visszajár-elkísér
s belekeveri tudományát a szemfényvesztésbe
így lopakodik könnyörtelenül a megsemmisülés

LÉLEKKÖNNYEK

az eredmény szégyen és gyalázat
aggódva figyelem a hazámat
hazámat és népemet
szülőföldemet

önző fényűző fortélyos erők
meggyötört lelkek a szenvedők
ötmillió közömbös lélek
a reménytelenségben remélek
igaz hogy aljas roncsabb a roncsabbnál
történt ilyen a Judás csókjánál
hát mégis ez a csók a sikeres
és győzelemre vitt és visz
mint angol ködben a csók (kisz)
de már bukott is
volt titkár messiás széthúzás
szószátyár és ehhez jelszavak
a hatalmi prédából nekem is nekem is
tangózza taposok, semmit érő cinkosok
ijesztgető hazugság regélők
szörnyen csillogó ködösítő játék,
betoncsizmában szívtelen ajándék

szépnyelvű nemzetemet ötvöző degenye
Emlékszel-e még Szent István intelmeire
Vállald az összetartozást vállalkozz
akarj zöldmezőt hegyet szarvast csodát
csak tudásunk emelheti fel a hazát

CIVILISATIONEN

Stora problem finnas under hatten !
När vi inte lärt oss om historiens lärdomar
När harmonin kärleken och tryggheten minskas
När likgiltigheten är vinstgivare !
när förtroendevalda är lyckosökare, gapande skugga.

När Guden är borta ---- och pausar
När himmelriket är tomt ---- och flyttat
Bara helvetet som arbetar !
Var rädda om varandra ---
Vi är alldeles ensamma !

CIVILIZÁCIÓ

nagy bajok vannak a kalap alatt
mert nem vontuk le a történelem tanulságait
mert csökkent a szeretett ,
a harmonia és a biztonságérzet
mert a közömbösség hasznadó
mert a nép választottjai
szerencsevadászok
tátogó árnyékok csupán

mert szabadságon
távol az Isten
elköltözött
üres a menyország
dolgozik a polkol
egymásra nem vigyázunk
civilizációs magányunkban

KALEVALA

Szente Imre fordítása

HUSZADIK ÉNĚK

Előkészületék Pohjola lakodalmaára.

Az óriástulok megütése. A sör születése.

Miről mondjuk most mesénket, merre mēnjēn most az ének? Arról mondjuk most mesénket, arra mēnjēn most az ének: Pohjola-lakodalomba, istenēs ivászatokra (6)

Régtil készültek rēája, hordtak élelmet halomba, Pohjola palotájába, Sariola szállására. (10)

S hogy mi mindēnt hordtak össze, készletēket hol kerestek végtelen évészetēkre, irdatlan ivászatokra, tömegēket jóllakatni, annyi népnek ēnni adni? (16)

Tulkot tömtek Karjalában, finn földön bikát neveltek. Nēm volt nagy, nēm is picinke, borjúnak elég erőske: farkával hadart Hāmében, Kemi völgyében fejével; szarva nyúlott százölesre, másfélszázölesre szája. Nyestnek hosszú hébbe tellne kötelēt körülkerülni, fēcske félnapot rēpülne, két szarva között ha szállna, ēppenhogycsak célhoz érne, hogyha közbe nēm pihenne. Mókus hónapszám szaladna farka végitől fejéig, célhoz akkor is nēm érne, ahhoz mégēgy hónap kéne. (34)

Azt a bāmulates borjat, fajtabéli finn bikácskát Karjalában közrefogva vitték Pohja partjaira. Százan szarvába fogóztak, ezren tartották tokáját, úgy vezették azt az ökröt, úgy kísérték Pohjolába. (42)

Tulok caplatott, taposva Sariola öble szélit, fejével füvet legelve, hátával az éig érve. Hanēm hentest nēm találtak, föld förtelmesét megütni, Pohja sarjai sorában, mind a népes nemzetségben, fiatal fiak körében, vénēkről nēm is beszélve. (52)

Vénembēr került keletrül, Virokannas Karjalából. Szóval mondta-mondogatta: „Várj csak, várj csak, szép tinócska! Tag-lómmal ha megtapintlak, hozzád vágok vasrudammal, kólintva kemény kupádra, tudom, hogy jövō tavaszszal érdēs nyelvvel nēm nyalintasz, nēm darálsz dagadt pofáddal mezeinknek mēzsgyevégin, Sariola öble szélin!” (64)

Huzakodott, hogy megüsse, Virokannas fejbevégja, Palvoinen pokolba küldje. Mēgrázta fejēt a marha, kiguvadt a szēmgolyója, megütője fára mászott, Virokannas vackorosba, Palvoinen füzesbe futva. (72)

Kerestek tovább, kutatva, ki lēgyēn, aki megüsse, Karjala kies honában, Suomi

minden szögletében, oroszoknak országában, a vitéz viking hazában, lappoknak lapos határin, Turja tágas szállásain, tudakolták Tuonelában, Manában, manók honában. Keresték, hanëm hiába: egy taplányit sëm találtak. (84)

Keresték, aki mägüsse, mészáros után nyomoztak, tengër téreit bejárva, végtelesen vizet kutatva. (88)

Tengërből fekete férfi, kélt egy hős a hullámokbul. Nëm mondhatni éppen nagynak, de nëm is nagyon kicsinynek: fekvé tál alá befërne, aláállhatna szítának. (96)

Hanëm vasbul volt a marka, ránézésre rozsdabarna, búbját kősisak borítja, lábán kőcsizmak kopognak, aranykése van kezében, nyele rézzel van kirakva. (102)

Ebben aztán embërére, lelt kemény kezű ölöre Suomi szörnnyeteg bikája, taglózóját mëgtalálta. (106)

Mihelyt mëglátta a barmot, nyomban rácsapott nyakára: térde rogygant a tuloknak, fordult féloldalt a földre. (110)

Lëtt-ë zsákmány sok belöle? No, nëmigën lëtt belöle: száz tekenő tán a húsá, száz öl hosszú kolbász-hurka, lëtt vagy hét hajónyi vére, mintegy hathordónyi hája, Pohjola lakodalmára, Sariola lagzijára. (118)

Termët tettek Pohjolában, tágas termët, hosszú házat: három-százöles a széle, hétszër százöles a hossza. Tetején kakas kiálthat: nëm hallik a hang a földre; kapuban kutya ugathat, nëm hallják, kik hátul állnak. (126)

Pohjolai háziasszony hidlóhosszat sétálgatva, padlóhosszat járva-keelve tanakodott-tépelődött: „Hát sört hol fogunk szërözni, házimurcit hogy csinálunk, eltënni az esküvöre, lëgyën a lakodalomra? Sörkésztésnek mikéntjit, nëm t'om sörnek származását.” (136)

Búboskemëncén a bátya búbosról belébeszële: „Árpa volt a sörnek atyja, komló kortyolnivalónak, bár vizet së nélkülözhet, s tüztelen së tudna lënni. (142)

„Komlót, fattyát könnyű kedvnek hantra hányták kiskorában, beszántották, mint a férget, fölöslegësként kidobva Kalevának kútja mellé, Osmo földje oldalába. Abbul kelt egy kis palánta, virgonc vesszöcske kihajtott, fiatalka fára kúszott, lombja legfëlső hëgyére. „ (152)

„Árpát szórt a jószërëncse Osmo törte új ugarra. Szépën nõdögélt az árpa, gyönyörüen szárba szökre Osmo törte új ugaron, Kaleva fia mezöin.” (158)

„Eltelt egy kevés idöcske, färu komló már kiáltott, szántó széliröl az árpa, víz Kaleva kútja mélyin: 'Mikor lész találkozásunk, egymással egyesülëstünk? Kínlódás külön az élet, párban, hármásban vidámabb!' (166)

„Osmotar, a sör tëvöje, Kapo, komló erjesztöje elöször is árpamagvat, vëtt hat apró árpamagvat, majd kalászát hét komlónak, vizet nyolc merökánállal. Fazëkát a tüzre tette, fözetét forralni kezdte. Árpalësörét sürtítve fözögette nyári nappal, fokán ködlö fëlszigetnek, párálló sziget szegélyin öblös új edény ölében, nyírfából kivájt vödörben.” (180)

Sikerült a sör tëvése, nëm sikerült erjesztése. Tanakodott-tépelődött,

mondogalódott magában: 'Mit is kéne ehhez adni, mit kellene még keresni sörömbe savasítónak, komlófőzetbe kovásznak?' (188)

Kalevatar, szép kisasszony, finom ujjá-ujjacskája, könnyű minden mozdulása, cipellője mint a pille, sétál hidlóján haladva, padlódeszkán pörgölődve, sürgölődve-forgolódva, két fazékra is figyelve. Fadarabot lát a földön, fölveszi, kezébe kapja. (198)

„Tapogatja, nézheti: 'Ha valami válna ebből Kapóka ügyes kezében, szép szűznek kezeügyében? Elviszém Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe!' (204)

„Elvitte Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe. Kapo két kezébe fogta, tenyerében dörzsölgette, combjai közé szorítva: fehér mókus lett belőle.” (210)

„Kapo kisfiát tanítva, magyarázta mókusának: 'Dombok éke, drága móka, aranyom, világ virága! Odaménj, ahova mondom, hova mondom és kívánom: métsolai mézmezőre, táltosi Tapiolába! Egy kis fára fölkapaszkodsz, fűgén lombjába lopózva, hogy a karvaly el ne kapjon, ég madara még ne fogjon. Térj még néhány jó tobozzal, gyöngyével gyönyörű fának, adjad azt Kapo kezébe, okos Osmotar sörébe!' ” (226)

„Hát futott a fűrgé mókus, lobogott a lompos farka, útján szélvészént szaladva, hamarosan messze mēnve, erdő mellett, máson által, harmadikon áthaladva jutott mézes Metsolába, táltosi Tapiolába. (234)

„Látott három fát, hatalmast, négyet is nevendékfábul, föl futott a réti fára, tisztáson talált fenyőre, el se kapta karvaly karma, még se fogta ég madara.” (240)

„Tört tobozt a lúcfenyőrül, virágot vörösfenyőrül, körmei közé szorítva rakta marka rejtékébe; lētette Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe..” (246)

„Kapo komlónak levébe, Osmotar a sörbe szórta: sörnek nincs savasodása, komlólének nincs kelése.” (250)

„Osmotar, a sör tēvője, Kapo, komló erjesztője fejét törte tēpelődve: „Mit is kéne most hozatni sörömbe savasodásra, komlólevembe kovásznak?” (256)

„Kalevatar, szép kisasszony, finom ujjá-ujjacskája, könnyű minden mozdulása, cipellője mint a pille, sétál hidlóján haladva, padlódeszkán pörgölődve, sürgölődve-forgolódva, két fazékra is figyelve. Forgácsot talál a földön, fölveszi, kezébe kapja.” (266)

„Tapogatja, nézheti: 'Ha valami válna ebből Kapóka ügyes kezében, szép szűznek kezeügyében? Elviszém Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe!' (272)

„Elvitte Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe. Kapo két kezébe fogta, tenyerével dörzsölgette, combjai közé szorítva: lett arany mellű mēnyétke.” (278)

„Mondotta mēnyétfiának, árva állatát okítva: 'Mēnyétke, arany madárka, bűvös-bájos pénzsbunda, odaménj, ahova mondom, hova mondom és kívánom: mēnj a medvék barlangjába, vadon vadjai honába, medvék mérkőző terére, barnabundák gyűlhelyére! Gyűjts kelesztőt két marékkal, habos tajtékot tenyérrel, adjad át Kapo kezébe, okos Osmotar sörébe!' (292)

„Ugrott mindjárt mēnyétke, arany mellényes mēgindult, útján szélvészént

szaladva, hamarosan messze mënve; folyó mellett, máson által, harmadikon áthaladva ért a medvék barlangjába, vadak sziklaszállására, medvék mérközö terére, barna bundák gyűlhelyére vaskemény kövek közibe, acélhátú érchegyekre. (304)

„Tajtékozott a medve torka, habot hánya szörnyű szája: tajtékot tenyérbe szédte, merégette két marékkal; átadta Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe.” (310)

„Osmotar a sörbe ontja, Kapo komlólébe dönti: sörnek nincs savasodása, nem forr férfiak itala.” (314)

„Osmotar, a sör tēvője, Kapo, komló erjesztője fejét törte tēpelődve: ’Mit is kéne most hozatni sörömbe savasodásra, komlólé kelése végett?’” (320)

„Kalevatar, szép kisasszony, finom ujja-ujjacskája, könnyű mindēn mozdulása, cipellője mint a pille, sétál hídlőján haladva, padlódészkn pörgölődve, sürgölődve-forgolódva, két fazékra is figyelve. Borsóhéjat lát a földön, fölveszi, kezébe kapja.” (330)

Tapogatja, nézēgeti: ’Ha valami válna ebből Kapónak ügyes kezében, szép szűznek kezeügyében? Elviszēm Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe.’” (336)

„Elvitte Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe. Kapo két kezébe fogta, tenyérével dörzsölgette, combjai közé szorítva: méhe bújt elő belőle. (342)

„Madaracskáját tanítva magyarázta méhikének: ’Méhike, ügyes madárka, virágok kicsiny királya, röpülj arra, merre mondom, merre mondom és kívánom: szélēs tengēri szigetre, tengēr sziklazátonyára. Lányka ott szemét lēhūnyta, rézöveske földre roskadt, két felén szagos füvekkel, ölēben varázsvirággal. Szálíts szárnyaidon márcot, mézcsēppēket hozz csuhádon fehér bóbítás fűszálrul, kristályos virágkehelybül; adjad át Kapo kezébe, okos Osmotar ölēbe.’” (360)

„Méhike, ügyes madárka szállt, ahogy a szárnya bírta, útján szélsebēst rēpülve, hamarosan messze mēnve, tengērt szelve, másik mellett, harmadikon áthaladva szállt a tengēri szigetre, tengēr sziklazátonyára. Láttá, alszik ott a lányka, rézöveske földre rogyva, nevetlen füvek fejére, mézmezőnek mézsgyējére, vállain aranyvirágok, ezüst szénaszál ölēben.’” (374)

„Szárnyát márcba mártogatta, mindēn tollát tiszta mézbe fehérbóbítás fűszálrul, harmatos virág hēgyérül; átadta Kapo kezébe, szép szűznek kezeügyébe.’” (380)

„Osmotar a sörbe szórta, Kapo komlólébe tette: sava attul lett sörének, friss itala forni kezdett új favödre vajatában, öblēben öles csöbörnek, már csöbör fülére folyva, pereme fölött kiforrva, majd a földre is lēfolyva padlódészknakon patakzott.’” (390)

„Napok teltek, napok múltak, elszaladott ēgy időske. Férfiak igēncsak ittak, de leginkább Lemminkäinen. Részēg Ahti, részēg Kauko, az a pēzsgövērű pajkos Osmotar sötēt sörētül, Kalevatar komlójátul. (398)

„Osmotar, a sör tēvője, Kapo, komló erjesztője száját szóra nyitva mondta: ’Jaj nekēm, szēgény fejemnek! Csapnivaló sört csináltam, iszonyú italt szērēztem: lám, csöbrébül is kicsordult, padlóra pocsékolódik.’” (406)

„Vörösbegy füttyült a fárul, ereszbül rigó rikoltott: 'Nincs sörödnök sëmmi híja, italod igën kiváló, hanëm hordóba tëndő, pincemély légyën lakása, tartós tölgyfakádaidban, rézabroncos hordaidban!’” (414)

„Szóval így volt származása, kezdete Kaleva-sörnek, kútfeje nëmës nevének, messzire ható hírének. Mert igazán jó itóka: jámborok javát akarja, megneveteti a nököt, férfiakat félvidítja, bölcslet könnyü kedvre készti, bolondot bohókodásra.” (424)

Pohjolai gazdaasszony, sör születésit megértve, vizet vëtt a nagy csöbörbe, fadényit félíg töltve. Árpát hányt belé halommal, vegyësen komlókalásszal. Keve-rékít főzni kezdte, fűszërës vizét kavarni új vödrexnek vájatában, kongó kádja bel-sejében. (434)

Hónapszám követ hevítve, vizet főzve nyáron által egész erdöt eltüzelték, kutakból vizet kimertek. Már az erdö fátlan fonnyad, kutakból a víz kiapad, amíg azt a sört sűrítik, azt a komlót készre főzik végnélküli vendégségre, pohjai poharazás-
ra. (444)

Szigetükröl száll a füstje, tartva félsziget fokának, kél a sűrű füst kerëngve, levegőben lëng a pernye terjedelmes tűzhelyükröl, magas máglyának hegývërül, Pohjola felét befëdve, Karjalát koromba vonva. (452)

Népek ámuldozva nézik, találgatva-tépelődve: „Mi füstöl a messzeségben, szél a pernyét honnan hozza? Túl kicsiny csaták tüzének, túl nagy pásztortűz-parázsna.” (458)

Akkor Lemminkäinen anyja kora hajnalban kiméne, hogy vödör vizet merítsën: fekete füstöt lát keletrül, északról az égre szállni. Mondja, száját szóra nyitva: „Bajnak füstje az bizonynal, csatából csapódik erre.” (466)

Ahti is, sziget szülötte, az a szép Kalandoskedvü nézi-nézi nagysokáig, tanakodva-tépelődve: „Már csak megnézëm, miféle, kifürkészëm én közelrül, mi füstöl a messzeségben, szél a pernyét honnan hozza. Csata füstje-é csakugyan, verekedésből verődik?” (476)

Méne Kauko, hogy közelrül lássa forrását a füstnek: nëm csapódott ám csatából, verekedésből verődve: sörfőzésnek volt a füstje, jöve komlókotyvasztásbul széliröl Sariolának, homokpartnak hajlatából. (484)

Kauko két szemét mereszti, kertbenézve-kancsalítva, szémei csak szétszaladtak, légörbült a szája széle. Mikor már élëget nézte, vízi árkon átkiáltott: „Hej, kedves anyósomasszony, Pohja gondos asszonyanyja! Jó légyën a löre mostan, itathasd nëmës itallal azt a tengënyi tömegët, legkiváltképp Lemminkäinent, aki most mëgy esküvöre legkisebb lëányocskáddal!” (498)

Sörrel közben elkészültek, férfinak való itallal. Leltek helyt komló levének, sárgálló sörük lëtéve föld alatti fekhelyére, sziklapince padlatára, tölgyfahordónak hasába, rezes csap mögé becsukva. (506)

Akkor Pohja asszonyanyja hozzálátott sütni-főzni, fazékai vërsënyt forrtak, serpenyői sístërégték. Kënyeret dagaszt, kalácsot, nagy tésztacon tapsikolva, hogy légyën a házínëpnek, étel tengër-nyi tömegnek pohjai lakodalomban, Sariola lag-

zijában. (516)

Már a sok kényér kisütve, kalácstészta megdagasztva. Eltelt egy kevés időcske, pillanatnyi-pércenetnyi. Sör a pincében sutyorgott, hordaiban hajtogatta: „Bár akadnék már ivóra, küllemetős kortyolóra, jótorkú dэрék dalosra, élvezetős énekésre!” (526)

Lón keresése regösnek, jótorkú dэрék dalosnak, tisztességős verstudónak, élvezetős énekésnek. Lazac jó lesz tán dalosnak, csuka csengő énekésnek. Lazac nem lesz jó dalosnak, csuka csengő énekésnek: lazacnak laza az álla, foga csorba a csukának. (536)

Lón keresése regösnek, jótorkú dэрék dalosnak, tisztességős verstudónak, élvezetős énekésnek. Gyermek gyűjön tán dalosnak, csécsszopó csinos regösnek! Gyatra énekős a gyermek: nyálik, hogyha szája nyílik, nyelve könnyen félre-nyaklik, beszéd közben megbicsaklik. (546)

Sárgálló sör zsörtölődött, fiatal fenyegetözött tölgybordás bődönbe zárva, réz-csapok mögé becsukva: „Ha nem gondoskodsз dalosrul, érdemlegős énekésröl, tisztességős verstudórul, rigmusmondó jó regösröl, rézabroncsaim lэrontom, tölgydongáimat kidöntöm!” (556)

Pohjolai asszony akkor követeit csak kiküldte, meghívásit hírül adta. Szolgálóját szólította: „Aprócséprő csöpp cselédem, szorgos szolgálólányom! Hívd mutatni most a népet, daliákat dorbézolni! Boldog-boldogtalan jöjjön, vakok és ügyefogyottak, bénák és inaszakadtak. Világtalant hozd hajóval, inaszakadtat szekérel, szállítsd a betegét szánnal! (570)

„Hívjad Pohja polgárait, mindenkit Kalevalából, vén Väinämöinent először, élvezetős énekésnek! Nэ hívd a Kalandoskedvüt, azt az Ahti Saarelaint!” (576)

Mire Pohja csöpp cselédje tudakolta, kérdve tőle: „Mэрт нэ hívjam még Kalandost, azt az Ahti Saarelaint?” (580)

Mire Pohjola mamája válaszát így adta vissza: „Azért hagyд Kalandoskedvüt, Lemminkäinent meghívatlan, mivel ádáz békebontó, javíthatatlan garázda, még a nászt is megzavarja, lakodalmat tönkretéve, szende szüzeket megejtve ünneplő fehér ruhában.” (590)

Akkor Pohja csöpp cselédje szóval mondta, fölfelelte: „Ném is ismerem Kalandost, hogyan hagyjam meghívatlan? Ném t’om, hol van Ahti háza, Kalandoskedvü lakása.” (596)

Az a pohjolai asszony így felelt neki szavára: „Még ismered majd Kalandost, azt az Ahti Saarelaint: sziget Ahtinak hazája, parton lókötő lakása, táguló öböl ölében, Kaukoniemi hajlatában.” (604)

Hát akkor a csöpp cselédke, pénzэн szerzett szolgálányka meghívóit hét irányban, hírét hordta nyolc határba, Pohja mindэн polgárának, Kaleva egész hadának, a zsírtalan zsélléréknek, szűk bekecsű béréséknek; csak az Ahtit, azt kivéve, azt hagyva csupán hívatlan. (614)

HUSZONÉGYEDIK ÉNĚK
Lakodalom Pohjolában

Az a pohjolai asszony, Sariola asszonyanyja épp a kert alatt időzött valami tēvēs-vēvésben. Hallik ostor pattogása, parton szának szisszenése. Elnéz észak ellenében, fordítja fejét a napra, tanakodik-tépelődik: „Micsoda tömeg tolonghat peremére partjaimnak? Hadat hoznak tán fejemre?” (12)

Méne is, hogy megtekintse, hogy kikémlélje közelrül: hát nem is hadak jövének: lakodalmas nép közelgett; vőlegény a legközépēn, mélyén ünnepi mēnetnek. (18)

Pohjolai asszony akkor, Sariola asszonyanyja, látva vőlegény jövésit, száját szóra is nyitotta: „Véltem már veszett viharnek, fákat döntő fürgetegnek, partot szaggató szeleknek, kavargó kavics zajának. Mēntem is, hogy megtekintsem, hogy kikémléljem közelrül. Nēm volt ám vihar jövése, fürgeteg faforgatása, szelek partot szaggatása, kavargó kavics zöreje: vőmuramnak volt a népe, megjött kétszázadmagával. (34)

Hogy a vőmre hogy találak ennyi embēr erdejében? Elvállik a vőm a néptül, mint fenyő a többi fátul, törpe bokroktól a tölgyfa, hold a halvány csillagoktul. (40)

„Léptet szénszínű lovával, mintha farkashátōn ülne, hollószárnyakon rēpülne, lebēgő lidérc-madaron; hét aranykakukkolóval hāmigáján hangicsálva, tíz csicsērgő csizmadárral zablaszójain zönögve.” (48)

Dōng a domb felől az utca, kútközōn rudak ropognak: már a vő az udvaron van, népe a tanyára tódul, vőlegény a legközépēn, mélyén ünnepi mēnetnek, nēm nagyon előre állva, igēn hátra sēm húzódva. (56)

„Mozogjatok most, legényēk, győpre mindēn markos embēr, hevedert hamar lēvēnni, szērszāmszójakat lēszēdni, szānrudait lējjobb rakni, vőmet házamba vezetni!” (62)

Vágtatott a vőnek ménje, karmazsinkasost rōpítve udvarán ipaurának. Szólt a pohjolai asszony: „Szolgám, szolgám, ēdēs szolgám, falu legdalibb legénye! Fogd ki ménlovát a vőmnek, hókahomlokút eloldva rēzveretēs rúdja mellől, cinnel cifrázott szíjából, pénzzel pēngő pāntjaibul, vesszōből fonott igából! Vidd a vőlegény csikóját, jártasd szép simán szaladva, selyēm kantárra kaptva, ezüst zablával vezetve puhán dobbanó porondra, jól kitaposott terepre, frissen hullott porhavadra, tejfehér palástú földre! (82)

„Vezesd inni vőm csikóját a legközelebbi kútra, forráshoz, mi nincs befagyva, ám buzogva bugyborékol gyantádzó fenyőgyökērēn, lombos lúčfenyő tövében. (88)

„Adj a vőlegény lovának arany abrakoskosárbul, ragyogó rezes edénybül árpa-magot mēgmosottan, új búzát puhára főve, rozsot rostálva, darálva!” (94)

„Majd vezesd a vöm csikóját java jászolom elébe, fészërëmben legföülre, dëszkapajtám díszhelyére! Kösd lovát a völegénynek, (aranykapcsát béakasztva vastag vasgyürü lukába, állás ágas oszlopához! Önts a völegény lovának zamatos zabot elébe, selymës sarjút sëm kímélve, mëgtoldva finom törekkal!” (106)

„Csutakold a vöm csikóját rozmárcsontfogú csutakkal, szöre szaggatása nélkül, sörényét simán kefélve! Vess a völegény lovára színezüsttel szótt darócot, aranypántlikás palástot, sárgaréz sallangú leplet!” (114)

„Lëlkeim, falu legényi! Vezesséték vöm a házba, fejről lévett föveggel, húzva kesztyűjét kezérül!” (118)

„Hadd vëgyem szëmügyre vömet, belsejébe befër-ë, ha ajtónk ki nëm akasztjuk, tokjából ki nëm taszajtjuk, fölülről lë nëm faragjuk, alulról alá nëm ásuk, falat földre nëm terítjük, gërendát ki nëm gurítjuk.” (126)

„Nëm férhet a vöm a házba, szép ajándék a szobába, ha ajtónk ki nëm akasztjuk, tokjából ki nëm taszajtjuk, fölülről lë nëm faragjuk, alulról alá nëm ássuk, falat földre nëm terítjük, gërendát ki nëm gurítjuk: föllebb áll a vöm fejével, fölfülvél fölmagaslik.” (136)

„Szëmöldökfa föllebb szálljon, sövegét lë në söpörje, küszöb léce lëjjebb szálljon, csizmasarkát el në csapja, ajtó tokja szëtterüljön, ajtónyílás tágra nyíljon, várva vömnök érkëzésit, lépteit dërék legénynek!” (144)

„Hála a hatalmas Égnek: vömet immár bévezette! Hadd vessem szëmëm szobánkra, pillantsak be belsejébe: lë van mosva mindën löca, alaposan mindën asztal, padlata lë van porolva, fája föl van-ë sikálva?” (152)

„Nëzëm-nëzëm ezt a házat, alig ismerék rëája: mennyiféle fábul épült, mennyi mindënt összehordtak, míg falai fölrakódtak, porondjára pallót vertek.” (158)

„Széle szöldisznó szëgyébül, frontja rénszarvas farából, ajtófélfá farkacsontbul, boronája birkacsontbul. (162)

„Algërenda almafából, tartópillër pusztafából, tavirózsából teteje, mënnyezete márnacsontbul.” (166)

„Löca lába vert acélbul, löca lapja nëmët fából, asztal cifrája aranybul, padlata puha selyëmbül.” (170)

„Kemëncéje rézbül rakva, kemëncekuckó kövekbül, tűzhely tengëri kavicsbul, fölkéje Kaleva-fából.” (174)

Völegény a házba lépe, mënnyezet alá bemëne, száját ily szavakra nyitva: „Istentöl erö-egëzség hirës házukban lëvöknek, tetöjük alatt lakóknak!” (180)

Szólt a pohjolai asszony: „Hát Isten hozott minálunk ebbe a szërény szobába, kis kunyhónknak oltalmába, fából fabrikált tanyánkra, fenýfëszkünknek ölébe! (186)

„Szaladj, szolgálólëányom, pénzën vëtt piciny cselëdëm, hozz hamar tüzes fakërget, gyantafáklyán gyújts világot! Hadd vëgyem szëmügyre vömet, belenëzsek szép szëmëbe: kékszínü-ë vagy vërëske, vagy fehérke, mint a vászon?” (194)

Az a csöppnyi kis cselëdke, fizetëtt falusi lányka, kërëgre tüzet terëmtëtt, gyúj-

tott gyantás fáklyalángot. (198)

„Sziporkákat szór a gyanta, fekete a fáklya füstje: szikra szállna szép szemébe, képeré korom tapadna. Gyújtsál inkább gyertyalángot, illatos viaszvilágot!” (204)

Akkor az a csöpp cselédke, pénzén vásárolt leányka gyújtott gyöngye gyertyalángot, illatos viaszvilágot. (208)

Viasznak fehér világa, gyöngye gyertya tiszta fénye vőlegény szemét színezte, orcáit világba vonta. (212)

„Látom már szemét a vőmnek: nem is kék, nem is vöröske, nem fehérke, mint a vászon: mint a tengér habja, tiszta, barna, mint a nád bugája, szép, mint a vizek virága.” (218)

„Lélkeim, falu legényi, vezessétek most a vőmet ünnepi ülőhelyére, legéslegelőkelőbbre, háttal fordulva a falnak, arccal asztal főhelyének, szembe hívtok hadával, vidám vendégtársasággal.” (226)

Az a pohjolai asszony étette-itatta népit, fűrésztötte tejbe-vajba, tömte tejfölös kaláccsal mind a meghívott sereget, vőlegényt különösképpen. (232)

Volt lazac lapos fatálon, disznóhús egész halommal, mindén csésze csordulásig, tálak tornyosan tetézve mind a meghívott seregnek, legkivált a vőlegénynek. (238)

Szólt a pohjolai asszony: „Szaladj, csöppnyi kis cselédem, söröskancsóval sietve, hozz a kétfülű köcsögben mind a meghívott seregnek, legkivált a vőlegénynek!” (244)

Akkor az a csöpp cselédke, pénzén szerzett szolgálánya söröskancsót közreadja, abroncsos edényt ereszti bajt tenni, bajuszt locsolni, habot hinteni szakállra mind a meghívott seregnek, legkivált a vőlegénynek. (252)

Hát a sör tudott-é tenni, nyelvet oldani okosan, hiszen véle volt dalosa, élvezetes énekese? Ott volt véle Väinämöinen, rigmusok örök regöse, dalnoka dicső regéknek, mindén énekésék éke. (260)

Kancsóját kezébe fogva, száját szóra is nyitotta: „Kedves jó söröm, italom! Ne itass té senkit ingyen! Dalra ingérd ivóid, aranszajúakat szóra! Már a gazda megsokallja, gondban fő a gazdaasszony: elapadt talán az ének, öröm húrjai lehulltak, vagy söröm sikerült félre, lanyha lőrét erjesztettem, hogy némák a nóta-fáink, jó dallóink nem dalolnak, vendégeink nem vigadnak, madaraink nem mulatnak?” (276)

„Lész-é hát, ki énekéljen, száját végre szóra nyissa Pohjolának lagzijában, sziget lakodalomban? Ném lallázhatnak a lócák, csak azok, kik rajtuk ülnek, dészkapalló nem dalolhat, csak azok, kik rajta járnak, hangot ablakunk nem adhat, csak akik alatta állnak; ez az asztal még sē mukkan, csak kik mellette mulatnak; szellőzőlikak sē szólnak, csak akik alattuk ülnek.” (290)

Csöpp gyermek csücsült a padlón, földön tejféléss szakállú. Poronty padlóról pötyögte, lóca széliről szipogta: „Kicsike vagyok koromra, természetemre gyöngye gyermek, mindazonáltal azonban, hogyha hallgatnak a hősök, bajnokabbak nem

beszélnek, daliáink nem dalolnak: énekélék én, szegényke, dallok én, fakó fiúcska, zéngék vézna vékonyaimmal, csupacsont, sovány csípómmal ezen esténknek díszére, jelés alkalom javára.” (306)

Kemencén alvó apóka most beleszólt a beszédbe: „Gyerék éneklése gyatra, nyomorú nyivákolása, halmaza hazug meséknek, csitrilányok csácsogása! Bízd a bölcsőbbre a versét, add az asztalnál ülőnek!” (314)

Vén Väinämöinen e szóra maga mondta, megkérdezte: „Van-é itt ez ifjúságban, nemes nemzetség körében, ki kezét kezembe adva, ujját ujjamba akasztva vélem versmondásba fogna, gyújtana dicső dalokra, koronájául napunknak, jelés esténknek javára?” (324)

Kuckóból kiszólt a bátya: „Nem hallottak itt e honban, szinte lámpással sē leletek emberemlékézet óta, aki szébben szólott volna, valódi varázstudással, mint ahogy magam daloltam, gyerekekfejjel fújdogáltam, öbleink ölén gügyögve, fenyve-seinkben füttyülve, rēngetegékben regélve. (336)

„Csēngő-bongó volt a hangom, andalító volt a versēm, szép folyóként folyt belőlem, futott csermelyként csobogva, mint a hótalp hómezőkön, vagy vizek fölött vitorla. Föl nem foghatom azóta, nem tudom okát találni, híres hangomat mi lelte, hogy oly csorba csēndülése: nem siet sebēs folyóként, habzó hullámként nem árad, akad, mint eke gyökérben, hóban húzkodott fenyőfa, szánka a homokhalomban, sziklázátonyon a csónak.” (352)

Vén Väinämöinen e szóra maga mondta, fölfelelte: „No, ha társat nem találok, aki vélem versenyézne, még kell kezdenēm magamnak, gyújtanom dicső dalokra, hogyha szólásra születtem, regölésre rátermettem, nem kell kérnem sēm kalácsot, sēm a vers felől tanácsot.” (362)

Vének véne Väinämöinen, rigmusok örök regöse nekiállt a nótázásnak, daloló dologba fogva, ölében örömdalokkal, igékkel kezeügyében. (368)

Vén Väinämöinen dalolgat, énekél szakértelēmnel, mindig lelve szót a szóhoz, ki nem fogyva folytatásbul, mint a kőbánya kövekbül, vagy a tó vize virágbul. (374)

Väinämöinen csak dalolgat, egész este szórakoztat, megnevelteti a nőket, férfiakat földeríti. Csüggenek szaván, csodálva Väinönek varázsdanáit, ámul minden hallgatója, hogyha ésszel föl sēm éri. (382)

Szóla végül Väinämöinen, versit végigénekelve: „Nem tartom magam dalosnak, sēm táltosnak sēm tudósnak; tőlem csak kevéske tellik, képességeim csekélyek. Hej, ha Isten hozzáfogna zēngő szája szóra nyílna! Hogyha Isten dalra kelne, majd ő másképp énekélne! (392)

„Mézzelel töltené a tengert, homokból borsót bűvölne, malátát mocsáriszapbul, sőt a tengernek sarábul; kökényest kényérmezővé, bozótosbul búzaföldet, domkból dióskalácsot, tojást törmelékkövekbül.” (400)

„Ő dalolna csak tudással, minden mondat megfogonna, elhalmozná ezt a házat: ólakat tele tinóval, ösvényt címērēs ökörrrel, tejelő tehēnnel rétet, szarvkoronák

százaival, teli tőgyek ezreivel.” (408)

„Értelémrel énekélne, adna mindén mondatával: gazdának hiúzgerézna, asszonynak abakabátot, lányuknak csinos cipellót, piros lajbit a legénynek.” (414)

„Add még irgalmadban, Isten, Miatyánk a menny-egekben, hogy így éljünk-éldégéljünk, más napokat is megérjünk Pohjolának lagzijában, szigeti lakodalomban, hogy a sör folyóként folyjon, árkok mézzel áradjanak Pohjola portái mellett, Sariola szállásain; hogy nótázhassunk naponta, mulathassunk mindén este eme gazda életében, háziasszony hóttáiglan!” (428)

„Boldog Isten bőven adjon, Teremtő tetézve mértjén góréjába gazd'uramnak, asztalára asszonyának, fiai halászhelyére, lányai szövőszerére, hogy nő kelljen bándigálni, nyögni három nyáron által ezt a hosszú vendégségét, traktálását nagy tömegnek!” (438)

HUSZONKETTEDIK ÉNĚK

Lakodalom Pohjolában (folyt.). A mennyasszony
búcsúztatása, ríkatása, vigasztalása

Mikor már éléget ittak, vendégségét végigettek Pohjola-lakodalomban, Lappországnak lagzijában, szólt a pohjolai asszony Ilmarinhez, vejéhez: „Mit rostokolsz, rózsaszálam, mit szeretnél, földnek szépe? Adományait apádnak, szívessegit jó szülédnek? Vagy csak nézéd fal fehérít, vigadó vendégeinket? (12)

„Ném adományát apádnak, leséd szerelmét szülédnek, nem falak fehérít nézéd, vigadó vendégeinket: nézéd szépségét szüzednek, hamvasságát hitvesédnek, fehér bőrét bájosodnak, küllemét koszorúsodnak.” (20)

„Vőlegény, aranyvirágom, várj, ha várni tudtál eddig: készületlen még kívántod, örök társad öltözetlen: haja félig van befonva, feje más felén fonatlan. (26)

„Vőlegény, aranyvirágom, várj, ha várni tudtál eddig! Készületlen még kívántod, örök társad öltözetlen: új ruhája ujjazatlan, csak az egyik ujja rajta. (32)

„Vőlegény, aranyvirágom, várj, ha várni tudtál eddig! Készületlen még kívántod, örök társad öltözetlen: csak féllában van cipellő, másik lába lábbelitlen. (38)

„Vőlegény, aranyvirágom, várj, ha várni tudtál eddig! Készületlen még kívántod, örök társad öltözetlen: kesztyű húzva félkezére, de a másik még mezetlen.” (44)

„Vőlegény, aranyvirágom, vártál eddig, el nem unva: immár készen van kívántod, rucácskád veled repülhet.” (48)

„Ménj, ha megvették, leányom, vásárra való csibécske! Időd immár elközlegett, küszöbön az indulásod; melletted, ki megvásárolt, ajtón álldogál kísérod, lova már vasát harapja, szép leányra vár a szánka.” (56)

„Hogyha jó volt jegypénzt kapni, kérődnek kezébe csapni, igérni igyekézzettel,

hamarsággal gyűrűt húzni: tessék most a szánba szállni, karmazsinkasosra ülni, indulni idegenségbe, készségesen útrakelni!” (64)

„Ném néztél körül, kisasszony, nem voltál elég figyelmes; fiatal fejjel föl sē fogtad, milyen rossz cserét csinálhatsz, mit sokáig fogsz siratni, egész életédbe’ bänni: házát elhagyod apádnak, messze mégy szülőházádbul, szerető szülőanyádtul, oltalmazód otthonábul.” (74)

„Vigan élted itt világod udvarán apáduradnak, mint kerti virág, virulva, mint szamóca, színēsödve. Nyoszolyádrul vajra vártak, édes tejjel ébresztettek, költögettek friss kaláccsal, most melegített túróval. Ha a vaj nem ízlött volna, húst is szelhettél helyette.” (84)

„Gondod nem volt egy garasnyi, nem fájdítottad fejedet, borókára bíztad gondod, fejfájást fenyőbokorra, szorongást szomorúfűzre, lógó lombú réti fára. Eltél, mint levél, libégve, mint a lepke, lengedézve, bogyóként bokrán anyádnak, málnaként szagos mezőben.” (94)

„Mostan itthagysz e házat, tőlünk másik házba mēnve, más anya alá kerülve, idegēn családba indulsz. Mindēnt másképp tēsznek ottan, ahány ház, szokás is annyi. Más a pásztor kürtölése, nyíló ajtó mást nyikordul, kapujuk is másképp kordul, más sarokvasuk sírása.” (104)

„Tē mēg nem tudod, szēgényke, mint kell fūrgēn forgolódní, házi lányként tēnni-vēnni, tüzet lángra lobbantani, hogy kifūljön a kemēnce, ahogyan urad akarja.” (110)

„Azt gondoltad tán, galambom, voltál abba’ a hiszēmbē’, hogy csak elmēgy ēgyik este, s mēgjössz másnap délutánra? Nēm mégy ám ēgy éjszakára, nēm csak ēgyre, sēm kettőre: tartósabb lēsз távozásod, ēgy életre szól mēnēsēd, válásod apád-anyádtul. Visszahőköl majd a házunk, küszöbünk utad elállja, hogyha visszajössz honodba, hazalátogatsz lakodba.” (124)

Sóhajtott a lány, szēgényke, sóhajtott-sopánkolódott, búa-bánatba borulva, szemébe szökött a könnye. Száját szóra is nyitotta: „Aztat tudtam, azt reméltem, képzeltem kicsinykoromban, hajadonként hajtogattam: nēm nőhet a lányka nagyra szülőszárny alá húzódva, apjaura udvarában, szūlēja szoknyája mellett. Akkor nő a lányka nagyra, ha viszi a vőlegénye, ēgy lábbal küszöbre lépve, másikkal a szán farába; úgy nő ēgy fejjel nagyobbra, magasabbra félfulével. (142)

„Ezt jártattam én eszēmben, ezt lestem lēánykoromban, mint a mēgváltásra, vártam, mint a nyár után, epedtem. Vágyam most valóra válik, elmēnēsēm elközelgētt; ím, küszöbre lép a lábam, másik kērőmnek kasába. Nēm tudom, mi lelte lēlkēm, hogy a kedvetem mi szegte, mért nēm válok mēg vidáman, nēm búcsúszom könnyú kedvvel oltalmátul otthonomnak, szēp koromnak színhelyétul, kedves konyhakertjeimtul, apám művelte mezőktul. Búval búcsúszom, szēgényke, vigasztalhatatlan válok, mintha mēnnék őszí éjbe, télutó jeges tavára, hol nyomtalan lép a lábom, tovasiklik gyōnge sarkam.” (164)

„Milyen másoknak a kedve, lēlke más mēnyasszonyoknak? Mások bēzzēg

nēm búsulnak, nēm szomorkodnak szívükben, mint szomorkodom, szegényke, gyászhomályos hangulatban. Szívem, mint a szén, fekete, kedvemre korom ülep-szik.” (172)

„Jó a könnyű kedvűeknek, gondtalan a gondolatjuk, kikeleti nap kelése, virradat világlóása. De milyen az én mivoltom, árva lélkem állapotja? Mint a tengér pusztá partja, fëllegék fekete fodra, őszí éjszaka sötétje, hideg téli nap homálya, de még annál is alantabb, ködös ősznél is komorabb.” (184)

Volt égy vénasszony-cselédjük, megöröködött lakójuk. Mostan megszólalva, mondta: „Hát kellett nekéd, kisasszony! Emlékezhetsz, hogy élégszér, unos-untig hajtogattam, hogy nē hallgass a legényre, legényféle szép szavára; sosē higgy hamis szemének, táncos lába lépésének! Hízeltkédve szól a szája, széme kedvesen kacsingat, pedig ördög bújt beléje, farkasfog lapul ínyében. (198)

„Intettem idēs léányom, óvtam árvámat okítva: hogyha hētyke kérők jőnek, hētyke kérők, nagy legényék, mondd még majd a véleményéd, élēs nyelvvel visz-szavágva, ígyen szót a szóba öltve, szóval mondvá, fölfelelve: ’Nēm lehet, bizony, belőlem, mert-hogy én nēm arra lētem: elszegődñm más mēnyének, szurtos szolgálóléánynak! Mert az ily kevély kisasszony nēm szokott a szolgálághoz, nēm tud folyton szótfogadni, váltig a parancsra várni. Ha valaki égyet szólna, én kettővel vágnék vissza; ha ki a hajamba esne, mernē copfomat cibálni, azt kihajtánám hajambul, fürteim közül kirázva!” (220)

„Nēm szívlelted még szavamat, füled sēm fordítva rája. Tudvá és akarvá tűzbe, mēntél fortyogó fazékba, róka szánkójára szállva, mord medvének járművére, hogy a róka elraboljon, medve messzire ragadjon, apósnak alattvalóul, anyósnak alantasául.” (230)

„Indulsz tőlünk iskolára, kína jó apád körébül, kemény iskolát kijárni, jutni szörnyű szenvedésre: még vannak a szíjak véve, már a békók beszélēzve, mik nēm várnak sēnki másra, égyedül tērad, szegényke. (238)

„Majd megérzēd nēmsokára, mégtapasztalod magadon csontos állkapcsát ipadnak, napad nyelvének nyívésit, sógorod savanyú kedvit, ángyod ártó szándékait. (244)

„Jól jegyēzzed még, kisasszony, mit mondok, miket beszélēk: voltál otthonod virága, öröme öreg apádnak; apád hívott holdacskának, anyádasszony napsugárnak, bátyád bolygó vízi lángnak, nővérēd gyönyörű gyöngynek. Mostan másik házba mēnve, idegēn anyának adnak. Nēm igazi az idegēn, nēm idēsanyád tēnekēd. Idegēn nēm int szēliden, jószóval az nēm nevelget; lábtórló lēsžel ipadnak, naplopó napad szemében; sógorod saras küszöbnek, ángyod rosszfélének átkoz.” (262)

„Ahhoz, hogy kégyük keressed, hogy mégtúrjenek maguk közt, ködként kéne szálldogálnod, könnyű füstként forgolódnod, mint levélke lēngedzēnēd, szökdécsēlnēd mint sziporka.” (268)

„Szárnyad nincs a szálldosáshoz, levélkeként lēbbenēshez, sziporkaként

szökдdсeshöz, könnyű ködként eltüneshöz.” (272)

„Hej, kedves hugám, kisasszony, csináltál csuda cseréket! Adtad édés jó apádat féktelen após fejében, adtad édés jó anyádat acsargó anyós fejében, bajnok bátyádat cserélted girbe-gurba sógorodra, csinos nővéréd cserélted sanda sógorasszonyodra. Adtad tiszta ágyikódat kormos kuckó padlatáért, tiszta tó vizét cserélted mocsarak mocsoklevére, partjaid finom homokját ragacsos agyagrögökre, viruló vetéseidet sivatagos hangasíkra, málnás dombjaid mezőit kiégett, kopár ugarra.” (292)

„Azt gondoltad tán, galambom, csöpörödő kis csibécske: vége gondnak-gürcölésnek egy estére, egy csapásra; majd kialhatod magadat ott kedvedre szundikálva?” (298)

„De nem visznek ám alunni, szegдdtetnek szundikálni: bizony, virrasztani visznek, tennivalókkal törдdni; megládd, annyi dolgot adnak, hogy fejed is abba fájdul! (304)

„Míg forogtál főkötőtlen, addig könnyű volt kerengnöd; hajadonfővel ha lépköd, gondtalan a lányka lépte. Gondok kezdete a kendő, fátjol fejfájás hozója, keszkenő borítja buba, gyolcsruhája gyötrelembe.” (312)

„Jó a lányka dolga otthon, éдésatyja otthonában: él, mint kiskirály a várban, hogyha nincs is kardja néki. Mэnyecskének más a sorsa: ura udvarában olyan, mint a rab Szibériában, hogyha nincs is öre néki.” (320)

„Dolgozik dologidőben, vállát-karját nem kímélve, verejtékében fürödve, homlokán habot törölve. Máskor más munkára fogva, tűz mellé teszük dologra, késztetik kohóhoz állni, parázs mellett pörkölдdni.” (328)

„Kéne, hogyha vóna néki, jól jönne az árva lyánynak: lazac lélke, hal haragja, tőrése tavi sügérnek, keszeg szája, kúsz epéje, tengéri madár tudása. (334)

„Mert egyetlenegy sэм érti, tizből tán kilenc sэм tudja anyjának szegény szülдtete, féltve fölnevelt virága, hogy honnan harap beléje, merről marja gyötretдtje, háta-melle mardosója, haja szélbe szállatója, szálanként kiszagatója, viharral veretдtдje.” (344)

„Sírj, csak sírj, szegény leányom, kiadós légyэн sírásod! Telesírjad két tenyered, öled vágyaid vizével, áztasd udvarát apádnak, tanyát tó alá merítve, pallóját patakkaal áraszд, habok hátára emelve! Ha nem sírsz, mikor siratnak, sírhatsz másszor, hogyha mэгjössz, ha belépsz apád lakába, ott találod vén apádat fekve füstös fürдházban, száraz kóróval kezében.” (358)

„Sírj csak, sírj, szegény leányom, kiadós légyэн sírásod! Ha nem sírsz, mikor siratnak, sírhatsz másszor, hogyha mэгjössz, ha belépsz anyád lakába, s mэгtaláлоd jó anyádat ólajtóban összeesve, kéve szalmával kezében.” (366)

„Sírj csak, sírj, szegény leányom, kiadós légyэн sírásod! Ha nem sírsz, mikor siratnak, sírhatsz másszor, hogyha mэгjössz, ha ebbe a házba lépve bajnok bátyád mэгtaláлоd holtan a kisútra hullva, házatok elébe esve.” (374)

„Sírj csak, sírj, szegény leányom, kiadós légyэн sírásod! Ha nem sírsz, mikor siratnak, sírhatsz másszor, hogyha mэгjössz, ha ebbe a házba lépve édés húgod

mégtalálad szapuló helyén heverve, markában mosólapicka.” (382)

Sóhajtott a lány, szegényke, sóhajtott-sopánkolódott, rögvest rídogálni kezdett, záporkönnyekkel zokogni. (386)

Telesírta két tenyerit, ölét vágyai vizével, eláztatta apja házát, tó alá tévé tanyáját. Száját szóra is nyitotta, maga mondta-mondogatta: „Hej, galambjaim-hugáim, vélem egyívású társak, kikkel együtt nődögéltem, figyelmezzetek szavamra! Föl nem foghatom eszémmel, hogy mi van velem, mi bánthat, hogy ütött belém e bánat, gyöngö szívetem mi gyötri, feszégeti fájdalommal, búba-búbánatba mártva. (402)

„Ném így képzeltem korábban, mindig másképpen reméltem: hogy majd énekésmadárként hangicsálok halmainkon, hogy e nagy napot megértem, ezt a célokat elértem. Ám madárként mégse dallok, halmokon nem hangicsálok; vagyok, mint ruca viharban, tengären a törpe réce, kit a vad vizek sodornak, jégdarabok közt dobálva.” (414)

„Jaj, jaj, jó apám-anyácskám, jaj, szerelmetes szülőim! Mért is hoztatok világra, mire szültetek szegénykét ily keserves könnyezésre, szívszakasztó fájdalomra, bokros búra-bánkodásra, ennyi gyászos gyötrelémre? (422)

„Jobb lett vóna, jó anyácska, tétél vóna, drága dajka, tejjel tápláló szívecske, szoptató aranyszülécske, pólyába piciny fatöknöt, kődarabot kádacskámba, hogy ne mostad vóna lányod, takargattad vóna szépéd ennyi gyászos gyötrelémre, szertelen szomorúságra!” (424)

„Szokták mások mondogatni, valahányan vélekédnek: nincsen búja a bolondnak, soha sincsen senni gondja. Jó emberek, jaj, csak ezt ne, jaj, csak ezt ne mondanátok! Merthogy bennem több a bánat, mint zúgó folyóba' zátony, mint a fűzfa lápi földben, hangafü homokfenyéren. Húzni lóval sem lehetne, elvonszolni vaspatással, hogy ne ingana igája, ne remégne rúdja fája, húzva gondom garmadáit, terhét bokros bánatimnak.” (448)

Padlóról poronty pötyögte, kiskoma keméncesutbul: „Mire jó a lány rívása, szertelen szomorkodása? Hagyd a lónak, hadd búsuljon, szomorkodjon gyászszínével, zablás szájával zörögve, bús fejével bólogatva! Mэгengedheti magának: feje nagy, nagyobb a csontja, nyakizma igára termett, vastag törzse vontatásra. (460)

„Nincs sírásra-sóhajtásra, okod búra-búsulásra. Ném a lápra lész mэнéséd, árokparton pusztulásod; viruló mezőrül visznek még virulósabb mezöre, visznek sok sőrü tanyárul még sőrűbb sőrü tanyára. (468)

„Ha még féloldalra fordulsz, jobbfeled felé tekintve: völégényéd látod ottan, talpig emberre tekintesz. Jó gazdája jó lovának, háza bőviben vagyonnak, jármán foglyok forgolódnak, igáján igэн vígadnak, rigómadarak röpésnek hámigáján hangicsálva, aranyos kilenc kakukkja rúdja végén ringatózva, tíz csicsérgő csízmadara zabolaszíján zönögve.” (482)

Sosé búslakodj, barátom, anyaszülte szép kisasszony! Némhogy nem lész

pusztulásod: most lészén megéledésöd! Jó dolgosnak jutsz lakába, szorgos szántó szalmájára, kenyéradónak kezére, halfogónak hónaljába, szarvasúzó szaunájába, vadásznak verejtékébe. (492)

„Talpig férfi lesz a férjed, dörék, megtermett dalia. Íja nem hever hiába, nem lóg tétlenül a tégze, nem kövérédnek kutyái, szalmaalmukon szuszogva. (498)

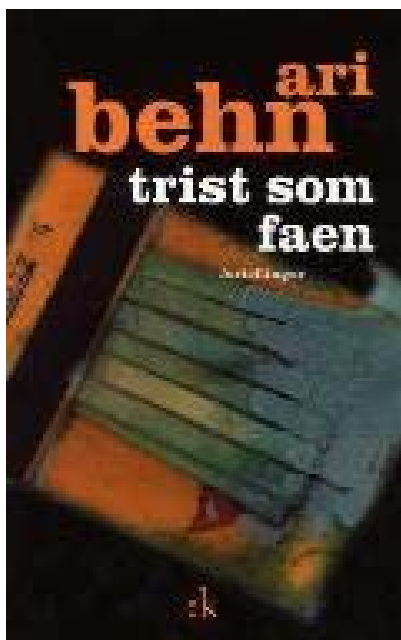
„Az idén is három ízben, kikeleti virradattal, ébredt tábortüze mellett, fenyőfekhelyérül kelve; több ízben idén tavasszal hajnalharmat hullt szemébe, fenyő fésült üstökébe, törzséhez fa dörzsölődött. (506)

„Férjed falkák futtatója, száz gulyának gondozója. Vagyona vagyon e vőnek, lábon ringó rêngetege, fürgén futosó mezeje, völgyvándoroknak serege: százai szarvat hordozóknak, tele tőgyet ringatóknak, kazla mindénik mezőben, pajtája ezer patakban, éléstára égérésben, árpaföldje árokparton, zabvetése sziklaszélén, búzaföldei folyókban, domboldalon drágasága, aprópénze kis kövekben.” (522)

Folytatása következő számunkban



Ari Behn:



Vége

Norvégból fordította:

Kovács katáng Ferenc

Részlet a Nagyvilág Kiadónál 2007-ben
megjelent novelláskötetből

A legtöbb biliárdszalomban munkanélküli férfiak lebzselnek. A sarkokban kivétel nélkül mindenütt sodrott cigarettavégek és hamu. Mivel az asztalok fölé lógó lámpák csak a zöld filcet s a mahagóni peremet világítják meg, senki sem törődik a szeméttel. Így minden biliárdszalomban szépnek és tisztának tűnik. Mindazonáltal ritkán fordul elő, hogy mahagóni asztalra játszassunk; leginkább csak a hivatalos versenyeken és a patinás biliárdszalomban – mint például Gusztávnál. Ott találkozunk mi, akik tudjuk mindazt, amit tudni érdemes. Már ami a pénzkeresést és a pénz fellelhetőségét illeti. Gusztávhoz, stílusosan, csak fiatalok járnak. Ezt tapasztaltam

az évek során.

Úgy kezdődött, mint általában. Igen. Jó estének ígérkezett. A dákót ügyetlenkedve csavaroztam össze; az egyik részt leejtettem a padlóra, mafláztam, amenyire csak bírtam. Az ilyesmi feltűnést kelt; tapasztalatból tudom.

Nemsokára megjelentek körülöttem azok, akik azt remélték, hogy megkopszthatnak. Nagy gyakorlatom van, kilenc évesen kezdtem biliárdozni – sámclin álltam, apám támasztotta a hátam. Élveztem, s azóta csak egyre jobb.

A biliárdszalomban tulajdonosai tudják, hogy mire megy ki a játék, és eltűrik. Gusztáv is. Kedvünkre szórakozunk. Mindenki tudja a szabályokat, egy sem szájjal, kivéve ezt az Alaxandert. Magasabb nálam, szőke, jó ránézni. Nem mintha meleg lennék, de nem véletlen, hogy buknak rá a nők. Most is bennünket bámulnak a sarkokból és a játékautomaták mögül. Nem hiszem, hogy Alaxander észrevette volna, legalább is úgy tett, mintha... miközben csupa marhaságot beszélt – és igyekezett elnyerni a föltett két ezrest. Egyből láttam, hogy én nyerek. Összevissza magyarázott, mint ahogy a nyitott és impulzív emberek szoktak. Nekem mindegy, én csak a pénzre gondoltam, s a tapasztalatom azt súgta, hogy ez az alak sokat fog veszíteni. A legrosszabbak a hallgatag öregek, akik azt motyogják, hogy

nem muszáj azon versengenünk, hogy ki bírja a fehér golyót a falhoz legközelebb gurítani – robbantsak csak nyugodtan. Nagyon kell vigyázni velük. Vesztettem már néhány öreg ellen. Mindig óvatosan kezdenek – ötvenes, százas tétekkel, amiket el is veszítenek. Ügyetlenkedve, egyszerűen. Aztán az ezres téthez közeledve nyerni kezdenek. De én már nem játszom ellenük. Régen nem vesztettem egyetlen játszmat sem, s amikor Alexander felbukkant a teremben, aznap este már a hetedik áldozatomnak ígérkezett. Eleinte a közelben ácsorgott, azt figyelte, hogyan verek tropára egy újabb balekot, akit azzal cserkésztem be, hogy az asztal körül kóvályogva rossz golyókat gurítottam a hálóba – háromszázat tett fel, amit hamarost bezsebeltem. Azt gondoltam, ezzel a zsákmánnyal mára már vége, nem lesz több. De Alexander felkapott egy dákót, s kijelentette, hogy egy olyan vagány ellen, aki gyors egymásutánban hat golyót képes eltenni, neki játszania kell.

– Ezres? – kérdezte Alexander. – Benne vagy?

– Tőlem? – mondtam. – Mehet!

Tulajdonképpen adtam neki egy esélyt, de eldumálta a dolgot, nem jött rá, milyen szerencséje volt. Főleg a bajkeverő, parancsolgató nőjéről beszélt. Nem hagytam magam befolyásolni, s egy pillanatra azt gondoltam, hogy szólok a sarokban álló lányoknak – nem ártana ezt az alakot kicsit kezelésbe venni, hogy magához térjen. Öt menetet játszottunk, nem csoda, hogy eleget hallottam. Mert amint az első ezrest elnyertem, folytatni akarta. Ugyanaz a tét, partiról partira. De végül nemet mondtam. Így tudtam meg a nevét. Nem akart fizetni, és hangosan, érthetően kijelentette, hogy csaltam. Ha pénzről van szó, nagyon gyors tudok lenni, elhappoltam a tárcáját bankkártyástól, mindenestől. Alexander Solberg állt a kártyán. És pénz? Egy szál sem.

– Ez van – mosolygott – savanyú a szőlő!

Senki nem szereti a zúrt, mennünk kellett. Gusztáv kijelentette, hogy többé meg ne lásson a teremben. Álltunk az utcán és egymást bámultuk. – Nem csaltam – mondtam. – Az kizárt, különben biztosan megpróbálnám!

– Tudom – mondta. – Jó srác vagy. Megkedveltelek. Eszünk egy hamburgert?

– Miből? – kérdeztem.

– Nyertél, vagy nem?

Ezt úgy mondta, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne. Nem volt kérdéses, elmentünk a büfébe, ettünk, mint két jóbarát.

– Lisával van randim – mondta Alexander. – A Bar Rougeban. Velem jössz?

– Lisával?

– Aha. Kell egy haver, különben nem tudok szakítani vele. Csodára ki lesz borulva.

– Remek – gondoltam –, majd Lisa kifizet. Nem gyakran tartoznak nekem ötezerrel. Hagyjam veszni?

– Pont olyan klassz srác vagy, mint saccoltam – nevetett Alexander. – Ez remek, te képes leszel megfékezni Lisát.

S akkor elmentünk abba a bárba, ahol a nője várta. Lisa szörnyen nézett ki. Azt hittem, hogy az ilyen Alexander-félék a javából válogatnak, de ez a fiatal lány nagyon szerencsétlennek látszott. Mint egy ázott veréb.

– Bocs a késésért – mondta Alexander. – Ötezerrel tartozom. – S rám mutatott.

– Nem szakításról volt szó? – néztem értetlenül Alexanderra.

– Hol szedted fel? – kérdezte Lisa. – Vele még nem láttalak.

– A biliárdszalomban.

– Hogy kerültél oda? Nem szoktál biliárdozni.

– Elege lett belőled – mondtam Lisának. – Egész este ezt hajtogatta.

– Itt a pénzed – mondta Lisa.

Néhány papírpénz nyújtott felém. Valamivel több volt, mint ezer.

– Rendben – mondtam. – Akkor én mehetek is.

– Várd meg, hogy mit válaszol – kért Alexander. – Nem akarok egyedül maradni veled.

– Tudod, hogy mi lesz a válaszom – mondta Lisa. – Veled akarok maradni.

– De nem bírja a nyavalygásaidat – próbáltam segíteni a lökött Alexanderen.

Én tulajdonképpen elégedett lehettem. A nők nagyjából rendezik a tartozásaitkat, ennyit megértettem.

– Hülyeség – mondta Lisa. – Szeretlek, Alexander. Nagyon jól tudod.

A kijárat felé indultam. Mindennek van határa. Csak nem fogom végighallgatni. De Alexander utolért.

– Hová mégy? – kérdezte.

– Haza – mondtam.

– Kénytelen leszek nálad aludni – mondta.

– Úgy néz ki – mondtam.

Ez nem semmi, gondoltam magamban, miközben átcaplattunk a városon. Nem csak az öregek löknek más színű golyót – velem együtt –, hogy kivessék a hálót valakire. De mi ezt csak a biliárdszalomban tesszük, sosem azon kívül.



Nagy Klára fotókompozíciója

Bernhard Nordh:

A hódtavi újtelepesek

(Nybyggarna vid Bäversjön)

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva

Gondozta: Szász Enikő

Huszonegyedik fejezet

A délvidéki segély ezen a télen sok emberéletet megmentett. Arra ugyan nem volt elegendő, hogy az éhezőket felhizlalja, de mindenesetre a legnagyobb rosszat megtörte és mindenki remélhette, hogy megéri a következő tavaszt. Sok helyen azonban a segély már későn érkezett. Olof Nilsson kunyhóján kívül még sok más is gazdátlanná vált, s majdnem minden egyes családban egy-egy koporsó várt a kora tavaszi elszállításra.

Maga Isaksson is részesült a segélyben és ígéretet kapott, hogy majd vetőmagért is jelentkezhet. Újév után, a második héten aztán el is ment Näverbäckenbe. Túl sok élelemre nem számított, de túlságosan lekötelezettnek érezte magát a délvidékivel szemben. Most már egyenesen illendőnek vélte, hogy vele tartson a norvég vásárra. Ezenkívül egyéb számítása is volt. Az a gyanúja támadt, hogy Helge üldözött, mivel nem mert a faluban mutatkozni. –Talán csak kisebb kihágást követett el, ami idővel szépen feledésbe megy. Jobb embert aligha kaphatna Berit. Csodálatos, hogy egyes emberek szinte étellel a kezükben jönnek a világra. Sohasem kell éhezniük, s akik ilyenekkel laknak egy fedél alatt, bizony nem fekszenek le korgó gyomorral. Ezért mindenképpen úgy kell rendezni a dolgot, hogy Berit hozzá mehessen. Ha Helge nem akarja azt a bolond nőt istápolyba vinni, más megoldást kell keresniük.

Gudrun ellenségesen fogadta a bäversjöieket és semmi szín alatt nem akart ott-hon maradni, míg a férfiak Norvégiában lesznek. Egyáltalán nem lehetett maradásra bírni, s végül Helgének kellett engednie, bár tudta, hogy ez nagy kockázattal jár. Az út nehéz, még a férfiaknak is, minden erejüket igénybe veszi. Lehet Gudrun erős, de mégiscsak nő, s néhány hónap múlva gyermeket szül.

Isaksson valamit dörmögött esztelenségekről, s értésére adta Helgének, hogy nem azért jött, hogy egy tehetetlen cipeljen oda, meg vissza a hegyeken át, hanem hogy élelmiszert szállítson. Gudrun dühösen fűjt Isaksson felé, szemében olyan vadság ült, hogy Isaksson óvakodott hátat fordítani neki. Ugyanolyan közveszélyesnek tartotta a lányt, mint Andreast, aki az utolsó szem puskaporig lövöldözött. Úgy figyelte Gudrun minden mozdulatát, mint aki hirtelen rajtaütéstől fél. Egyenesen felelőtlenységnek tartotta, hogy Helge engedi, hogy Gudrunnak kése is

legyen..

Amikor Gudrun és a férfiak megindultak a hegyek felé, Berit visszafordult Bävversjöbe. Észrevette, hogy a näverbäckeni asszony gyermeket vár, s tekintete elkomorult. Ha a gyermek élve jön a világra, bajosan lesz hely számára Helge oldalán. De vajon szülhet-e gyermeket az esztelen? Persze, hogy szülhet, hisz valószínűleg ugyanúgy van megalkotva, mint mások. De ha megszületik a gyermek, el kell pusztulnia, mivel ez a szerencsétlen nem képes gondját viselni. Meglehet, hogy már most, ott fenn a hegyekben megtörténik... Hallott ő már olyasmiről, hogy az asszonyok korán szülnek, ha nagy megerőltetéseknek vannak kitéve. Vagy talán, maga a bolond is... A havasok veszélyesek ebben az évszakban, s Gudrun amilyen eszeveszettül megy, hogy körül sem néz, könnyen sok minden megeshet vele...

Isaksson fejében hasonló gondolatok motoszkáltak, amidőn Helgének nyomában siklott a havon. Sokféle komoly fordulat jöhet, ha ez az esztelen őrzöngeni kezd. Vak örületében lezuhanhat egy mély szakadékba. Ez volna talán a legjobb megoldás, mert abban már biztos lehet, hogy Helge sohasem fogja Gudrunt ispotályba vinni. Olyan régóta lakik együtt ezzel a megzavarodottal, hogy már vak a nő örülségével szemben. A múltkor is arról beszélt, hogy Gudrun állapota javul: Akkor mondta ezt, amikor szerinte a egyenesen életveszélyes vált!

Gudrun szorosan Helge nyomában haladt. Arca piros volt, lehelete apró fehér gomolyagokká alakult a jéghideg reggeli levegőben. Időnként türelmetlenül fújtatott, s előre kiáltott Helgének, hogy gyorsítson. Egy lejtőn aztán megelőzte a férfit, s a következő emelkedésnél ugyancsak erőlködniük kellett a férfiaknak, hogy lépést tartsanak vele. Mindketten szánkót húztak maguk mögött és a hegy szélvédett oldalán elég laza volt a hó.

A hegyoldalon egyszer csak megállott a lány, kirántotta Helge kezéből a szán kötelét, s szinte természetellenes erővel sietett tovább, felfelé. Helge jó néhány méterrel maradt mögötte, alig jutott levegőhöz a fáradtságtól. Gudrun után kiáltott, de választ nem kapott. Jó öt percébe telt, amíg közelébe ért, és ismét visszavehette a kötelet.

- Ne menj olyan vadul! –szólt rá keményen. – Maradj mögöttem!

A lány nehezen fújtatott, s a kihevüléstől párállott körülötte a levegő, - de mégsem akart a szánkó mögött menni.

- Sietniük kell!

A férfi zihálva állott, nézte, hogy a lány ismét fölfelé törtetett, a szélkorbácsolt törpenyírfák között.

Isaksson alig tudta követni őket. A nagy hideg ellenére is erősen izzadt, fújtatott, szíve hevesen dobogott. Nem volt fiatal, s az éhség gyengítette. Tudta, hogy örülség ilyen iramban menni, amikor még majdnem száz kilométernyi út áll előttük. Mégsem mert kiáltani Helgének, hogy lassítsanak. „Valaminek történnie kell! - a levegőben volt a tragédia. Egyre inkább érezte, hogy halálúton járnak, a dráma nem sokáig várta magára.

Egyik óra a másik után telt, de nem történt más: Gudrun még keményebb próbára tette a férfiak erejét. Úgy tűnt, mintha a fáradtság messze elkerülte volna a lányt. Isaksson agyában rémképek kergették egymást. „Ez az örült nő halálba hajszol minket még mielőtt a határra érnénk. Legfőbb ideje, - gondolta magában -, hogy a erőmhöz mérten gyalogoljak”. Látta, hogy Helge megállt néhány pillanatra, s vár rá, de kiáltásaira, hogy lassítson, rá se hederített. Aztán olyan messzire járt már, hogy Isaksson csak a szánkó és a sílécnek nyomait látta.

Helge és Gudrun a nipdáli menedékházat két órával hamarabb érték el, mint számították. A férfi tüzet rakott, s mire Isaksson belépett, már javában ették a hófajdhúst azzal a rizskásával, amit Anna küldött volt nekik. A lány ellenségesen nézett Isakssonra és tiltakozott, amikor Helge étellel kínálta. Nagy megerőltetésükbe került annyira lecsillapítani a lányt, hogy ne ragadja ki Isaksson kezéből a sült fajdot.

Évés közben Helge megpróbálta Isakssonnal megértetni, hogy miért nem várhatott rá. Isaksson bólogatott.

- Igen, igen, megértem, hogy akit a gonosz szellem magához láncol, nem követheti a józanész tanácsát. Miattam pedig nem kell aggódnod. Nem tévesztem el az utat. Ha holnap ugyanilyen örülten rohantok, akkor csak folytassátok magatok. Nincs szándékomban öngyilkosságba rohanni.

Gudrun viselkedése egész este olyan volt, hogy Isaksson kénytelen volt rajta tartani a szemét. A férfiak azt várták, hogy étkezés után lefekszik a konyhóban található négy priccs valamelyikére, de a lány, Helge többszöri kérése ellenére is fennmaradt. Arcáról a lágyságnak és engedékenységnak minden nyoma eltűnt, s fátyolos, beteges tekintete kemény, vad kifejezést öltött, dühödt villámokat küldött Isaksson felé. Megfoghatatlan gyűlölet szállta meg a lányt, amit az egy cseppet sem igyekezett palástolni. Isaksson nem érezte biztonságban magát mindaddig, míg Gudrun le nem feküdt Helge háta mögé, s el nem aludt. Nehezen jött álom a szemére, lassan elszundított, de az éj folyamán többször felriadt, s az volt a érzése, hogy ijesztő tűzgolyóként szegeződik rá egy szempár.

Alig virradt meg, amikor Gudrun költögetni kezdte Helgét. Látszólag ugyanaz a nyugtalanság volt benne, mint az előző nap, s már útra készen állt, mielőtt Helge tüzet gyújthatott volna. Elégedetlenséget mutatott, amikor Helge kijelentette, hogy amíg nem esznek, addig szó sem lehet a továbbmenésről. A lány fogait viszorította Isakssonra, amikor az az ágyból kilépett. Az újtelepes összeráncolta szemöldökét. Valamit dűnnyögött, tekintete cseppet sem volt barátságos, hanem kemény és azt kívánta jelezni, hogy résen áll.

Helge nagyon megbánta, hogy Gudrun magával hozta. Aznapi is a lány szabta meg az iramot. Meredek hegyoldalakon kapaszkodott felfelé, széleseben siklott a havasok jeges területein, s olyan vadul ment, hogy porzott a hó körülötte. A férfi minden pillanatban attól tartott, hogy Gudrun összeroskad a fáradtságtól, vagy egyensúlyát veszítve, halálra zúzza magát a sziklák és a tuskók között. „Hihetetlen, hogy bírja ezt a nagy megerőltetést. A női test az ő állapotában nem

viselhet el ilyen megerőltetést. Megpróbálta rábeszélni a lassabb tempóra, de sem a szavak, sem rimánkodások nem segítettek. Amikor Helge lassítani kezdte az ütemet, hogy ez által megállásra kényszerítse a lányt, még inkább nekikeseredett. Visszasietett Helgéhez, és követelte, hogy a szánkóhúzást engedje át neki. Valóságos közelharcot folytatott a szán köteléért. Egyetlen megoldás látszott célravezetőnek: megkötik a lány kezét-lábát, s hozzákötik a szánhoz.

Isaksson mindjárt az elinduláskor lassú tempót vett fel, mit sem törődve azzal, hogy a másik kettő messze előtte jár. Bizonyos volt afelől, hogy még a sötétedés előtt utoléri őket, mert ha gonosz szellem szállta is meg a nőt, amely vadul űzi előre, - egyszer csak vége kell, hogy szakadjon ennek az örült hajszának. Ha aztán majd összeesik, akkor ott is marad. Ha egy örültnek elfogy az ereje, az inkább holt, mint élő. Minden jobb kilátónál azt várta Isaksson, hogy maga előtt látja Helgét a súlyosan terhelt szánkót cipelve, s azon töprengett, hogy vajon szabad-e egy svéd nőt eltemetni Norvégiában. Az idő haladt. Isaksson átlépte a határt, de még sehhol sem látta őket, s önkéntelenül fokozni kezdte az ütemet. Alkonyodni kezdett.

A hold vöröses-sárgás fényt vetett a fjordra, amikor Helge és Gudrun megpillantották a norvég falu kéményeinek füstjét. Az út lefele vitt, s a férfi lábai reszkettek, amidőn könnyedén hajlított térdekkel síléceit a lány nyomába irányította. Testét, lelkét egyaránt erősen igénybe vette a feszültség, s feloldása megbénította izmait. A hihetetlen megtörtént: Minden rossz előjel ellenére, eljutott a faluba. Különös érzés fogta el Helgét, kedve lett volna egyszerre nevetni és sírni.

Egészen Stenerud udvaráig szítek. Gudrun lihegve támaszkodott sítóbjaira, majd hang nélkül, hirtelen összecsucsklott. Helge hozzázárohant, nehezen lélegezve melléje térdelt, és segítségért kiáltott.

A kiáltásra kijött a norvég. Helge remegett, amikor az élettelennek tűnő lányt becipelték a házba. Ott a padlóra fektették. Helge leroskadt az egyik székre, s megmarkolta annak támláját. Homlokán nagy izzadság cseppek gyöngyöztek. Vörös ködön keresztül látta, hogy Stenerud felesége gyorsan lefejtí a lány ruháit.

Amikor Isaksson a vásárhelyre ért, Helge éppen tüzet gyújtott a falu utasoknak fenntartott kunyhójában. Arckifejezése kemény és merev volt. Isaksson a priccsre nézett.

- Hol van?
 - Stenerudéknál.
 - Vége van?
 - Nem.
 - Koraszülés?
 - Még az sem, de nem lehet tudni, hogy mi lesz.
- Isaksson hümmögve az ágyak egyikére vetette a kabátját.
- Legjobb lenne, ha itt maradna.
 - Hogy-hogy itt maradna? Hogy érted ezt?
 - Hát úgy, hogy meghalna. Akkor sok bajtól megmenekednél.

Helge hevesen fordult Isaksson felé.

- Ha Gudrun meghal, akkor mi ketten voltunk, aki az életét elvettük! – mondta.

Az újtelepes tágra nyitotta szemeit.

- Mi vettük el az életét? – Hát nem ő volt az, aki olyan örülten rohant? Ki az ördög hajtotta, hogy úgy rohanjon, mint egy vadállat?

- A szánkóra kellett volna kössük.

Isaksson úgy nézett rá, mintha attól tartott volna, hogy Helgének elment az esze.

- Nem tudod, mit beszélsz! –kiáltotta dühösen. Az ember nem cipel felesleges terhet át a hegyeken. – Megkötni, azt mondd? Lesz még alkalmad megkötni, ha csak meg nem hal. Amilyen az a nő most, még éjjel sem lehetsz tőle biztonságban, és büntetni való cselekedet őt az emberek közé engedni. Veszett kutyát sem szabad tartani, márpedig egy örült ember sokkal több rosszat tehet, mint egy veszett kutya. Én nem merek neki hátat fordítani.

Helgét elfogta a keserűség. Gyilkos szavakkal szeretne volna válaszolni Isakssonnak, meggyőzni arról, hogy Gudrun annyira sem veszélyes, mint az erdő madarai, de nyelve nem mozdult, merevnek érezte, képtelen volt egy szót is szólani. A tüzzel bajlódott, ahonnan ismerős szempár villant rá, keményen és vadon, mint a vadon sebzett állatoké.

Huszonkettedik fejezet

Norvégiában is nehéz idők jártak, de Stenerud üzlete mégis bőséges élelmiszerkészlettel várta a svéd újtelepeseket. A túloldalról jövőket jó üzletfélnek tekintette, s igyekezett kedvükben járni, hogy neki adják el az elejtett vadak bőrét, s nála vásároljanak.

Helgével és Isakssonnal ez alkalommal nem kötött nagy csereüzletet. A bäversjöi újtelepesnek három vörösróka meg egy tucatnyi hermelin bőre volt. Ez volt az egész koratéli zsákmány, s ez is olyan silány volt, amelyet még idáig sohasem vitt cserére. Helge szerencséje jobban kedvezett. A rozsomákbőrön kívül volt két farkas-, egy ezüstróka- és két vörösróka bőre. A hófajd-zsákot otthon hagyta, sohasem tudni, mi lesz tavasszal. Túl sokat ugyan nem kapnak ezekért a bőrökért. A gabona drága volt, s a többi élelmiszer sem maradt mögötte árban. Isaksson hús tallért kölcsönzött Helgétől, hogy szánkóját ne kelljen félig üresen hazahúznia.

Miután az éj folyamán Gudrun kipihente magát, úgy látszott, hogy különösebb baja nincsen. Majdnem egész nap talpon volt, és szokatlan érdeklődést tanúsított aziránt, hogy Stenerudnál mi van eladó, sőt, arra kérte Helgét, hogy egy vég vásznat is vegyen.

Szemében azonban ugyanaz a nyugtalanság tükröződött, s dühösen fújta Isakssonra, valahányszor az a közelébe került. A falu asszonyai észrevették, hogy Gudrun egyetlen egyszer sem hajolt meg, s talán semmi furcsát nem észleltek vol-

na rajta, ha nem tudták volna az előző látogatás óta, hogy a szerencsétlen eszelős. Némelyek közülük kutatva nézték Helgét. – Vajon milyen érzés lehet, ha az embernek eszelős asszonya van, aki várandós? A fiatal svéd férfi arcvonásából azonban semmiféle választ nem tudtak kiolvasni.

A norvég vásártérre jövet kedvező volt az időjárás, tiszta, felhőtlen volt az ég, s majdnem teljes a szélcsend. Néhány nap múlva holdváltozás lesz, s Isaksson aggodalmának adott kifejezést, hogy az idő is meg fog változni. Nyugat felől enyhe szél kezdett fújni, s a nap felhők között nyugodott le. Már pedig hóviharban átvergődni a hegyeken, több mint egyszerű kaland, még akkor is, ha nem lett volna a nyakukon ez a szerencsétlen eszelős!

Amikor Isaksson Gudrunról beszélt, tekintete elsötétült és izzott a gyűlölettel. Életére törő gonosz teremtést látott ebben a szegény lányban. Amennyire csak tehetett, kerülni igyekezett, s amikor este Gudrun lefekvéshez készülődött, Isaksson dörmögve kilépett a házból, s csak órák múlva tért ismét vissza. Korareggel Isaksson kiment, megkémlelni az időt. A szánkók már készen álltak. Ha a Gudrunék társasága igényére lett volna, akkor szólt volna, hogy az időjárás alakulására várva csak másnap induljanak. Most azonban igyekezett az együttlétet minél rövidebbre szabni. „Hóvihar? No hiszen, nem először történik meg vele. Valahogyan majd csak megússzuk.” Isaksson azt sem bánta, ha zord lesz az idő. A faluba érkezésükkor tapasztalhatták, hogy Gudrun mégsem képes bármekkora megerőltetést elviselni. Isten áldása lenne, ha egy tomboló hóvihar véget vetne életének.

Helge is úgy vélte, hogy indulniuk kell, vállalniuk a kockázatot. A jelek szerint hátszelet kapnak, s ha kedvez a szerencse, akkor a vihar még néhány napig vár, érlelődik, mielőtt kitör. Gudrun senki sem kérdezte az indulásról, de nem is volt szükséges. Ő türelmetlenül várta az indulást, s amikor a férfiak búcsút vettek Stenerudtól, már fogta az egyik szánkó kötelét.

A norvég fejszóválva nézett a svédek után, amint kelet felé eltűntek a szürkületben. „Sokat kibírnak, de ha ez a nő baj nélkül hazaér, akkor az csoda lesz.”

*

A rossz idő, kisebb hófúvásokkal, amelyek süvítve sepertek végig a hegyeken déltájban kezdődött. Egy órával később teljes erővel tombolt a vihar. A szorosokból és a szakadékokból rekedt bömbölés tört elő, s a sík helyeken a vihar hullámai kavargó felhőgomolyaggá verődtek össze, amely hatalmas lavinaként, végiggördült a vidéken, magával sodort minden kavicsot, gallyat és ágat.

Az újtelepesek viharban nyomultak előre, és elértek arra a helyre, ahol Helge az előző norvégiai úton Torkellel találkozott. A szél még inkább észak felé fordult, ami nagyon megnehezítette, hogy elérjék a következő hágót. Már így is nehezen haladtak, jóllehet a szelet többnyire hátulról kapták. Az erős széllekek időnként oldalt taszították őket, időnként egy helyben topogtak, nehezen lélegez-

tek az örvények fojtó ölelésében. Isaksson elől haladt. Sílégeit szánkójához kötöttem, mert a kopár vidék kőomladékainak jeges kérgén nem használhatta ezeket. Összehúzódba, olykor négykézláb mászva haladt, részeg módjára megmeginogott, és sípoló tüdővel kapkodta a levegőt. A vihar olyan fehérre korbácsolta ruháját, hogy szinte eltűnt a meggémberedett vadonban. A vihar dühe egyre fokozódott. Mellettük magas hegycsúcsok emelkedtek, melyekről a hólavínák zúdultak alá.

Helge és Gudrun egymás mellett haladtak. Korábban a lány a szánkó rúdját fogta, és így segített tolni, de Helge nem merte hátul hagyni. Ha elereszti a szánkót, akkor néhány másodperc alatt elnyeli a vihar, s örökre eltűnhet. Szótlanul küszködték magukat előre, néha egyensúlyukat veszítve egymásba ütköztek, vakon tapogatóztak, amikor időnként a dühödtt szélroham vadul a szemükbe csapott. Néha fel-feltűnt előttük Isaksson alakja: akár egy szellem a végtelen fehérségben, amit ismét elnyel a kavargó hótenger. Helgének nem volt biztos fogalma afelől, hogy merre is járnak. Valami különös félálomszerűségben, magára hagyottságban haladt. Zúgott, csengett a füle, s minden lépés nehéz kezdet volt valamely vég nélküli úton.

Egy erős szélroham megállásra kényszerítette őket. Olyan erővel tört rájuk, hogy majdnem keresztüldobta őket a szánkón. Tántorogva álltak meg, s ügyetlenül törölgették arcukról a jég szemcséket. Helge nem vette észre, hogy eleredt az orra vére. Kétségbeesetten kapkodott levegő után, magához szorítva tartotta a lányt, s szemei előtt vöröses köd káprázott. Lábai meg-megrogytak, de minden erejére szüksége volt, hogy állva maradjon. Szaporán pislogva igyekezett megőrizni látását. A gomolygó fehérségek között a hegyek körvonalait látta. Hirtelen, rekedten nagyot kiáltott, aztán megragadva Gudrun, földre vetette magát a szánkó mögött. A vészjósó fehér csend rettentő csattanással szétrobbant. Százméternyi magas hó-oszlop tódult az ég felé, amelynek lábánál sziklatörmelék pattogott szerteszét. A szörnyű robaj úgy hatott, mintha az alvilág démona láncait tépte volna szét. A hó-oszlop összeomlott. Süvítő gomolyagok verődtek, kavarogtak viharos táncban, majd hirtelen szétestek és eltűntek a szürkésfehér hó-falban.

Ahol a zúgó fergeteg végigsöpört, ott a hegyoldal olyan lett, mintha tisztára söpörték volna.

Helge még mindig erősen földhöz lapulva feküdt, jóllehet a szélnyomás megszűnt, s a kavicsos, törmelékes fõrgeteg is elpihent. Egyik kezével átölelte a lányt, az éles törmeléket s a kőkemény jeget puha ágynak érezte, amelyben fáradtan, szép álmra várva alhat az idők végezetéig.

A vihar távoli harangzúgáshoz hasonló csendes morajjá szelődült.

A férfi bizonytalanul tapogató kezét érezte az arcán. Lassan és kényszeredetten visszatért a hóviharba, az életbe. Lehúzta kesztyűjét. Zsibbadt arcát tapogatta. Gudrun térden állott, szemében fény ragyogott, s a jobb arcán egy fehér folt világitott. Helge magához vonta a lányt és óvatosan dörzsölni kezdte a foltot, míg a

lánycarc ismét puha lett, majd a hidegtől vacogva feltápászkodott.

A vihar változatlan erővel tombolt tovább. Sötétedni kezdett.

Helge rekedt kiáltása, gyenge sóhajtás belefűlladt a vihar robajába. Feleletül az erős szellőkés lépésnyit oldalra dobta őket. Helge erős kísértéssel küzdött, hogy karjában a lánnyal, ismét földre feküdjön, és álomba merüljön. „Itt és most, vagy néhány kilométerrel odébb, hát nem mindegy? A hegyek között meghalni, nem szegyen.” Botladozva lépett a lányhoz és erősen magához ölelte.

– Most végre mehetünk a mennybe! –suttogta rekedten.

Gudrun eltaszította magától a férfit, kaparászni kezdett a kötél után, s rángatni kezdte a szánt. Helge, halálos beteghez hasonlóan nagyot sóhajtott, homlokát törölte, aztán ő is megragadta a kötelet, de képtelen voltak a hókupacba fagyott szánkót megmozdítani. Kotorni kezdte a havat, nagyokat emelt és feszített, míg végül néhány percnyi megerőltetés után, szabaddá tette a szánkót. Tudta, hogyha ez nem sikerül, akkor akár tavaszig is maradt volna a szán hó alá temetve.

Ki-ki a maga helyére visszaállva, botladozva, roskadó lábakkal folytatták útjukat a viharban és sötétségben. Egy szikla közelében haladtak el, amelyről Helge felismerni vélte a tájat, s ettől kezdve kicsit déli irányba tartottak. Időnként egyet-egyét kiáltott, ilyenkor megálltak, hogy a választ hallják, de Isakssontól egy hang sem jött. Helge azon tűnődött, hogy mennyi ideig fekhettek a szánkó mögött, s hogy Isaksson elérte-e már Nippdalt.

Amióta irányt változtattak, a szánkó többször rászaladt a lábukra. Lefele haladtak, s Helgének sikerült a lányt rávennie, hogy üljön fel a szánkóra. A rudakba kapaszkodva, hosszú szakaszokat siklott a szánnal minden különösebb megerőltetés nélkül. Amikor a hátába fúvó szél erősödni kezdett, Helge teljes erejéből fékezett, nehogy elveszítse uralmát a túlságosan felgyorsuló szánkó felett. Ha nekiütöknek valaminek az végzetessé válhat. Olyan feszülten figyelte a terepet, hogy belefájdult a szeme.

Egyet-egyét kiáltott ismét, s most úgy tűnt, mintha letről gyenge választ hallana. Lábaival csáklázott, ismét jó néhány métert csúszott, majd újra kiáltott. A vihar s a fergeteg zúgásából egy rekedt emberi hang vált ki. Helge nagy igyekezetében, hogy minél hamarabb előre jusson, véletlenül egy nyírfabokornak vezette a szánkót. Gudrun lecsúszott róla, néhány métert gurult a lejtőn, nyöszörögve feküdt a hóban. Helge aggódva hajolt fölé. Gudrunnak nem esett baja, mert feltápászkodott. Talpon volt, amikor Isaksson újabb kiáltása hallatszott. Aztán Isaksson alakja is láthatóvá vált a nagy havazásban, Helgének sikerült a szánkót kiszabadítania a bokorból. A baversjöi újtelepes szíve, nehéz mozdulatokkal jött.

– Szánkóm néhány méterrel lejjebb van – mondta. – Kiáltottam, de választ nem hallottam. Csak álltam és vártam, de nem mertem a szánkótól elmenni. Ebben a viharban nehéz ismét megtalálni. Azt gondoltam, hogy nyomomban jössz, s az erdőnél utolérsz –magyarázta Isaksson.

Helge ránézett. Különösnek találta, hogy visszafordult, ebben az időben, ami-

kor két ember nyugodtan elmehet egymás mellett tízméternyi távolságban, anélkül, hogy egymást észre vennék. „Isaksson fáradt, talán nálam is fáradtabb.”

- Vajon, eljuthatunk a kunyhóig? – kérdezte Helge.

- El! De itt kell hagynunk a szánkókat – válaszolta Isaksson. – Az erdőben laza a hó... Ha pedig nem jutunk előbbre, akkor legokosabb beásni magunkat, hogy egy kis erőt gyűjtsünk. Ha addig folytatjuk, amíg összeesünk, akkor örökre itt maradunk.

Gudrun félig feküdt a szánkón. Az egyik kezét feje alá támasztotta. Isaksson rámutatott.

- Mi van vele? –kérdezte nyersen.

Helge erős nyomást érzett a szíve táján. Maga sem tudta, hogy mi a helyzet Gudrunnal, s hogy van-e egyáltalán jártányi ereje a lánynak.

Tovább folytatták útjukat lefelé, Gudrunnal a szánkón. Az ereszkedő olyan megedek volt, hogy inkább fékezni kellett, mint húzni. Pillanatok alatt elérték azt a széltepett fenyőt, amely alatt az Isaksson szánkója volt. Behúzódtak a fenyő ágai alá, s megpróbáltak valami enivalót előkotorni.

*

Késő éjszaka volt már, mire az újtelepesek végre elérték a nippdali menedékházat. Remegtek a fáradtságtól, s alig tudták kinyitni az ajtót. Helge megpróbált tüzet gyújtani, de a vihar úgy neki feküdt a primitív kéménynek, hogy a füstöt mind visszanyomta a helyiségbe. A tűzhelyet tisztára söpörve a huzat, a padlót majd mindenhol hó fedte. „Üsse kő.” - gondolta Helge. Amennyire tudták, levették magukról a havat, s a koromsötétben kitapogatták a priccseket, ahol aztán a rén- és báránybőrök között mély álomba merültek.

Huszonharmadik fejezet

Helge arra ébredt, hogy a kunyhó minden ízében recseg, ropog. Szél süvített és füttyült az ajtórepedéseken át, s forgószél kavargott a tűzhely szürke kövei között. Tenyéryni ablakon át, beszűrődött a sápadt nappali fény.

A vihar oly hévvel vetette magát a menedékház falaira, hogy Helge attól tartott hogy összeomlik a ház. Könyökére támaszkodva figyelt. A szembe lévő priccsen Isaksson feküdt összezsugorodva, majdnem semmi sem látszott belőle.

Helge megfordult. Tapogatózni kezdett a báránybőrök alatt, amíg keze beleakadt gudrun aranyszőke hajfürtjeibe. Örömmel érintette Gudrun meleg testét. Felkelt. Vacogva, gallyakat tördel, hogy tüzet gyűjtsön.

Írányt változtatott a szél, könnyebben ment a tűzgyújtás, mint az éjjel. Időnként visszacsapott a füst, de a kémény erős volt a huzatában, ígéretesen pattogtak a szikrák. Fejszét fogott és kiment.

Amikor visszatért, látta, hogy Isaksson és Gudrun farkasszemet néz egymás-

sal.

- Még maradnunk kell, - mondta Isaksson bosszúsan, amikor felkelt.

Helge bólintott.

Amíg ilyen erővel tombol a vihar, gondolni sem lehet az útunk folytatására.

- Idehozhatnánk a szánkókat.

- Igen. Ha eláll a vihar, megdézsmálhatják a vadállatok.

Gudrun felült a priccse és haját rendezgette. Szeme alatt sötét karikák voltak, sápadt volt, arca elkeskenyült. Helge arra kérte, hogy amíg Isakssonal elhoznak egy szánkát, maradjon a kunyhóban. Úgy tűnt, hogy a lány szívesen marad. A férfiak kiléptek a kunyhóból, és ő visszafeküdt.

A viharral küszködve törték magukat előre addig a helyig, ahol a szánkóikat hagyták. A havazás nem volt olyan erős, mint előző nap, de a vihar ugyanolyan erővel tombolt, s egyes helyeken magasra tornyozta a havat.

Amikor végre a szánkókhoz értek, és a fa alá húzódtak, hogy néhány percig kifújják magukat ráncok gyűrődtek Isaksson szája köré, s hirtelen dühösen szólt.

- Végezned kell már egyszer velem!

Helge élesen nézett Isakssonra.

- Úgy véled, hogy hagyjam itt valahol a hóban?

- Igen, mert te úgysem fogod őt az ispotályba vinni. Mi majd tanúskodunk, hogy a elveszett a hegyek között. Ez elég lesz a papnak, a pandúrnak meg semmi köze a dologhoz. A törvény azzal sem törődik, hogy a gyermekek éhen pusztulnak. S azon sem csodálkozik senki, hogy Olof Nilsson családotól éhen halt.

- Nem gyilkolunk! – szakította félbe Helge dühösen. – Azt sem tudjuk, hogy élve megússza-e ezt a nagy megerőltetést. Még akkor sem, ha szánkón cipeljük tovább.

Isaksson nagyot köpött haragjában.

- Ugyan már, ördög bújt belé! Látom, hogyan villog a szemében. Ha leesik, ismét csak feltápáskodik... Űzi a gonosz! Hagyjuk, hogy kimenjen belőle a gonosz szellem... Halott testben nem marad meg a gonosz!

Helge nem válaszolt. Elgondolkodva ült. Az egyik kis fenyőbokor reménytelen küszködését figyelte, ahogyan a hófúvás kellős közepén, hasztalan próbálja koronáját a hó fölött tartani.

Isaksson folytatta lelketlen beszédét:

- Nem lehet valami jó érzés, ha az embernek eszelős az asszonya, s az gyermeket vár. Úgy gondolom, hogy a pap sem szívesen fogja megkeresztelni.

Helge arcába vér tódult. Mély lélegzetet vett, hogy visszafojtsa dühkitörését. Isaksson megjegyzése érzékenyebben érintette, mint azt útítársa sejtette volna. Voltak pillanatok, amikor Helge úgy érezte, hogy az összes gonosztevő között ő a legnagyobb. Akkor is minden hidegvérére szüksége volt ahhoz, hogy megvédje magát a norvég asszonyok tekinteteivel szemben. Isaksson szavai keményen próbára tették önuralmát.

- Semmi közöd ahhoz, hogy Gudrunnak gyermeke lesz! – mondta fojtottan. – Ez a mi ügyünk!

- Inkább csak a tiéd! – jegyezte meg Isaksson csípősen. – Hiszem, hogy a lány nem tehet róla. Ne hidd, hogy ez csak a te dolgod. Egy eszelős csak hülyét szülhet, az ilyenre semmi szükség itt nálunk. Gondolom, hogy a papnak és a pandúrnak is lesz hozzád néhány szava. Most kell bebizonyítod, hogy maradt még csöppnyi eszed.

Helge szíve hevesen vert. Isaksson felszínre hozta azt a félelmet, amit idáig mélyen magába rejtett. „Vajon Gudrun gyermeke már az anyaméhben arra van ítélve, hogy maga is örültként járja a világot? Egy szép napon úgyis minden kiderül, s akkor talán tényleg közbe kell majd lépni. De addig? Addig várni kell. Itt hagyni a hegyekben?...”

Helge összehúzta szemöldökét s szembefordult Isakssonnal:

- Ha a te segítséged Gudrun halálával jár, akkor inkább megpróbálok egymagamban boldogulni.

- Bolond vagy! - sziszegte Isaksson.

- Te pusztulni hagynál egy ártatlant!

Az újtelepes vállat vont, tekintete rideg és kemény volt.

- Az örült nem ember! – dörmögte mogorván. Mord Eblánynak szólította, s az a véleményem, hogy helyesen tette: A bolond eb. Kölyke lesz. Nem számít embernek!

Helge ütött. Aztán felpattant, s a dühtől remegve előkapta hosszú kését. Isaksson feltápáskodott és megtörülte vérző orrát. Nehezen lélegzett, halántékán vastagon kidagadt az ér. Hirtelen megragadta az egyik szánkó kötelét.

- Van elég tennivalónk, mintsem hogy verekedjünk! – mondta.

Helge leengedte kését. Reszketett a felindultságtól, de segített kiszabadítani a szánkát a hó alól. Óva intette Isakssont, hogy még egyszer ebnek nevezze Gudrun. Vonszolták a szánt a mély hóban. Órányi küszködés után, végre elérték a menedékházat. Gudrun még mindig feküdt, de a tűzön látszott, hogy fennjárt. A két férfi egész úton hallgatott, tompa és nyomasztó volt körülöttük a csend. Ettek majd elhagyták a kunyhót, hogy elhozzák a Helge szánkóját is. Esteledett.

A vihar tovább bömbölt a vadon felett, amikor a nippdali menedékház ajtaját éjszakára becsukták. Mindkét szánkót a színbe húzták, s a vándorok abban reménykedtek, hogy rövidesen jobbra fordul az idő, s hogy már a következő reggel hazafelé indulhatnak.

Isaksson nyitott szemmel feküdt. Kése lazán feküdt az oldalánál, s egyik kezét a markolaton tartotta. Amikor Gudrun megmozdult, Isaksson tekintete kunyhó félhomályába kutakodott, s nehezen uralkodott magán, hogy a lányba ne rúgjon, amikor az elment mellette.

Isaksson nem haragudott Helgére, amiért az arcul vágta. Gudrunban látta ő a gonosz szellemet, amely ezt a délvidékit úgy elrontotta, hogy az többé már nem is

volt ura az eszének. Ha valamilyen módon sikerülne elúzni ezt a gonosz szellemet, akkor Helge bizonyára baráti jobbot nyújtana neki. Jó szomszédok lennének, és Berit főzné Helge ételét, melegen tartaná az ágát. A legközelebbi ünnepkor aztán össze is adhatná őket a pap. Csak találna kiutat... Isaksson egyre csak töprengett, és két szélroham közötti szünetben hirtelen világosan maga előtt látta a megoldást.

Helge vigyázott a tűzre. Mogorva arcát mutatta, látomások gyötörték. „Az emberek azt hiszik, hogy ő csak úgy a szerencsétlen leány mellé feküdt, aki olyan, mint egy lélektelen állat. Mit tudnak ők a magányról, és arról a borzasztó hidegről, amelytől annyira fázott a lelke, hogy nem volt tűz, amely felmelegíthette volna. Azt sem tudják, hogy az örök sötétségbe taszított nőért küzd, világosságot szeretne gyújtani a lelkében. Saját énemből igyekszem szerencsétlen lénybe annyit átültetni, hogy az felébredjen. És Gudrun most már inkább ember, mint félévvel ezelőtt volt... Annyira ember, hogy tekintetével gyűlöletet és barátságot is mutat, ha kissé különös módon, de mégis az ébredő élet jeleit érezni pupillái homálya mögött. Hacsak ez nem az örületnek másik formája? Amely sokkal vadabb is lehet, amikor hirtelen örvénylésbe csap át? Amit aztán már csak erőszakkal lehet fékezni?”

Hege homloka gyöngyözni kezdett belső küzdelmében, s a tűz pattogó szikrái előtt megfogadta, ha majd eljön az a gonosz nap, akkor a lányra emeli a puskáját. Nem hagyja, hogy ispotályba kerüljön, ahol a dühöngőket vasra verik.

A tűz lassan leégett. Helge ott ült a tuskón. Napfényes tájat látott maga előtt, hullámzó búzatáblákat, barátságos embereket, akiket az éhség nem tett érdekessé, érzéstelelé.

Forgósél szabadult rá a kéményből, füstöt és hamufelhőt terített rá, amitől egyszeriben magához tért. Köhögve összekotorta a parazsat, a priccshoz ment és lefeküdt. Nem volt miért fennmaradnia.

Helge nyomban elaludt, de Isaksson ébren volt. Néhány üszkös fadarab pislákoltt még a tűzhelyen, s ebben a derengő homályban Helge háta mögül, Gudrun tekintet rá. Az újtelepes könyökére támaszkodott, szája félig nyitva volt. Lihegett a felindulástól. Tekintete, gyűlölködve fűródott a lány égő szemébe. Tompa morgás szakadt ki kebeléből, fenyegetően felemelte egyik kezét. A lány helyére roskadt. Isaksson éjfél után is égő szemekkel kémlelte a sötétet. A vihar tombolásában s az ajtó résein besüvítő szélben csoszogó lépteket vélt hallani. Hosszú ideig felülve maradt ágyában, s mélyen bámult a sötétségbe, készen arra, hogy megfojtja a gonosz hatalmakat, ha azok rávetnék magukat.

Az idő másnap sem volt olyan, hogy hazaindulhattak volna. A szél kelet felé fordult, s most a viharral szemben, szánkók nélkül is igen fáradságukba került volna megtenni a Näverbäckenig hátralevő negyven kilométert.

Isaksson Gudrun elleni gyűlölete oly magasra hágott, hogy, a kunyhó szűk falai között Helgét is kikezdte. Időnként egy-egy csípős megjegyzést hallatott, s szán-

dékosan Gudrun lábai elé köpött. Helge vére forni kezdett.

- Mi van veled? – Ha van még valami mondanivalód, hát csak szaporán ki vele! Isaksson egy kicsit odébb ment, s ajkát lebiggyesztette.

- Mondanivaló! – sziszegte dühösen. – Hát igen! Itt ül az ember, mert bolondokhoz szegődött. Ha nem félnél a pandúrtól, akkor lejöttél volna a faluba élelemért. Nem való ilyenkor a hegyeken át rohagnál.

- Nem kényszerítettetek, hogy velem jöjj.

- De igen! Te, és átkozott szénád, amely kicsalta belőlem az ígéretet!

- Nos talán olyan rossz neked itt? Családodnak van élelme, s még többet viszel most a szánkón. Ennél rosszabb is lehetne sorod.

Csúnya fintorba torzult Isaksson arca.

- Lehet rosszabb, egy örülttel összezárva lenni ebben a lukban! – sziszegte

- Inkább éheznek! Nézd, hogy bámul rám! Jobban érezném magam, ha egy nőstényfarkas ólálkodna a lábam körül.

Isaksson egészen belelovalta magát, s vad mozdulatait egyre fenyegetőbbé váltak. Helge nyugalomra intette. Rajta a sor, hogy tűzrevalót hozzon. Sokkal okosabban tenné, ha most menne érte.

Isaksson nagyot nyelt. Közel állt ahhoz, hogy bősziült bika módjára Helgére vesse magát. Fejszét ragadva, s erősen bevágta maga mögött az ajtót. Helge boszúsán nézett utána, Gudrun pedig lélegzetét visszafojtva simult oldalához.

- Meg akar ölni minket! – suttogta a lány.

- Dehogy, csak a rossz idő tette ilyené. Nem gondolja komolyan, amit mond.

A lány hevesen rázta a fejét, s arcán piros foltok égtek.

- De igen, meg akar ölni minket! Nem szabad beengedni. Lődd le!

Helge szédült. Bárki mástól elvárta volna ezt a felszólítást, de Gudruntól soha! Az a szelíd angyal, aki egyik lábával a mennyben járt, nincs többé. Helyette itt áll valaki, aki ölni akar. Helge megtörülte nyirkos homlokát és letelepedett a tűzhely melletti tuskóra. Képtelen volt arra, hogy valamit is tegyen. Úgy tűnt neki, hogy a lány buzgón az ajtót vizsgálja, hogy be lehet-e belülről zárni.

Szerencsére Isaksson jó ideig távol marad, s Helge úrrá tudott lenni indulatain, sőt Gudrun is meg tudta nyugtatni. Maga is meglepődött azon, hogy úgy beszélt Gudrunhoz, mint normális emberhez szokás.

- Most pihened kell, - holnap talán jobb lesz az idő. – Akik embert ölnek, azok gonosz ördögök kezében vannak.

Isaksson feszülten uralkodott magán, amikor a gallyakkal bejött. Igyekezett Gudrun kerülni, lefeküdt a priccse, s a falat bámulta. Egész nap a végsőkig megfeszítette idegszárait, hogy nyugodtnak lássák, bár távolról sem volt az. Gudrun kihívóan viselkedett, s estére már olyan feszült volt a hangulat, hogy piciny szikra is elegendő lett volna ahhoz, hogy a kunyhóban lévők idegeit felrobbantsa. Helge érezte, hogyan lüktet a vére, s mindkét tenyere nyirkos.

- Ez tiszta örülség! – szólalt meg hirtelen. – Ha ennek véget nem vetünk, akkor

jobb, ha most nyomban nekivágunk a viharoknak.

Isaksson csak morgott.

- Hát induljatok már! – Hogy az ördög vinne el már titeket!

Helge zihálva lélegzett, s keményebben markolta meg a kezében lévő fejszét. Néhány pillanattal később teljes erejéből belevágta a tuskóba. A feszültség csak nem engedett. Egyikük sem mert a másiknak hátat fordítani.

A vihar tovább tombolt. A pokoli, mindent korbácsoló hóvihar, üvöltésével, robajával, állandó süvítéssel teljesen rájuk nehezedett, s már –már nyomorult embereké marcangolta szét őket.

Még egy napot nem bírtak volna a kunyhóban elviselni.

A férfiak tudták, hogy ez az éjszaka sem hoz álmot a szemükre. Kartávon kívül igyekeztek egymástól tartózkodni, hogy a váratlant kikerüljék, s erősen vigyáztak arra, nehogy kialudják a tűz. Ha néha elmentek egymás mellett, mintha forró gőzök csaptak volna össze testük között. Tudták, hogy örülség fent lenniük, de nem tudtak ezen változtatni. Egyik sem bízott annyira a másikban, hogy mert volna lefeküdni. Várakozva, összekuporodva ültek, s mindannyiszor összerendeztek, ha valamelyikük megmozdult. Hosszú órákig egy szó sem hangzott el, amikor Helge végre megszólalt!

- Le kéne feküdnünk!

Isaksson mogorván bölintott, de meg sem moccant.

- Te csak ülj, ha így akarsz, de én lefekszem! –mondta Helge.

- Feküdj le és fogd be a szád!

A férfiak tekintete szúrósan egymásba fűródott. Helge vállat vont, lassan a priccshez ment és lefeküdt, de a feszültség csak nem engedett. Mindketten hallgatóztak, mintegy a vihar süvöltésén keresztül igyekeztek meghallgatni egymás forró lélegzetvételét.

Helge mégis elszenderedhetett, mert hirtelen rémítő csendességet érzett maga körül: nem hallott egy hangot sem a kémény felől, egy sípolást vagy morajlást sem; úgy tűnt, mintha maga a halál lépett volna be a kunyhóba, s nehéz kezét mindenki fölé kiterjesztette volna.

Az újtelepes óvatosan kimászott az ágyból, s kinyitotta az ajtót. Megcsapta hideg téli éjszaka levegője. A csillagos égre nézett, s ajkai úgy mozogtak, mintha imádságot vagy hálaadást mormolt volna.

Amikor visszajött, Isaksson felült az ágyában. Arckifejezése vesztett valamit, korábbi vadságából.

- Vége a viharoknak?

- Igen. Csendes és tiszta idő. Útra kelhetünk.

Isaksson nehezen lélegzett, s hirtelen kezét nyújtotta.

Megszoríthatom a kezéd? – dörmögte fanyarul. – Nem pusztulhatunk el, mint vadállatok...

Folytatása következő számunkban

Klaus Hagerup

Markus és Diana

Tomán Monika fordítása

Részlet a Napkút Kiadónál 2006-ban megjelent ifjúsági regényből,

Senki nem volt olyan gyáva, mint Markus. Markus Simonsennek tériszonya volt és félt a sötétben. Markus Simonsen teljesen biztos volt benne, hogy belecsap a villám, ha rálép egy csíkra a járdán, és a világ minden kincséért be nem szállt volna egy liftbe. Félt a pókoktól és a kutyáktól, és az égvilágon szinte mindentől, amitől egyáltalán félni lehet. De leginkább a lányoktól félt. Halálra rémült és elvörösödött, ha csak ránéztek. És ezt gyakran tették, pedig nem volt valami szép látvány. Markus volt a Ruud községi iskola hatodik B osztályában a legkisebb. Homokszínű haja és vastag lencseüvegű, barna keretes szemüvege volt, amitől majdhogya nem úgy nézett ki, mint egy öregember, pedig csak tizenhárom éves volt. Egyébként nem csak a szemüvege öregítette, hanem az a rengeteg aggodás is, ami állandóan eltöltötte. Amikor Sigmunddal fel-alá sétált az iskolaudvaron, azt mindig lassú léptekkel és lehorgasztott fejjel tette. „Mint egy vén törpe“ - mondta Reidar, aki 8,3 másodperc alatt futotta a hatvan métert, és akinek több ezer koronás terepjáró biciklijé volt. Markusnak egyáltalán nem volt kerékpárja. Már a gondolatára is, hogy kerekeken guruló állványon dülöngéljen, émelyegni kezdett. Akkor már inkább gyalog megy iskolába. Még az sem teljesen veszélytelen - gondolta. Kóbor kutyák, színvak autóvezetők, akik nem tudják a pirosat a zöldtől megkülönböztetni. Az ember sosem tudhatja. Jobb biztosra menni. De van egyáltalán valami, ami biztos? Markus kételkedett benne. Az élet olyan, mint a kötélánc.

Furcsa módon az egyetlen, aki barátkozott vele, a legmagasabb és legokosabb fiú volt az osztályban. Sigmund apja matematikus volt, és egyszer az egész osztályt lenyűgözte dolgozatával, amit a világ keletkezéséről írt. Írt már a Nagy Bummról, a fekete lyukakról és a magába görbülő univerzumról is, de olyan természetességgel, mintha a Kanári-szigetéről írt volna naplót. Ezenkívül angolul olvasott könyveket. Az osztályból nem kevesebb, mint négy lány volt titokban szerelmes Sigmundba, amit ő a legnagyobb közönnyel viselt.

- Nézd, Mona téged bámul - suttogetta neki Markus egy napon, amikor együtt sétáltak a szünetben, merthogy Sigmund és Markus soha nem csak úgy mentek, hanem sétáltak: ide-oda az iskolaudvaron.

- Nem - mondta Sigmund lassan, - téged néz.

Erre Markus elvörösödött és még mélyebben lehorgasztotta a fejét.

- Ettől félt - suttogetta.

- Amikor egy lány bámul, nyugodtan bámulj vissza - mondta Sigmund. - Akkor

villámgyorsan abbahagyja a bámulást.

- Te könnyen beszélsz, amikor százhetven centi felett vagy. Én meg csak százötven.

- Igen - mondta Sigmund komolyan, - valószínűleg meg sem állok, míg el nem hagyom a három métert.

- Akkor bekerülsz a Guinness-rekordok könyvébe - mondta Markus.

- Nem akarok a Guinness-rekordok könyvébe kerülni. Asztrofizikus akarok lenni.

Markusnak fogalma sem volt róla, mi az az asztrofizikus, de nem értette, miért lenne ez az akadálya, hogy bekerüljön a Guinness-rekordok könyvébe, és ezt meg is mondta Sigmundnak.

- Mit gondolsz, hány asztrofizikus van a Guinness-rekordok könyvében? - kérdezte erre Sigmund.

-Nem t'om.

- Egyetlen egy sem.

- Akkor te leszel az első.

- Ha három méter magas leszek, nem lesz időm arra, hogy asztrofizikus legyek. Túl nagy lesz a felhajtás körülöttem. - Szia, Mona! - rikkantott.

Mona feléjük nézett. Sigmund pillantásába ütközve elvörösödött.

- Sok dolgod van, Mona?

- He?

- Alaposan felkészültél a történelemdolgozatra?

- Ne... nem t'om. Mér' kérded?

- Mert ha nem készültél fel alaposan, akkor nem értem, hogy van időd arra pocsékolni, hogy így bámulsz Markukacra.

Mona még sötétebb vörössé vált, kinyitotta a könyvet, amit a kezében tartott, és úgy tett, mintha minden erejével olvasna.

- Így bánsz el a toladó lányokkal - mondta Sigmund.

- Én nem. Hanem te. Muszáj Markukacnak hívnod?

- De hisz' mindenki Markukacnak hív.

- Igen, de te azért még hívhatnál engem Markusnak.

- A barátod vagyok, nem igaz?

- De.

- Éppen azért hívlak Markukacnak. - mondta Sigmund komolyan. - A többiek így is, úgy is annak hívnak. De ha én is annak hívlak, akkor már nem gúnynev. És akkor hozzászoksz.

- Nem szokom hozzá.

- Honnan tudod? Hiszen épp most kezdtelek el annak hívni.

Ilyesféle társalgásokat Markus és Sigmund akár órák hosszat tudott folytatni. A legfurcsább érvelésekbe tudtak belebonyolódni, amelyekből a legelképezhetőbb eredmények származtak. Senki nem értette - még saját maguk sem -, miért lettek barátok. Olyan különbözőek voltak, mint az ég és a föld, de talán éppen ezért.

*

Markus az iskolától két kilométerre, egy piros faházban lakott. Két éve költöztek ki a központból, amikor meghalt az édesanyja. Most ott lakott az apjával. Testvére nem volt. Volt viszont egy fantasztikus autogramgyűjteménye. Ugyanis Markus autogramgyűjtő volt. Igazi autogramgyűjtő. Ahhoz túl félénk volt, hogy híres emberekhez csak úgy egyszerűen odamenjen az utcán, és autogramot kérjen tőlük, ezért inkább levelet írt nekik. Százával írta a fantasztikusan jól fogalmazott, hazug csodáló leveleket. Amikor ceruzával a kezében a papír fölé hajolva ült, mintha minden aggodalmát elfűjték volna, és furcsa módon, miközben csak úgy dőlt be-



lőle a hazugság, úgy beleélte magát ezekbe a levelekbe, hogy majdnem elhitte, amit írt. Pirulás nélkül tudott például az egyik ismert írónak ilyen levelet írni:

Kedves Olav Steingrimsson!

Itt ülök a tolókoksimban, könnyektől elvakulva. Nyolcvannégy éves özvegyvasszony vagyok. Sajnos majdnem teljesen vak létemre nem tudom az Ön verseit egyedül olvasni. Unokámmal, a kis fűrtös fejű Markus Simonsennel szoktam azokat felolvasztatni. Meg kell, hogy mondjam, hogy irtó jó versek. Azelőtt Wergelandot sze-

rettem a legjobban, de most bizony Ön a kedvencem. Úgy áll a dolog, hogy a kis Markus gyűjti az autogramokat. Túlzás nélkül állíthatom, hogy kis unokám a világon a legrágább nekem. Kedves Olav Steingrimsson, ha el tudná neki küldeni az autogramját, azzal két szívet is megörvendeztetne: egy fiatal és egy öreget. A nyugdíjamból vettem a bélyeget és a borítékot, ezért remélem, nem kell csalódnom Önben.

Tisztelettel: Aud Simonsen (84 éves)

U.i.: Drukkolok Önnek a Nobel-díjhoz, amit igazán megérdemel.

És az egyik élsportolónak:

Kedves Tormod Jonsen!

Gratulálok a nemzeti bajnoki győzelméhez. Ahogy elnéztem, amint a gát fölött ugrott, mintha egy szökellő párducot láttam volna. Elemi erőnek hívní lekicsinylő lenne! Úgy áll a dolog, hogy valamikor én is gátfutó akartam lenni. Ha Ön soha nem hallott rólam, az valószínűleg azért van, mert soha nem jutottam el a startvonalig. Fogadni mernék, hogy szeretné tudni, miért. A válasz egyszerű: dopping! És mit gondol, ki doppingolt engem? A szüleim. Azt akarták, hogy olimpiai bajnok legyek. Ehelyett egy roncs lettem. Az életben többé nem fogok egy gátat se átugrani. Az egyetlen, ami megmaradt nekem, az a régi sportoló barátaim autogramjai, és most ezért is írok Önnek. Ön, Tormod Jonsen, mindig is a példaképem volt. Ha el tudná nekem küldeni az autogramját, akkor lenne mivel vigasztalódnom, amikor a sorsom feletti keserűség oly gyakran előnt.

Sportolói üdvözléssel: Markus Simonsen (18 éves)

U.i.: Kívánom, hogy olimpiai bajnok legyen, ha már belőlem sosem lehet az.

Ilyen leveleket kilószámra tudott gyártani, és majdnem mindig kapott is választ. Szobája falai híres emberektől kapott képekkel voltak kitépézve, a szekrényfiókjai tömve voltak autogramokkal és bátorító szavakkal teli válaszlevelekkel. Ezeknek nemcsak ő örült, hanem apja is, aki bélyeget gyűjtött, irodai alkalmazott volt és ugyanolyan aggodalmas, mint Markus. Valójában csak az életkorukban különböztek, de egyébként egyformák voltak. Ugyanolyan színű volt a hajuk, ugyanolyan görnyedten jártak és ugyanolyan szemüvegük volt. Az egyetlen különbség közöttük az volt, hogy Markus sovány volt, Mons Simonsen meg kövér. A munkahelyén Vakondnak hívták. Ezt Markus nem tudta, viszont az apja sem tudta, hogy őt meg Markukacnak hívják.

*

Az osztálykiránduláson kezdődött. A hegyi túrát mintegy az általános iskola kellemes lezárásaként, az egyik norvégórán jelentette be Skog tanár úr a hatodik B-nek, ilyetéknépp:

- Ezzel a serdülők soraiba léptek, ahol majd a fiúk férfivá, a lányok nővé érnek.
- Cicivel és menstruációval - mondta Reidar halkán, ám Skog tanár úr úgy tett, mintha nem hallotta volna, mert békés természetű ember lévén, ahol csak tudta, kerülte a vizsályt.

- A lányok hamarabb érnek, mint a fiúk - mondta Ellen Christine.

- Nem éppen - mondta Per Espen nagy hévvel. Reidarnak alul is, felül is van szőre, nektek meg egyiktöknek sincs sehol.

Markus és a lányok közül egynéhány elpirult, ám Ellen Christine felvette a harcot. Fensőbbségesen nézve Per Espenre így szólt:

- Na ne beszélj!

- Ugye igaz, tanár úr, - mondta Per Espen - hogy a fiúk a jobbak?

- Mindennek eljön egyszer az ideje - mondta Skog tanár úr óvatosan.

- Reidarnak már nem! - mondta Per Espen. - Auu!

Közvetlenül az alul-felül szőrös fiatalember előtt ült és szinte felugrott ültében, amint a ceruza hegye a hátába hatolt.

- Mikor indulunk? - kérdezte Sigmund.

Markus hálásan pislogott rá. Egy ideje lehajtott fejjel ült és szinte már várta, hogy valaki megkérdezze, neki hol is van szőre.

- Május utolsó hetében - mondta Skog tanár úr. – Készítettem egy jelentkezési lapot, amit hazavihettek a szüleiteknek, remélem, mindenki jöhet.

- Csak gyerek ne legyen belőle - mormolta Reidar, de akkor szerencsére kicsengettek.

*

Péntek délután volt, két órával a busz indulása előtt. Markus is, apja is előre félt a hegyi túrától. Mons tudta, hogy Markus távollétében a következő három napot állandó félelemben fogja tölteni, hol attól rettegve, hogy a fia belefut a hegyi tóba, hol attól, hogy eltűnik a ködben vagy lezuhan a szakadékba. Markus nem igazán tudta, pontosan mitől is fél, de az, hogy valószínűleg tele lesz a lába vízhólyagokkal még a legkisebb baja volt. Mindketten úgy tettek, mintha semmitől sem tartanának. Mindig is ezt tették.

- Magasan lesztek? - kérdezte Mons papa.

- Igen - mondta Markus. - Gondolom, igen.

- A fahatár felett?

- Igen, azt hiszem, elég magasan felette.

- Előre sajnálom azokat a szegényeket, akiknek tériszonya van - mondta Mons nagy vidáman.

- Igen - válaszolta Markus. - Szegények.

Markus azelőtt soha nem említette az apjának, hogy retteg a magasban. Nem is volt rá szükség, mivel Mons szintén tériszonyban szenvedett, így aztán soha nem

is kirándultak a hegyekben, nem másztak fel együtt magas tornyokba. Mindketten gondosan leplezték a maguk szorongásait, és mivel ugyanolyan szorongósak voltak, a hegymászás soha nem is jött szóba köztük.

Mons segített Markusnak becsomagolni, amitől a hátizsákja akkora lett, mint egy jóllakott elefántbébi. Mons megtörölte verejtékező homlokát.

- Na, azt hiszem, a legszükségesebbek megvannak.

Markus lenézett a pukkadásig tömött hátizsákra.

- Úgy tűnik.

- Nézzük át még egyszer a listát - mondta Mons. Gyapjúharisnya, jégeralsó, alsónadrág, pólók, pulóverek, sál, kesztyű, kezeslábas, melegítő, edzőcipő, gumicsizma, esőkabát, fürdőnadrág, törülköző, fogkefe, fogkrém, fájdalomcsillapító, sebta-pasz, lázmérő, kötszer, csukamájolaj-tabletta, szúnyogháló, fényképezőgép, kockajáték... Mert, ahogy téged ismerlek, lesz néhány parti Yatzy a fiúkkal?

Markus bólintott.

- Egy-két parti nincs kizárva.

- Iránytű, pizsama, napszemüveg, tartalék szemüveg, 10-es faktorú napkrém, kötél...

- Kötél?

- Igen, az ember sohasem tudhatja, mikor lehet szüksége egy kötélre a hegyekben.

Tejpor, gyufa...

- Nem dohányzom, papa.

- Tudom, Markus. Csak a biztonság kedvéért.

- Hátha mégis kedvem támadna egy cigire?

- Hátha úgy alakul, hogy tüzet kell raknod.

- Áá, értem.

- Zsebkendő, orrcsepp, tejpor, kakaópor, távcső, hálósák, ásó...

- Arra nincs szükségem.

- Nem valószínű. De azért vidd el.

- De miért?

- Jól jön, ha kedved támad beásni magad.

Markus komolyan nézett az apjára.

- Teljesen biztos vagyok benne, hogy nem lesz kedvem beásni magam.

- Ha esetleg hóviharba kerülnétek.

- Nem fogunk hóviharba kerülni. A tanár úr mondta, hogy ott nincs hó.

- Hát akkor nincs szükséged lapátra - mondta Mons megkönnyebbülve, és haverilag mellbe lökte Markust. - Tarzan-fiam.

Markus visszalökött.

- Kedvenc faterom.

Bár nem szokták kimondani, hogy legbelül mit éreznek egymás iránt, Markus és Mons igazi jóbarátok voltak. Ha Markus titkolta is szorongásait Mons elől, csak azért tette, nehogy ráragadjon az apjára. És Mons ugyanígy tett. Valójában már

régesrég átláttak egymáson, és az, hogy ezt mindketten tudták, csak még jobban összekötötte őket.

Mons felsegítette a zsákot Markus hátára.

- Nem nehéz?

Markus ide-oda sasszézott, mire végül egyensúlyát nyerte.

- Kicsit. Esetleg kivehetnéd a lázmérőt.

Mons nevetett.

- Esetleg veled mehetnék hordárnak.

Vicces hangsúllyal mondta, de Markus tudta, komolyan gondolja. Érezte, hogy kicsit zsibbadni kezd a teste.

- Ugyan, papa. Már kamasz vagyok, ha nem tudnád.

- De, tudom.

- Cicivel és menstruációval.

- Mit mondtál?

- Úgy értem, alul is, felül is szőrrel.

- Mi van?

Markus egyenesen állt, mint a cövek. Úgy érezte, a hátzsák legalább egy tonnát nyom. Apjára mosolygott.

- Egyszer majd elmondom. És egyszer elmehetnénk együtt egy hegyi túrára.

- Csak mi ketten?

- Igen, csak te meg én, papa, méghozzá megmászánk egy hegy csúcsát!

Mons Simonsen visszamosolygott a fiára. Valójában mindketten szomorúak voltak, de egyikük sem merte kimondani, amire gondolt.

- Rendben - mondta Mons, és megint barátságosan mellbe lökte Markust. A hátzsák súlyától kibillenve Markus nagy robajjal a padlóra zuhant. Mons lehajolt hozzá:

- Markus! Megütötted magad?

Markus az apjára mosolygott.

- No problem, fater, de esetleg segítenél kivinni a hátzsákot a kocsihoz?

Tomán Monika**Sodrásban**

Egy este elhatározta, hogy akárhogyan is, de kihúzza az életet, amíg tart, még ha öregen és betegen is fog meghalni. A gondolat olyan váratlanul bukkant fel benne, hogy önkéntelen mozdulattal felkapta a fejét, mintha keresné, honnan jöhet. Huszonkilencéves volt, viszonylag szabadon irányította az életét, és szerencsecsillaga eddig mindenhova követte.

A júniusi nap már kora reggel óta melegítette a gyepet. Ettől olyan kerek lett a kedve, hogy szokása ellenére nem sietett a munkába, megivott egy csésze teát. Ült a konyhaasztal mellett, nézte a vidáman zöldellő gyepet az ablakon át, élvezte az arcát bearanyozó napfényt. A zöld marokkói tea belülről, a napsugarak kívülről melegítették. Bosszankodott is, mulatott is rajta, amikor üres merengését félbeszakította a szokásos gondolat: mennyi melegséget kapott másoktól egész életében, anélkül, hogy viszonznia kellett volna. Kíváncsi volt, szinte betegesen és gyógyíthatatlanul kíváncsi a világra. De az embereket csak tanulmányozni tudta, szeretni nem igazán. Ez a gondolat eleinte könnyen elkergethetően, de kitartóan vissza-visszatért az utóbbi években. Most már beleivódott a tudatába, nem hagyta nyugodni.

Arra gondolt, hogy milyen életkedvvel teli ember volt első huszonöt évében, amikor senki és semmi iránt nem érzett kötelezettséget... Élete homokos strand volt, ahol pogány istenként mozgott, és a végtelen számú homokszemből bármit felépíthetett volna. Nem akart abba belegondolni, hogy valójában mi változott meg benne. Csak azt tudta, hogy soha semmit nem volt kedve felépíteni.

A valaha ismert embereket gyakran kedve lett volna felsorakoztatni egy listán. Mint a drámaíró, aki a mű elején ismerteti a szereplőket, egy-két szóval tömören jellemezve őket. Minél hosszabb idő telt el az utolsó találkozás óta, annál tisztábban körvonalazódva állt előtte, akire gondolt. Nem tudta, miért foglalkoztatják jobban az életéből már eltűnt emberek, mint akikkel többé-kevésbé rendszeresen találkozik. Talán, mert az egykori ismerősök életét tovább fonta. Ez a játék azt a benyomást keltette benne, hogy befolyásolhatja az életüket. Azokét, akik valóban körülötte voltak, nem tudta. És ha belegondolt, nem is akarta. Pedig időnként észrevette, hogy némelyikük életére nagyobb hatással van, mint gondolja, és ezt nem irányítja, bár talán képes lenne rá. A gondolat megrémítette, ezért elhessegette.

Mielőtt újjászületett az öntudata, csak gondolatban foglalkozott az érzékiséggel. Ez más volt, mint a gyakorlatban megtapasztalt erotika és úgy tűnt neki, hogy az egyik kizárja a másikat. Nem volt előjele, minden átmenet nélkül elárasztotta az érzékiség. Olyan volt, mint belülről fakadó, melegvizű forrás, gondosan kiöblítette teste minden kis zugát, előntötte a mozgását, a pillantását, a testtartását, egész megjelenését. Ez az ár elsodorta személyiségjegyeinek nagy részét, de nem tűnt el nyomtalanul: meglepetésére tartós melegséggel töltötte fel. Ugyanakkor fegyelmet munkával felépített belső biztonsága, az életről alkotott racionális felfogása is elhagyta. Mintha az is elsodródott volna az árral.

Az életet addig, mint törvényektől irányított játékot szemlélte. Megérzésekkel felfogható törvények voltak ezek, amelyeket nem kellett érteni, elég volt bizalommal és szabadon hagyni, hogy néha megérintsenek, néha látszólag elhagyjanak minket. Addig soha, egy pillanatra sem érezte úgy, hogy ezek a törvények végérvényesen elhagyhatnák. Csak amikor az érzékiség önkényesen és megállíthatatlanul előntötte, értette meg, hogy nincsenek többé törvények.

R. korunkra jellemző ember volt. Nem ismerte régóta, de nyílt természetével a férfi többet tárt fel önmagáról, mint a legtöbb ismerőse. A maga mindent analizáló módján R. volt a legmulatságosabb férfi, akit valaha ismert. Megvolt benne az az egyszerűnek tűnő könnyedség, ami a letisztult gondolkodású emberekben és az intellektüel egyszerűre óvatossá és radikális látásmódja. Mindazzal a feloldhatatlan konfliktussal, amibe végtelenségig egyszerű családi háttere, hatalmas intellektuális fejlődése és látványos karrierje belesodorta, képes volt a világot és önmagát derűs iróniával szemlélteni.

R. három kontinens sajtóságos keverékét személyesítette meg, amiben kozmopolita lény olyan nyugalommal mozgott, mint a tanyasi ember a saját háza táján.

Soha nem esett közöttük szó nagy eszmékről, de a férfivel átélt rövid barátság sokat csiszolt a világnézetén. Továbbra sem vetette el alapvető felfogását az életről, mint unalmas folyamatok összességéről, amelyekből ki-ki a maga illúzióját kovácsolja, több-kevesebb sikerrel. Az illúziókat létfontosságúnak tartotta, a túlélés legjobb változatának. Régóta ügyesen használta őket, és gyakorlottan túllépett rajtuk, ha jobbat talált. R-rel való ismeretsége azzal az új tanulással szolgált, hogy illúzióink nem is saját magunk, hanem a körülöttünk élők számára fontosak; mások illúziói adják nekünk az élet savát-borsát. Mi más lett volna R. neki, ha

nem a férfi illúziói, a munkája által okozott kielégülésbe vetett hite, a távol-keleti gasztronómiába és a posztmodern versek írásába és terjesztésébe terelt rengeteg energiája, és a barátai szórakoztatására fordított temérdek ideje? És mi lett volna ő R. számára, ha nem a látszólagos lelki nyugalom, a macskatermészete, a szarkasztikus beszédmodor, az új iránti kíváncsiság?

Miután anya lett, kétszer-háromszor beszélt R-rel telefonon, de többé nem találkoztak. Nem tudta, azért történt-e, mert semmi más nem volt többé fontos, csak a gyermek, és ezt R-nek félreérthetetlenül tudtára adta. Vagy talán azért, mert illúziói rövid időre nyomtalanul elillantak és R. nem ismert rá, nem ismert az illúzióktól végletekig letisztult emberre. A listáján szerepel. Éli fiktív életét.

Évekkel később történt, és pontosan hat hónapig tartott. Észre sem vette, amikor az illúziók valóságossá váltak. Felkapták, szárnyalt felettük. Csak amikor földet ért, eszmélt rá, milyen boldog volt. Ennek az időszaknak a közepén bukkant fel P. is. Természetesen illeszkedett bele az újonnan megélt földi Paradicsomba. Hasonló humoruk és közeli kultúrájuk kapocsként működött. Szokása ellenére nem töprengett P. nem mindennapi feltűnésén. Naiv gondtalansággal vette tudomásul az utoljára gyerekkorában megtapasztalt dolgot: valaki egyszerűen a barátjának fogadja. Frissítő volt P. szemével látni a megszokott, de mindig is idegenként megélt környezetet. P. lelkesedése az új ország iránt eleinte csak mulattatta, mint ha gyerekekkel lenne dolga. Ám nemsokára megértette, hogy P. látásmódja néhány hét után kezdi kiirtani belőle a hosszú évek alatt belégyökeresedett előítéleteket. Hálás volt neki ezért. De fárasztották a P. által javasolt rövid, de gyakori találkozások, nehezen zsúfolta be ezeket a munkával, családdal terhes hétköznapiakba. Sietett, mindent el akart érní; jó volt összefutni P-vel itt-ott munka után, de ott hagyni is, továbbindulni a dolga felé. A hétféteken kifejezetten pihentette P. hiánya, megnyugtatta a családjának nyújtott osztatlan figyelem. P. nem erőltette a találkozásokat, előzékeny és alkalmazkodó volt. De mindig javasolt valami újat és ő nem tudta kihagyni. Nem is a javaslat – gyakran unalomig ismert – tárgya vonzotta, hanem az a mód, ahogy azt P. átélte: ez mindig valami újat, váratlant nyújtott. P. más volt, mint a többiek. Az a vonás a kapcsolatukban, hogy az érzékiség benne meg-megnyilvánuló jelei P-t láthatóan szórakoztatták, de hidegen hagyták, biztonságot adott és az újdonság varázsával hatott. P. könnyen bánt a szavakkal, bármiről tudott beszélni, mindenről tudott valami újat mondani. De a múltjára és az érzéseire vonatkozó kérdéseit ellentmondást nem tűrően elhárította. Enyhe zavarral észlelte, hogy a P-vel való találkozások életformájává váltak. Sietett hozzá, nehezen szakadt el tőle. Néha már nem volt szükség a beszédre, együttlétük olykor percekre meghitt szint vett fel; pillantásokkal válaszoltak egymásnak. Tehetetlenül figyelte, ahogy lassan minden másnál jobban foglalkoztatja P. titokzatos

múltja, határozott jelleme, kiismerhetetlen és eredeti személyisége. Hirtelen történt. Amikor már nem tudott másra gondolni, nap-nap után, óráról-óra, sokáig együtt élt ezzel a ténnyel, feszülten, gyötrődve és visszafogottan. Aztán kirobbant belőle. Kilépett énjéből, és P., aki önmaga maradt, amilyen hirtelen besétált az életébe, olyan hirtelen el is tűnt. Az ezt követő hetek során lassan megértette, hogy ezúttal nem P. valósággal megélt illúziói voltak számára az élet sava-borsa. P. maga volt az élet. Eltűnése úgy érte, mint egy hirtelen haláleset. Nem szerepel a listán. Nem szerepel azon a listán. Egy másikat kezdett írni. És elhatározta, ki fogja húzni az életet, amíg tart. Most már tudta, honnan jön a gondolat. Van mire várnia.



Tomán Monika önmagáról:

Budapesten születtem és eltekintve három, a Földközi-tengernél töltött évtől, huszonöt éven át az otthonom volt. Nagyszüleim és szüleim is budapestiek, városszerető, várost járó emberek. Úgy érzem, Budapest nagyon meghatározta neveltetésemet, tudatomat.

A külkereskedelmi diploma megszerzése után az Oslói Egyetemen végeztem olasz nyelv és irodalom szakot. Fordításelméletre szakosodtam.

Újabban középiskolai kedvtelésemmel, szépirodalmi fordítással próbálkozom.

Klaus Hagerup Markus és Diana című ifjúsági regényének fordítása 2006. decemberében jelent meg Budapesten a Napkút kiadónál.

Libik György

Negyedévszázaddal ezelőtt még a borási Bevándorlók Intézetének keretében működő Bevándorlók Kiadó kétnyelvű könyveket is megjelentetett. Ezek között találjuk Georg Libik (Libik György) Üzenet a lesiklásról – besked från störloppet című magyar és svéd nyelvű naplóját, amelyben életéről ír olvasmányosan, egészen 1957-ig, Svédországba érkezéséig.

Libik György 1919 október 18-án született Budapesten, ahol műszaki tanulmányait végezve mérnöki oklevelet szerzett. Diákként megismerkedett és 1944-1945-ben kapcsolatba került Raoul Wallenberggel. 1951-1952-ben a Tájékoztatási Minisztériumban dolgozott.

Svédországban, a Királyi Műszaki Főiskola kutatójaként számos dolgot készített különféle műszaki témában, 1970-től tíz éven át a stockholmi Karolinska Intézet munkatársa volt. 1991-ben visszatért Budapestre, ahol 1995-ben elhunyt.

Könyvének előszavában emlékiratainak folytatását ígérte.

Kéziratának felkutatása az Ághegy munkatársaira maradt.

Meggyőződésünk, hogy az 1957 utáni Svédországban eltöltött éveiről is, az első könyvéhez hasonlóan élvezetes, a svéd-magyarok életének szemléletes leírásával gazdagította volna olvasóit.

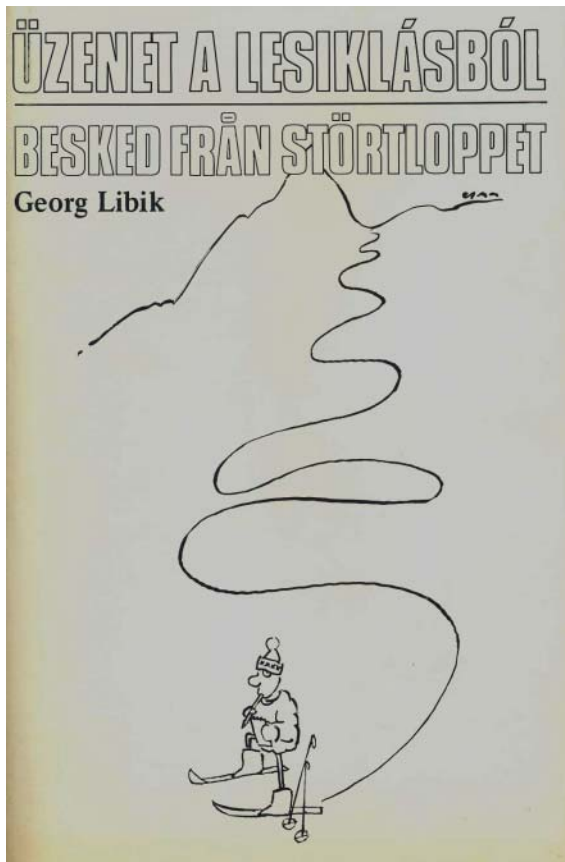
Az alábbiakban Libik György könyvének Per Anger által írott előszavát és a szerző bevezetőjét közöljük.

ELŐSZÓ

1942-45 között a Budapesti Svéd Követségen - szolgálati helyemen - ismerkedtem meg Libik Györggyel. Közös munkánk Szent-Györgyi Albert Nobel díjas magyar professzor megmentése a náci megszállás előtt hozott minket össze. Libik, az idő tájt műegyetemi hallgatóként tevékeny volt a nácik ellen és többször tevékenyen segítségére volt Követségünknek Raoul Wallenberg munkájával kapcsolatban is az üldözöttek megmentésében. Különösen Budapest ostroma alatt 1944-45 idején fejlődött ki intim együttműködésünk. Ez idő tájt gyakran

„követségi sofőrként” álcázva nyilvánvaló életveszélyt vállalva volt úgy Raoul Wallenbergnek mint nekem segítségére amikor Követségünk svéd védlevéllel ellátott üldözötteket mentett meg a deportálásból. Azoknak a svédeknek is segítségére volt aki az ostrom alatt Budapesten maradtak. Mindezekért a tevékenységéért svéd részről rendkívüli köszönettel tartoznak.

Libik könyve izgalmas leírása ezeknek az eseményeknek és egyúttal szakszerű és történet hű leírása annak, hogy mi történt az orosz hatalomátvétel után egészen



Nagy Imre és barátai körében találja, ahol aktívan dolgozik a Forradalom sikeréért. 1956 november 4-én a szovjet beavatkozás véget vetett a szabad Magyarországról szőtt álmainak. A szerzőnek végül drámai körülmények között sikerült Lengyelországon át családjával együtt Svédországba menekülnie.

1956 Októberéig Magyarországon.

Megrázó leírását kapjuk a magyarok problémáinak és csalódásának a szovjet segítséggel hatalomra jutott kommunisták kormányalakítása után.

Ellenállásból eredő kapcsolatai segítségével, mint főmérnök a Közlekedési Minisztériumban a háború után lehetősége volt a kulisszák mögött is követni az eseményeket. Leírja találkozásait Gerő közlekedési miniszterrel, Rákossal, valamint titkos rendőrség akkori mindenható főnökével Péter Gáborral, és másokkal. Olvashatunk az elbocsátásokról, kizárásokról, kitelepítésekről, amelyek barátait, ismerőseit érik. Ő maga megmenekül ettől a sorsától. Talán azért, mert műszaki szakemberként és kiemelkedő sportemberként kevésbé volt lekeveredve a pozícióharcokba. 1956 októbere

PER ANGER

BEVEZETES

Elnézését kell kérjem az olvasónak, mert nem lesz valami könnyű dolga e könyvvel, amelynek tréfás munkacíme a *Dicsékvő* és *Rendezetlen Adathalmaz* volt.

Mint ebből is kiderül, ráfért volna egy kis átszerkesztés és erre vonatkozóan sok

jó tanácsot is kaptam. Mit hagyjak ki, mit magyarázzak meg bővebben, stb. Igyekeztem, ahogy csak tőlem tellett, annál is inkább mert szerettem volna, hogy egyszerű és olvasmányos legyek. De hiába, elsodortak az események, amelyek azon a réges-régi 1943-1957 közötti Magyarországon történtek velem, másokkal, az országgal. Igyekeztem semmit sem szépíteni vagy éppen rontani amikor a nagyon bátor és nagyon jó vagy a nagyon rossz és nagyon gyávákról írok.

Így hát csupán azt a tanácsot adhatom a mindenre elszánt olvasónak: ugorjon át néhány oldalt vagy éppen fejezetet, ha halmozódni kezdenek az ismeretlen nehezen kiejthető nevek, szaporodni az érthetetlennek látszó, szétágazó események, az esztelen, kockázatos kezdeményezések és vállalkozások....

HA meg kedvük és idejük engedi írjanak és kérdezzenek meg, hogy ki volt ez vagy az? Mi volt ekkor és akkor ezekben az években és mi lett belőlük? Szívesen állok rendelkezésükre. Mindazonáltal, szíves engedelmükkel, ajánlanám e sorokat azok emlékének, - élőknek, halottaknak egyaránt - , akik a sötét korszakokban meg-megpróbálkoztak - akárcsak Mátyás király hajdúja, amikor beledugta ujját a király szekéréből kiesett kerékszeg helyébe, hogy a szekér fel ne boruljon. Aztán ha felborult a szekér, odafutottak nekivetették a vállukat a sárba fordult szekérnek miközben sárossá váltak maguk is, akárcsak azok akik a történet kezdetén jók és bátrak voltak, majd az évek során rosszakká és gyávákká váltak, hogy újabb évek elmúltával újra és újra megkíséreljék a lehetetlent....

De ez már egy másik könyvhöz tartozik 1957-79-ről, amely még áttekinthetlenebb lesz, ígérem...

LIBIK GYÖRGY

Tar Károly**Száraz oázis**

Groteszk játék két felvonásban

Szereplők:

Jolán, (nyugdíjazott tanítónő, a házmesterséget elvált férjétől örökölte)**Juli**, a tanítónő elvált lánya**Chisu**, a tanítónő volt férje**Jenő**, a Juli elvált, öt ikszes pasasa**Joli**, Juli iskolás lánya, aki tudja, hogy elválik majd jövőbelijétől**Stefan**, Juli első férje**Kiss**, elvált nyugdíjas**Renner**-(Rónai-Radulesco), öreg özvegy

Többszemeletes, leromlott bérház sivár, belső udvara, lépcsőfeljáróval, esetleg lifttel. Az udvar közepén, „csakazértis” néhány gyomokkal kerített, elhanyagolt rózsató. A háttérben az utcára vezető, félig nyitott, patinás kapu, amelyen át szüntelenül, hol felerősödvé, hol elhalkulva behallatszik a belvárosi utcazaj. A kapualjban büzlő kukák, kutyapiszok, szemét. Az udvar körbefutó nyitott folyosóit vetített kép mutatja, és/vagy az első és második emeleti gangrésztlet, ahol a lépcsőn vagy a lifttel közlekedő szereplők is mutatkozhatnak.

Első felvonás**Korareggeli félhomály, az utcáról egyre erősödő gépkocsizaj, villamoscsörömpölés, árurakodás zaja.**

JOLÁN *(nyugdíjas özvegyasszony, házmesterkötényben, álmosan, seprűjét maga után húzva jön, téblábol, a kapualjba érve, hirtelen előnti a pulykaméreg)* Szent-séges Ég! Hogyazaaa! Hogy az a megfeszített szentszépkipkisenyerűszűzborbála húzza rátok a pöcegödrös poklok sistergő tűzét és égesse el szemetelő kedveteket mindörökké! Ti, Guanó-ország megveszekedett, agyatlan fiai, hogy érne már egyszer szátokig a szemét... Hogy fulladnátok egyszer már bele! Ti, pofátlan patkánynépség! A házmestert-szomorító anyáttokkal együtt! *(Tölcsért formálva a kezéből a lakóknak címelve ordítja)* Szemét! Szemét! Szemét banda! *(Pillanatig*

harcias pózban válaszra vár, a beálló csend szolgáltatva elégtételtől magára találva, beletörődve a változtathatatlanba, békésen folytatja a sepregetést.)

KISS *(nyugdíjas, de még sportos alkatú elvált ember, álmosan, gatyában és borzasan a második emeleti gangon nyújtózkodva)* Óóó! Anyám, drága jó anyám! Miért hagyta el engem?! *(Letekint az udvarra)* Mondd, miért hagyta el engem?!

JOLÁN *(háta fordítva, úgy tesz, mintha nem hallotta volna a fenti fohászt)* Kívül csicsás, belül férges. És még mutogatja magát... Mít mind hencg az ilyen?! Inkább a zavarát kezeltené. Merthogy zavaros ember. A doki is megmondta, hogy merevedés-zavaros. A felesége is ezért hagyta ott. S még volt pofája nálam is próbálkozni!

JULI *(az első emeleti gangon, hálóingben nyújtózkodik, a nyitott folyosóra nyíló hálószobában nehezen ébredő ideiglenes élettársát sürgeti)* Óóó...Lajos! Lajos! *(Félre)* Pardon. ..*(Sietve, parancsoló hangon javít tévedésén)* Jenő! Kelj fel, Jenő! Hasadra süt a szmog! *(Mutogatja bájait Kissnek)*

KISS *(élvezettel dúdolja)* ... hálóingben kaptalak / Ha még egyszer így kaplak / Bizonyisten meg...

JOLÁN *(hirtelen közbevágva, az idegenvezetők stílusában magyarázva)* ... Ehhez a bérházhoz hasonlót bármelyik városban talál az ember. Az ilyen házakat szürke kisembereknek építették még a múltszázad elején, azok a szorgalmas és élelmes pénzes emberek, akik előre látták, hogy a városba özönlő szolgálk hadának fedél kell majd a fejük fölé. Lakóik többnyire a betevő falatért robotoltak, és azért, hogy idejében kifizessék a házbért. Akik, elhelyezkedhettek valamelyik gyárban, menthetetlenül a munkásosztály hű fiaivá váltak. És lelkiükben meggazdagodtak. Álmaikban hihetetlenül vagyonosak lettek. Álmaikban ma is megengedhetik maguknak, hogy mint az örült gépkocsivezetők, elengedett kormánnyal száguldozzanak összevissza vágyaik sziporkázó világában. Sok ilyen tökéletlen ember megfér itt egymás mellett. Sorsukat összekötik a napi gondok, olyanfórmán, ahogyan ezeket a családokat összekötik a lakásuk ajtajáig húzódo emeleti gangok, ezek a sivár függőfolyósok, ahonnan a lakók, valamely óvatlan pillanatban, pofátlanul a mélybe sepregetik a maguk lelki és egyéb szemetét. Életük mocskát sem titkolhatják, kitüremlik a gangra minden, ami ott benn történik. Évtizede ismerem, merthogy figyelem, ezeket az embereket. Egyik-másik gyereket tanítottam is, amíg elhatalmasodó ideges fejrángásaim miatt betegnyugdíjba nem küldtek. De már azelőtt elváltam kurvás férjemtől, akitől idegbajom mellé a házmeisteri teendőket örökölttem. Egy városszéli tömbház garzonjából kerültünk ide, amikor bútorasztalos férjessel együtt sikerült annyi lelépési pénzt összegyűjtenünk, amivel rávettük az itt két szoba közösben lakó öregeket a lakáscserére. Egy jóságos öregasszonnyal és egy különcködő agglegénnyel laktunk együtt. Szerencsére a konyhát rajtunk kívül csak a néni használta. Az államosítás előtt az övé volt a bérház, de olyan mindenbe beletörődő, vidám természetű asszony volt, hogy jól megférünk vele. Amíg kicsik voltak a lányaim még a felüyeletüket is elvállalta, mert mi örökké

futottunk, mindenféle munkát elvállaltunk, hogy egy kicsit összeszedjük magunk. Eleinte az aggregény sem jelentett gondot, a múzeumban dolgozott, többnyire távoli helyekre utazott, ahol huzamosabb ideig ásatásokat végeztek. De amikor itthon volt, akkor is alig használta a fürdőt, igaz néha mintha beleütött volna valami, éjszakánként gatyában téblábolt a folyósón, a sötétben. A lányaim miatt néha ráripakodtam, de mert nők nem jártak hozzá, nem izgattam magam. Nyápic kisember volt, ha úgy adódik, elbántam volna vele magam is.

KISS *(ismételten, élvezettel dúdolja)* ... hálóingben kaptalak / Ha még egyszer így kaplak / Bizonyisten meg...

JOLÁN *(félháborodva, a seprűt rázva, de mint, aki tudja, hogy tiltakozását meg sem hallják)* Az jó anyádat! Ne merd molesztálni a lányomat, mert velem gyűlik meg a bajod...

JENŐ *(meztelenül kiugrik a gangra)* Julikám, vigyázz! Még megfázol idekinn! *(Hirtelen felnyalábolja élettársát és eltűnik vele a színpalack mögötti hálószobában)* Nézd csak, itt az ágyban lángol a te Napod! Sütkérezz egy kicsit, tubicám... *(Incselkedés, dulakodás, hancúrozás, majd a szerelmi aktus hangjai)*

JULI *(bátorító ellenkezéssel)* Jaj, Jenő! Pont most... Hülye! Hűűű...Jenőő! Elkésünk! Hát nem vagy fáradt? Óóó! Hát nem volt elég az este...Na, de Jenő!

JENŐ *(lihegve)* Én vagyok... A te hülye Jenőd! Hűűű-lye-nő! Most aztán beakasztok neked....

JULI *(visongva)* Nem kell, hogy vigyázz! Most nem...

JOLÁN *(felfigyelve a hálószobából kihallatszó zajokra)* Hát ezek a Júliék már megint hancúroznak. Bezzeg gyerek sehol... Ezek aztán tudják, hogyan kell élni. Halmozzák az élvezeteket. És utánuk az özönvíz... De hát mit tegyen az én szegénykém? Az én Julikám... Hiszen olyan örömtelen volt az első házassága. Bezzeg az én időmben... Mi úgy éltünk, mint a galambok...

Hirtelen sötét.

Aztán a színpad előterében megelevenedik a felidézett jelenet. Korareggel. A házmester a kapualjban sepreget. Az egykori tanítónő tankönyvekkel megrakodva éppen az iskolába indul.

CHISU *(középkorú, kopaszodó mesterember, felpaprikázottan rátámad tanítónő feleségére)* Üres a ládikó! Hol a pénz!?

JOLÁN *(tettetett érdektelenséggel)* Miféle pénz? Miért nem azt kérded, hogy miből csináltattam a lányodnak bársonyruhát az évszáróra?

CHISU Miféle bársonyruhát?

JOLÁN Na látod, ez vagy te! Annyira nem érdekel a lányod sorsa, hogy észre sem vetted azt a meggypiros bársonyruhát, azzal a cuki kis csipkegallérral, amit éppen tegnap fejezett be a varrónő. Képzeld el, csodát tett, két nap alatt elkészült

vele, és olyan, hogy az összes szülőknek leesik majd az álla az évzárón. Nyilvánvaló, hogy jól megfizettem a munkáját... Mit akarsz?! Hiszen te is megkéred az árát a munkádnak, amikor antik bútorok gyors javítását vállalod. Csak azt ne mond, hogy nem láttad azt a ruhát a szekrényben. Nem kell ahhoz különleges figyelem, hiszen olyan szépségesen szép, mint egy szerelmes költemény. Ne mondd, hogy nem tűnt fel neked a szekrényben ez a ruha! Direkt nyitva hagytam a szekrény ajtaját, hogy vedd már észre. Csakhogy neked nincs szemed a szépre, észre sem veszed, mennyit küszködöm, hogy lépést tartsunk a hozzánk hasonlókkal, a hozzánk méltókkal. Hát nem látod, hogy a lányod már nagylány! Nem járhat rongyokban! Mit szólnának a barátnői, a barátnőim, a szomszédok, az iskola...

CHISU Szóval elköltötted mind, amit a ládikóba tettem?!

JOLÁN *(idegesen)* Most mennem kell, elkésem az iskolából! Különben az utolsó garasig mindennel elszámolhatok, ha úgy kívánod!

CHISU Az Isten szerelmére! Fél kocsii ára volt a ládikóban!

JOLÁN Vásároltam még két napernyőt, gyönyörű színekben. Ja, és egy kis gyöngyberakásos retikült a lányunk ruhájához, kéz alól sikerült megszerezniem az igazgyöngysort... A kolleganóm szerint igazán olcsón jutottam hozzá. Fel tudod fogni, mit ér ma egy valódi igazgyöngysor?

CHISU Mondd, normális vagy?! Itt nyomorgunk, ebben a lepusztult közös lakásban, és te gyöngyökkel cicomázod a lányodat?! A lányunkat, aki alig tizenöt esztendő!

JOLÁN Betöltötte. Már nagylány. Mit értesz te ehhez?!

CHISU Neked az isten pénze sem elég!

JOLÁN Beosztom, ahogy lehet.

CHISU Elherdálod!

JOLÁN Nocsak! Manapság mások sem jönnek ki a fizetésükből!

CHISU Te nem vagy normális!

JOLÁN Te nem vagy normális!

CHISU Az anyád! Aki ilyen hülyén hozott a világra...

JOLÁN Kikérem magamnak ezt a hangot! (Hisztérikusan) Az anyámat ne bánts! A te primitív anyádat okold, hogy nem tanított meg civilizált módon viselkedni.

CHISU Még hogy primitív? Ki mondja? Egy agyatlan pítsa! Annyi agyad sincs, mint egy...egy agysorvadásos vemhes tehénnek!

JOLÁN Válogasd meg a szavaidat vagy betömöm a szádat! (Férfjéhez vágja a könyveket) Jön, hogy beléd rúgjak!

CHISU Miiit?! (Rátámad az asszonyra, püfölik egymást)

JULI (visítva rohan az emeletről, az apjára veti magát) Kikaparom a szemed! Ne nyúlj az anyámhoz! Figyelmeztettelek, ha még egyszer rátámadsz, megöllek! (Magasba emeli a háta mögött kést tartó kezét) Megöllek!

JOLÁN Ne a fejét! Ne a fejét! A karjába... Vagy inkább üsd a combjába... In-

kább a combjába...

Hirtelen sötét.

KISS Óóóó! Mondd, miért hagytál el engem?! (*Letekint az udvarra, beszélgetőtársat keres*) Mondd hát... Miért hagytál el engem?!

JOLÁN (*kötényben, seprűvel a kapualjban*) Hogy lehet egy impotens ilyen kéjszívű? Mit szenvedhetett szegény felesége! Mert az ilyen fűrt mutatja, hogy akarja, amikor pedig ott van, csak néz szótlanul, mint a megfagyott gyermek. Nekem aztán nem kell az ilyen. Amióta elváltam, nekem nem kell a férfi, nyugtom van nélkük is.

KISS (*áthajol a korláton, a kapualjat fűrkészi, feltűnést keltően kornyikál*) Küldök néked egy nápolyi dalt... Küldök néked egy stráfkocsi szart... (*Elharapja a végét*) Küldök néked egy...

JOLÁN (*tudálékosan, ahogyan a pedagógusok továbbképzőik alkalmával ásitózó kollegák előtt dolgozataikat olvassák*) A mai magyar család, az európai átlag dolgozó családokhoz hasonlóan, történetileg adottan, többféle funkciót lát el. A család biológiai-szociális funkcióinak ellátása rendkívül lényeges a társadalmi reprodukció biztosításában: a szaporodást, a gyermekszülést, a nemi életet fontos bioszociális szükséglet-kielégítésnek tekinthetjük. De egyértelműen megállapíthatjuk, hogy egykor a család gazdasági egység volt, és a családi jellegű motivációk nagyban hozzájárultak a gazdasági tevékenység sikerességéhez, hiszen a család gazdasági funkciója jelentős mértékben kötődött a termeléshez, míg manapság inkább fogyasztási egységjellege domborodik ki. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, a család gazdasági funkcióinak vizsgálatánál, hogy a család tartalékai vonatkozásában még nem tekinthető kimerültnek, gondoljunk például az újra fellendülőben lévő kisparra vagy a falusi turizmus fejlődésére. De ugyancsak egységként beszélhetünk a család pszichikai funkciójáról is, mert hiszen a család pszichikai egységként is működik, amelyet meghatároznak többek között az érzelmek, a hangulatok és sokféle olyan hatások, mint a szeretet, az öröm, az aggodás, a féltés, a féltékenység, az érzelmi bizonytalanság, a labilitás, a jó, a rossz, az aktív, a közömbös, az unalmas, vagyis az intenzívhiányos légkör... Mint minden közösség, a család végül is, a pszichés szükségletek egész sorát elégítheti ki, illetve működészavaraival rendkívül súlyos problémák kiindulópontjának lehet a melegágya. Továbbmenve: a család kielégítheti azt a normálisnak mondott emberi igényt, amely társszükséglet formájában makacsul jelentkezik egész életünk folyamán. A nemi élet örömeitől függetlenül, a gyermekáldás az önmegvalósítás egyik kézzel fogható eszköze, a gyermek számára pedig a család egyféle szociális anyaméh, amely megvédi tagjait a nemkívánatos környezeti hatásoktól, biztosíthatja azt a normál lelkiállapotot, amely nélkülözhetetlen feltétele az emberi létnek, az ember sikeres tevékenységének és végső soron önmegvalósításának.

(Figyelmeztetően magasba emelt ujjal.) Ugyanakkor a család forrása lehet a permanens gyűlölködésnek, kitermelheti a megalázás, a megcsalás, a megcsalatlás, az emberi méltóság lábbal tiprása, az alá- és fölérendeltség egyenlőtlenségi viszonya kialakulásának... És akkor még nem szóltam a család társadalmi fegyelemre és erkölcsre nevelő valamint egyéniségformáló szerepéről. (Nagyot szusszanva, visszazökkenve házmesteri környezetébe) Ezekről, ha időm engedi, majd udvar- és járdaseprés, szeméthordás és kutyapiszok-eltávolítás után kívánok néhány gondolatot megfogalmazni. De lehet, hogy majd csak később kerithetek erre sort, mert előbb még rendbe kell tennem a lakást, rohannom kell a piacra, ebédet kell főz-nöm, mosnom is kell... (Türelmetlenül) Minden rám szakadt, mert nyakamon maradt az én drágalátos lusta lányom, akit nem voltam képes megtanítani arra, hogy reggelenként legalább az ágyát vesse el. Sejttem, hogy ma is rám hagyja a takarítást. Legalább azt szétbaszott hálószobát tenné rendbe... (Dühösen) Juli! Júúúúúú! JOLI (az emeletről rohan, iskolatáskával és edzőfelszereléssel, valósággal berobban a kapualjba, ahol menetközben igyekszik befejezni az öltözködést) Már megint elkések az edzésről! Mi a francért nem költöttél?!

JOLÁN Szia Jolikám! Mondd, nem fáj a feledékenységed?! Már megint nem vagy velem köszönőviszonyban!

JOLI Neked ma is a sepregetés az első!?

JOLÁN Nekem, a te korodban, reggel is lavórban kellett mosakodnom. Neked csak meg kell nyitnod a meleg csapot...

JOLI (táskájában edzőfelszerelése között kutatva) Nem találok a fürdőbalzsamomat!

JOLÁN Hát nem csörgött az óra?

JOLI Pedig itt volt a táskámban!

JOLÁN Iskoláskoromban nekem sem segített az anyám. Reggelit készítettem magamnak és tízórait...

JOLI Már biztosan elment az a baszott busz!

JOLÁN Büzlik a szád! Fogat sem mostál?

JOLI Falhoz verem egyszer azt a kurva órát!

JOLÁN Szép napunk lesz...

JOLI Szia Nagy! Rohannom kell!

JOLÁN (magyarázva) Joli a legnagyobb unokám. Vele igazán jó beszélgetni. Sok mindenben hasonlít rám. Olyan szabad szájú... Már pólós korában is rám hasonlított. És később is, amikor öntudatlanul utánozta mozdulataimat. Jött, hogy megegyem a drágámat, milyen aranyos kölyök volt. Na, de most! Mondhatom, elment tőle az étvágyam. A kurva életbe! A tanítványaim imádtak. A lányom és az unokám nevelésében pedig csúfosan megbuktam. Ki érti ezt?!

RENNER (kicsi székre ül lakása ajtaja előtt, napfürdőzik) Hajaj!

JOLÁN Jó reggelt Rónai bácsi!

RENNER Jó reggelt! De már nem Rónai a nevem.

HÁZMESTERNÉ Buna zia domnu Radulesco!

RENNER Buna. De már nem hívnak Radolesconak.

JOLÁN Az igaz, hogy kissé megváltozott az utóbbi időben, mintha összébb ment volna, a haja is ritkább és megnyúlt az orra. Rádásul nem is Radolesco?

RENNER Eltalálta.

JOLÁN Nekem bizony ezután is, csak a jó Renner bácsi lesz!

RENNER Vajon?

JOLÁN Valljon, aki lopott!

RENNER Legyen.

JOLÁN Hát akkor salom, Renner bácsi!

RENNER Eneni jodea.

JOLÁN Nem tudod, nem tudod... Hát mit tud? Egész nap üldögél az ajtója mellett és sütkörészik, vagyis lopja a napot!

RENNER Már nem lopom... Csak ülök és gondolkodom...*(Ijedten.)* Néha csak ülök.

JOLÁN És mire megy veled?

RENNER Nem tudom.

JOLÁN Hogyhogy nem? Ismeri a történetet a zsidóról, aki, amikor korán reggel a zsinagógába indult, és találkozott a belügyissel? Megkérdezte a tőle a belügyis, hogy hova megy. „Nem tudom, tisztelt elvtársam”, felelte a zsidó. „Hogyhogy nem tudod?! Hogy mersz nekem így válaszolni?! Most pedig velem jössz, ott bent majd megtanítunk az állam iránti bizalomra!”, szölt fenyegetően a belügyis. Mire a zsidó felsóhajtott: „Ugye, hogy igazat mondtam? Hiszen, amikor elindultam valóban nem tudhattam, hogy hová jutok.”

RENNER Így igaz. De én már tudom, hogy hova jutok.

JOLÁN Minket is éppen odavisznek majd.

RENNER Jó lesz betartani a sorrendet...

JOLÁN A nyilvántartás a Nagy Házmester dolga. Hacsak nem munkanélküli...

RENNER Az igazságnak lába van...

JOLÁN Azt álmodtam, hogy a szüleimmel a fővárosba repültünk. Félúton leálltak a motorok, kiugorhattunk volna, de csak két ejtőernyőnk volt. Azon vívódtam, hogy apámat vagy anyámat mentsem. Mit kellett volna tennem?

RENNER Mielőbb fel kellett volna ébrednie.

JOLÁN Sikerült, de csurom víz voltam.

RENNER Ajajjj! Felmegy a vízdíj.

JOLÁN Oj!

RENNER Ojjoj!

JOLÁN Hagyjuk ezt! Tudja mit? Ne politizáljunk!

RENNER Ugyan már, mit használ nekünk a bölcsesség, ha az ostobaság uralkodik?!

JOLÁN Dúdolhatunk csacska dalokat. Sláger manapság: a „Lesznek még szebb

napjaink...” (Zenei aláfestés közben a sláger ütemére dacosan sepreget)

STEFAN *(svéd-szőke, középkorú férfi, utazópoggyással megpakolva, a külföldről hazalátogatók sajátos felsőbbrendűségével)* Hello! Hello, Jolán! Milyen jó nézel ki!

JOLÁN Igen, mint a férjem, hányás előtt!

STEFAN Csak nincs valami baj?

JOLÁN Hát nem az, amire te gondolsz!

STEFAN Mire gondolok, kedves Jolán?

JOLÁN Arra gondoltál, - mérget veszek rá -, hogy akarattal felcsináltak! Miii?!...

STEFAN Akarattal?

JOLÁN Semmi sincs akarat nélkül. Hát elképzelhető, hogy például ez a sok kosz, ami nemsokára a szájunkig ér, csakúgy magától gyarapszik. S akkor ráadásnak még itt vagy te is! Mi van veled? Habnak jöttél a tortánkra? Hát csoda, hogy oly gyakran felfordul a gyomrom!

STEFAN *(elengedi a füle mellett a gyalázkodást)* Nem-e madárinfluenza?

JOLÁN De igen, te okos. Még jó, hogy idejében abba hagyta az orvosit. Kezdetnéd újra az elemiben. Talán bizony akaratlanul szemetelsz itt előttem, amikor az - e kérdőszócskát nem az állítmányhoz kapcsolod. A teljes nyelvi elbizonytalanodás jeleit látom rajtad, fiam! Sürgősen jelentkezz a járványkórházban! Az ilyeneket karanténba kellene zárni...

STEFAN *(a kényelmetlen vita elől kibúvót keres)* Ááá! Üdvözlöm Radulesco bácsi! Mi újság Tel Avivban?

JOLÁN Már nem Radulesco, hanem régi becsületes nevén Renner...

RENNER *(rövidlátók pózában)* Te vagy az Zoli? Mi újság Ulmban? Vagy – nem emlékszem pontosan - Malmöben élsz?

JOLÁN Már nem Zoli, hanem Stefan! És a haja sem a régi gesztenyebarna, hanem az északiakat utánozva, a gyors beolvadás óhajtásától, amolyan hirtelensvéd -szőke...

RENNER Látni jöttél a lányodat? Úgy nő, mint a karós paszuly. Karó nélkül, apa nélkül. Ha kelleténél több a karó, az sem előnyös. Merthogy...

JOLÁN Húzdójon az árnyékba Renner bácsi! Még megfájdul a feje...

RENNER Merthogy...

JOLÁN *(Stefanhoz)* Megint elkéstél a gyermekpénzzel! Két hete várunk. Igazán kellemetlen, hogy késedelmeskedéseidért nem fizethetjük rendesen egyre növekvő adóságainkat.

RENNER Persze, persze...

JOLÁN *(Stefanhoz)* Leányod már nagyleány. Zeneiskolába jár és nincs mit felvennie az évszázó koncertre.

Kínéztem neki egy meggypiros bársonyruhát, cuki kis csipkegallérral, mert azt szeretném, hogy az összes szülőnek leessen az álla, amikor fellép ezen a vizsgaelőadáson. Látnod kell, hogy mennyit küszködünk azért, hogy szépen járassuk, és

lépést tartunk a hozzánk hasonlókkal, a hozzánk méltókkal. Nem járhat rongyokban! Mit szólnának a barátnői, a barátnőim, a szomszédok, az iskola... Itt nyomorkodunk, ebben a lepusztult közös lakásban...

RENNER Persze, persze...

STEFAN (*közbekiáltva*) Neked az isten pénze sem elég!

JOLÁN (*ellenállást nem tűrően, hadarásig gyorsítva folytatja*) És mindenki tudja, hogy a Joli apja svédországi tehetős valaki. Merthogy azt hiszik rólad, hogy befütt ember vagy, neves műgyűjtő, hiszen tárlatokat rendezel ott, és amikor hazalátogatsz, körbeudvarolnak a képzőművészek, hogy évtizedes elzártágukat valamiféle csodásnak képzelt skandináviai jelenlétükkel enyhíthessék. Te pedig, hozzá nem értő pancserként, hiszen saját bevallásod szerint két vagy három, a képzőművészetekről szóló könyv járt eddig a kezekben, és mindössze néhány magyar egyesület kiállításra nem éppen alkalmas klubhelyiségében mutatod be a hiszékeny művészek munkáit, a jelenlétüket jótékonysági cselekedetként maguknak bemagyarázó, tucatnyi magyar származású érdeklődő előtt. És nagylelkűen, néhány ajándék munka ellenében, kegyesen arról is gondoskods, hogy egyik-másik alkotásuk gazdára találjon, hiszen az északra kitántorgottak pénztárcája könnyen nyílik a hazai tájat ábrázoló nosztalgiájukat csiklandozó grafikák és festmények láttán. Utána pedig rendszerint elfelejted visszaküldeni a munkáikat. Hallom, hogy malmői lakásod egyik sarkában plafonig érő rakásban, számolatlanul állnak a különféle festmények, amelyeket - ezt is beszélk-, rendre értékesítesz, mert erre ugye van eszed, és akkor ne mondd nekem, hogy szükén állsz a pénzzel, és nehezen teremted elő a gyermektartásdíjat. Pista, nekem ne add a nagyot, és ne sajnáld magad! Nekem te sohasem leszel az előkelő külföldi Stefan. Pisti voltál, és az is maradsz. Egy pitiáner alak, egy szélhámos bunkó! Ajánlom, hogy gondoskodj a lányodról, gondoskodj a lányomról, különben velem gyűlik meg a bajod. Majd én teszek arról, hogy megtudják milyen felelőtlen és szívtelen vagy! Aki nem gondol gyermekével, akinek nem szent a család, aki csak kihasználta a lányomat...

STEFAN (*felháborodva*) Nektek az isten pénze sem elég!

JOLÁN Miii?! Beosztjuk, ahogy lehet.

STEFAN Elherdáljátok!

JOLÁN Nocsak! Manapság senki sem él a fizetéséből! Mondd, fizetsz te adót az összeharácsolt képzőművészeti munkák után? A lányom még tud annyira svédül, hogy erről egy gyönyörű levélkében tájékoztassa az ottani tisztelt hatóságot. Mit gondolsz rólam Pista? Azt hiszed engem is kőbölcsőben ringattak?!

STEFAN Jolán, te nem vagy normális! (Hátat fordít, Rennerhez lép, hangtalan grimaszkodásával Jolánt csúfolja)

JOLÁN Neked kellene normálisnak lenned. És rendesnek. És pontosnak. Tedd le a pénz Pista, és tűnj a szemem elől...

JULI (*hiányos öltözetben, mint azok a magukat kellettő, hervadóan is mutatós höl-*

gyek, akik élvezetet találnak abban, hogy reggelenként, amikor kiugranak a közeli üzletbe kifliért, virsliért, tejért, sóvárgó férfit pillantásokban fűrödve hizlalják fogyasztó önbizalmukat) Óóó! Stefan! Te itt? (Teátrálisan volt férje felé szököll, hogy megölelje, de annak fagyos arckifejezése láttán lehiggad) Várj meg a konyhában, rögtön visszatérek... Nemsokára Lajos, pardon... vagyis Jenő is összeszedi magát. Reggelizzünk együtt ... Kapsz majd virslit. És készítek neked tejeskávét. Tudod, ahogyan te szereted! (Jolánhoz fordulva) Anya, ugye maradt még a tejesasszony tejéből? Szegény Stefan, legalább amikor hazajön, akkor igyon igazi, falusi tejből készült kávét. Veszek pár brióst is.

JOLÁN Néhányat. Hányszor mondjam, hogy a pár az Értelmező Szótár szerint is elsősorban kettő! Csak másodlagos jelentése néhány. És ami a tejesasszonyt illeti: már rég elapadt a teje, ha jól emlékszem húsz esztendeje szült utoljára, mégpedig fiút, aki most éppen katona... Megvagytok gajdulva, csak beszéltek, csak beszéltek, nyomjátok a süket sablondumát, és pillanatig sem gondoltok! Merthogy nincs is mivel! Kedves lányom, neked sincs annyi agyad, mint egy...mint egy agysorvadásos vemhes tehénnek!

JULI (Szemtelenkedve) Tanító néni kérem, tessék feltenni már végre valami újabb lemezt, mert ezt már annyira unom, mint cigány az anyja alapszervezetét. Különböztető utána néztem irodalmunkban is a jelenségnek. Már Jókai is a pár-t használta a meghatározatlan dolgok jelölésére, és máig érően legkülönb írónknál sűrűn előfordul ez, tehát ne tessék itt erőlködni a tiszta magyar nyelv érdekében, mert a nyelv megvédi önmagát, mint tudjuk, a nyelv jó tulajdonságai közé tartozik, hogy a korszerű gépezetekhez hasonlóan: öntisztító! Magába integrálja ...

JOLÁN Olvasztja!

JULI Legyen! Tehát magába olvasztja a jövevényszavakat, a szükségteleneket pedig úgy kiveti magából, mint „Szalai a szappant!”

JOLÁN A fenéket! Hogy jön az ide?

JULI Akkor, mint a taknyot...

JOLÁN Közönséges...

JULI Éppen azt magyaráznám, hogy nem kell örökké beleszólnod, kijavítanod, átfogalmaznod, megmásítanod...

JOLÁN Pallérozom!

JULI Fúj fel! (Indul a kapu felé)

JOLÁN Legalább két pár kis fonott kalácsot végy, mert „a Pista” hármat is beleaprít a kávéjába, és a virsliket is párban kérjed, mert ezeket számlálatlanul zabálja a drágád. Tömi magát, hogy ezúton is visszavegyen valamennyit a nagy kínnal, nyögéssel leszámolt gyermekpénzünkéből!

JULI (visszatérve, fojtottan) Méghogy drágám! Sohasem volt drágám! Neked köszönhetem, hogy egyáltalán közöm, volt hozzá. Annyit izélted az agyamat, hogy így Svédország, meg úgy Svédország, amíg igent mondtam. Azt is mondtad, hogy tenyerén hordoz, és úgy etet majd, mint a galambot. Neked még most is mániád,

hogy az emberek párban élve a galambokat utánozzák... Mondhatom, jó példát mutattál, amikor apámmal időnként „turbékolás” közben szétvertétek a konyhát, a szobát és az idegeinket is.

JOLÁN Hagyjuk ezt! Inkább arról beszéljünk, hogy mi lett volna, ha normálisan viselkedsz és megpróbálsz valamennyire beilleszkedni ott, abban a gazdag országban. Hát ne te irtad, leveledben áradozva, hogy „Mintha lazacból lenne itt a kerítés.” És mi történt ott veled, abban a nagy jólétben?! Évekig lötyögtél, a semmittevést gyakoroltad. Hallottam, hogy túltettél a kényelmességükön, mert csak erre volt eszed! Nem csoda, hogy Zoli is megutált. Mert munka és becsület nélkül ott sem lehet élni...

JULI Mindenféle tanfolyamokra jártam. Fizették. Nem ítélnétek el, mert nem kívántam dolgozni azoknak a hülye svédeknek! És aztán nekem kisgyerekem volt, Jolikám minden időmet lefoglalta...

JOLÁN Engem te nem hülyíthetsz. Mi lett volna velünk, ha annak idején magam is így gondolkoztam, és kimaradok miattad a munkából?!

JULI Mi lett volna? Mi lett volna? Talán neveltebbek lennénk, talán idegileg is normálisabbak...

JOLÁN Afenéket! Te már így születél, apád dilijét örökölted. Sajnos nem a szorgalmát, hanem a könnyelműségét.

JULI Valóban könnyelmű ember volt. Ez már abból is kitetszik, hogy feleségül vett!

JOLÁN Szemtelenkedsz?!

JULI Te hajtogatod örökké, hogy legyünk őszinték!

JOLÁN Menj már magadnak... Ha egyéb tanácsomat is megfogadtad volna, nem itt állnál?! Hányszor mondtam, becsüld meg magad. Megfogtad ezt a nyimnyám Zolit, aki úgy nézett fel rád, mint Szűz Máriára, aztán hagytad, hogy a fejedre nőjön. Lustaságod, akár a gyom, belepte házasságotok.

JULI Hagytam volna, hogy elnyomjon, hogy semmibe vegyen. Svédországban ezt nem tűrik a nők. Inkább elválnak. Tehetik. A női egyenjogúságot az állam anyagiilag is segíti. A válás ott nem jelent anyagi terhet az anyának. Éltem ezzel a joggal.

JOLÁN Mese habbal! Neked itthon is bűdös a munka! Jöttment férfiakkal tartatod el magad.

JULI Halkabban! Még felhasználhatja ellenem. (Suttogva) Inkább beszéljünk vele szépen! Mert ugye, nem mindegy mikor s mennyit ad...

JOLÁN *(nehezen türtőztetve magát)* Na ezt hadd rám! Hadd csak rám! Elintézem én ezt a smucig disznót! (Stefanhoz) Idefigyelj Zoli! A becsület az becsület...

JULI *(távotában, politikusokat megszegyenítően nagyotmondóan a közönségnek)* Talán sohasem volt olyan nagy szükség a kompromisszumokra hajló, nyugodt és lényegre törő párbeszédre, mint éppen most. Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy haladás szolgálva, közös érdekeinket valóra válthassuk...

JOLÁN (*kioktatóan, ugyancsak a közönséghez*) A becsület, mint az erkölcsi tudat fogalma és etikai kategória, szorosan összefügg, mondhatni rokon az emberi méltóság kategóriájával. Az emberi méltóság képzete az emberek erkölcsi egyenlőségét feltételezi, a becsület fogalma ezzel szemben differenciáltan, vagyis megkülönböztetően értékeli az embereket, ami társadalmi és személyes elismerésükben jut kifejezésre. És olyan tiszteletet ír elő az ember számára, amelyet megérdemel.

JENŐ (*dühösen felugrik az asztaltól*) Kőtekedni akarsz!

STEFAN Nem gondolod, hogy túlzottan otthonosan viselkedsz?

JENŐ Nem én, te vagy itt a betolakodó!

STEFAN Azt hiszed, mert pénzed van, minden a tied lehet? Tőlem ugrálhatsz a Juli ágyában, de a lányomhoz semmi közöd. Ne játszd meg itt az édesmostohapapát!

JENŐ Jobb lesz, ha befogod a pofád. (*Harciasan felugrik*) Vagy én fogjam be?! Gyere ki, ha van merszed!

STEFAN Ne röhögtesd magad. Tudod, hogy nem mocskolom be a kezem egy ilyen vén szarral!

JENŐ Igeeen! (*Stefan fejére borítja a tányért. Összeakaszknak.*)

JOLÁN Gyalázatosak! Hát nem tetszik nektek a főztöm?! (*Seprűt ragad, szétver közöttük, szétválasztja őket, és két különböző irányban, kikergeti a kakaskodókat a lakásból*)

JOLI (*távoztában*) Naaa, nekem ebből aztán elég!

JOLÁN Várj, hozom a túrós laskád!

JOLI Nem kell! Elment az étvágyam!

JOLÁN Na nézd a taknyost!

JOLI Hányingerem van!

JOLÁN Juli, szólj rá!

JULI Hagyd csak, majd megnyugszik.

JOLÁN (*a levegőbe beszélve*) Az igaz, hogy még ma is rossz kedvű, rossz közérzetű világban élünk. Az erkölcsöt elsősorban negatív tapasztalataink és a válságok tünetei szerint ítéljük meg. Kérem szépen, amióta az eszemet tudom válságtudatban, válságlétben sorvadozunk. Képtelenek vagyunk kezelni a konfliktusokat, nem tudjuk elkerülni a kríziseket. Azt mondják az okosok, hogy a válság, mint olyan, a fejlődésben lévő társadalmak sajátossága, természetes állapot. És azt is mondják, hogy a válság-pszichózis elkerülése végett cselekvő tudatra és akaratra van szükségünk. Mert az erkölcsi bajok, rendre, a gazdasági és a politikai működészavarok miatt következnek be. És aztán ezt sínyli meg a család is, amely ugyancsak válságban van, amely ahelyett, hogy jelentős örömforrás lenne, egyre inkább a labilitás, az intenzívhiányos, a közömbös és az unalmas légkör melegegya. A család forrása lehet a permanens gyűlölködésnek, kitermelheti egymás megalázását, a megcsalást és megcsalást, az emberi méltóság megtiprását valamint - horribile dictu - az egyéniség szétrombolását is. Et cetera, et cetera, s a töb-

bi, és a többi. Hát, mit mondjak?! Itt tartunk, s ki tudja, hányan evezünk egy hajóban?

JULI Mosogatunk?

JOLÁN Hagyd csak, majd én.

JULI *(tétován rendezget az asztalon)* Mi legyen a túrós csuszával?

JOLÁN Majd felmelegítjük vacsorára. Eszik, nem eszik, mást nem kapnak!

JULI Félek, hogy ez a hülye Zoli még elriassza Jenót. Pedig már hajlik rá, hogy feleségül vegyen. És akkor leköltözhetnék hozzá a fölszintre. Neked is jobb lenne. Majd csak akad valaki, akivel megoszthatod öregséged éveit...

JOLÁN Nekem ugyan nem kell már senki. Elegem volt a férfiakból. Apádból is.

JULI Halottakról jót, vagy semmit.

JOLÁN Nem volt hozzám való.

JULI Akkor miért mentél hozzá?!

JOLÁN Miért? Miért? Azért mert nem akartam vénkisasszonynak maradni. És akkor már mindegy volt. Tudod lányom, azt hiszem, az ember csak egyetlen egyszer képes igazi szerelemre.

JULI Örökké nem sóhajtozhatsz szőke osztálytársad után. Még hogy iskolai tornászbajnok volt. Képzelem micsoda muszklikkal volt felszerelve! Izompacsirta, mi! És az ágyban is olyan nagymenő volt? Mi a neve? Gyuri?

JOLÁN Bagaméri Béla.

JULI Egyszer valami Gyuriról beszéltél?

JOLÁN Gyuri elől tértem vissza az isten háta mögötti Szépkényerű-szentborbálából, ahova a tanítóképző elvégzése után kihelyeztek. Mindenáron el akart venni feleségül. Náluk kaptam szállást az elülső tisztaszobában... Ahova időnként bemászott hozzám az ablakon. Fiatalság bolondság. Három esztendőt töltöttem ott, amíg a bátyám meggyőződött arról, hogy nem érdemes élve eltemetkezni. Különben is kifelé állt a szekerem rúdja, mert az évfőzőra balettelőadást rendeztem, és a felsős lányok krepp-papírból készített szoknyácskája a vártnál nagyobb szenzációt keltett. Nem gondoltam, hogy a helyi atyafiak addig még nem láttak lánycombokat és mini bugyit. Vidám előadások kerekedtek, mert a közönség hüledezett, röhögött és vesztetül tapsolt. Ezért aztán, csak azért is, turnéztunk a környéken, és őszire a bevételekből kijavítottuk az iskola kerítését.

JULI Szép kis d'amour! A véletlennek köszönhetem, hogy valahol nem Csajáröcsögén születtem?

JOLÁN A sors linkóci alak! Ha Bagaméri Béla lett volna az apád, most mindnyájan boldogabbak lennénk.

Már a ballagásra készültünk, amikor bizonyára komoly szándékkal jött el hozzánk. Ezt abból következtetem, hogy szépen költözött. Addig csak úgy sportosan járt. Szóval eljött, ültünk a nagyszobában, anyám valami süteménnyel kínálta, vártuk apámat. Kínos volt, hogy késett. Jobb lett volna, ha aznap egyáltalán nem mutatkozik. Bútorszállítókkal érkezett, akik rendre kiemelték alólunk a diófafur-

néros foteleket, vitték az egész berendezést. Tudod is te mit jelent az, hogy lefoglalják valamely család anyagi javait? Hát lefoglalták mindenünket a végrehajtók. Mert akkor már sehogy sem ment a kisipar. Nagypád híres szabó volt, üzletet bérelt a központban. Valami díszegyenruha rendelésben reménykedve, zálogra felvásárolt mindenféle anyagot. De aztán elvették tőle és egy akkor alakult szövetkezetnek adták a megrendelést. Az anyagot persze nem tudta értékesíteni, fizetni nem volt miből. És a végrehajtók kíméletlenek voltak. Aztán apám, megmaradt szerszámaival együtt belépett a szövetkezetbe. Béla pedig elmaradt. Végleg. Tanítói oklevelével hazatérve a falujába, elvette a szomszéd lányát. Legutóbbi osztálytalálkozómon azzal büszkélkedett, hogy öt gyereke van.

JULI Szép kis tornászbajnok!

JOLÁN Nekem most már ő se kéne. Olyan tedd ide, tedd oda emberré vált. Járt itt nálunk egyszer. Kínáltam étellel, nem fogadta el. Kínáltam délutáni pihenéssel. A nyakkendőjét sem lazította meg. Estére jegyet szereztem a színházba. Bajuszát tapogatva sajnálkozott, hogy az előadás elhúzódhat, és akkor nem éri el az éjfél előtti vonatot.

JULI Tutyi-mutyi! De azért arra volt tehetsége, hogy összehozzon egy rakás gyereket!

JOLÁN Most is szép ember. Ha csak ránéznek a nők, máris teherbe esnek.

JULI Hogy oda ne rohanjak!

JOLÁN Csakhogy az ilyenek alá nem lehet csak úgy odafeküdni.

JULI Kéretik magukat, mi? Nekem ugyan, nem kellene. Ha férfi, legyen rámenős!

JOLÁN Nyűlkáljon, mi?! *(Játékosan csiklandozza, az asztal körül kergeti a lányát)* Nem számít, ugye, hogy mekkora! Hogy ekkora, hogy akkora?! Csak az, hogy jóóó ember legyen! *(A terített asztal fölött hirtelen átnyúlva, magára borítja a levesestálat)*

JULI Vigyázz! *(Sikertelenül kapkodnak a tál után, amely padlót érve darabokra törik)*

JOLÁN Rossz jel!

JULI Ne bánd, hiszen már alig maradt valami az ebédlőkészletedből.

JOLÁN Lassan oda az egész stafiringom!

JULI Vesd le a ruhád. Ha gyorsan beáztatjuk, talán nem marad rajta folt. *(Segít anyjának a vetkőzésben)* A melltartót is, mert úgy látom, nagyon szereti a fuszulykát.

JOLÁN Hol a pongyolám?

JULI Várj csak! *(Figyelmesen vizsgálja az anyját.)*

JOLÁN Na mit nézel!

JULI Mintha a bal melled... *(Tapogatja)*

JOLÁN Mi van vele? Hagyjad! Már rég nem tapogatta senki.

JULI Van benne egy nagy csomó! Nem fáj?

JOLÁN Már nem.

JULI Mióta van?

JOLÁN Nem is tudom. De már voltam vele orvosnál.

JULI Na és mit mondott?

JOLÁN Azt, hogy daganat. A jövő héten kivágják

JULI Rosszindulatú?

JOLÁN Az hát! Ez már csak ilyen.

JULI Miért nem szóltál?

JOLÁN Az én mellem.

JULI Ezzel nem lehet játszani!

JOLÁN Sajnos. Merthogy tényleg megállapították: rákos daganat.

JULI Ez biztos?

JOLÁN Hinni kell az orvosokban is.

JULI *(sírva megöleli az anyját)* De azért van még remény?

JOLÁN *(a közönséghez)* Itt most a szokásos közhelyek következnek: A remény hal meg utoljára. Et cetera.

Csokonaink szerint:

„Földiekkel játszó

Égi tünemény

Istenségnek látszó

Csalfa vak Remény!

Csak maradj magadnak!

Bízatom valál

Hittem szép szavadnak:

Mégis megcsalál.”

Bizony!

Csak utazás az élet, a bolondok paradicsoma.

A valóság bárhol és bármikor mindig ugyanaz: minden disznó makkal álmodik!

Et cetera. Et cetera.

JULI Fogytál?

JOLÁN Pár kilót.

JULI Figyelmeztettél, hogy a pár az kettő!

JOLÁN Nem mértem.

JULI Szóval ezért lötyög rajtad minden ruhád?!

JOLÁN Lehet, hogy a fogyókúráért.

JULI Fogyókúráztál?

JOLÁN Lehetséges, hiszen, ma reggel is, alig ettem valamit... Mindössze két tojásból szalonnás rántottát, a maradékot a tegnapi sült csirkéből, egy vékony szelet pástétomos kenyeret, aztán mézes-vajast és egy csupor tejeskávét kaláccsal. Tej-

színhabot is csak egy kanállal...

KISS *(borotvahabos képpel a gangról, miközben az előbbi jelent homályba borul)*
Vizet! Viiizet!! *(Segélykiáltására a kapualjból beszűrődő, majd felerősödő utca-
zajban, az udvaron sütkérező Renner bácsinál próbálkozik)* Mi a fészkes fene tör-
ténik itt! Nincs víz! Rónai bácsi! *(Nem kap választ.)* Domnu Raduleco! *(Nem kap
választ.)* Renner úr! *(Nem kap választ)* Renner bácsi! Mi a helyzet? Magánál van
víz?

RENNER *(nagyothallóként, lassan felocsúdva)* Micsoda? Hát persze. Az még
van. De mennyire! Van víz, van víz.... Árvíz van a fejekben... *(Fejéhez kap, fel-
ugrik, besiet a lakásába, ahonnan csörömpölés hallatszik, utána kitántorog, majd
a lakóktól megelevenedő udvar közepén, felháborodva harsogja)*) Már megint
nincs víz! Már megint csötörés! Emberek! Csöötörés! Emberek!

*Hirtelen megtelik az udvar, a zsinórpadlásról leengedett, műanyaghab-szivacsból,
egy sablonra készült, lakókat ábrázoló bábuk, ringatózó, egymásnak feszülő, lök-
dősődő, vadul birkózó tömegével. Hangszórókból a felháborodott tömeg fokozato-
san félelmetessé váló zúgásának erősödő zaja hallatszik.*

JENŐ *(összefont karral, lakásának ajtajában, a tömeg fület sértő zajongása után
beállott hangsúlyos csendben, flegmatikusan)* Csak semmi pánik! Van víz! Van
víz elegendő! Talán több is van, mint amennyi kell! Ugyanis, jobb, ha tölem tud-
ják: vízzel tele a pince! Nyakig ér a lé a pincében!

JULI *(hisztérikusan)* Jaj Istenem! Jön az árvíz! Nyakunkig ér a baj!

KISS *(kiemelkedve a tömegből)* Halljátok emberek! Már megint mindnyájan nya-
kig vagyunk a szarban!

*A szereplők pánikszerűen, a lassan elsötétülő színpadon szörnyülködve, egymásba
botolva, a kapkodó ritmusban felszívódó bábukkal megküzdve, a kapualjból nyíló
pincejáráthoz igyekeznek minden erejükkel a harsogó hangzavarban.*

Lassú függöny.

Folytatása következő számunkban

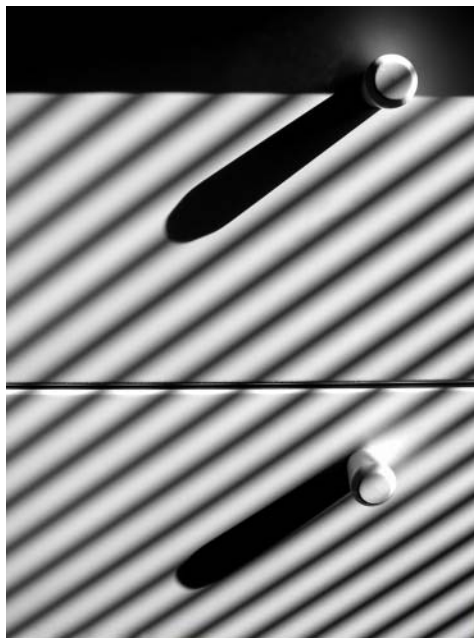
Erdős Irma ösztöndíj Marosvásárhelyen

A Marosvásárhelyi Székely Színház egykor ünnepelt, és a Lundi magyarok tisztelt színésznője emlékére férje, a Svédországban élő dr. Bartha István mérnök ösztöndíjat alapított, mellyel pályájuk kezdetén lévő, sikereket felmutató ifjú színészeket kíván támogatni. Idén az Erdős Irma ösztöndíj átadási ünnepségére 2006. szeptember 8-án, pénteken este 7 órakor került sor a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Nagytermének színpadán. *Nagy Botond* A színház jegyesei címmel *ezt írta z eseményről a helyi Népújságban:*

Erdős Irma fényképe fogadta a közönséget, a hangszalagról a néhai színésznővel készített interjúk beszéltek a múltról, ameddig begyűlt a közönség. A telt ház. Tűt sem lehetett leejteni a marosvásárhelyi Nemzeti színpadán, amikor Kárp György, a színház gazdasági igazgatója lépett a nézők elé az Erdős Irma-ösztöndíjak idei kiosztásának pénteki gálaestjén. A Székely Színház egykori művésznőjének férje, a Svédországban élő dr. Bartha István határozta el, hogy felesége, valamint a legendás intézmény emlékére ösztöndíjat alapít, amelyet a Tompa Miklós Társulat két fiatal színésznő osztanak ki minden évben (függeléként pedig emlékgyűrűt azon idősebbeknek, akik sokat tettek a színházért). Ezúttal az ösztöndíj-alapító is jelen volt az esten, amelynek nyitóbeszédéeként Kárp György elmondta: immár másodízben nem előadással, hanem az ösztöndíjak és emlékgyűrűk kiosztásával nyitják az évadot. A ceremóniamester szerepét *Kovács Levente* vállalta el – beszédében Erdős Irma emlékét méltatta, illetve azt a színházat, amelynek jeles képviselője volt. Mint említette, a színház nem örök életű, sőt – a legmulandóbb művészet. Ki emlékszik arra a színészre, aki Shakespeare szövegeit mondta a Globe színpadán? Mi az, ami maradandóvá teszi? Az egyszeri, megismételhetetlen pillanat. A színész művészetéről egyéb – semmi, se kép, se hang. Mi marad? A legendák maradnak. És ilyen legenda a Székely Színház is. Minden gondolat, cselekedet, ami továbbélését segíti, a legdicséretesebb tett. Főhajtás illeti ezért Bartha Istvánt. A színházban egybefonódik a múlt, a jövő és a jelen: fiatal színművészek folytatják azt, amit Erdős Irma képviselt. *Nagy Miklós Kund* még rádióriporter korszakából a művésznő hangjának emlékét idézte, amely oly meggyőzően szólt az Aranyszalag-tár sorozatból, majd Halász Anna 1956-ban írt, Erdős Irmát méltató kritikájából olvasott fel. Az ösztöndíjat alapító dr. Erdős Bartha István majd 30 évig tartó házasságának emlékeiről mesélt, a boldogabb és nehezebb pillanatokot idézte fel. Mint mondta: a színház minden művészetnél közvetlenebb. Élő szóval, egyenesen az emberhez szól, és így szerepe hatványozottan

fontos – hiszen a világot a művészet menti ki a folyton eluralkodó zűrzavarból. A díjkiosztáson a tavalyi ösztöndíjasok egyike, *Nagy Dorottya* segédkezett, majd színpadra léptek az idei nyertesek: *Szabadi Nóra* és *Tompa Klára* – ők rövid műsorral kedveskedtek a megjelenteknek. Az emlékgyűrűt (és az azzal járó, Hunyadi László által készített plakettet) ez évben elsőként a Székely Színház egykori művészeinek jó barátja, mentora, „testi-lelki öltöztetője”, *Nagy Márta* vehette át. *Györffy András* színművész, további emlékgyűrű-kitüntetett tréfásan megjegyezte: a színház szerelmeséből immár a színház jegyesévé vált. Végül a legendás intézmény legendás színművészt, *Tamás Ferencet* kérték fel: vegye át a harmadik gyűrűt. És az óriásgeneráció egyik utolsó, még közöttünk lévő tagja újra a színpadra lépett: köszönete jeléül Ady Imádság háború után című versét szavalta el – megrázóan. Az estet a Tompa Miklós Társulat négy, újonnan leszerződött tagjának – *Bányai Kelemen Barna*, *Korpos András*, *Kovács Botond* és *Lőrinczi Rozália* – egyéni műsora zárta: Erdős Irma születésnapján.

A művésznő szeptember nyolcadikán töltötte volna hetvenhetedik életévét.



Nagy Erika fotója: Szekrény

Varga Zsolt

Magyar színművek a skandináv színpadokon a XX. század első évtizedeiben*

Dánia

Csiky Gergely *A proletárok* című színművének bemutatása után több mint tizenöt évet kellett várni, míg a következő magyar színmű színpadra került. Az első világháborúig összesen négy magyar színművet mutattak be Dániában. Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért színműveinek fordítóiról azonban nem található semmilyen információ.

A proletárok pozitív és negatív értékelést egyaránt kapott, Molnár Ferenc *Az ördög (Djævelen)* és Lengyel Menyhért *Tájfun (Tajfun)* című színművei megsemmisítő kritikában részesültek, a bemutatók egyértelműen bukást jelentettek. Kivétel Molnár Ferenc *A testőr (Garderofficeren)* című komédiája, amelyet a kritikusok viszonylag kedvezően értékelték.

Molnár Ferenc *Az ördög (Djævelen)* című komédiáját 1909. január 31-én mutatták be a koppenhágai Királyi Színházban (Det Kongelige Teater). A kritikusok egyöntetűen negatív véleményt fogalmaztak meg. A *Politiken* tömör véleménye szerint például a komédia teljesen értéktelen. (1) Ehhez képest csupán csekély félreértésnek tűnik, hogy a kritikus szerint Molnár Ferenc osztrák nemzetiségű. A kritikus azonban még tovább megy, és morális alapon akarja elítélni és megsemmisíteni Molnárt, élősködőnek nevezve őt: „Men Sandheden er, at disse Stykker i dybeste Forstand er umoralske, fordi de snylter paa Frisindets Arbejde i Literaturen og fordi de er i Stand til at kompromittere det.” (2)

A *Berlingske Tidende* már nagyobb terjedelemben foglalkozott az előadással, a kritikus azonban nem talált a komédiában egyetlen említésre méltó pozitívumot sem: „I Betragtning af, at denne Skuespilnyhed først var den tredje i Sæsonen, maa Resultatet kaldes lidt magert. (...) I sig selv er Komedien nemlig idenfattig. (...) Man maa da snart haabe paa en Afløser af denne temmelig interesseløse Forestilling.” (3)

A *Dagens Nyheder* már próbált tárgyilagosabb lenni, de végeredményben szintén elmarasztalta az előadást: „Tilsidst hørtes der Hyssen ind imellem Bifaldet. Snarere dog fordi Folk følte sig forargede, end fordi de egentlig havde kedet sig.” (4)

A kritikák *Az ördög* koppenhágai bemutatóját több esetben a Királyi Színház igazgatójának, Karl Mantziusnak az esendőségére vezették vissza. Mantzius egyszerre színész és fordító is volt, a darabot ő fordította dánra. A kritikusok véle-

ménye szerint nem tudott ellenállni az ördög csábító szerepének.

Ahogy már említettem, a három színpadi mű közül *A testőr* (*Garderofficeren*) úszta meg a legjobban a koppenhágai kalandot. A *Politiken* szerint Molnár színművével rendkívül érdekes és hálás színházi szerepet alkotott meg. A közönség remekül szórakozott a pikáns előadáson. (5)

A legnagyobb bukást Lengyel Menyhért *Tájfun* című műve könyvelhette el. Úgy tűnik, a kritikusok egymást próbálták túllícitálni a bírálóiban, s szinte versenyre keltek egymással, hogy ki tud a leginkább negatív értelemben nyilatkozni az előadásról.

A *Tájfunt* is a koppenhágai Királyi Színházban mutatták be. A premier 1911. október 28-án volt. Leginkább L. C. Nielsen ragadtatta el magát a *Tilskueren* hasábjain, nehéz magyarázatot találni szélsőséges megnyilvánulására. Nielsen véleménye szerint Lengyel Menyhért egyszerűen dilettáns volt, és bárdolatlan, amikor a darabot írta. „Det har gået sejrende over flere af Europas anden – tredie Rangs Scener og maatte følgelig være det kgl. Teater værdigt. (...) Stykkets Valg og Stykkets Udførelse er lige langt fra det, der før har været og stadig burde være det kgl. Teaters Maal; saa lavt ligger det, at det er beskæmmende at bukke sig efter det.” (7)

A számos elmarasztaló kritika mellett azonban található két érdekes hozzászólás is. A *Politiken* a bemutató másnapján a következőket írta: „Det kgl. Teater fik iaftes Held til ved en morderisk Behandling ganske og aldeles at undlive Hr. Melinchor Lengyels Komædie »Tajfun«. (8)

Az *Ugens Tilskuer* véleménye is az, hogy a *Tájfun* önmagában teljesen éréktelen, vonzerejét kizárólag a japánokról bennünk élő romantikus képnek köszönheti. A kritikus részletes elemzésben mutatja be a rendezés alapvető hibáit, amelyekkel apró darabokra törték a japánokról bennünk élő képet (például kulcsfontosságú jelenetekben a szereplők kimonó helyett európai ruházatban jelentek meg). A szerencsétlen rendezéssel sikerült a főhős lelki vívódását vulgáris, görcsös érzésekké változtatni, a drámai összeütközés jelenetei pedig csendes párbeszédek langyos állóvizévé alakultak. „Det er blevet telegraferet rundt, at denne Europasukces faldt til Jorden hos os, og høflige Røster baade her og ude har ment, at det skulde være paa Grund af vore gode Smag. Det lyder pænt, men Sandheden er en helt anden: »Tajfun« faldt virkningsløs ud, fordi dansk Skuespilkunst ikke var i Stand til klart og simpelt at fatte Stykkets Bygning og til i Pligtfølelse mod Opgaven at løfte den.” (9)

Nem áll rendelkezésre semmilyen információ arra vonatkozóan, hogy volt-e szándékosság a dologban, vagy csupán a rendező hozzá nem értéséről volt szó. A *Tájfun* stockholmi bemutatója előtt például japánok és a japán kultúráról mélyebb ismeretekkel rendelkező emberek véleményét kérték ki a darab sikere érdekében.

Véleményem szerint azonban a *Tájfún* bemutatója jó példa arra, hogy milyen módon befolyásolhatják egy színpadi mű befogadását olyan tényezők, amelyek kívül állnak a mű, a színészek és a közönség kapcsolatán.

A magyar színművek távolinak, idegennek tűntek a dán kritikusok szemében, ezt példázza *A testör (Garderofficeren)* bemutatójáról született kritika: „Hans komedie (...), som har gjort Lykke i Wien og i Berlin, morede ogsaa Dagmartheatrets Publikum, skønt dens bidende Spot og Hidsige Lidenskab forekom (...) Tilskuerne meget fremmedartet.”(10)

Nem lehet csodálkozni azon, hogy ilyen kezdetek után több mint húsz év telt el, mire egy dán színház újra magyar színmű bemutatásával próbálkozott. 1933 szeptemberéig kellett várni, mire ismét magyar műveket köszönthetünk a koppenhágai színházak műsorán. Ekkor egyszerre két magyar színművet mutattak be, és végre bekövetkezett, amire oly sokáig kellett várni: magyar műveket sikerrel játszottak dán színpadokon. 1933. szeptember 1-jén volt a premierje Molnár Ferenc *Egy, kettő, három (En to tre)* című darabjának a koppenhágai dán Királyi Színházban, szeptember 29-én pedig Zilahy Lajos *A tizenkettedik óra (Natten til den 17de April)* című komédiáját mutatták be a Dagmar Színházban (Dagmartheatret).

Az *Egy, kettő, három* sikerének jelentőségét növeli, hogy ez volt 1933–1934-ben a szezonnyitó előadás. Két egyfelvonásos komédiát játszottak, Molnár darabja mellett Arthur Schnitzler *Der Schleier der Pierette* című pantomimját adták elő. Hozzá kell azonban tenni, hogy az egyfelvonásos komédia alapján nehéz felismerni Molnár dramaturgiájának nagyságát.

A *Politiken* kritikusa tájékozódott Molnár darabjainak korábbi dániai bemutatójáról, és értetlenül áll a tény előtt, hogy ezek mindegyike megbukott:

„Svend Gade beviste i Aftes, at Molnár kan spilles paa Dansk. Det har altid undret mig, at denne elegante og vittige Pariser fra Budapest, der Verden over spilles med Held, aldrig rigtigt har haft Lykken med sig i København.” (11) 2

A *Dagens Nyheder* két egész hasábon foglalkozott a darabbal: „Bifaldet efter Molnar –Stykket var stærkt og begejstret. Det var Teater for et moderne Storbypublikum, perfekt leveret af Det kongelige Teater.” (12)

Zilahy Lajos *A tizenkettedik óra* című darabja viszonylag jó kritikát kapott: „(Stykket) tilfredstillter alle Fordringer til en hyggelig-uhyggeelig Teateraften. [...] Men det var altsaa en Teateraften, der fangede Tilskuerens Opmærksomhed.” (13)

Összehasonlítva a magyar színművek fogadtatását Dániában, Svédországban és Norvégiában, azt tapasztaljuk, hogy Dániában került színpadra a legkevesebb magyar színmű, s fogadtatásuk is egyértelműen itt volt a legrosszabb. A kezdeti próbálkozásokat követően több mint húsz évig nem játszottak magyar színműveket dán színpadokon. Molnár egyfelvonásos komédiájának és Zilahy Lajos

krimikomédiájának viszonylag pozitív fogadtatása az 1930-as évek elején pedig alig javít valamit ezen az összképen.

Svédország

A magyar színművek svédországi fogadtatásának vizsgálatát több külső körülmény miatt Stockholmra, a stockholmi színházakra szűkítettem. A Svédországban színre vitt magyar műveket kivétel nélkül játszották valamelyik stockholmi színházban. A premier néhány kivételtől eltekintve szintén Stockholmban volt, s csak később mutatták be a darabot Göteborgban, Hälsingborgban vagy más svéd városban. Több olyan szindarab is van, amelyet csak Stockholmban játszottak. További kutatás tárgya lehetne a göteborgi, illetve helsingborgi előadások fogadtatásának vizsgálata, hiszen néhány előadáshoz kapcsolódó kritikából arra lehet következtetni, hogy Svédországon belül is adódott különbség az egyes színművek fogadtatása között. Például a korabeli tudósítások szerint Lengyel Menyhért *Tájfún* című drámájának göteborgi bemutatója bukás volt, ugyanakkor a darabot Stockholmban sikerrel játszották.

A magyar színművek svédországi fogadtatását részletesen tárgyalta Leffler Béla *Magyar szerzők svéd színpadon* (14) című tanulmányában. A tanulmány az 1914-ig bemutatott művek svéd visszhangját mutatja be a kritikák alapján.

A három skandináv ország összehasonlításából megállapítható, hogy Svédországban mutatták be a legtöbb magyar színművet. A sikeresebb darabok esetében a stockholmi premiért követte a göteborgi és helsingborgi bemutató is. Valamennyi előadás részletes vizsgálata szétfeszítené a disszertáció kereteit, ezért a magyar színművek svédországi fogadtatásával kapcsolatban elsősorban azokra a darabokra koncentráltam, amelyeket Dániában és Norvégiában is bemutattak. Különösen az 1930-as években a magyar színművek svédországi fogadtatásának vizsgálata igényel további kutatásokat.

Svédországhoz köthető a magyar színművek skandináv premierje, ugyanis Stockholmban, az Új Színházban (Nya Teatern) 1883. március 7-én mutatták be a magyar újromantikus dráma egyik megteremtőjének, Dóczi Lajosnak legsikeresebb verses vígjátékát, *A csókot* (*Kysse*). Ez volt az első magyar színmű, amelyet skandináv országban játszottak.

1883 után azonban huszonhét évet kellett várni a következő magyar színmű bemutatójára, a Drámai Színház (Dramatiska Teatern) 1910. november 22-én mutatta be Lengyel Menyhért *Tájfún* című drámáját, a skandináv országokban elsőként. A *Tájfún* premierje nagy jelentőségű eseménynek számíthatott, hiszen valamennyi jelentős svéd napilap, az *Aftonbladet*, a *Dagens Nyheter*, és a *Stockholms Dagblad* egész oldalas, rajzokkal, illetve fényképekkel illusztrált cikkekben számolt be róla. Az *Aftonbladet* kritikusa szerint a *Tájfún* premierje a Drá-

mai Színház nagy sikere volt, különös tekintettel a rendezés magas színvonalára. Véleménye szerint a darab sikerét egyértelműen a rendezőnek, Gustaf Lindennek köszönheti. A kritikus hosszasan elemezi néhány színész játékát, de néhány sorban méltatja a szerzőt is: „»Taifun« är ett japanskt-europeiskt drama – ett sensationsdrama (...). Men det är ingalunda, i likhet med det vanliga sensationsdramat, byggt på knalleffekter blott. Spänningen framkallas af en jämn stegring, åstadkommen genom en förstklassig dramatisk teknik. Och dock kan ingen rättvist påstå, att författaren – ungarere Melchior Lengyel – saknar andra dramatiskt förtjänster än rutinen. Han förstår ock konsten att spela på de sprödare hjärtesträngarna och det är uten tvifvel icke minst denna hjärte som gjort »Taifun« till et stor publiksucces i utlandet.”(15)

A *Dagens Nyheter* kritikusa (16) megállapítja, hogy a darab sokkal jobb, mint amilyen a híre volt. A számos kritika közül egyedül a *Dagens Nyheter* tér ki arra, hogy a cselekményt két világnézet, két kultúra, két politikai rendszer összekötése hajtja előre. Az európai individualizmus áll szemben a japán felfogással, mely szerint az egyén a nagyobb egész, a társadalom része. A kritikus a kiváló rendezést emeli ki: „Dramatiska förtjänster saknas ingalunde (...), och hela pjäsen är, trots det starkt uttändja, i tekniskt afseende skickligt gjord och icke störande sensationell, hvartil kommer att det exotiska ämnet alltid har ett visst nyhetens behag. En god uppsättning, en ovanlig omsorgsfull och lycklig regi och ett jämnt, på sina händer ypperligt spel hjälpte till att skaffa teatern en afgjord framgång.”(17)

A *Dagen* recenziójából(18) azt is megtudjuk, hogy a rendező japánokat és a japán kultúrát ismerő személyeket keresett fel, és útmutatást kért tőlük az első felvonásban a „teaszertartás”, illetve az egész darab helyes értelmezéséhez.

A *Stockholms Dagblad* (19) pedig Lengyel Menyhért drámáját – a *Tájfún* egész skandináv fogadtatásában egyedülálló módon – nemzetközi szintre emeli, és Hervieu(20) Brieux,(21) valamint a korábban rendkívül népszerű Bernstein(22) drámaival állítja egy sorba. A svéd kritikusok által *szenzációiskolának* nevezett drámai irányzat lényege, hogy a cselekmény bonyolításával, hatásos nagyjelenségekben robbanó feszültséget teremtettek, így próbálván kiszolgálni a közönség igényét. Ugyanakkor a jellemek nemegyszer elnagyoltak maradtak, a konfliktusok külsőségekre szorítkoztak.

A *Stockholms Dagblad* is hangsúlyozza, hogy a cselekmény előrehaladtával egyre inkább emelkedik a drámai feszültség, a realista ábrázolás pedig minden külső furcsaság ellenére meghatározó szerepet kap.

Leffler Béla is részletesen ismerteti tanulmányában a *Tájfún* fogadtatását, és néhány további adalékkal szolgál a darab kirobbanó sikeréről: „Az eltérő kritikák csak fokozták a svéd közönség érdeklődését, és így történt, hogy 88-szor adták egymás után, és a színháznak egy szezonban 130 ezer koronát jövedelmezett.

Stockholmban valóságos Tájfun-láz ütött ki, és még egy nagy álarcos bálon is a darab jelmezei uralkodtak. Sőt, egy paródiát is írtak *Tokiga Taifun* (A bolondos Tájfun) címen, amelyet nagy sikerrel adott elő a stockholmi Marionett Teater.”(23)

A magyar színművek ezután sorozatban követték egymást a svéd színpadokon. Molnár Ferenc *A testőr* (*Gardesofficeren*) című komédiájával mutatkozott be a svéd közönségnek, melynek bemutatója 1911. szeptember 1-jén volt a stockholmi Svéd Színházban (Svenska Teatern). Növeli az esemény rangját, hogy ez volt a szezonnyitó előadás. A fontosabb lapok egész oldalas recenziókat jelentettek meg azzal az egybehangzó véleménnyel, hogy a Svéd Színház jól sikerült előadással kezdte a szezont. „Hr. Molnár är ungrare och för stockholmspubliken en ny författare samt af allt att döma en bekantskap att göra. Publiken mottog mycket väl hans stycke och var road åt dess ganska hänsynslösa satir öfver scenens folk.”(24)

A következő évben Göteborgban Drégely Gábor *A szerencse fia* (*Som man är klädd*) című vígjátékát vitték színre, amelyet 1913-ban követett a darab stockholmi bemutatója.

Drégely Gábor darabjának visszhangjáról részletesen beszámol Leffler Béla már idézett tanulmányában. Ismerteti a *Stockholms Dagblad*, a *Dagens Nyheter* és a *Svenska Dagbladet* kritikáit, amelyek összességében pozitív képet közvetítenek a darabról. Leffler nyomán feltétlenül érdemes idézni August Brunius,(25) az 1900-as évek meghatározó svéd műkritikusának véleményét a bemutatott magyar színművekről: „A magyar vígjáték még ugyan meglehetősen ismeretlen előttünk, de Drégely darabjából és Molnár Ferenc egy korábban bemutatott bohózatából ítélve jellemzi a teljes nemtörődömség a szigorú, egységes cselekmény iránt. Fődolog, hogy mulatságos legyen, a többi mellékes, gondolják Magyarországon. És Drégely darabja tényleg mulatságos.”(26)

A következő premierre 1913 decemberében került sor, akkor a stockholmi Svéd Színházban (Svenska Teatern) mutatták be Bíró Lajos és Lengyel Menyhért közös komédiáját, *A cárnőt* (*Katarina II af Ryssland*). A darab összesen négy bemutatót élt meg Svédországban, 1915-ben Göteborgban, 1925-ben ismét Stockholmban, majd végül 1928-ban Helsingborgban vitték színre.

A bemutatónak a Leffler-tanulmányban közölt igen részletes leírása alapján feltételezhető, hogy a szerző talán személyesen is jelen volt az előadáson. Mindenesetre Leffler beszámolója szerint a premier igazi irodalmi esemény volt. Megjelent maga a svéd trónörökös is a családjával, és jelen voltak a svéd főváros ismert irodalmi és művészi alakjai. *A Tájfun* sikere még élt a stockholmi közönség emlékezetében, és nagy várakozással tekintettek Lengyel Menyhért és Bíró Lajos közös darabja elé. Leffler részletesen ismerteti a darabról megjelent kritikákat. August Brunius a Svenska Teater nagy és megérdemelt sikeréről cikkez, és

párhuzamba állítja a *Tájfunt* és *A cárnőt*. Leffler beszámolójából az is kiderül, hogy a kritika *A cárnőt* a *Tájfun*hoz hasonlóan a már említett francia *szenzációiskolához* sorolta. Több kritikus kiemelte a darab szerkezeti virtuozitását, ugyanakkor megkérdőjelezte irodalmi értékét.(27)

1915 magyar vonatkozásban különösen gazdag év volt, hiszen egy esztendő alatt négy magyar darabot játszottak, például Göteborgban a Nagy Színház (Stora Teatern) egymás után játszotta *A cárnőt* és Földes Imre *Halló! (Hallá!)* című vígjátékát. Miután a Svéd Színház 1914-ben műsorára tűzte Molnár Ferenc *A farkas (Sagan om vargen)* című komédiáját, 1915-ben újabb két Molnár-vígjátékot mutattak be Stockholmban. Március 2-án az August Strinberg által alapított kamaraszínház, az Intima Teatern mutatta be *Az ördögöt (Djävulen)*. A darabot a kritikusok ambivalens érzésekkel fogadták. A *Stockholms Tidning* arról ír, hogy Molnárnak korábban bemutatott darabjaival már sikerült megnyernie a stockholmi közönséget. Daniel Fallström Molnár Ferencet eredeti és változatlanul jelentős drámaíró tehetségnek tekinti. *Az ördög* azonban a kritikus véleménye szerint semmi, és a semmiben is oldódik fel: „Man ibland kan hans egendomlighet bli så egendomlig, att det inte är värdt att söka hans förmenta djupsinne på allvar. Hans »Djävlen« hör till de slgas saker, som man helst vill rubricera under »litterärt taskspeleri«. Det häle er ingenting och upplöser sig också i ingenting.”(28)

A *Dagens Nyheter* lényegesen jobb kritikát tett közzé a darabról. Az újság szerint a közönség nagy figyelemmel követte a cselekményt, hogy minden fordulatot megértsen, és a végén tapsal jutalmazta az előadást. Egyedül a *Dagens Nyheter* ismerte fel, hogy *Az ördög*ben megtalálható a szimbolista drámák egyik fontos jellemzője, a szimbolista motívumokhoz való vonzódás: „Molnárs komedi är ett rent tankeexperiment, fyndigt som uppslag skickligt gennemfört, men artificiellt från första till sista repliken. Det är inte konst, det er konstfärdighet, Mannen är fäsör, inte diktare. Det hela är en rad sceniske tricks kring en ide och en figur och denna figur skall uppträde halvt som symbol och halvt som salongstrollkarl.(...)”(29)

Leffler Béla *Az ördög* fogadtatásával kapcsolatban hasonló következtetésekre jutott, és ezzel zárta tanulmányát: „Igazi nagy sikert csak a *Tájfun*, *A Cárnök*, és részben *A szerencse fia* aratott. A svéd kritika általában hűvösen fogadta a magyar exportot, mint ahogy a svédek többnyire bizalmatlanok minden keleti idegennel szemben; de az tagadhatatlan, hogy e darabok erősen fölkellették a svédek figyelmét a modern magyar irodalom iránt.”(30)

Az ördög bemutatója után a Vasa Színház (Vasa Teatern) novemberben tűzte műsorára Molnár *A doktor úr (Försvarsadvokaten)* című művét. Daniel Fallström, aki néhány hónapja kritikájában még igencsak lehúzta *Az ördögöt*, most nem győzi dicsérni Molnár Ferencet a *Stockholms Tidning* hasábjain: „Molnár är – som Shaw – en karl, som gärna ställer allt på huvudet. Minns ni »

Gardesofficeren« på Svenska Teatern, ger ni mig genast rätt. Och minns ni hans »Djävulen« och »Sagan om vargen«, vet ni också, att Frans Molnár är en verkligt litterär författare – en av dessa, för hvilka man tar hatten av – en man för sig.”(31)

A kritikák pozitívumként a helyzetkomikumot emelik ki, ugyanakkor a cselekményt már túlzottan abszurdnak találják: „Av esprit i egentlig mening bjuder stykket ej så vidare mycket, detta till skillnad från same författares »Gardesofficeren«, »Djävulen« eller »Sagan om vragen«, hvilka alla här äro välbekanta, men af situationskomik har det en så mycket större fond. Handlingen är vanvettigt orimlig, men vanvettet är kvickt och orimligheten strålande.”(32)

A darab egy későbbi bemutójáról megjelent kritika(33) említi, hogy *A doktor urat* az 1915–1916. évi szezonban legalább 75 alkalommal játszották. Ez a szám talán mindennél többet árul el a fogadtatásról. Molnár művét a következő években négy alkalommal mutatták be Svédországban, a stockholmi premiert ugyanis egy évvel követte a göteborgi, majd 1923-ban ismét Göteborgban vitték színre. Utolsó alkalommal pedig Stockholmban játszották, a bemutató a Drámai Színházban (Dramatiska Teatern) volt 1928. május 19-én, amiről a *Göteborgstidning*, a *Dagens Nyheter*, az *Aftonbladet* és a *Socialdemokraten* is megemlékezett. A kritikusok mind pozitívan nyilatkoznak Molnár dramaturgiájáról, aki véleményük szerint olyan mértékben uralja már a helyzetkomikum technikáját, hogy darabjait akár össze lehetne cserélni a francia példaképekkel.

Drégely Gábor *A kisasszony férje (Frökens man)* című drámáját 1916-ban egyszerre két stockholmi színház is játszotta, de bemutatták a darabot Göteborgban is. A Svéd Színház előadásáról a *Stockholms Tidning*(34) hasábjain Johannes Lindberg emlékezett meg, nagyon szórakoztatónak értékelve a darabot: „Dem i gyurkovicsarnas land hemmahörande författaren till »Frökens man« vet tydlingen hur man skall ta publiken. Sannolikhetens gränser frågar han föga efter, det är sant. (...) Men han har med en hel fyndiga uppslag och en hurtig och raljerande ton fått ihop en pjäs, som rycker åskådaren med och vad mera är håller honom vid det bästa humor.”(35)

A következő évben a Svéd Színház Herczeg Ferenc Magyarországon óriási sikerrel játszott *Kék róka (Riddaren av igår)* című színjátékát mutatta be. Herczeg Ferencet a svéd kritikusok régi ismerősként, a nagy sikerű *A Gyurkovics-lányok* szerzőjeként köszöntötték: „»Riddaren av i går« är nu ett både sceniskt och poetiskt starkt stycke. Det är mättat av lidelse och rikt på kvickhet och livserfarenhet. Det är skrivet med en satirisk glimt i ögonvrån, av en man, som visserliagnemist sina illusioner, men likväl behållit hjärtet ungt och varmt.”(36)

A *Kék rókát* ezt követően még négy alkalommal mutatták be: kétszer Stockholmban (1918, 1924) és kétszer Göteborgban (1919, 1922).

1924-ben Göteborgban mutatták be Leffler Béla fordításában *A Gyurkovics-lányok* színpadi átdolgozását, amely világsikert hozott Herczeg szá-

mára. A darabnak még további két bemutatója volt (Stockholm, 1925; Göteborg, 1940).

Dániával és Norvégiával szemben Svédországban nem következett be jelentős visszaesés az 1920-as években a magyar művek bemutatásában, hiszen a svéd színházak rendszeresen játszották Molnár Ferenc, Lengyel Menyhért és Herczeg Ferenc darbjait.

Így Molnár Ferenc *Liliom* című művét 1924-ben mutatta be a göteborgi Lorensbergsteatern, és ugyanitt volt a *Játék a kastélyban* (*En komedi på slottet*) premierje 1927-ben. A *Liliomot* még három alkalommal mutatták be, Hälsingborgban 1926-ban, majd Stockholmban (1931, 1938).

Az 1930-as évektől pedig újabb fellendülés következett be, és akár az 1910-es években, skandináv viszonylatban kimagasló számban mutattak be magyar színműveket. A skandináv fogadtatást vizsgálva akár magyar színpadi művek fénykorának is nevezhetnénk Svédországban ezt a két évtizedet.

Molnár Ferenc változatlan népszerűségnek örvendett: 1930-ban a helsingborgi Városi Színház (Stadsteatern) tűzte műsorára *Olympia* című darabját. 1931 ismét kiemelkedő év volt Molnár Ferencre nézve: 1931 januárjában Stockholmban játszották a *Liliomot*, ősszel pedig további három színpadi művének volt a premierje. Szeptember 11-én került sor a göteborgi Lorensbergsteaternben *A jó tündér* (*Lyckans få*) bemutatására, október 10-én pedig a stockholmi Oscarsteaternben volt két egyfelvonásos művének, az *Egy, kettő, három* (*Ett tu tre*) és a *Vacsora* (*Supé*) című komédiáinak a premierje. Végül pedig 1938-ban a Drámai Színház a *Delila* című vígjátékot tűzte műsorára.

Az 1930-as években bemutatták azon szerzők műveit, akiket *A magyar irodalom történetének* 6. kötete(37) a „Molnár-epigonok” közé sorol: Bús Fekete László *A méltóságos asszony trafikja* (*Den lilla butiken*) című vígjátékát 1933-ban mutatták be egyszerre három svéd városban, Stockholmban, Göteborgban és Hälsingborgban, 1937-ben pedig a stockholmi Vasa Színház (Vasa Teatern) vitte színre a *Szezelemből elégtelen* (*I kärlek*) című darabját. A szintén Molnár Ferenc nyomdokaiba lépő Fodor László sikereit bravúros technikájú, hatásos vígjátékai-val aratta, műveinek többségét bemutatták Svédországban. Bár kritikák nem állnak rendelkezésemre, annyit meg lehet állapítani, hogy Fodor László a legnagyobb sikert *A templom egere* (*Fröken kyrkråtta*) című színpadi művével aratta, hiszen a darabot kétszer mutatták be Stockholmban (1929, 1940) és Göteborgban (1930, 1952), ugyanakkor háromszor szerepelt a svéd rádió programján is (1930, 1932, 1935). Fodor László többi színpadi művét is bemutatták: a *Szabó Juci* (*Go'morron Bill*), a *Töltőtoll* (*Guld pennan*), az *Ékszerablás a Váci utcában* (*Juelstölden*) és az *Érettségi* (*Mogenhetsexamen*) című darbjait. A felsoroltak mellett az 1930-as években bemutatták még Békeffi István, Hunyadi Sándor, László Miklós, Török Rezső és Zilahy Lajos műveit is.

A magyar színpadi művek svédországi fogadtatását vizsgálva megállapítható, hogy Molnár Ferenc alakja meghatározó volt. A három skandináv ország közül egyedül Svédországban ismerték el Molnár tehetségét, csak a svéd kritikusok voltak képesek műveit világirodalmi viszonylatban is méltó helyükre helyezni. Molnár Ferenc műveit három évtizeden keresztül folyamatosan játszották a svéd színpadokon.

Norvégia

A három skandináv ország közül Norvégiában a legérdekesebb a magyar irodalom fogadtatásának története. A XIX. század második felében Jókai Mór néhány regénye jelent meg norvég fordításban, így például 1878-ban a *Bergens Tidende* című újság folytatásokban tette közzé *Szép Mikhál (Den skjønne Michael)* című művét.

Ezt követően azonban csaknem ötven év telt el magyar irodalom nélkül, Illés Béla *Főpróba (Generalprøven)* című regénye 1933-ban jelent meg.

A XX. század első évtizedeiben a magyar kultúra jelenléte Norvégiában a színházhoz köthető. Dániában Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért színművei megbuktak, Norvégiában ugyanezek a darabok nagyobb sikerrel szerepeltek. 1908. május 8-án került sor az első magyar színmű bemutatójára Norvégiában, a norvég Nemzeti Színház (Nationalteatret) Molnár Ferenc *Az ördög (Djævelen)* című darabját játszotta. *Az ördög* határkö volt a magyar dráma történetében, hiszen ez volt az első magyar színjáték, mely olaszországi közvetítéssel meghódította a világot.(38) Az is említésre méltó, hogy a három skandináv ország közül Norvégiában játszották először a darabot, Dániában egy évvel később, Svédországban pedig csak 1915-ben vitték színre Molnár színművét. *Az ördögöt* a norvég kritikusok nem tartották jelentős darabnak. Azonban az ördög szerepe, melyet a darab sikerességéhez. „Er saaledes Franz Molnárs skuespil af meget ringe Værd, saa har det dog enkelte gode Egenskaber, der interesserer.”(39) Az ördög szerepét Ingolf Schande alakította, a kritikusok külön hangsúlyt fektetnek játéka méltatására: „Ingolf Schande har lagt hele sin Rutine ind i denne skikkelse. (...) Han spiller med fantasi. (...) Schande har lagt et stort Arbejde paa Rollen, der er en glimrende behersket Sikkerhed over hvert af hans Fjed (...).”(40)

Az *Aftenposten* mellett a *Dagbladet* (41) méltatta rövidebb kritikával Molnár darabját, a kritikus szintén Ingolf Schande színészi teljesítményét emelte ki.

Egy év múlva, 1909. május 7-én *Az ördögöt* bemutatták Bergenben is. A bemutatóról rövid kritika jelent meg a *Gula Tidende* (42) című újságban, amely szerint a darab bosszantó és ingerlő volt, s ezt még a színészek jó játéka sem tudta ellensúlyozni.

A kritikák alapján látható, hogy *Az ördög* Dániában egyértelműen megbu-

kott, és Norvégiában sem szerepelhetett nagy sikerrel, hiszen a kritikusok a darabról alig emlékeztek meg, a kritikákat csak a színészek és a rendezés méltatására használták. A darab jelentőségét egyedül Svédországban ismerte fel néhány kritikus.

Lengyel Menyhért *Tájfún* című drámájának bemutatója 1911. február 28-án volt, egyszerre került színre a norvég Nemzeti Színházban, illetve Bergenben, a norvég Nemzeti Színen (Den Nationale Scene). Az oslói előadás kétségkívül sikeres volt, mindenekelőtt Alf Zetterholm és Astri Gulbrandsen kiváló alakításának köszönhetően. „(...) af Theatret var leveret eb vel gjennemtænkt og indtil de mindste Enkeltheder omhyggeligt udarbeidet Forestilling. Det lykkedes i forbavsende Grad vore skuespillere at spille personlig og virke fremmedartet, at tale gebrokkent og være særprægede Mennesker.” (43)

Az *Aftenposten* kritikusa a „túl lassú tempót” kritizálja, csak hogy végre találjon valamit, amit a darab negatívumaként lehet említeni. Míg az *Aftenposten* elsősorban a színészek játékát és a kiváló rendezést emelte ki, a *Dagbladet* már mindenekelőtt a darabra összpontosít, és rendkívül pozitív kritikát fogalmaz meg: „Den ungarske forfatter Melchior Lengyels skuespil er blit en verdenssucces, i kraft av sin aktuelle idé, sit stof, som virker slaaende nyt og magtfuld, sin fastbe bygning og rikt dramatiske handling, sine ypperlige roller. Det blev ogsaa en av de bedste successer Nationalteatret har hat. Sjelden har vi her set en forestilling saa hel, saa omhyggelig og fuldkommen (...)” (44)

A *Tájfún* norvégiai fogadtatását tekintve nagy jelentőségű, hogy a darabot tizennégy évvel később, Oslo és Bergen után, Trondheimben is bemutatták. A darabról a második bemutató alkalmával is pozitív kritika született, a kritikus objektivitásra és tárgyilagosságra törekedett. Írásában a *Tájfún*t kiváló színdarabnak tartja, eredeti motívumokkal, különleges hatásokkal, technikáját azonban már valamely letűnt korszakba valónak véli. Ennek ellenére az előadás igazi élmény volt, finoman és jól összehangolt, a színészek játéka kiváló volt. Ez a kritika az első, amely néhány mondatban képes megfogalmazni a darab lényegét:

„Japaneren, der føler sig som underordnet bestanddel av den store enhed, nationen, og europæeren, hvis individualitet gjør ham til mennesket med personlig liv og udelukkende personlig ansvar. Men konflikten grundes paa den ene japaner, som smittes av det europæiske livssyn, som, efter at være tvunget til at gennemføre gjerningen for sit folk, indser og indrømmer sit nederlag – og bukker under.” (45)

Halfdan Christensen alakította dr. Tokeramó szerepét, akinek sikerült élet-szerűvé, emberivé és hihetővé varázsolnia a japán alakját: „En skuespillerpræstation, som bevares længe i erindringen.” (46)

A *Tájfún* tehát Norvégiában szerepelt a legsikeresebben. Dániában a darab

megbukott, s bár Svédországban is kiváló kritikát kapott, ott csak egy szezonban játszották.

A biztató kezdeteket követően 1915-ben Lengyel Menyhért és Bíró Lajos közös komédiáját, *A cárnőt* (*Keiserinden*) mutatták be a Központi Színházban (Centralteatret), majd ugyanitt 1916-ban Molnár Ferenc első színdarabját, *A doktor urat* (*Forsvaradvokaten*). A két bemutatóról csak más kritikákban található megjegyzések, hivatkozások alapján van információ, recenziók nem állnak rendelkezésemre. 1916 után Norvégiában is bekövetkezett az a visszaesés, amely a többi skandináv országban is megfigyelhető, a következő bemutatóra ugyanis tizenkét évet kellett várni. A folytatás a 30-as években már nem volt ennyire sikeres, a színpadra került magyar művek nem avattak osztatlan sikert.

Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* (*En komedie på slottet*) című művét 1927. február 8-án mutatta be a norvég Nemzeti Színház. A *Dagbladet* című újság közöl kritikájában egy érdekes, gúnyos anekdotát, amely szerint Molnár bemutatója kizárólag a Nemzeti Színház titkárának, Bullnak volt köszönhető: „Ellers er Molnár Nationalteatrets sekretær Bulls yndlingsforfatter. For 18 år siden prøvede Bull sig som sceneinstruktør i hans stykke »Djævelen«. Bull instruerer ikke mer. Men Molnár skriver. Og teaterchefen har sekretærens smag.”(47)

A kritikus a darabról negatívan nyilatkozik, véleménye szerint az egész egyetlen poénra épül. „Forfatterens evne består i å finne på uventede situasjoner, som kan få folk til å le, som om de blev kilet – den mest gledeløse latter i verden.”(48)

Az *Aftenposten* ugyan törekszik az objektivitásra, azonban Anders Stiltoff (49) kritikája összességében szintén negatív. Először kis szarkazmussal fűszerezve mutatja be a német kultúra közvetítő szerepét: „Ungareren Franz Molnár er blandt de lykkelige forfattere, som blier spilt. Blækket er ikke skikkelig tørt i hans manuskripter før de flagrer over grænsen til Wien. Derfra bærer det videre til Tysklands mange teatre. Og fra Tyskland igen til de nordiske land. Hans nye komedie, »Komedien paa slottet«, har med stort held hjemsøkt Wien, og er allerede paa sin vandring mot nord naad til München, Nürnberg og Hamburg, hvorfra der overalt meldes som sukses.”(50)

Anders Stiltoff nem értékeli túl nagyra Molnár Ferenc munkásságát: jó humorral ír, találatkonyság jellemzi, nagyon jó és gyakorlott érzéke van a replikákhoz, de ezzel a kritikus el is mondott minden említésre méltót Molnár műveiről. Miután ilyen módon Molnár Ferencet, valamint a *Játék a kastélyban*t sikerült alaposan a sárba taposni, Anders Stiltoff a norvég Nemzeti Színház társulatát magasztalja, kizárólag a rendezésnek tulajdonítva a darab sikerét: „Men scenes opgave er nu engang at sætte haardt mot haardt og overvinde mangler og svakheter, og det var gjort med meget held i dette tilfælde. Den spinkle Molnárske anekdote var blit forvandlet til en munter komedie og abgav stoffet til

en uforbeholden lattersukces, som forhaabentlig vil berede teateret glæde langt ud over premiereaftenen.”(51)

1930. május 8-án mutatták be Bergenben másodsorra Lengyel Menyhért és Bíró Lajos közös komédiáját, *A cárnőt (Keiserinden)*. A kritikus egyetlen mondatral intézi el a darabot: „En kjedet sig over komedien og beundret PaulineBrunius for hennes spill i komedien, det var gårsdagens hendelse i teatret.”(52)

Még ugyanebben az évben, 1930 decemberében mutatták be a norvég Nemzeti Színházban Molnár Ferenc két egyfelvonásos színdarabját, a *Vacsora (Souper)* és az *Egy, kettő három (En to tre)* című komédiáit. A kritikusok nem tartják jelentős szerzőnek Molnár Ferencet, ugyanakkor elismerik tehetségét: a *Dagbladet* (53) kritikusa szerint Molnár tökéletes eleganciával meglepő darabokat ír a polgárság számára, az *Aftenposten* (54) pedig Molnár munkásságát nagy szabóműhelyhez hasonlítja, ahol a szerző vidáman csapong ollójával, szabad kézmozdulatokkal vezeti szerszámát, és a végén mindig jó szabásmintával bővül kollekcója. És ritkán marad vevők nélkül.

Molnár Ferenc munkásságát ugyan visszafogottan értékelték, azonban a darabok sikerét nem lehetett elvitatni. Az *Aftenposten* fényképekkel illusztrált, egész oldalas kritikájában írja, hogy mind a *Vacsora*, mind az *Egy, kettő, három* előadása alatt a nézők a székek között feküdtek, és levegő után kapkodtak a nevetéstől.

A *Vacsora* az egyetlen olyan színdarab, amellyel kapcsolatban az egyik kritikus a fordítást bírálja: „»Souper« hadde behøvet en mer tilspisset oversættelse, bedre svarende til forfatterens fiffig turnerte lune.” (55)

A második világháború előtt Molnár Ferenc *Egy, kettő, három* című komédiáját mutatták be utoljára Norvégiában, a premier 1936. augusztus 31-én volt a Nemzeti Színházban. Ezúttal is két egyfelvonásos darabot játszottak, Molnár színművét Gustav Wied *Et Opgjør* című művével játszották együtt. A *Dagbladet* című újságban a kritika ugyanazon E. S. monogram mögé rejtőző szerző tollából származik,(56) mint aki már hat évvel korábban is a kritikát írta az *Egy, kettő, három*-ról, s megállapíthatjuk, hogy véleménye nem sokat változott a darabról. Az *Aftenposten* (57) rövid ismertetése is valószínűleg ugyanattól a kritikustól származik, hiszen az A. S. monogramot minden valószínűség szerint Anders Stiltoff használta. Anders Stiltoff ezúttal lényegesen visszafogottabban nyilatkozik, a kritika végén megjegyzi, hogy a közönség kiválóan szórakozott, és a darab végén többször is visszatapsolta a szereplőket.

A magyar irodalom, a magyar kultúra norvégiai fogadtatása a XX. század első évtizedeiben azt az érdekes képet mutatja, hogy a magyar szépirodalom norvég fordításban való megjelenését megelőzte magyar színművek norvégiai bemutatása. A norvég olvasóközönség tehát előbb láthatott magyar műveket a színpa-

don, mint hogy nyomtatott formában kézbe vehette volna azokat. A magyar színművek norvégiai fogadtatásával kapcsolatban összefoglalóan megállapítható, hogy a norvég színházak Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért színműveit mutatták be, melyeket Európában, elsősorban Bécsben és Németországban sikerrel vittek színre. A kritika ugyan néhány esetben fanyalog, Molnár Ferencet és Lengyel Menyhértet közepes vagy nem jelentős szerzőnek állítja be, de a kritikákból kiderül, hogy a közönség talán *A cárnő* kivételével minden darabot rendkívül pozitív fogadtatásban részesített.

Kitekintés. Magyar színművek Dániában, Svédországban és Norvégiában a második világháború után

Az 1930-as évek „fénykorát” követően a magyar színművek lassanként eltűntek a dán, svéd és norvég színpadokról. Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért darabjait játszották elvétve az ötvenes években, majd az 1960-as évektől kezdve a magyar művek teljesen a rádió- és tévésínházba szorultak.

Dániában utolsóként az Odense Teater mutatta be 1954. augusztus 27-én Molnár Ferenc *Egy, kettő, három (En, to tre)* című darabját. A főszerepet Ebbe Rode játszotta, aki már szerepelt Molnár darabjának 1933-as bemutatójában is a dán Királyi Színházban. 1956 után a dán rádiószínház játszotta Kertész Ákos *Autók és utak (Bilar og afveje)*, Vészi Endre *Ágyak a horizonton (Senge i horisonten)* és Karinthy Ferenc *Hangok az úrben (Stemmer i et tomrum)* című darabjait. Sánta Ferenc *Éjszaka (Dødens År)* és Krúdy Gyula *Napraforgó (Solsikker i tåge)* című művei pedig a tévésínház tűzte műsorára.

Svédországban az 1950-es években tovább játszották az 1930-as évekből már jól ismert darabokat. Fodor László *A templom egere (Fröken kyrkråtta)* című darabját utoljára 1952-ben mutatták be, a göteborgi Folketshusteatern tűzte műsorára. Három évvel a norvégiai premiert követően Svédországban is bemutatták Lengyel Menyhért *Ninocska* című vígjátékát, a darabot Stockholmban az Intima Teatern vitte színre. Molnár darabjait az 1950-es években Svédországban már csak a rádiószínházban játszották, az *Egy, kettő három (Ett tu tre)*, a *Liliom* és a *Játék a kastélyban (En komedi på slottet)* szerepeltek a műsoron.

Az 1960-as évektől kezdődően magyar színművek Örkény két drámájának kivételével csak a rádiószínház műsorán szerepeltek. Svédországban is bemutatták azokat a darabokat, melyek szerepeltek Dániában és Norvégiában: Gyárfás Miklós *A világ legkisebb szerelme (En mycket liten kärlekshistoria)*, Kertész Ákos *Autók és utak (Bilar och väger)* és Vészi Endre *Ágyak a horizonton (Sengar)* kerültek műsorra. De játszották Karinthy Ferenc *Bösendorfer (Bösendorfer och ensam dam)* és Fejes Endre *Vigyori (Flinis)* című műveit is.

1956 után Dániával és Norvégiával szemben egyedül Svédországban került színpadra magyar szerző műve. Örkény István *Tóték (Familjen Tót)* című tragiko-

médiáját 1968-ban Göteborgban, 1969-ben pedig Stockholmban mutatták be. Majd az 1980-as években két alkalommal is játszották a *Macskajáték* (*Kattlek*) című drámáját.

Norvégiában Molnár darabjai az 1950-es évek elején szintén a rádiószínházban szerepeltek még, 1951-ben a *Liliom*, 1952-ben pedig az *Egy, kettő három* (*En to tre*). 1954-ben a trondheimi Trøndelag Teater mutatta be Lengyel Menyhért *Ninocska* című vígjátékát, hatalmas sikerrel. Molnár darabjait Norvégiában játszották a legtovább: az *Egy, kettő, három* utolsó alkalommal 1966-ban szerepelt a norvég Nemzeti Színházban (Nasjonalteatret).

Norvégiában Dániával és Svédországgal való összehasonlításban is jelentős számban szerepeltek magyar darabok a rádiószínház műsorán. Gyárfás Miklós három darabja is műsorra került, *A hűség útvesztőiben* (*I troskapens labyrint*) 1967-ben, 1973-ban *A világ legkisebb szerelme* (*Verdens minste kjærlighet*) majd 1981-ben pedig a *Mesterfogás* (*Narrespill*) szerepelt. De szerepelt a programon Karinthy Ferenc *Hangok az úrben* (*Er De mitt nummer?*) című darabja, játszották továbbá Sós György, Somogyi Tóth Sándor és Szirmai Rezső műveit is. Norvégiában a tévészínház egyedül Örkény István *Macskajáték* (*Kattlek*) című drámáját mutatta be.

Jegyzetek

¹ *Politiken*, 1909. 02. 01.

² „Az igazság azonban az, hogy ezek a darabok a legmélyebb értelemben véve tisztességtelenek, mert az irodalomban a szabad szellem munkáján élösködnek, és mert képesek a szabad szellem munkáját kompromittálni.” *Politiken*, 1909. 02. 01.

³ „Tekintettel arra, hogy ez a színmű csupán harmadik volt az évadban, azt kell mondanom, hogy az eredmény kissé szegényes. (...) A komédia ugyanis szegényes a gondolatokban. (...) Reméljük, hamarosan valami más váltja fel ezt a teljesen érdektelen előadást.” *Berlingske Tidende*, 1909. 02. 01.

⁴ „Végül egyre hangosabb pisszegést lehetett hallani a tetszésnyilvánítások között. A közönség inkább megbotránkozott, ahelyett, hogy unatkozott volna.” *Dagens Nyheder*, 1909. 02. 01.

⁵ Karl Mantzius (1860–1921). Dán színész, rendező. 1889–1990 között a Dagmar Színház (Dagmar-teater), 1909-től 1913-ig pedig a dán Királyi Színház (Det Kongelige Teater) igazgatója volt.

⁶ *Politiken*, 1911. 10. 07.

⁷ „A »Tájfünk« sikerrel járta be Európa másod- és harmadrendű színházait, és ezért természetesen méltó volt a Királyi Színházhoz. (...) A darab kiválasztása és színrevitele azonban nagyon messze elmarad attól, ami korábban a Királyi Színház mércéje volt, és amelyhez még ma is tartania kellene magát. Olyan messze van, hogy szégyenkezve hajolunk le idáig.” *Tilskueren*, 1911. 514.

⁸ „A Királyi Színháznak gyilkos feldolgozásával tegnap este sikerült teljese tönkretennie

- Lengyel Menyhért komédiáját, a »Tájfunt«.” *Politiken*, 1911. 10. 29.
- ⁹ „Körbetáviratozták az egész világon, hogy ez az egész Európában sikeres darab megbukott nálunk, és udvariasan itthon és külföldön is annak a véleménynek adtak hangot, hogy ez jó ízlésünkön múlt. Ez ugyan szépen hangzik, de az igazság más: a »Tájfunt« hatástalan maradt, mert a dán színjátszás egész egyszerűen nem volt képes megérteni a darab felépítését, és nem volt meg az kötelességtudata sem, amelyre ehhez a feladathoz szüksége lett volna.” *Ugens Tilskuer*, 1911. 11. 10.
- ¹⁰ „Molnár komédiája, amelynek sikere volt Bécsben és Berlinben, jól szórakoztatta a Dagmar Színház közönségét is, bár a maró gúny és a lobbanékony szenvedély a nézőknek nagyon szokatlannak tűnt.” *Nationaltidende*, 1911. 10. 07.
- ¹¹ „Svend Gade bebizonyította tegnap este, hogy lehetséges Molnárt játszani dánul. Mindig csodálkoztam azon, hogy az elegáns és szellemes, Párizst követő budapesti szerzőnek soha nem volt szerencséje Koppenhágában, holott az egész világon sikerrel játsszák.” *Politiken*, 1933. 09. 02.
- ¹² „Molnár darabja után a közönség lelkesen és hangosan nyilvánította ki tetszését. Ez igazi színház volt a modern nagyvárosi közönségnek, tökéletesen adta elő a Királyi Színház.” *Dagens Nyheder*, 1933. 09. 02.
- ¹³ „A (darab) teljesíti egy kellemes-kellemetlen színházi este minden követelményét. (...) Egy olyan színházi este volt, amely rabul ejtette a nézők figyelmét.” *Berlingske Tidende*, 1933. 09. 30.
- ¹⁴ Leffler Béla: *Magyar szerzők svéd színpadon I–II. Irodalomtörténet*, 1916, 345–349; *Irodalomtörténet*, 1916. 424–428.
- ¹⁵ „A »Tájfunt« európai-japán dráma – szenzációdráma (...) Mégis eltérő, mivel a legtöbb szenzációdráma csak és kizárólag csattanókra épül. Itt a feszültséget kiváló drámatechnikával, egyenletes fokozással érték el. És mégsem lehet igazságosnak nevezni azt az állítást, miszerint a szerző – a magyar Lengyel Menyhért – a gyakorlottságon kívül a dráma minden más érdemének hiányát látná. Érti, hogyan kell a szív durvább húrjait megpengetni és minden kétséget kizárva nem ez az egyetlen szív, amely a »Tájfunt« közönségsikerré tette külföldön.” O. H. „*Taifun*” *på Dramatiska teatern. Aftonbladet*, 1910. 11. 23.
- ¹⁶ *Dramatiska Teaterns premiär af Lengyels „Taifun”*. *Dagens Nyheter*, 1910. 11. 23.
- ¹⁷ „Rossz a darab? Azt nem mondhatnánk. Tegnap pont az ellenkezőjéről bizonyosodhatunk meg, sokkal jobb, mint a híre. Drámai érdemekben egyáltalán nem szenved hiányt (...) és az egész darab – erős vonatottsága ellenére – technikáját tekintve ügyesen szerkesztett, nem zavaróan szenzációhajhász, valamint az egzotikus téma itt is, mint mindig, magában hordozza az újdonság varázsát. Jó színrevitel, szokatlanul igényes és szerencsés rendezés, valamint az egyenletes, önmagához képest kítűnő játék is hozzájárult a biztos színházi sikerhez.” *Dagens Nyheter*, 1910. 11. 23.
- ¹⁸ *Dagen*, 1910. 11. 23.
- ¹⁹ *Stockholms Dagblad*, 1910. 11. 23.
- ²⁰ Paul Ernest Hervieu (1857–1915) francia regény- és színműíró.
- ²¹ Eugéne Brieux (1858–1932) francia író.
- ²² Henry Bernstein (1876–1953) francia drámaíró.
- ²³ Leffler Béla: *Magyar szerzők svéd színpadon I–II. Irodalomtörténet*, 1916. 347.
- ²⁴ „A magyar származású Molnár úr új szerzőnek számít a stockholmi közönség

- előtt, akivel most megismerkedhetett, és akit megítélhetett. A közönség nagyon jó fogadtatásban részesítette a darabját, és jól szórakozott a színen megjelenített alakok kíméletlenül szatirikus ábrázolásán.” *Aftonbladet*, 1911. 09. 02.
- ²⁵ August Brunius (1879–1926) svéd szerző és műkritikus. A *Svenska Dagbladet* munkatársa.
- ²⁶ Az idézet Leffler Béla *Magyar szerzők svéd színpadon* című tanulmányából származik. *Irodalomtörténet*, 1916. 349.
- ²⁷ Leffler Béla: *Magyar szerzők svéd színpadon II. Irodalomtörténet*, 1916. 425–426.
- ²⁸ „Különösége néha már oly különössé válhat, hogy nincs is értelme a feltételezett mélyreható gondolatokat keresni műveiben. »Az ördög« című darabját legszívesebben az »irodalmi szemfényvesztés« címszó alatt jelentené meg az ember. Maga az egész semmi, ami szerteoszlik a semmiben.” Daniel Fallström: „*Djävulen.*” *Intima teatrens gårdagspremiär. Stockholms Tidning*, 1915. 03. 03.
- ²⁹ „Molnár vígjátéka teljességében elméleti kísérlet, ötletes, ügyesen kifejtve, ám az első szótól a végszóiig mesterkélte. Ez nem művészet, hanem művészi készség, ez a férfi ügyes, de ötletelen, nem költő. Az egész mű színpadi trükkök sorozata egy ötlet valamint egy figura köré felhúzza, amely személy részben szimbolikus, másrészt szalonbűvész.” *Dagens Nyheter*, 1915. 03. 03.
- ³⁰ Leffler Béla: *Magyar szerzők svéd színpadon II. Irodalomtörténet*, 1916. 428.
- ³¹ „Molnár – éppúgy, mint Shaw – olyan ember, aki szívesen állít mindent a feje tetejére. Ha emlékeznek még »A testőr« című darabra a Svéd Színházból, azonnal igazat adnak nekem. Valamint ha emlékeznek »Az ördög« és »A farkas« című darabjaira, akkor azt is tudják, hogy Molnár Ferenc valóban szerző – egyike azoknak, akik előtt kalapot emelünk –, magának való ember.” Daniel Fallström: *Gårdagens teaterpremiärer. Molnar på Vasateatern. Stockholms Tidning*, 1915. 11. 09.
- ³² „A szellemességet illetően valójában nem nyújt valami sokat a darab, nem úgy, mint a szerző »A testőr«, »Az ördög« vagy »A farkas« című műve, amelyek közül mindegyik jól ismert nálunk, ellenben helyzetkomikumát tekintve jóval nagyobb horderejű. Cselekménye eszelősen értelmetlen, de örültsége szellemes, balgasága ragyogó.” *Socialdemokraten*, 1915. 11. 09.
- ³³ A Svéd Színházmúzeum (Sveriges Teatermuseum) gyűjteményében található recenzió. Az újságkivágáson az újság címe nincs feltüntetve. A megjelenés dátuma: 1928. 05. 20.
- ³⁴ Johannes Lindberg: „*Frökens man*” *Gabriel Drégelys lustspel på Svenska Teatern. Stockholms Tidning*, 1916. 05. 12.
- ³⁵ „A Gyurkovicsék hazájából származó szerző »A kisasszony férje« című művében szemmel láthatóan tudja, hogyan kell megragadni a közönség figyelmét. A valószínűség határaival nagyon nem törődik, ez igaz. (...) De egy sor találékony ötlettel, valamint eleven és csúfolódó hangjával létrehozott egy darabot, amely magával ragadja, mi több, jókedvre deríti nézőit.” *Stockholms Tidning*, 1916. 05. 12.
- ³⁶ „A »Kék róka« színpadilag és költőileg egyaránt erős darab. Szenvedéssel teli, szellemességben és élettapasztalatban gazdag. Csipetnyi gúnyos hangvétellel íródott mű egy férfiről, aki bizonyára illúzióit vesztt, de szíve fiatalos és

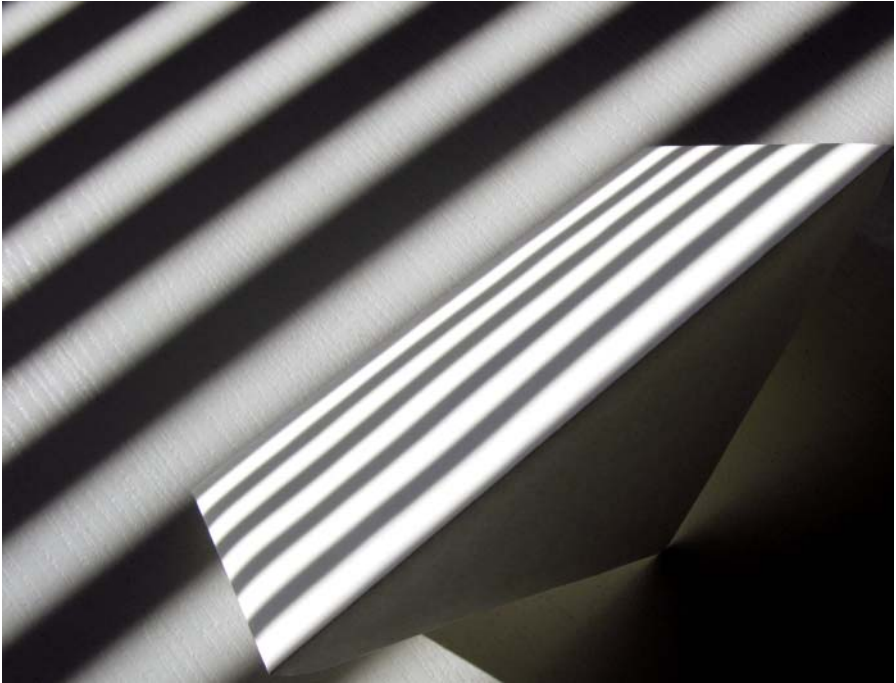
- meleg maradt.” *Stockholms Tidning*, 1917. 09. 06.
- ³⁷ *A magyar irodalom története VI. A magyar irodalom története 1919-től napjainkig.* Szerkesztette Szabolcsi Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 829.
- ³⁸ *Magyar színháztörténet 1873–1920.* Szerkesztette Gajdó Tamás. Magyar Könyvklub – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet. Budapest, 2001. 567.
- ³⁹ „Molnár Ferenc darabja igen csekély értékű, mégis van benne néhány jó szerep, mely érdeklődésre tarthat számot.” *Aftenposten*, 1908. 09. 18.
- ⁴⁰ „Ingolf Schande minden rutinját beleadta a szerep megformálásába. (...) Fantáziával játszik. (...) Schande nagy munkát fektetett ebbe a szerepbe, és nagy magabiztossággal uralja minden lépését.” *Aftenposten*, 1908. 09. 18.
- ⁴¹ *Dagbladet*, 1908. 09. 18.
- ⁴² *Gula Tidende*, 1909. 05. 10.
- ⁴³ „A színházban egy átgondolt és a legkisebb részletig gondosan kidolgozott előadásra került sor. Meglepően jól sikerült színészeinknek, hogy játékkal személyes, mégis szokatlan hatást érjenek el, törjék a nyelvet, és különleges emberek legyenek.” *Aftenposten*, 1911. 03. 01.
- ⁴⁴ „A magyar szerző, Lengyel Menyhért színműve világsiker lett aktuális mondanójánál és témájánál fogva, amely az újdonság erejével hat, továbbá szerkezeténél és gazdag drámai cselekményénél, valamint kiváló szerepeinél fogva. A »Tájfun« lett a legnagyobb siker, amelyet a Nemzeti Színház valaha is elért. Ritkán látható ennyire teljes, gondosan kivitelezett és tökéletes előadás.” *Dagbladet*, 1911. 03. 11.
- ⁴⁵ „A japán, aki egy nagyobb egység, a nemzet alárendelt részének érzi magát, és az európai, akit a személyisége tesz emberré, magánélettel és kizárólagos személyes felelősséggel. A konfliktust azonban az egyik japán okozza, akit megfertőz az európai létszemlélet, aki, miután kényszerítik, hogy véghezvigye tettét a népeért, belátja és beismeri vereségét – és elbukik.” *Adresseavisen*, 1924. 02. 08.
- ⁴⁶ „Egy színészi alakítás, amelyet sokáig meg fogunk őrizni emlékezetünkben.” *Adresseavisen*, 1924. 02. 08.
- ⁴⁷ „Egyébként Molnár a Nemzeti Színház titkárának, Bullnak kedvenc szerzője. 18 évvel ezelőtt Bull rendezőként is kipróbálta magát Molnár darabjával, »Az ördöggel«. Bull már nem rendez, Molnár azonban még mindig ír. És a színház igazgatójának ízlését meghatározta titkárának ízlése.” *Dagbladet*, 1927. 02. 09.
- ⁴⁸ „A szerző tehetsége abban mutatkozik meg, hogy olyan váratlan helyzeteket mutat be, amelyek az emberek azzal szemben, mintha csiklandoznák őket – ez a leginkább örömtelen nevetés az egész világon.” *Dagbladet*, 1927. 02. 09.
- ⁴⁹ Anders Stilstoff: *Nationalteatret. Franz Molnár: En komedie paa slottet.* *Aftenposten*, 1927. 02. 09.
- ⁵⁰ „A magyar Molnár Ferenc azon szerencsés szerzők közé tartozik, akinek játsszák a darabjait. A kéziratain a tinta még nemigen szárad meg, mielőtt azok átrepülnének a határon Bécsbe. Innen a darabok továbbvándorolnak Németország számos színháza felé. És Németországból pedig továbbállnak a skandináv országokba. Legújabb komédiája, a »Játék a kastélyban« nagy sikerrel vette be Bécsset, és máris vándorútra kelt észak felé Münchenen, Nürnbergben és Hamburgon keresztül, és mindenütt sikerről

- számolnak be.” *Aftenposten*, 1927. 02. 09.
- ⁵¹ „A színház feladata, hogy kérélnthetetlenül lépjen fel és küzdje le a darab hiányosságait és gyengeségeit, ami nagyon szerencsésen sikerült ebben az esetben. Molnár sovány anekdotája így egy élénk komédiává változott, és feltétlen siker volt, amely remélhetőleg még sok örömet okoz a színháznak a premier estéje után is.” *Aftenposten*, 1927. 02. 09.
- ⁵² „Mindenki unatkozott, és csodálta Pauline Brunius játékát a komédiában, ez volt a tegnapi nap történése a színházban.” O. H.: *Den Nationale Scene. Pauline Brunius i „Kaiserinnen”*. *Bergens Tidende*, 1930. 05. 09.
- ⁵³ E. S.: En morsom aften i Nationalteatret. *Dagbladet*, 1930. 12. 07.
- ⁵⁴ *Aftenposten*, 1930. 12. 08.
- ⁵⁵ „A »Vacsora« fordítását jobban ki kellett volna hegyezni, ami jobban megfelel a szerző jó humorának.” *Aftenposten*, 1930. 12. 08.
- ⁵⁶ E. S.: *To små komedier på Nationalteatret*. *Dagbladet*, 1936. 09.01.
- ⁵⁷ A. S.: *Nationaltheatret. Et opgjør. En, to, tre*. *Aftenposten*, 1936. 09. 01

* Részlet a szerző *A magyar irodalom fogadtatása Dániában, Svédországban és Norvégiában* című doktori disszertációjából



Nagy Erika fotókompozíciója



Nagy Erika fotókompozíciója

Dr. Závodszyk Ferenc, Hans Lindholm

Svéd művészet dióhéjban*

A svéd szobrászat

Skandináv földön a szobrászat első emlékei közé sorolhatók azok a még ma is több helyen fellelhető ún. viking temetők, ahol szikladarabokból hajóalakot formáltak, s az elhunyt hőst a hajó elülső részében süllyesztették a földbe. A kőszobrászat a XII. és XIII. században különösen a Gotland-szigeten virágzott keresztelőkutak és templomdíszítések alakjában (az egyik névtelen mester bizánci volt). A XII. század végén, párhuzamosan az európaival, az általánosabbá váló faszobrászat ugyancsak a francia-román stílus hatását mutatja. A következő két évszázadban a gotlandi fafaragványok hajlékony, finom vonalai szintén a francia-gótika szépségének hordozói (Ójai madonna). E néhány mondatból is nyilvánvaló, hogy a szobrászat - hasonlóan a kor többi művészetéhez - itt is vallásos jellegű, de a XIV. és XV. századi kőszobrok már nemzeti vonásokkal gazdagodnak, a késői német gótika befolyására még realiztikusabb felfogásúak. Nemcsak a Németországból, hanem a Flandriából is származó ékes szárnyas oltárok emelték a svéd katolikus templomok hangulatát.

A XVI. században reneszánsz szokás szerint díszesnél díszesebb síremlékekkel hódoltak egy-egy úr kedvtelésének és pénzének az északi szobrászok is.

A következő évszázadot a svéd szobrászat fénykorának szokták nevezni. N. Millich, többek között a drotningholmi kastély berendezésére felkért németalföldi szobrász, hazája klasszicizmusát és a római-barokkot honosítja meg. Ugyancsak Bernini barokkját ülteti át Svédországba B. Precht és C. Schröder, a francia-barokkot pedig B. Fouquet, a Stockholmban élő francia szobrász. A klasszicizmus kiegyensúlyozottságával, harmóniájával szemben vibrálóan, szinte izgatottan tűnő új irányt inkább a művészi hatást felfokozó díszítőelemként használták.

A XVIII. század rokokó szobrászai mellett már európai jelentőségű J. T. Sergel munkássága. Hamar föléje nőtt a rokokónak és az új antik ideált sugározza vissza határozott egyéni értelmezésben (pl. a Faun, 1770-ből, egyik márványpéldánya a svéd Nemzeti Múzeumban nyűgözi le az előtte állót). Tanítványa - de nemcsak az övé, hanem Canováé és Thorvaldsené is - a sokáig Olaszországban élő J. N. Byström, az újklasszicizmus egyik kiválósága a múlt században. A romantika megszokott ihletője és témája, a dicső múlt elevenedik meg J. P. Molin műveiben. Szinte természetes, hogy a legendás katonakirály, XII. Károly stockholmi szobra is az ő alkotása. A század vége felé a francia realizmus legjobb képviselője Per Hasselberg (Nagyapapa c. szoborcsoportja, bronzból, a fővárosi Humlegårdenben van).

A főváros központjától félórára levő Lidingöben, a Millesgårdenben gyűjtötték össze a svédek nagy szobrászuk, Carl Milles(1875-1955) alkotásait. (A művész szobrain kívül antik és középkori emlékek illeszkednek bele a Milles-kert környezetébe.)

Milles északon is bebizonyította, hogy milyen csodálatos szerszám az ember két keze. A századforduló újromantikájából indul el, majd a Rodin-ihletés után egy sereg zárt formájú állatszobor jelzi a kifejezés keresést (Játszadó medvék a stockholmi Berzeli-parkban). Majd sajátos eklekticizmust alakít ki, ezt a klasszikus görög, a középkori és barokk szobrászat, de még a kínai plasztika is táplálja. Nagy erejű, monumentális szobrát Sten Sturéről Uppsalában állították fel. Lenyűgöző a stockholmi Opera és a Királyi Palota között a felkelő napot köszöntő pompás férfialak: A napénékes. A turistákat is elbűvöli a Zene-palota előtti Orfeusz-szoborcsoportja. Szerte a világban számos műve akad, Saint Paulban a Béke, a Delaware-emlékmű Wilmingtonban és a Vizek találkoznak c. alkotása Saint Luisban.

Ivar Johnsson (1885-1970) a két világháború közötti föltámadt klasszicizmus követő hazájában. Jellemző az eskilstunai A munka becsülete és öröme, valamint a Ven-szigetén magasodó Tycho Brahe-emlékmű (a nagy csillagász itt épített obszervatóriumot). Eric Grate (szül. 1896) a francia Despiau követője, a brommai gimnázium előtti teret ékesítő Népdal c. szobra mélységesen elgondolkodtató formakésziségeivel, képzelőerejével és kecsességével pompázik. Bror Hjorth (1894-1968) alkotásaiban a primitív szobrászat- szerencsésen egyesül a svéd paraszti művészettel.

A svéd építészet

A XI-XII. század építőanyaga főképp a fa volt. (Fatemplommaradványokra Gotland szigetén és Lundban bukkantak.)

A román stílus legjellegzetesebb északi építménye a már kőből épült lundi dóm (1145), olasz mesterek alkotása. A lombard díszítőelemek Dél-Svédország akkor készült templomain mindenütt megtalálhatók Német, angol, olasz és francia (ugyanis főképp ilyen mestereket, művészeket hívtak az országba) hatások érvényesülnek a megfelelő stílusirányzatokban.

A XII. századból való atlvastrai apátság és varnhemi kolostortemplom a francia cisztercita rend késői román stílusú, már a gótika kezdetét jelző ún. burgundi architektúráját mutatja.

A gótikus építőművészet Gotlandban sajátosan alakult át. Ennek, valamint a német és a francia gótikának harmóniája olvad össze a skarai dómban (a XV. században fejezték be). A korábbi, a XIII. században téglából emelt uppsalai dóm a francia gótika kiteljesedése Svédországban. A XIV. század közepén rakták le a híres vadstenai kolostor alapjait.

A következő századok, a reneszánsz idején főleg németek és németalföldiek építették a pompakedvelő svéd királyok kastélyait (Kalmar, Borgholm, Uppsala, valamint a stockholmi régi palotát).

A holland klasszicizmus egyik legvonzóbb alkotása a stockholmi Lovagok háza (tervezője a francia La Vallée). Majd ismét a francia befolyás érvényesül a drottningholmi kastélyon, ez máig a svéd uralkodóház pihenőhelye (ami pl. a Habsburgoknak Schönbrunn volt). A legnagyobb svéd könyvtár, az uppsalai bibliotéka a klasszicizmus egyik európai híressége. Meg kell jegyeznünk, hogy Svédországban, akárcsak Nyugat-Európában - a közép-európai építészettől eltérően - a klasszicizmus a reneszánsz után közvetlenül fellépő stílusirányzat, illetve úgy is mondhatjuk: Nyugat-Európában a barokk hűvös, nyugodt megjelenésű válfaját nevezik klasszicizmusnak.

A XVIII. században erősödik a francia hatás. A Stockholmban pompázó Királyi Palota a római barokk és a francia klasszicista elem harmóniája, Nicodemus Tessin műve. A mind több bensőséges és gyakorlati elemet hordozó rokokó bevonult az itteni építészetbe is (Carl Hårleman rendezte be a Királyi Palotát ebben a stílusban).

Párhuzamosan az európai történelmi eseményekkel, a francia XVI. Lajos-stílus a az akkori svéd építészetben is memutatkozott. (Ez az irányzat már az empire stílust készítette elő.) III. Gusztáv idején a svéd újklasszicizmust gusztáviánus stílusnak mondják, a rokokó visszahatása ez; a szerkezet célszerűsége, valamint egyes, de elegáns vonalak jellemzik.

A XIX. században az empire stílust Svédországban Károly János királyról nevezték el, ez inkább a dekorációkban érvényesült. A kor klasszicista törekvéseit többek közt a stockholmi Testörlaktanya őrzi. F. W. Scholander különösen restaurációs munkáiban támasztja fel egyéni módján a reneszánszot és a barokkot.

Századunk svéd újromantikáját a svéd nemzeti múlt, a középkor, különösen a Vasa-idők ihlették. A stockholmi Városháza monumentális vöröstégla-csodát például. Ragnar Östberg tervei alapján 1923 óta éppoly jellegzetessége a fővárosnak, mint pl. Párizsnak az Eiffel-torony. Svéd várkastélyok szellemét, a svéd lélek álmaid idézi, de a velencei Doge-palota finoman csipkézett motívumai csak fokozzák bámulatunkat.

A funkcionális nagymestere volt E. G. Asplund, a göteborgi tanácssháza (1927) és a stockholmi krematórium (1940) tervezője. Az újabb svéd architektúra, különösen a nagyarányú lakásépítkezés, a teret gazdaságosan kihasználó, szinte gyárszerű, de a napfényt kereső és lehetőleg a zöldet, parkot, játszótereket biztosító alkotásokat valósítja meg, s figyel mindarra, amit a nagyon fejlett civilizáció megkövetel és meg is tud adni.

Az óskandináv mitológiáról

A régi skandináv népek hite nem lezárt, egységes dogma, a természeti tüneménye-

ket ők is élő, aktív lényeknek gondolták, akárcsak a görög vagy római hitregékben. Az éghajlat alakíthatta isteneik képét általában zorddá, keménnyé. Isteneiket ember formájának képzelték, csupán erejüket találták csodálatosnak. Az ősgermánból kialakult óskandináv mitológiának eleinte három főistene volt, Tyr, Odin (vagy Oden) és Tor, közülük Odin került a későbbiek során az első helyre. Ő ugyanis a szél istene volt, s mivel a holtak lelkét a szelek „szállították”, őt tekintették az elhunytak fő istápolójának. Így lett az elesett hősök országának uralkodója, a harc és a győzelem irányítója. A népszerű Tor a mennydörgés és villámlás istene, aki elszántan harcolt az óriások és a gonosz démonok ellen. A legenda szerint kalapácsát ősszel elloppják, ezért nincs télen villámlás. Az ő napja a csütörtök, „torsdag”, ahogyan a hét többi napja is valamilyen skandináv istenhez kötődik. Tyré a kedd, „tisdag”, a szerda Odené „onsdag”, a péntek „fredag” meg Frigg istenasszony nevét őrzi. Frigg a szeretet - különben Odin felesége, az ég úrnője -, a termékenység egyik istennője. Ugyancsak a termékenység istene volt Frej (Frøj), aki a vadkan-áldozatot fogadta szívesen. Nővére-Freja (Fröja), akinek a másik neve Vanadis, a van istenek közül való. (Egyes törzsek isteneinek gyűjtőneve a van, másoké az as.) Freja egyébként még a tavasszal újjaszülető nap és a természet istennője is.

Agir vagy Gymir a tenger istene, akinek az üstjét (ha hazahozták, azt jelezte, hogy a Tenger tavasszal megszabdul a jégtől. Felesége Ran, kilenc lányuk a „hullámvilág”, ők szültkék Heimdalt, az istenek éles hallású órét, aki, ha a kürtjébe fújt, az egész világ meghallotta. Egyes nézetek szerint ő a társadalmi rendek megalkotója, tehát az emberek ősatyja. Igen tisztelték az ijász és síelő Ullt. A világ keletkezését is magyarázta a mondavilág. Az ásító mélységből keletkezett az ósóriás Ymer, minden óriás ősapja, őt az istenek megölték, kiömlő vérén ladikon menekültek utódai. Ymer testéből az istenek megalkották a földet, a hegyeket, az eget és a tengereket. A sors istennői Urd, Verdandi és Skuld is megjelennek, amint illik ők is hárman, akárcsak a moirák és párkák a görög, ill. latin hitregében, bonyolítják az emberek, sőt az istenek sorsát is. Az utóbbiak azonban megszegték az óriásokkal kötött alkut, és ekkor elkövetkezett a Ragnarök, az istenek alkonya (Götterdämmerung. A nap elsötétült, a föld a tengerbe merült, az eget lángok nyaldosták. Loke, az istenek ellensége, minden rossznak az okozója ekkor kiszabadult láncából. Egyik híres büntette az volt, hogy rávette a vak Hød-ot (Håd), Frigg fiát, hogy fagyöngynyilával löje le bátyját, Baldert. Loke az istenek ellensége marad az új világban is, ahol „már minden rossz eltűnik”, de ez a jóslat nem vált be. Új föld és ég bukkant föl a tengerből, ismét kezdődhetett az élet. Ebben a hőmpolygó mitológiában bőven szerepelnek hősök, démonok, tévedhetetlen jóslások stb., amint más hitregében is.

* Részlet a Stockholm című, Panoráma Kiadó kötetéből, Bp., 1978



Nemes (Nágel) Endre

festő, grafikus, (Pécsvárad, 1909. november 10. - Stockholm, 1985. szeptember 22.)

Gyermekkorát Magyarországon és Szlovákiában töltötte. 1928-ban felvette a Nemes nevet. Verseket írt, a Kassai Újság című lap munkatársa lett. 1928-1930 között Prágában élt, karikatúrákat készített. 1930-1935 között a prágai Képzőművészeti Akadémián tanult Willy Nowak professzor tanszékén. Részt vett a prágai Sezession kiállításain. 1932-1934 között a prágai Magyar Újság műkritikusa volt. 1933-ban Párizsba utazott ösztöndíjasként Jakob Bauernfreunddal, akivel közösen 1936-ban Prágában megrendezte első kiállítását. A prágai Umelecka Beseda művész-

szövetség tagja lett. 1938 őszén Finnországba emigrált, ahonnan két év múlva kiutasították. Norvégiában kapott menedéj jogot, ám az ország megszállását követően Svédországba menekült, ahol haláláig alkotott. 1943-ban Malmöben kiállított a Minotaurusz csoporttal, s alapító tagja a Hontalan művészek csoportjának. Részt vett a Prisma című kulturális folyóirat alapításában. 1947-1955 között a göteborgi Valands Konstskola igazgató tanára. Spanyolországban (1951) Olaszországban (1953) és Görögországban (1963) járt tanulmányúton. 1965-ben elnyerte a svéd kormány művészeti díját. 1968-ban professzorrá nevezték ki, valamint díjat kapott a VI. Tokiói Nemzetközi Grafikai Biennálén. 1972-ben I. díjat nyert Fredrikstadban (Norvégia) az I. Nemzetközi Grafikai Biennálén. 1980-ban Prins Eugen-aranyérmert kapott munkásságáért. 1983-ban 254 művéből álló gyűjteményt adományozott a pécsi Janus Pannonius Múzeumnak, ahol a következő évben megnyílt önálló múzeuma. 1984-ben a göteborgi egyetem a filozófia díszdoktorává avatta. Jelentős számú monumentális, dekoratív munkát készített, melyekhez változatos technikákat alkalmazott (zománc, stucco, márvány-intarzia, gobelin). Festészetét alapvetően meghatározza a kései kubizmus kompozíciós eszközeit is alkalmazó szürreális alkotói szemlélete, mely már munkásságának első, Prágához kötődő periódusában kialakult. Korai festményeinek figurativitása, viszonylagos statikussága az 50-es évek közepétől jelentősen megváltozott. A formáknak, az alakoknak és a tárgyaknak egyre gyakrabban már csak

fragmentumai találhatók, fedezhetők fel a zsúfolt, nehezen meghatározható terű kompozíciókon. Művészete mindinkább befogadta a nonfiguratív festészet formai vívmányait. A 60-as és a 70-es években tovább erősödött művei expresszivitása. Szimbólumai kiérleltté, emblematicussá váltak, a kompozíciós megoldások közül meghatározóvá vált a kollázs. 1974-től kezdődően művészetében jelentős hangsúlyt kapott a falikárpit és a gobelin.

Mesterei

- Willy Nowak.

Egyéni kiállítások

- 1936 G. Dr. Feigl, Prága [Jakub Bauernfreunddal] Východoslovenské M., Kassa [Jakub Bauernfreunddal]
- 1938 G. Dùm umíní, Ostrava [Jakub Bauernfreunddal]
- 1939 Kunstnerforbundet, Oslo
- 1941 Mässhallen, Stockholm SDS-Hallen, Malmö Ibes Konstsalong, Linköping
- 1944 Stenmans Dotter, Stockholm
- 1945 Tokanten, Koppenhága
- 1947 Färg och Form, Stockholm
- 1948 Konsthallen, Göteborg
- 1951 Konsthallen, Göteborg Färg och Form, Stockholm Konsthallen, Borås
- 1954 Printed Art Club, Philadelphia
- 1956 Rosanders Konstsalong, Landskrona
- 1957 Konstföreningen, Hälleforsnäs
- 1958 Konstakademien, Stockholm Konsthallen, Göteborg
- 1959 Galerie Charles Lienhard, Zürich Kunstverein, Freiburg
- 1960 Konsthallen, Uppsala
- 1962 Konsthäuset, Stockholm
- 1963 Konsthallen, Lund Konsthallen, Göteborg M., Norrköping Národní g., Prága [Jakub Bauernfreunddal]
- 1965 Konsthäuset, Stockholm Läns M., Jönköping Drian Gallery London
- 1966 Mánes, Prága SNG, Pozsony Dùm umíní, Brünn
- 1967 G. Aronowitsch, Stockholm Hallands M., Halmstad Konsthallen, Uppsala G. Scandinavia, Stockholm
- 1968 Konsthallen, Göteborg Eaton, Montreal
- 1969 Amos Anderson Taidem., Helsinki Kunsternes Hus, Oslo Radhus, Lyngby G. Prisma, Koppenhága Konsthallen, Lund G. Larsson, Gävle G. Aronowitsch, Stockholm Kiruma Gävle Orebro Umea Sundsvall Skelleftea Eskilstuna Falun G. Jörgen Aasen, Aalesund

- 1971 G. výtvarného umení, Olomouc Národní g., Valdštejnská jízdárna, Prága [Eric Grateval] G. výtvarného umení, Ostrava [Eric Grateval]
- 1972 SNG Pozsony [Eric Grateval] Moravská g., Brünn Nora G. d'Art, Jeruzsálem M., Helena Rubinstein Pavillon, Tel-Aviv Liljevalchs Konsthall, Stockholm
- 1973 Konstmuseum, Konsthal, Göteborg Szépművészet Múzeum, Budapest Konstmuseum, Västerås Borlänge
- 1974 Konstmuseum, Bochum Galerie Argument 3., Mannheim Kubus, Bochum
- 1975 Konstmuseum, Kalmar Konstmuseum, Boras
- 1976 Konsthall, Vänersborg Konsthall, Uppsala
- 1978 Umetnički paviljon Cvijeta Zuzori^{3/4}, Belgrád G. Carneol, Göteborg
- 1979 Konstakademien, Stockholm Konstmuseum, Göteborg
- 1980 Konsthall Moss, Malmö G. F 15., Moss Kunstforening, Stavanger Nordjyllands Kunstmuseum, Ålborg Kunstforening, Bergen Kunstforening, Trondhem Nordens Hus, Reykjavík
- 1981 Flaménska G. et, Boras G. Växsjö Magyar Nemzeti Galéria, Budapest Pécsi Galéria, Pécs Národní G., Prága
- 1983 Kunstforening, Bollnäs Hälsinglands M., Hudiksvall
- 1984 Museum, Västeras Konstmuseum, Bochum.

Köztéri művei

- Csillagóra (tűzzománc, 1949, Västertorp)
- díszlet és jelmez (Tudor, A.: Gala Performance, balett, 1949, Királyi Opera, Stockholm)
- falfestmény (stucco lustro, 1951-1952, Lysekil, Hotel Lysekil)
- márványintarzia (márvány, 1953-1955, Göteborg, Axel Dahlström tér)
- homlokzati fríz (tűzzománc, 1955, Skövde, Eriksdal-iskola)
- Rovarok és vegetatív formák (pannó, vászon, olaj, 1956, Göteborg, Diákegyesület székháza)
- falfestmény (stucco lustro, 1957-1958, Härryda, Iskola)
- hat zománkép (tűzzománc, 1957-1958, Skogome, Fogház)
- homlokzati fríz (tűzzománc, 1960, Starrkärr, Tanácsháza)
- díszlet (Adam: Egynapos király c. operettjéhez, 1960, Nagyszínház, Göteborg)
- kapu (kovácsoltvas, 1961, Göteborg, magánvilla)
- homlokzati fríz (tűzzománc, 1961, Örebro)
- zománkép (tűzzománc, 1961, Stockholm, Hötorgscity, Stockholms Sparbank)
- zománkép (tűzzománc, 1961, Stockholm, Restaurant Aniara)
- zománkép (tűzzománc, 1964, Stockholm, A. B. Kjessler és Mannerstrdle)
- falfestmény (stucco lustro, 1965, Göteborg, Lakásszövetkezeti ház)

- Lapok egy naplóból (stucco lustro, 1966, Norrköping, Pszichiátriai klinika)
- Metafizikus kariatidák (pannó, vászon, akril, 1967, Göteborg, Diákegyesület székháza)
- hét pannó (1971 Stockholm, Parlamenti szálloda előcsarnoka)
- Az idő találkozása (gobelin, 1975, Stockholm, Konsum)
- Norrbottenre néző ablak (gobelin triptichon, 1976, Lulea, Lulea Landsting)
- Egy képeskönyv lapja (gobelin, 1977, Göteborg, Östra Sjukhuset)
- Fossziliák (gobelin, Uppsala, Egyetem)
- Stockholmi elégia (gobelin, Bochum, Kunstmuseum)
- Triptichon (gobelin, 1982-1984, Stockholm, Första Sparbanken)
- két üvegablak (színes és festett üvegablak, kivitelező Kéri Ádám, Buczkó György, 1984-1985, Pécs, Endre Nemes Múzeum)
- két gobelin (gobelin, 1985, Göteborg, Torslanda Volvo irodaház).

Művek közgyűjteményekben

- Liverpool University
- Národní g., Prága
- Státní židovské m., Prága
- SNG, Pozsony
- Moravská g., Brünn
- G. výtvarného umíní, Ostrava
- Alšova jihoěská g., Hluboká
- G. výtvarného umíní, Gottwaldov
- Východoslovenské M., Kassa
- Aarhus M., Koppenhága
- Ateneum, Helsinki
- Israel M., Jeruzsálem
- Tel-Aviv Múzeum, Tel-Aviv
- Narodni M., Belgrád
- M. Savremene Umetnosti, Belgrád
- G. Grada, Zágráb
- Szépművészet Múzeum, Budapest
- Janus Pannonius Múzeum Pécs,
- Kunstmuseum, Bochum
- Nasjonalgalleriet, Oslo
- Sonja Henie-Niels Onstad Kunstsenter, Høvik
- Det Faste G., Trondhejm
- Nationalmuseum, Stockholm,
- Moderna Múzeum, Stockholm

- Prins Eugens Waldemarsudde, Stockholm
- Konstmuseum, Göteborg
- Malmö Múzeum
- Norrköpings M.
- Arkiv för dekorativ konst, Lund
- Skanska Konstmuseum, Lund
- Múzeum, Borås
- Hallands M., Halmstad
- Läns M., Jönköping
- Läns M., Kalmar
- Múzeum, Sundsvall
- Konstförening, Uppsala
- Konstmuseum, Västerås
- Läns M., Örebro
- Hälsinglands M., Hundiksvall
- Brooklyn Museum, New York
- Art Museum, Philadelphia.

Irodalom

- Urzidil, J.: Jakub Bauernfreund, ~ (kat. bev. Východoslovenské m., Košice, 1936)
- Hlaváček, Z.: Obrazy Jakuba Bauernfreunda a ~ (kat. bev. Dùm umění, Ostrava 1938)
- Ilmar, L.: ~, Paletten, Göteborg, 1950
- Weiss, P.: Ny giv pa Valand, Peter Weiss skriver om målarskolan i Göteborg, Vi, Stockholm, 1950
- Brunius, T.: ~, Ord och bild, Stockholm, 1953
- Oldenburg, A.: ~ (kat. szerk. bev. tan., Göteborg, 1955)
- S. S. T.: Decoration, Gothenburg mural, in: The Architectural Review, London, 1956
- Hodin, J. P.: ~, Ouadrum, Bruxelles, 1956
- Hodin, J. P.: Artisti in esilio, Sele Arte, Firenze, 1956
- Hodin, J. P.: "Scandinavia". Art since 1945, London, 1958
- Hodin, J. P.: ~ (kat., Galerie Charles Lienhard, Zürich, 1959)
- Brunius-Knut, T. A.: ~, in: Svenskt konstnärslexikon, Malmö, Allhems Förlag, 1961
- Zemina, J.: J. Bauernfreund ~, Obrazy 30. (kat. bev., Národní g., Praha, 1963)
- Hodin, J. P.: ~, in: Studio International, London, 1965/5.
- Nylén, L.: ~ eller den grymma oskulden, Paletten, Göteborg, 1966/3.

- Felix, Z.: Cesta ~, Výtvarné umění, Praha, 1966/8.
- Peterajová, L.: ~ (kat. bev., SNG, Bratislava, 1966)
- Kotalík, J.: ~, Opus international, Paris, 1968. december 9.
- Von Holten, R.: Surrealism i svensk konst. Sveriges Allmänna Konstförening, Publikation 78, Stockholm, 1969
- Hodin, J. P.: L'art figuratif face al'abstraction depuis 45. L'art de notre temps II. Bruxelles, 1970
- Stare, J.: ~ En biografi - huvudsakligen sedd genomdagspressens ögon, Stockholms Universitet, 1970
- Bodri F.: ~ - Stockholm, Magyar művészek a nagyvilágban, Művészet, 1970/12.
- Claeson, I.: Valand 1947-1955. En konstskola. Individualiteter, studier, aktiviteter under ett brytningsskede (kat., bev. tan., Skanska Konstmuseum, Lund, 1970)
- Vettre, H.: ~ och collage, Göteborgs Universitet, 1971
- Laaban, I.: Metfysiska karyatider, Paletten, Göteborg, 1971/2,
- Gamzu, H.: ~ Paintings. Collages. Mixed media. Etchings. Lithographs (kat. bev. tan., The Tel-Aviv Museum, Tel Aviv, 1972)
- Reutersvärd, O.: ~ och associationernas vagkammars, Liljevalchs Konsthall, Stockholm, 1972
- Von Holten, R.: Un Kafka de la peinture: ~, L'oeil, Párizs, 1973/9.
- Masin, J.: ~ festóművész. Svédország (kat., bev. tan., Szépművészet Múzeum, Budapest, 1973)
- Spielmann, P.-Weiss, P.: ~ Bilder, Zeichnungen, Aquarelle, Collagen (kat., bev. tan., Museum, Bochum, 1974)
- Whittet, G. S.: ~, in: Contemporary Artists, London, New York, 1977
- Sjölander: ~ en bildvärd av livsglädje och lidande. Kunst og Kultur, Oslo, 1977/2.
- Mašín, J.: ~, Izložba slika i grafika (kat. bev., Umetnički paviljon Cvijeta Zuzorie, Belgrád, 1978)
- Weiss, P.: ~ Retrospektiv vandringsutställning i Norden (kat. bev. Konstakademien, Stockholm, 1979)
- Mašín, J.: Gobelín ~. Umení a řemesla, 1980
- Udvary, Gy.-Vincze L.: Emberek a grániton, Budapest, 1981
- Weiss, P.: Notizbücher 1971-1981, Frankfurt am Main, 1981
- Ericsson, L.-Oldenburg, A.- Reyman, R.: Anteckningsbok. Bilder och anteckningar. Fran konstnärligt arbete 1950-1980, Konsthall, Lunds 1980
- Bellák G.: ~ művészete, Jelenkor, 1982/10.
- Bodri F.: A képzelet nyelve és szerkezete. Jegyzetek ~ tárlatairól és képeiről, Művészet, 1982/7.

- Néray, K.: Budapest, Prague, Sweden. Grafik. Interpress. International Quarterly for visual culture, Budapest, 1982
- Spielmann P.-Hiekish, S.: ~ Wegbereiter moderner schwedischer Kunst, Scandica Magazin, Hattingen, 1982/6.
- Mašin, J., ~, Weiss, P.: Vybír z tvorby 1926-1981 (kat., Národní g., Praha, 1982)
- Németh L.-Weiss, P.- ~: ~ (kat., Magyar Nemzeti Galéria és Pécsi Galéria, 1982)
- Sjölin, J.G.: Det föflutnas öde. Om Endre Nemes senare verk (tan., Artes, Stockholm, 1983)
- Millroth, T.: ~, Stockholm, 1985
- Romváry F.-Németh L.-Weiss, P.- ~: ~ Múzeum (kat., Janus Pannonius Múzeum, Pécs, 1985)
- Mašin, J.: Endre Nemes, Praha, 1987.



Ez a pécsi 18. századi barokk kano-nokház ad otthont a Pécsváradon született Nemes Endre (1909-1985) állandó kiállításának. 1983-ban följánlotta 250 művét egy létesítendő múzeum számára. Ebből az anyagból nyílt meg 1985-ben az állandó kiállítás. A gyűjtemény legjelentősebb darbjai: *Az éjszakai leleplezés (1938), a Három barát (1944), A megrágalmazott ház (1967) és a Csörgővel elfogva (1977).*

Cím: 7621 Pécs, Káptalan u. 5., jmp@jmp.hu, (72) 310-172

Nemes Endre munkái a Képtár mellékletben



Nemes Endre munkája (100 x 82, olaj) a róla elnevezett pécsi múzeumban



Kovács Ferenc felvételei

Lisztes István kiállítása

2007 március 1 és május 20. között láthattuk a Vigeland Múzeumban Lisztes István Oslóban élő szobrászművész 1988-2006 között készült munkáit.

Jarle Strømmodden, a kiállítás kurátora a következőkkel jellemezte a kiállításon bemutatott műveket:

„Az itt látható szobrok Lisztes karakterisztikus formanyelvét mutatják. Leegyszerűsített, stilizált emberi testek, torzók.

Bronzból és gipszből. Figuratív szobrok individuális vonások nélkül. Inkább típusok, mint karakterek. Formanyelve hasonlatos a XIX. század eleji francia szintétizmuséhoz.

Lisztes munkái egyaránt hivatkoznak a művészet- és

a szobrászattörténetre.

A felsorakoztatott alkotások, tűnhetnek elszigeteltnek, önállóknak, de könnyen felfedezhető összetartozásuk.

Említhetnénk a XI-es teremben lévő *Férfi kis kézmozdulattal* című 1993-as installációt, vagy az emeleten kiállított 2006-os *Sorozat* című installációt.

Mindkettő a filmes *stop-frame* technikára utal, ahol a szemlélők a látvány-időt emlék-mozgásként élik meg. Ezek a formájukban, ismétlődésükben egymásra nagyon hasonlító alkotások a minimalista irányzatra emlékeztetnek bennünket.

De Lisztes István nem minimalista. Vagyis nem az, ha a munkái tartalmát tekintjük. A *hard-core* minimalizmusra az önreflexió a jellemző, vagyis amikor a tárgy nem akar más valamire, csak önmagára reflektálni. Lisztes munkái kifejezetten *hivatkozó* alkotások. Látható és bátran kijelenthető, hogy Lisztes jól ismeri a minimalizmus formanyelvét, de munkái inkább a redukív esztétika jegyeit viselik ma-

gukon.

Munkáinak sima, fényes felülete az alkotó munkamódszerét tükrözi. Lisztes izoporból formázza alkotásait a képlékeny tömbből lehántja a fölös részeket, így tör a mű magja felé. Olyanképpen, mint a kőfaragók. Olasz szakszóval *per forza di lavare*. E módszer ellentéte a modellezés, ahol az addíciós-elv szerint rétegről rétegre épül a mű; *per via di porre*. Amikor a forma kialakult, Lisztes pozitív gipszmodellt készít a bronzöntő számára. Lisztes tiszteli a formai-tartalmi szobrásztradíciót. Kiállított művei egyaránt utalnak a klasszikus és a modern hagyományokra. Szobrainak perspektívája is mutat bizonyos kétértelműséget.

Egyrészt a reneszánsz hagyományát sugallva, művei egy nézetből, előlről szemlélhető, statikus alkotások, ugyanakkor –e kiállításon is jól érzékelhető–, hogy körüljárhatók, dinamikusak.

Egyes alkotások bizonyos talapzatszerűségeen állnak. Ezek a geometrikus formák nem egyszerűen talapzatok, amik elkülönítik, kiemelik a művet a szemlélő teréből, hanem szerves részei a műnek.

Kovács Ferenc



Lisztes István szoboresoportja



**Demeter Zsuzsa
önmagáról**

Portrét Kyllikről*

Kyllikkit, az idős hölgyet, festményeim „tárgyát”, egy ismerősöm esküvőjén ismertem meg, Tamperében. Különös karaktere és vidámsága nyomban felkeltette érdeklődésemet. Fél év után nekibátorodva felhívtam, és megkérdeztem, hajlandó lenne- e modellt ülni nekem. Rövid csodálkozás után beleegyezett.

Kyllikkinek filigrán termete, és szép, ráncokkal barázdált arca van. Egyéb munkáim mellett két-három évig rajzokat, akvarelleket készítettem róla. Négy évvel ezelőtt kezdtem sűrűbben járni hozzá, foglalkozni vele, és nála, saját otthonában dolgoztam. Az új környezet, új lehetőségeket kínált.

Ekkor már hétköznapi életében: szokásos helyzeteiben, mindenféle ruhában és különböző szobáiban készíthettem róla portrékat. Így Kyllikki különböző vonásai és tulajdonságai - komolyabb és játékosabb arcai jelentek meg a papíron. Munkánkat betegségei sem hátráltatták.

A portrészások alatt mindenféléről csevegtünk. A beszélgetések során egy előítéletek nélküli, humorérzékkel megáldott ember tárult föl előttem, aki sokat olvas, követi a jelent, és aki odafigyel egészségére.

Munkánk során Kyllikki lassan művészeti kritikussá vált.

A róla készült képekről kialakult véleménye egyre találóbbr lett, s már nevetni is tudott rajtuk.

Különös véletlen, hogy élete utolsó tíz évében, Kispesten, a Hunyadi utcában lakott a nagymamám,. Az 1980-as évek elején hetente jártam ki hozzá, hogy egy-egy órát vele töltssek beszélgetéssel, rajzolással.

Róla is született annak idején egy sorozat.

Közös munkánk Kyllikkivel a mai napig tart, de érdeklődésem az idős arcok szépsége iránt, bizonyára a nagymamámnál kezdődött...

Demeter Zsuzsa

* Demeter Zsuzsa tavaly nyáron Kispesten állította ki portrésorozatát. A közel egy hónapig tartó kiállítást Feledy Balázs művészeti kritikus nyitotta meg. Az ez alkalomra készült kiállítási katalógusban olvasható a művésznő vallomása.



Demeter Zsuzsa:
Kyllikki portré - 2003-2006
(akvarell sorozat, papír,
28 x 42 cm)

Tanulmányai

1980-83 Further studies of painting, Hungarian Academy of Fine Arts, Budapest

1976-80 Professional and pedagogic studies of an artist, Hungarian Academy of Fine Arts, Budapest

1970-74 Budapest Art School

Csoportos kiállításon

- 2006 Of the Collectors collections Gallery Godot Budapest Hungary
2005 Artistmoney, Gallery Nádor, Budapest, Hungary
2003 Wheel, Gallery Nador, Budapest, Hungary
2003 Balaton, Gallery Nádor, Budapest, Hungary
1999 Near and Far, Haihara Art Centre, Tampere, Finland
1998 Fall Salon, Mältinranta Art Centre, Tampere, Finland
1998 My choices, works chosen by Eila Kivekäs from the Tampere Artists Associations sales collection, Mältinranta Art Centre, Tampere, Finland
1997 My picture, your picture, Sara Hilden Art Museum, Tampere, Finland
1990 Artists from Häme, Helsinki, Finland
1988-91, 1997-99 Tampere Artists Associations Christmas Exhibitions, Tampere, Finland
1988, -99 Tampere Artists Association Summer Exhibition, Tampere Finland
1987, -89 Painting Biennial, Csepel & Budapest, Hungary
1987 Biennial Portraiture Exhibition, Radom, Poland
1987 International Budapest Fair Exhibition, Hungary
1986, -89 Artists' Summer School Exhibition, Nagyköros, Hungary
1986 Young Hungarian Artists' Exhibition, USA
1985 Biennial Portraiture Exhibition, Eger, Hungary
1985, -86, -87 Annual Exhibition of the Young Artists' Studio, Hungary
1985 Szeged Summer Exhibition, Hungary
1984 Painters' Biennial Exhibition, Sofia, Bulgaria
1984 Exhibition of Young Hungarian Artists, Brno & Prague, Czech Republic
1984, -85, -86 Hódmezővásárhelyi Fall Exhibition, Hungary
1980, -81, -82, -83, Annual Exhibition of the Hungarian Academy of Fine Arts, Hungary

Egyéni kiállítások

- 2006 Gallery Nagy Balogh János, Budapest,
2006 Gallery U, Helsinki, Finland
2005 Studio Mältinranta, Tampere, Finland
2004 Gallery Kipinä, Lahti, Finland
2002 Mältinranta Artcenter, Tampere, Finland
2000 Castle Gallery, Haapsalu, Estonia
1999 Hungarian Culture and Science Centre, Helsinki, Finland
1998 Mältinranta Art Centre, Tampere, Finland
1998 Season's Artist, Tampere Hall, Finland
1989 Vaajakoski Library, Finland

1989 Gallery Saskia, Tampere, Finland
1989, 1998 University of Tampere, Finland
1988 Urjala Adult Education Centre, Finland
1986 Studio Gallery, Budapest, Hungary
1985 Violet School, Budapest, Hungary
1983 Budapest Art Academy, Hungary

Adományok

2006 Ministry of Education (travel grant)
2005 City of Tampere
2003 Art Council of Finland, Public Display Grant for Visual Artists, Finland
2002 Finnish Cultural Foundation, Pirkanmaa Foundation, working grant
2000 Alli ja Allan Salo Foundation grant, Finland
1986 Young Hungarian Artists' Studio grant
1984 Hódmezővásárhelyi Fall Exhibition, working grant, Hungary
1980 Hungarian Academy of Fine Arts

Tagság

1991- Finnish Painters' Union
1987- Tampere Artists' Association
1983-91 Hungarian Young Artists' Studio
1980- Hungarian Painters' Union

Gyűjteményekben

Hungarian Young Artists' Studio
Municipality of Lempäälä, Finland
The TTT Theatre of Tampere, Finland
Suomen Sairaalapalvelu Oy (Finnish Hospital Services Ltd.)
Artists' Association of Finland
University of Tampere, Finland
City of Tampere, Finland
Linkosuo Ltd, Finland
Tampere University Foundation, Finland
Pirkanmaa Hospital District

Címe:

Hälläpyöräntu 3-5 B 9, FIN-3354 TAMPERE, Finland. Tel.:00 358 40



Ajtonyi Imre önmagáról

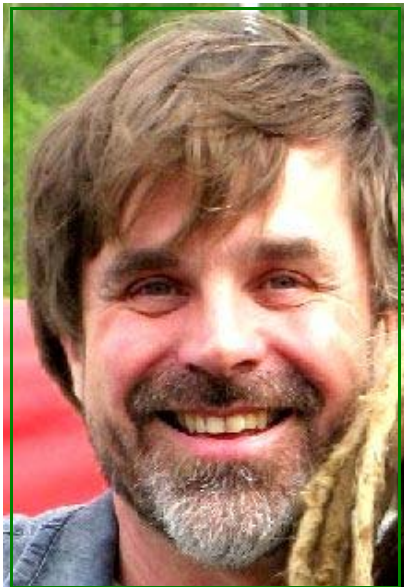
1932-ben születtem a magyarországi Hernádkercsen. 1970-1973-ban a Zebegényi Festőiskolában folytattam képzőművészeti tanulmányokat, majd Malmöben, három különböző iskolában a tűzzománc készítését tanultam. Szívesen festek olajképeket, kedvelem az elvont témákat, az ösztönös művészetet. Az olajfestményeken kívül tűzzománc munkákat, tréfás rajszorozatokat készítek, tanulmányozom a színes síknyomás-technikákat.

Kiállításaim:

- | | | | |
|---------|---|---------|--|
| 1972 | Miskolc | 1986 | Götabanken, Malmö |
| 1974 | Forslidsgården, Svalöv | 1986 | Fastighetskontor, Malmö |
| 1975 | Gallerirummet, Malmö | 1986 | Sydöstra Örkeneds byalags
utställning, Ubbeboda |
| 1978 | Köpenhamn, Dánia | 1986 | Brandkåren, Malmö |
| 1978 | Malmö konsthall, Malmö | 1986 | Milano, Olaszország |
| 1979 | Tekniska museet, Malmö | 1987 | Mörbylånga |
| 1982 | Aschaffenburg, Németország | 1989 | Antwerpen, Belgium |
| 1983 | Salle des Conférences, Paris | 1990 | Utrecht, Hollandia |
| 1984 | Bécs | 1991 | Galleri Falkloo, Malmö |
| 1984 | Sydsvenskans utställningshall,
Malmö | 1992 | Köpenhamn, Dánia |
| 1985-88 | Café Palladium, Malmö | 1998 | Radisson-SAS, Malmö |
| 1985 | Korrebäckens
husmodersförening i Malmö | 2000 | Radisson-SAS, Malmö |
| | | 2001-02 | Galleri Svensk Konst, Malmö |



Ajtonyi Imre: Tűzzománcok



Georg Lulich (Lulich György) önmagáról

1953-ban születtem, harminc esztendeje élek Svédországban, Uppsalában.

Grafikai formatervező vagyok, egyszemélyes cégem idestova huszonöt éves.

Nyomdászként (kéziszedőként) kezdtem valamikor, az évek során kiegészítettem tanulmányaimat többet között grafikai, fotográfiai ismeretekkel.

Az elmúlt évek során ez utóbbit is szakmai szinten művelem, mert biztosabb „több lábbon állni”, és mert évtizedek óta szenvedélyem a fényképezés.

Többek között A2-es méretű, kitűnő minőségű, színálló, Fine Art nyomtatást is vállalok, kitűnő minőségű fotópapírra, ha ezzel valakinek, valamikor megkönnyíthetem az életét. :-)

Formatervezőként könyvekkel, brosúrákkal, vállalati grafikai arculatokkal (pl Livsmedelsverket http://www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=11854&epslanguage=SV), CD csomagolásokat (pl. az utóbbi hét évben az összes Koncz Zsuzsa CD, plakát, fényreklám, stb. az én munkám) és más hasonló feladatokat végzek.

Mivel a munkáim túlnyomó része megbízásokon alapul, így a saját alkotó munkám közönség előtti bemutatására nem sok időm maradt.

2007 tavaszán az Uppsalai Broströms Café-ban, amely állandó képzőművészeti kiállítások színhelye, **Paris** címmel bemutattam harminc fotográfiai munkám.

GEORG LULICH GRAFISK FORM—

Box 1332 751 43 Uppsala, Kungsgatan 37B, Tel: 018-60 10 10,

Mobil: 070-512 81 07, Fax: 018-12 68 96, 018-60 10 11,

e-post: georg@lulich.se



Georg Lulich
fotója
és a Koncz Zsuzsa
számára készített
Lemezborítója

További munkái a
Képtár mellékletben

1. KERTESZ LESZEK 4'09"
Bridy János – József Attila

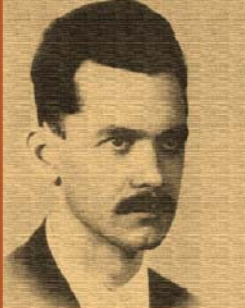
2. NYOLCESZTENDŐS LANYOK 3'16"
Sárhány Levente – József Attila

3. BÖLYÖNGŐK 3'17"
Bridy János – József Attila

4. BETLEHEMI KIRALYOK 3'05"
Tótsavay László – József Attila


5. SZALLJ KOLTEMENY 2'31"
Bridy János – József Attila

JÓZSEF ATTILA VERSEIT ÉNEKLI KONCZ ZSUSZA




HC05 71163

József Attila
verseit énekli
Koncz Zsuzsa



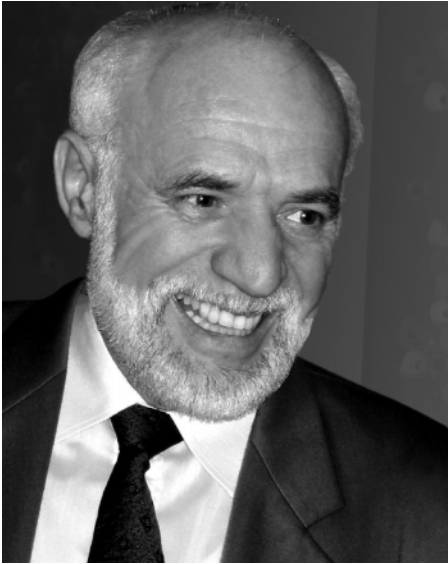
www.konczzsuzsa.hu

71163 compilation © 2005 Hungaroton
www.hungaroton.hu
Készült a Hungaroton Szerecs 802,
tábor@hungaroton.hu



HUNGARY • H
HCDS 71163

Megjelent a költő születésének 100. évfordulójára



Buday Károly fotói

1936-ban született Magyarországon. 1956 óta él Norvégiában. Magyarországon mérnöki végzettséget szerzett, és mint üzemi- és sajtófotós dolgozott.

Elismert fotóművész. 1972-ben volt az első önálló kiállítása a norvég Országos Kézműipari Szövetség (Landsforeningen for norsk brukskunst) U2 Galériájában. 1974-ben a Henie-Onstad Kultúrközpontban mutatta be a nagyvolumenű multivizionális programját „Brytninger. Prisma de profundis” címmel. Képeit különböző norvég és külföldi publikációkban láthattuk: az A-Magazinban, a Fotografiban, a Norsk Fagfotoban, a Photocinemában, a

ZOOM-ban, az OMNI magazinban és még sok más helyen. A fent említett két önálló kiállításán kívül több nemzeti és nemzetközi kollektív kiállításon is részt vett képeivel (Le International Salon of Photographic Art, Belgia, 1073, Intercontinental Foto en Diafestival, Leper, 1974, Fotografisk vårutstilling 1976, 1978, 1980.).

Buday Károly több plakátjával is nyert díjat. 1978-ban az Országos Kézműipari Szövetség 60. évfordulójára dekorációs megbízást kapott. 1978-ban az Északi Kultúrbizottság (Nordisk kulturråd) támogatta az Ars Vitrea című programját. Még ugyanebben az évben ösztöndíj- és tanulmányút-támogatásban is részesült.

A Preus fotómúzeumbeli kiállításán főleg absztrakt képei voltak láthatók. Ugyanakkor az a néhány kiállított természetfotó arról árulkodott, hogy honnan is indult a művész. Erős, telített színek jellemzik képeit, melyek mint lebegő lángnyelvek borítják el képfelületeit. Színskálája széles, legtöbbször mégis csak egy meghatározott szín s annak különböző tónusai az uralkodók. Némelyik képe a Victor Vasarely (1908-1997 magyar származású francia festőművész) képviselte Op-art stílusirányzatba sorolható. Buday motívumai a variációk végtelenségéről árulkodnak. Bőségszarujából ránk zúdul a felületek, a színek, és a színek számtalan kombinációja, egy magával ragadó, örömet ébresztő képgazdagság.

Soha nem volt kétséges, hogy egyszer sor kerüljön Buday kiállítására a Preus Fotómúzeumban. S most, ahogy a természet lassan nyugovóra tér s beköszönt a sötét évszak, Buday fotói ragyogják be a kiállító terem falait.

Leif Preus



Buday Károly: Waterworld (Viziváros)



Buday Károly: Platform-2 (Fúrótorny-2)



Teleki Gergő Svédországban

2007-ben huzamosabb ideig Svédországban tartózkodott és számos helyen (A Magyar Köztársaság Stockholmi Nagykövetségén, a malmöi protestáns gyülekezetben stb.) nagy sikerrel szerepelt Teleki Gergő, fiatal zongoraművész. A nálunk is kedvelt előadóművész rövid életrajza a következő:

1986-ban született Dunaújvárosban. Zenész családból származik, innen adódik különleges érzéke és tehetsége a zenéhez. Négy évesen mutatkozott meg először érdeklődése a zongora iránt. Első tanítója édesanyja, aki ének- és zongoratanár. Egy évvel később már szerepel egy dunaföldvári rendezvényen. A zeneiskolában Dr. Somos Istvánné felkészíti arra, hogy tizenegy éves korában a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Különleges Tehetségek Képzőjébe jusson. Neves zongoraművészek keze alá kerül. Tanárai: Falvai Sándor, Baranyay László, Esztó Zsuzsanna, Szokolay Balázs és Kecskés Balázs. Tizenkét évesen koncertezik Rómában, Hágában, Grazban, A Zeneakadémia Nagytermében előadott Beethoven C-dúr Zongoraversenyére felfigyelnek, meghívást kap a *Világstárok az Operában* című gálaestre, melyen Bartók: Allegro Barbarójával elkápráztatja a közönséget, később Bécsbe, majd Zágrábba kap meghívást, Németország számos városában ad nagysikerű koncerteket. A Zeneakadémia leg-sikeresebb növendékének kijáró a Bíró Sári Emlékdíjat is kiérdemli. Nyaranként Rohmann Imre, Szokolay Balázs, Lantos István, Baranyay László, Siavush Gadzijev, Kevin Kenner világhírű művészek nemzetközi mesterkurzusainak résztvevője. Műsorán zongoraversenyek, a kamarazene-irodalom remekei, kedvenc zeneszerzői közt szerepel Rachmaninov, Liszt, Chopin, és Mozart. Példaképei Szviatoszlav Richter és Liszt Ferenc.

Hazai és nemzetközi díjai, elismerései:

- 1997 - Magyarországi Négykezes és Kézzongorás verseny: I. díj (kiemelt nívódíj), partnere Baráth Bálint - A Magyar Rádió különdíja (rádiófelvétel) - A Varró Margit Alapítvány Különdíja (koncertek)
- 2000 - Nagyszében, Nemzetközi Zongoraverseny II. díj
- 2001 - Ingolstadt, Nemzetközi Zongoraverseny - I. díj
- 2003 - Enschede (Hollandia), Nemzetközi Zongoraverseny - Különdíj
- 2005 - Gorizia (Olaszország), Nemzetközi Zongoraverseny VI. díj
- 2006 - Szeged, Nemzetközi Bartók-Verseny - Különdíj.

Aniszi Kálmán:

Örök szolgálatban*

Tar Károly (erdélyi) írónak, közírónak, szerkesztőnek rendkívül szerteágazó, gazdag az élete. Volt technikus, lakatos, műszaki rajzoló, tervező. Évtizedig a kolozsvári *Igazság* munkatársa, aztán az utolsó nemzetiségi művelődési felügyelő Kolozsvár megyében, majd az *Iffjómunkás* publicistája, az Iffjómunkás Zsebszínház újraindítója, a *Napsugár* gyermekirodalmi lap főszerkesztője; 1989-től az RMDSZ szervezője, az Erdélyi Kiskönyvtár sorozat alapító szerkesztője, az Erdélyi Szépművés Céh újraalapításának fő szervezője, 1994-től intézője és az *Erdélyi Napló* főmunkatársa. 1997-től a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége Anyanyelvünk Alapítványának kurátora, a Magyar Írószövetség és a Svéd Írószövetség tagjaként a *Skandináviai Magyar Irodalmi és Művészeti Lapfolyam* (Ághegy) alapító szerkesztője és a svéd nyelvű *Övergänsen* főszerkesztője. Eddig 36 kötete – regények, versek, színdarabok, riportok, szociográfia stb. – jelent meg. Legutóbb a Magyar Írószövetség egyik pályázatán, aztán a nagyváradi, Horváth Imre emlékére indított verspályázaton és az aradi *Irodalmi Jelen* nagyszabású regénypályázatán nyert egy-egy különdíjat. Alkotói-erkölcsi hitvallását ekként fogalmazta meg: „*Örömeteremtő embernek születtem. (...) De a vállamra nehezedő évek során rájöttem arra, ha örömet akarunk szerezni másoknak, a jót kell cselekednünk, az igazat kell újrateremenünk, a szépet újraálmódnunk. Szét kell szórunk aranyainkat, mert csak az a miénk, amit másokba átültettünk, másokkal megértettünk, elfogadtattunk.*” Tar Károly irodalmi-közéleti munkásságát méltatva arra gondolunk, bizonyosan összefügg ez a habitus azzal a körülménnyel, hogy egész eddigi életét kisebbségi sorban töltötte. Előbb szülőföldjén, Erdélyben fáradozott a magyarság felemeléséért, közel tíz esztendeje pedig – a körülmények hatalma folytán – Svédországban, illetve a skandináv államokban fejt ki áldozatos alkotói és közéleti tevékenységét. Életének célja és értelme: nemzeti közösségének önzetlen szolgálata. Erről szól az alábbi eszmecsere:

– *Túlzás nélkül mondható: a skandináviai magyarság szellemi atyja, mentora vagy. Honnan ez az odaadás, a viszonzás nélküli szolgálat kényszere?*

– Senki sem próféta a szolgálat kényszerét. Én sem Svédországban. Otthonról hozhatam magammal a szolgálat kényszerét. A rendszerváltást követően vezércikkeket írtam a kolozsvári napilapba, a *Szabadság*ba. De elég korán azt tapasztaltam, elkezdődött a torzalkodás a pozíciókért, az anyagiakért. Felmérve a helyzetet, abahagytam a politizálást, és a legégetőbb művelődési kérdésekkel foglalkoztam. Erdély magyarságának legalább ötven éves lemaradást kell behoznia, egyrészt a történelmi ismeretek terén, másrészt az irodalom, a művelődés világában. Erdélyben évtizedeken át tilos volt a magyar történelmet és a (kortárs) magyar irodalmat megfelelő módon művelni, terjeszteni, népszerűsíteni. Ezt a felismerést vittem ki

magammal, amikor 95-ben – családi kényszerhelyzetben – áttelepültem Svédországba. Évekkel előbb Szöcs Géza kezdeményezte az Erdélyi Szépmíves Céh újraalakítását. Horváth Andor akkori minisztériumi megbízottól megszereztem a Céh újraindításához szükséges engedélyt. Aztán a Céh intézőjeként – a Kós Károly-i hagyományokat követve – annak százhuszonhét fiókját terveztem, több mint ötvenet létrehoztam, tagjainknak száma akkor meghaladta a 2600-at. Ekkor történt, hogy elvesztettem egész családomat. Hét munkatársamnak átadtam a Céhet, és áttelepültem Svédországban élő lányomhoz, unokámhoz. Miután egész életemet a köz szolgálatában töltöttem, kötelességemnek éreztem a családom egyetlen maradéka mellé állni. Azóta félig svéd, félig magyar, három szép unokámat tanítom anyanyelvére. Ismerkedve a svédországi magyarokkal, sanyarú helyzetben találtam őket. Egyaránt idegenkedtek a művelődés jelenségvilágától és a művelt emberektől. Néhány cselekvő emberrel klubot nyitottunk, hogy a szórakozás mellett a magyar nyelvet ápoljuk. Olvasókör alakult. Kétmillió korona ráfordítással a svédek rádiót létesítettek Lundban. Büszke vagyok rá, hogy az egyetlen magyar rádiót magam szerkesztettem. Egyesületünk választmányába három fiatalt is bevitettem, mert csupa idősekből állt a vezető testület. Hetedik éve megjelenő családi lapomat, a *Magyar Ligetet* is átadtam a magam nevelte szerkesztőnek.

– *A skandináviai magyar irodalmi és művészeti élet központi fóruma az Ághegy. Belelapozva a lapfolyamba, úgy érzem, több ez egyszerű folyóiratnál, antológia is egyszerűsmind. Mikor indult? Milyen a felépítése? Kikről és kikhez szól?*

– Az *Ághegy* öt évvel ezelőtt indult. Miután azt tapasztaltam, hogy a *Magyar Ligetben* közölt irodalom érdeklít az embereket, úgy gondoltam, tovább lépek. Újabb és újabb írók, tollforgatók jelentkeztek. De nemcsak élő-eleven írókat, művészeket fedeztem fel, hanem magyar származású költőkre, festőkre, zenészekre is bukkantam, akiket az „Akik előttünk jártak” rovatban mutatok be. Mindannyiuknak fontos szerepük van az anyaország és a befogadó ország kapcsolatainak kiteljesítésében.

(Tegyünk egy kis kitérőt. Szeretném előrebocsátani, hogy a negyedévenként napvilágot látó lapfolyam-antológia valóban igyekszik átfogó képet nyújtani az egyetemes magyar kultúra ama szigeteiről, amelyek Magyarország határain kívül, fenn északon vannak és hatnak. „*Otthon vagytok a végtelen nagyvilágban: az anyanyelvben*” – mondotta az író hallgatóságának. Ez a gondolat: alapigazság. Bárhol legyünk is, amíg Petőfit, Aranyt, Vörösmartyt olvassuk, mondogatjuk, szavaljuk, a Kodály-kórusokat és magyar népdalokat énekelünk, megteremthetjük magunkban és körülöttünk az otthonosság érzését, hangulatát, világát. Tar Károly éppen azzal a céllal indította útjára az *Ághegyet* és a *Magyar Ligetet*, hogy hathatós segítségére legyenek annak a csaknem félszáz ezer magyar embernek anyanyelve és kultúrája megtartásában, akik a térségben élnek; így erősítve azt az igyekezetet, hogy a skandináviai magyarság betölthesse híd szerepét. Bölcs döntés volt. Hisz idegen nyelvi környezetben sokkal nagyobb a nyelvcsere és a kevert nyelv veszé-

lye, mint amilyen anyanyelvi környezetben a nyelvromlásé. Távoli helyeken sokkal nagyobb szükség lehet a legkülönbözőbb „hazai” intézmények segítségére, arra is, amit ő találóan „a haza életető figyelmé”-nek nevez.

A kisebbségből kisebbségbe kerülő ember – ilyen Tar Károly is – természetesen nemzetben és összmagyarságban gondolkodik, él és cselekszik. Ebben a vége-nincs munkálkodásban egyetlen biztos eszköze pedig az anyanyelv. Nem kétséges, hogy Tar Károlyt leginkább a hivatástudattal összeforrott kreatív gondolkodás segítheti abban, hogy sikerre vigye elhatározását: számba vegye, megszervezze és éltesse a skandináviai magyarok irodalmi, művészeti tevékenységét, előmozdítsa önazonosságuk megőrzését.

„Magyarnak lenni – jelentette ki Szerb Antal – *ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúráta...*” A többségi nemzetekben kisebbségben, szórványban, emigrációban szétszórta élő magyarok előtt járó, magát értük exponáló intellektuel aranyat ér.)

– *Szolgálatod egyik legfőbb hozadéka az Ághegy. Hány alkotót fog át ez az antológiaszerű lapfolyam?*

– Kétszázötvenet. Elvileg 34 magyar szervezet támogatja. A 35. a mi saját alapítású Ághegy Liget Magyar Baráti Társaságunk. Amit a Svédországi Magyarok Országos Szervezete (SMOSZ) is befogadott. Ez azért is fontos, mert a svéd állam a magyar szervezeteknek is nyújt támogatást, ha tagsági díjat fizetünk. Az Ághegyet 67 magánszemély ténylegesen is támogatja bizonyos összegekkel.

– *Milyen a lapfolyam felépítése? Szeretném, ha ezt részletesebben kifejtenéd, mert így fény derülne a skandináviai magyarok szellemi-művészi életének a szerkezetére is.*

– Az Ághegy felépítésének az alapgondolata, hogy helyet biztosítson az irodalmi és művészeti alkotásoknak, illetve az ilyen természetű értékek terjesztésének Skandinávia-szerte. Legfőbb rendeltetése pedig az itteni magyar népesség híd szerepének a kiteljesítése. Mindegyik lapszám publicisztikával indul. Ez vagy a közösséget érintő időszzerű kérdésekkel foglalkozik, vagy tisztelni kíván egy-egy idős alkotó előtt.

Legterjedelmesebb rovatunk az „Irodalom”, amit két részre oszthatunk. Egyik részét a kötetes szerzők munkáinak közlésére szenteljük, a „Rügyek”-be pedig olyan fiatal írók munkái kerülnek, akiket mi fedeztünk fel. Örömmel mondom, máris több mint húsz verselőt, novellairót fedeztem fel. Legtöbbjük erdélyi.

Az „Észak hírnökei” rovat tölti be a lapfolyam híd szerepét. Igen sokan nem írnak, hanem fordítanak. Orvosok, tanárok és más szakmákat űzők. Szeretném rászoktatni őket a folyamatos fordítói tevékenységre. Mert mi közvetítjük a svéd kultúrát Magyarországra. Sikertől kapcsolatot teremtenem Budapesten a skandinavisztikai kar tanárával, Madary Kamillal, a *Skandináviai kultúra* című ismertetőjét újraközöltem 16. lapszámunkban, hangsúlyozva e fontos munka kibő-

vítésének szükségességét. Fordító munkatársaimat arra kértem, ha valakinek valamely mű, illetve azoknak egy-egy része megtetszik, fordítsák le magyarra. Így próbálunk meg összehozni egy kis saját fordításokkal kibővített irodalomtörténetet. Másik fejezet: „Akik előttünk jártak”. Számos nagynevű festőnk van. A Nagybányai Iskolától kezdve itt mondhatni mindennek van nyoma. Ezek feltérképezése komoly munkát igényel.

– *Eszerint az élő írók rovata: „Akik mellettünk járnak...”*

– Igen, de ők nem mind írók, sokkal inkább kultúremberek.

– *Viszonylag sok könyvismertetést látok a „Könyvek” rovatban...*

– Svédországi magyarok munkáit mutatjuk be és értékeljük ehelyütt. Most próbálom beindítani a kritika rovatot, kezdetét veszi a rostálás. A minőségre kell törekednünk. Anélkül nem megy.

– *A képzőművészek is egyesületbe tömörültek?*

– Valóban van ilyen egyesület is. Viszont személyi okok, hozzá nem értés és egyebek miatt megszűnő félben van. „Képtár” rovatunk a képzőművészek bemutatásával foglalkozik. Érdekességként említem, hogy a lapfolyam 17. számában fog megjelenni egy Török Miske Ágnes nevű budapesti születésű, képzőművész-nő portréja, aki többek között rézkarcban rajzolta meg a svéd pénzeket. Török Miske Ágnes tavaly megnyerte a Világ Legszebb Pénze Díjat. Íme, egy magyar nő, akire egész Magyarország büszke lehet.

– *A „Zene/Szó” rovat szerint a zene a skandináviai magyar szellemi-művészi élet fontos részét képezi.*

– Kitűnő munkatársam, Maros Miklós világszerte ismert zeneszerző. A Svéd Akadémia tagja. Tavaly mutatták be egyik operáját a Svéd Királyi Operában. A nemrég elhunyt Rózman Ákos az elektronikus zene skandináviai atyjának mondható. Maros Miklós nagy segítségemre van a skandináviai zenei élet magyar képviselőinek a feltérképezésében. Közöttük több erdélyire bukkantam. Práda Kinga fuvola-művésznök kolozsvári születésű. Egy félig magyar, félig román kolozsvári fiatalember pedig a svéd ifjú zeneszerzők elnöke. Összegezve: zenészeink előkelő helyet foglalnak el a térség zenei életében. Úgy érzem, sikerült elég rövid idő alatt láttatnunk magunkat. Folyamatos jelenlétünkkel szeretném jelezni az anyaországnak, hogy becsülje meg az itt élő, tevékenykedő alkotókat, mert ők is a magyarság hírnevét terjesztik a nagyvilágban.

– *Miért Járkáló a neve a „Járkáló” rovatnak?*

– Él Koppenhágában egy Lázár Ervin nevű úr, aki a Járkáló nevet választotta magának azért, hogy megkülönböztesse magát a Magyarországon nemrég elhunyt Lázár Ervin írótól. Nosza, mondtam, kapva az ötleten, indítsunk neked egy rovatot Járkáló néven. Járkáló Hamvas Béla nagy tisztelője, és a Hamvas Béla Kör elnöke. Ebbe a rovatba kerülnek az esszék.

– *Szerteágazó kapcsolatrendszeretek van. Ez kétségkívül megkönnyíti a munkátokat.*

– Büszkék is vagyunk rá. Hadd mondjak egy példát. Újdonsült helyettesem, Kovács Ferenc az Oszlói Egyetem tanára, több kötetes költő és képzőművész, a helyi magyar művelődési élet fiatal szervezője. Önzetlen segítóm. Ő intézte el az irodalombarát oszlói követtel – felesége valamelyik magyarországi egyetemen tanít –, hogy tavaly a norvég követségen tarthattuk éves szerkesztőségi értekezletünket. A nagykövet úr ígérete szerint minden évben náluk értekezhetünk. Nagyvonalúságuk meghatott: még az úti költségeinket is állták.

– *Magyarországról kaptok-e anyagi támogatást?*

– Első öt számunkat a magunk költségén nyomtattuk.

– *Erkölcsei támogatásban sem részesültök?*

– A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (Komlós Attila alelnök) megkeresett bennünket, így aztán kapcsolatba kerültünk. Időközben én is a társaság választmányi tagja lettem, és az eltűnt Határon Túli Magyarok Hivatala segítségével összegyűjtött koronáinkat kipótolták, így nyomtathattuk ki 2-3. kötetünket, amelyekbe egyenként öt-öt számot sűrítettünk. Nagyon jó együttműködést alakítottunk ki Pomogáts Béla elnök úrral. Segítségével most készülünk kiadni az Erdélyi Szépmíves Céh Emlékkönyvét. Amit én már réges-rég, 1965-ben megírtam, de anyagiak híján az asztalfiókban feküdt. Az Emlékkönyvek kiadása tulajdonképpen a Szépmíves Céh kötelessége. Ugyanis Kós Károly meghagyta, öt-évenként meg kell jelentetni egy emlékkönyvet. Az általam írt és szerkesztett kötetben összehoztam az Erdélyi Szépmíves Céh összes adatát, vitáit, a második részben pedig az újraalakított Céh öt éves dokumentumait. Mivel Wass Albert köszöntőt írt az Emlékkönyv megjelenése alkalmából, felvettem a kötetbe a nagy író velem folytatott levelezését is.

– *Az elmondottakból úgy tűnik, hogy ti nem annyira állatok, mint inkább személyek, illetve intézmények közti kapcsolatok révén kommunikáltok.*

– Azért állami szinten zajló kapcsolataink is vannak, még ha nem is Magyarországgal, hanem Svédországgal jött létre ilyen kapcsolat. Ugyanis nemrég megnyertem a stockholmi nagykövet urat annak, hogy köteteinket náluk, méghozzá a követség rendezésében mutassuk be először az előkelő svéd és magyar értelmiségieknek. Ez óriási segítség.

– *Magyarországra juttattok-e a kiadványokból, például az Ághegy antológiából?*

– Hogyne. Kiadványaink felét a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága kapja. Ő pályázott (pályázik?) értünk a különböző alapítványoknál. Minden számunk megtalálható az Országos Széchenyi Könyvtárban. Erdélybe is rendszeresen juttatunk belőlük. A lapfolyam első bemutatója Kolozsváron volt.

– *Felmenő ágban vagy hanyatlóban van-e a skandináviai magyarság szellemi-művelődési élete?*

– Úgy érzem, felfelé tartunk. Ám ahhoz, hogy ez a tendencia megerősödjék, fokozatosan át kell adni a stafétabotot a fiataloknak. Nincs semmi értelme a munkánknak akkor, ha csupán magunkat népszerűsítő vagy kivagyiságból csináljuk. A

fiatalokra kell alapozni a munkát, a jövőt.

– *Hozzávetőleg hány magyar él Svédországban, illetve a skandináv országokban?*

– Svédországban feltehetően 35.000. Eljött az ideje megszámláltatásunknak. Ezt szorgalmazom legutóbbi, a *Nyelvünk és Kultúránkban* megjelent írásomban (Nyelvünk és Kultúránk, 2007. 4–5.).

– *Hogyan tovább?*

– Ismertségünk és elismertségünk növekszik, anyagiak tekintetében viszont viszszaeszenyűsültünk. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, a Határon Túli Magyarok Hivatala nem támogathat többé. Ez utóbbi erkölcsileg sem, mert már nem létezik. Újabban nincs kinek beadni a pályázatokat. Pillanatnyilag úgy néz ki, hogy bezárult előttünk minden kapu. De nem adjuk fel.

– *A Magyar Kultúra Lovagja vagy.*

– Ez a lovagrend 11 éve alakult Budapesten. A magyar kultúra terjesztésében kifejtett személyes tevékenység alapján ítélik oda minden évben a lovagi címet egyszerű és neves embereknek. Legutóbb Sütő András kapta meg posztumusz, de megkapta többek között egy korondi tanító, Kasza Imre erdélyi származású képzőművész és Ove Berglund, aki Adyt, József Attilát és Babits Mihály Jónás könyvét fordította nemrég svédre. Én vagyok az első lovag Skandináviában. Többek között azért a könyvemért kaptam meg, amit a Stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület tízéves évfordulója alkalmából írtam ingyen és bérmentve. Amit, szerencsére, Magyarországon is észrevett a haza éltető figyelme. Ma már hat skandináv (kettő norvég) tagja van a rendnek, ebből hármat, a Lovagrend jelölőbizottságának tagjaként magam ajánlhattam.

Skandináviai nemzettestvéreink tőlünk messze földön élnek, kinn az ág hegyén. Fogadjuk szívünkbe őket, figyeljünk rájuk lankadatlan szerető gondoskodással. Végtére: egy nemzet vagyunk!

*Megjelent a *Kapu* 2007/3 és a *Nyugati Magyarság* XIV évf. 3. Számában Aniszi kálmán az Ághegy magyarországi intézője.

A HHR hírlevelére

Hámos Lászlónak

a Magyar Emberi Jogok Alapítványa elnökének

Az **Ághegy** című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam és a **Magyar Liget** című dél-svédországi magyarok családi lapja szerkesztőjeként, a HHRF elmúlt évi, tartalmas beszámolójának sorai készítetnek arra, hogy a Magyar Emberi Jogok Alapítványának nemes, a nyugati régiókban élő magyarság számára felbecsülhetetlen értékű sokoldalú segítségét megköszönjem.

Mi, akik otthonról magunkkal hoztuk a közösségi szolgálat magyarságunkat éltető parancsát, és a befogadó ország polgáraiként örökös hídépítést vállaltunk az anyaországgal való egyetemesen hasznos kapcsolatok elmélyítése érdekében, hétköznapjainkon sem lehetünk meg a haza éltető figyelme nélkül. Mostanában is félve tapasztaljuk, hogy ez az áhított figyelem csökken, magyarságunkban való megmaradásunk számos gondját elfedi az anyaországban rólunk felületesen alkotott anyagi jólét leple.

Az északi országokban élő magyarokról alkotott képet, miszerint a kolbászból fontott kerítéseink mintájára, nálunk a házak kerítése lazacból lenne, változatlanul elfogadja a hivatalos kultúrpolitika és az egyszerű magyar polgár is. Ennek következménye, hogy közművelődési életünkben anyai segítségre nem számíthatunk, és az erkölcsi segítségnyújtás is megcsappani látszik az erre hivatott hazai intézmények felszámolásával, költségvetési kereteik rohamos csökkentésével.

Mindezt most, ismételten, azért kellett megfogalmaznom, mert ehhez viszonyítva válik nyilvánvalóvá a HHRF jövőt éltető minden segítése.

A HHRF, Hámos László elnöki levelében, szerényen kiterjeszti a segítségnyújtás gyakorlatát az Alapítvány támogatóira, akire az eltelt harminc esztendőben számíthattak a kisebbségi magyar közösségekért végzett törekvéseikben. Hírlevelében beszámol a közösen elért eredményekről, amelyből megtudhatjuk, hogy miképpen járulhatunk hozzá ahhoz, hogy együttes erővel még hatékonyabban cselekedjünk közös ügyünk, a külföldi magyar közösségek hangjának nemzetközi fel erősítése érdekében.

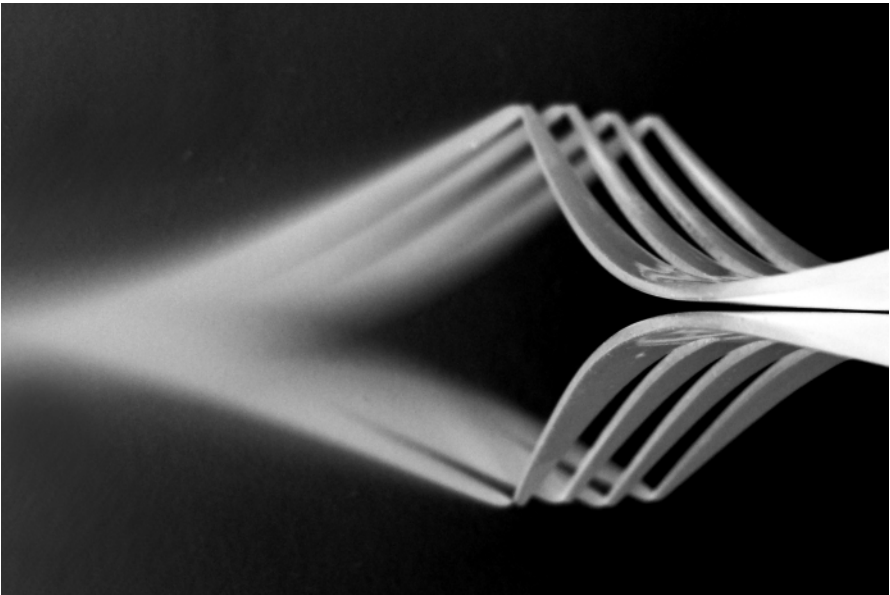
Az **Ághegy** és a **Magyar Liget** mindenféle anyagi támogatás nélkül, a HHRF alapítvány internetes oldalának (www.hhrf.org/aghegy, www.hhrf.org/magyarliget) közel egy évtizede köszönheti gyors megjelenését az Alapítvány portálján olvasható több, mint 110 tagú honlapcsaláddal együtt. Az **Ághegy** és a **Magyar Liget** nyomtatásban csak nagy erőfeszítések által, a szerkesztő sziszifuszi munkájának nyomán, és néhány, a közösségi munkát is tudatosan vállaló, az **Ághegy-Liget Baráti Társaság** tagjának áldozatos munkájával és anyagi segítségével jelenik meg. A HHRF fejlesztési programjának köszönhetően, amelynek eredményeként

ingyenes, korlátlan megjelenést biztosít a határon túli magyar közösségek kulturális, egyházi, politikai szervezetei és sajtóorgánumai számára tervezzük, hogy a közeljövőben az **Ághegy-Liget** címen Baráti Társaságunk honlapját is elhelyezzük az Alapítvány portálján, és ezzel nemcsak az észak-európai magyarok két lapjának továbbélését segítjük, hanem egyben több száz támogatót toborzunk a HHRF gyarapodó seregébe is.

A haza, amelynek nem lehetünk, nemzetiségünket, anyanyelvünket, születési helyünket, származásunkat, nevünket illetően magától értetődően állampolgárai, egyik Svédországban élő magyar író szerint „hordozható.” Sokan anyanyelvünkben hordozzuk. Reményik Sándor figyelmeztetése alapján: „ahol állsz, ott vesd meg a lábad”. Akárhol is vagyunk magyarok, a haza éltető figyelme nélkül, elporladunk. Ha időnként csökken is a haza reánk, a nyugati régiókban élé magyarokra fordított figyelme, annál inkább felértékelődik a Magyar Emberi Jogok Alapítványának tevékenysége. Mikesünetet parafrezálva most éppen időszerű, ha kijelentjük: Úgy szeressük a hazát, hogy ne feledjük a HHRF-et!

Stockholm, 2007 húsvét vasárnapján

Tar Károly mkl.
író, szerkesztő
tar.karoly@gmail.com
www.tarkaroly.ini.hu



Nagy Erika fotókompozíciója

Segíts magadon!

Az ember előbb vagy sajnos utóbb rádöbben, hogy életmódja némi kívánni valót hagy maga után. Állandó fáradtság gyötri, rosszul alszik, romlik az emlékezőképessége, rossz a hangulata. Sőt, jó néhány nem kívánt, felesleges kiló gyötri. És akkor még nem is beszéltünk az egészségéről, ami szintén hanyatlásnak indult. Sokan azt mondják, hogy az öregkori cukorbetegség, valamint a különböző érrendszeri problémák az életkor előrehaladtával, szinte mindenkinél jelentkeznek valamilyen formában. A kutatási eredmények azonban bebizonyították, hogy valójában két tényező az, ami egész életünket megváltoztathatja. Az egyik a táplálkozás, a másik a testmozgás. Életben maradásunk egyik feltétele, hogy üzemanyagot, azaz táplálékot vegyünk magunkhoz. Azonban nem mindegy, hogy mit, mikor és mennyit. Nézzük csak meg, mit is írt erről Hippokratész: „Legyen az ételmiszer a te gyógyszered, és gyógyszer a te ételmiszered.” Ezzel talán semmi újat nem mondott, mivel a keleti orvostudomány jóval megelőzve őt azt tanította, hogy az ember életvitelével, és étkezési szokásaival alapozza meg az egészségét. Távol-Keleten, a régi tanok szerint, az orvosoknak kötelességük volt az embereket egészségben tartani. Azonban, ha a paciens megbetegedett, az orvos fizetését megvonták és kötelessége volt a beteg gyógyításának költségeit fedezni.

Egészségünk állandó mozgásban lévő folyamat. Ha ez a mozgás valahogyan megváltozik: megbetegedhetünk. De talán egy apró mozzanat elég ahhoz, hogy visszakerüljünk a helyes útra, és irányba. Legelső teendőnk, hogy figyeljünk az étkezésünkre. Sajnos nem elég fogyókúrát kezdenünk, akkor, amikor már tetemes súlyfelesleggel küzdünk. Ilyenkor a legtöbb fogyókúra esetében beáll a jo-jo effektus, mert csak addig figyelünk a táplálkozásunkra, amíg a kúránk tart. A szervezetet nem lehet becsapni, mert ilyenkor „vészes” helyzetre állítja magát, és még a vízből is tartalékot képez. Ahhoz, hogy megtartsuk normális súlyunkat, enni kell. Rendesen, naponta négyszer-ötször. Azonban itt jön a nagy kérdés, hogy mikor, mit és mivel.

Hogyan táplálkoztak az őskorban?

Őseink közül, akik nem mentek „vadászni”, gyűjtögettek. Szinte mindent, amit ehetőnek találtak. Különböző gyökereket, magokat, terméseket, leveleket, s ezeket rágszalgatták napközben. Amikor este vadászó társaik megérkeztek, akkor nekiálltak a húsevésnek. S mivel a szerencse forgandó, nem jutott minden napra hús. A húshoz nem volt köret, csak úgy magában fogyasztották. Előbb nyersen, később sütvén. A nappal elfogyasztott rostok segítették a jó emésztést, biztosították a szervezet számára a vitaminokat, nyomelemeket. A „vacsora-húsból” pedig, különböző aminosavakkal, beépültek a fehérjék. Amikor húsos ételleket fogyaszt-

tunk, elfáradunk, mert a szervezetre komoly munkát ró ezek lebontása és felhasználása. Helyes volt őseink étkezése, mert a nehezen emészthető húst lefekvés előtt fogyasztották. Ekkor az emberek természetes módon, ösztönösen táplálkoztak. A mezőgazdaság és persze az ipar fejlődésével kialakult a jólét, s ennek következtében minden felborult. Esténként össze-vissza eszünk mindent. Vacsora után, amikor elheveredünk a tévé előtt, jöhet a chips, az üdítő, mindenféle rágicsa és rémisztő, hogy ilyenkor mi minden kerül elő a szekrények mélyéről.

A természetes szénhidrát az egyik fő táplálékunk. A legtöbb gyümölcs és zöldség cukrot tartalmaz, amit szervezetünk nagyon jól feldolgoz és hasznosít. Amíg édesítésre korábban a mézet illetve a gyümölcscukrot használták, addig nem is volt semmi baj. A II. világháborút követően robbanásszerű változás állt be táplálkozásunkban. A cukorrépbából kivont anyagot kémiai eljárásokkal finomítják, sűrítik, s így annak cukortartalma eléri a kilencvenöt százalékot, amit szervezetünk nem képes maradéktalanul feldolgozni. Sir Ch. Best, az inzulin egyik felfedezője felhívta a figyelmet arra, hogy a cukor ugyanúgy hat a szervezetre, mint az alkohol, és komoly függőséget okozhat. Az alkohol feldolgozása a májban történik. Ha a máj nem képes megfelelően működni, növekedésnek indul. Nagyon sok alkoholistánál jelentkezik ez a betegség. Azoknál a gyerekeknél is megfigyelhető ez az elváltozás, akik sok édességet fogyasztanak. Ezeknek a gyerekeknek a figyelme csapongó, rendetlenek, agresszívek, gyakran keverednek bűncselekményekbe. Az utóbbi időben egyre több fórumon foglalkoznak a cukor káros hatásával, édes méregnek tartják. Meg kell jegyeznünk, hogy a könnyen emészthető gyümölcscukor feltétlenül szükséges az agy jó működéséhez. Az ismert mesében, a legkisebb királykisasszony sőt ajándékozott király apjának..., A kutatási eredmények igazolják, hogy a királylány helytelenül cselekedett. A só, azaz a nátriumklorid, károsítja a szervezetet, magas vérnyomást okozhat. A túlzott sófogyasztás meggátolja, hogy élvezzük a táplálék eredeti ízét. A szervezetben megkötí a vizet, felborítja a folyadék egyensúlyt. Mai sófogyasztásunk tízszeresen felülmúlja a valódi szükségletet. Az ízek fokozására használjunk inkább zöld fűszereket és egyéb sóhelyettesítő-szereket, szószokat.

A tej valóban élet, erő és egészség? Sokan italként fogyasztják, pedig nem az, hanem étel és ezért a szomjúság oltására egyáltalán nem alkalmas. A természet a tehén tejét a kisborjú táplálására alkotta. A borjú rövid idő alatt nagytestű lesz, és ehhez a kalciumot és fehérjét megfelelő mennyiségben a tej biztosítja. Ezeket a borjú gyomrában keletkező különlegesen erős sav képes lebontani, hogy a szervezet hasznosíthassa. Az emberi gyomorban viszont kicsapódik és nagy rögökben huzamosabb ideig terheli a gyomrot és az egész szervezetet. Nagyon sok esetben a tej és tejtermékek allergiát okoznak. Kutatási eredmények bizonyítják, hogy többek között az idősebb hölgyeknél kialakult csontritkulás is a fokozott tejfogyasztásra vezethető vissza. A tejben levő, nehezen feldolgozható fehérje a vért savassá

változtatja. A szervezet úgy védekezik ellene, hogy saját magából, bázikus kémhatású meszet old ki, s közömbösíti a vér savtartalmát. Az ehhez szükséges kalciumot a csontozatból és a fogakból vonja ki.

A gabona feldolgozása során rájöttek, ha minél jobban finomítják a lisztet, annál vonzóbb pékárú állítható elő belőle. Azzal azonban senki sem törődött, hogy az új módszerrel a hasznos tápanyagok nyolcvanhat százalékát kivonták a gabonából. Az így keletkezett finomliszt harminc százalékkal gyorsabban szívódik fel, mint a cukor. S amikor a finomított liszt és az ugyancsak finomított cukor együtt kerül a szervezetbe, óriási pusztítást végez, a vércukorszint pillanatok alatt megemelkedik és a jóllakottság és boldogság érzése jelentkezik. Ez az érzés hamar elmúlik, mivel semmiféle tápértéket nem tartalmaz, csak felesleges kalóriát, amit a szervezet nem tud hasznosítani. Ezért újabb éhségérzett keletkezik, amit újabb tápanyagfelvétellel lehet csak kielégíteni. Megállíthatatlan ez a folyamat, s emiatt több millió embert túlsúllyal küzd. A baj tovább gyűrűzik, amikor kiderül, hogy a rostanyag hiánya gátolja az emésztést és a vastagbélben történő folyamatokat. A rosthiány komoly betegségek okozója. Amíg kiderítették, hogy mi okozza az említett betegségeket évtizedeknek kellett elteltie, és emiatt, milliók válságos helyzetbe kerültek. Szerencsére ma már egyre többen keresik és fogyasztják a teljes kiőrlésű, és a tönkölybúza lisztből készült kenyereket és a péksüteményeket, valamint a hántolatlan barnarizst, a rostban gazdag zöldségeket és gyümölcsöket.

„Életed meghosszabbítani, kurtítsd az ételed” írta Benjamin Franklin, és ez a mai napig így igaz. Kerüljük el, hogy kapkodva étkezzünk, mert minél jobban megrágjuk a falatokat, annál kevesebb ételre van szükségünk. A tibeti kolostorok lámái puritán módon étkeznek. Egyfajta ételt esznek. Vegetáriánusok, de tojást és sajtót azért fogyasztanak. Nagyon ügyelnek arra, hogy keményítőt tartalmazó ételt sohasem egyenek fehérjével együtt, mert a szervezet ezeket különböző módon dolgozza fel. Nem azt mondom, hogy kövessük étkezési szokásaikat, de azért van mit tanulni tőlük, és legalább annyit tegyünk, hogy étkezések alkalmával csökkentjük a minimumra az ételféleségek számát.

A főzés és sütés alkalmával az élelmiszerek veszítenek értékükből, ezért ha lehet nyers állapotban fogyasszuk. Az egészségre hasznos élelmiszerek frissek, ezek biztosítanak valódi energiát. Ilyenek például a nyers zöldségek, gyümölcsök, sőt még a húsok egy része is; gondoljunk például a tatár bifsztekre, vagy a carpacciokra, a sushira, sőt az érelt halakra, mint pl. a gravlaksra. A legjobb módszer, ha 3-4 óránként bekapunk néhány falatkát. Abban az esetben is, ha bőségesen táplálkozunk, szinte óra pontossággal ismét megéhezünk. Ezért a szervezetnek elég, ha az étkezésnek csak jelzés értéke van. Azonban az nagyon fontos, hogy amit ekkor elfogyasztunk az értékes, a szervezet számára teljesen hasznosítható étel legyen.

Érdemes megszívlelnünk ifjabb dr. Martin Luther King szavait: „Ha nem repülhetsz, fuss! Ha nem futhatsz, menj! Ha nem mehetsz, csússz! De bárhogya is legyen: mozogj!” Dr. Walter M. Bortz az öregedés vizsgálatának az egyik leghíresebb szaktekinthelye. Felfigyelt egy speciális betegségre, amelyet a diszusezindrómának nevezett el. A fizikai aktivitás hiányának egészségre gyakorolt pusztító hatását mutatja ez a betegség. Már korábban is jól ismert tény volt, hogy ha a test valamelyik részét egy bizonyos ideig nem használjuk, az sorvadni kezd. Ebből következik, hogy ha valaki tétlen, egész testét sorvasztja és egész sor komoly betegség támadhatja. Különböző népcsoportok vizsgálatakor megfigyelték, hogy az abházok, a hunzaiak és a japánban élő okinawaik hosszú életének titka, többek között, a mozgásban keresendő. Egész életükben, munkájuknak és életmódjuknak köszönhetően, rendszeresen mozogtak. Az idősebbek is. Aki tud, vizet hord, fát vág, műveli a kerteket, gondozza a gyümölcsfákat.

A jó fizikai állapot jellemzői az erő, a hajlékonyság, a kiegyensúlyozottság, a szervezet gyors válaszoló képessége és az állóképesség. A fizikai tevékenység serkentőleg hat az agy működésére is. Ennek következtében szinte egész életminőségünk megváltozik. Ezek a jó változások növelik önbizalmunkat, korunknál jóval fiatalabbnak látszunk, és annak is érezzük magunkat. A mai rohanó világban az egyik leggyakoribb ürügy a mozgás elhanyagolására, hogy nincs rá időnk. Arra van időnk, hogy órákat álljunk sorba az orvosnál vagy gyógyszerházakban? Egy humorista szerint szerencse, hogy a hűtőszekrény nem a fotel mellett van, így tévénézés közben legalább néhány lépést kénytelenek vagyunk megtenni.

„Lehet-e szabad az, aki testének rabszolgája?” kérdezte Lucius Annaeus Seneca. Az eltelt évszázadok nem változtattak ezen a bölcsességen. Valóban, ma már sokan saját életünk áldozatának, erőtlen szemlélőnek tartjuk magunkat, és addig nem is leszünk képesek ezen változtatni, míg a gondolkozásunk a régi, elavult beidegződések szerint működik. Soha sem késő elkezdni az egészséges életmódot. Először elég a felismerés, hiszen a „Leghosszabb út is az első lépésekkel kezdődik”. Kövesse ezt a tét, amit ne majd, hanem MOST kezdjük el. Fogadjuk meg Eckhart Tolle gondolatait a MOST hatalmáról, miszerint, ha valóban eredményesek szeretnénk lenni, ne várjuk meg a holnapot. Csakis saját akaratunk segíthet az egészséges, tevékeny, és boldog öregkort megélnünk.

Nádasy-Farkas Irén

Népfőiskolán - Norvégiában

Körülbelül öt éve vettem magamnak a megtakarított, a ház körüli munkákból, besegítésekből összekuporgatott pénzből egy basszusgitárt és egy erősítőt. Nem volt rá semmi indok, hogy megtegyem. Talán csak az, hogy megszállott zene- és hangszerrajongó vagyok – tavalyelőtt egy kobozra csaptam le hasonlóképpen. Bár az is igaz, hogy gimnáziumi barátommal, Jánossal, terveztük egy kis együttes megalapítását. De mint a legtöbb gimis álom, ez is félbe maradt, vagy csak részben valósult meg. Az egyetemi évek alatt néhányszor összejöttünk, hogy gyakoroljunk. Mindig máshol, mert János gyakran költözött kollégiumból albértbe, aztán másik kollégiumba, majd vissza és így tovább. Részemről annyira érte meg az egész móka, hogy egy basszusgitárral gazdagabb lettem. Az utóbbi néhány évet pedig otthoni örömmel töltöttem, gyakorolva valami olyant, amire úgy gondoltam, hogy nem túl sok hasznát fogom venni a közeljövőben. S hogy mennyire nagyot tévedtem...

Forró Tamás vagyok, jelenleg Norvégiában népfőiskolai zeneszakos diák, és basszusgitárosként az iskolai bandában, valamint az énekkart kísérő zenekarban játszom.

De hogy is kezdődött ez az egész? A gimnáziumi évek alatt rájöttem, hogy a történelem, az irodalom és a hasonló tantárgyak nagyon is érdekelnek, ezért elhatároztam, hogy történelmet tanulok. De éreztem, hogy valami még hiányzik. Ezért érdeklődtem, körülnéztem. Egy csömöri gyülekezeti barátom, Gyöngyi, épp akkor járt az ELTE-BTK Skandinavisztika szakára, svéd nyelvet tanulni. Megkértem, hogy beszéljen kicsit a szakról, és aztán egyszerre megfogott a hangulat, valami megmagyarázhatatlan érzés húzott mindinkább a történelem-skandinavisztika felé. Ha jól tudom, akkor talán ez volt a leghosszabb nevű szak az ELTE-n, csak a néderlandisztika-kulturális antropológia szak előzte le névhosszúságban. Végül a norvég nyelvet választottam a három alapnyelv (svéd, norvég, dán) közül. Ez tűnt a legszimpatikusabbnak. Majd elkezdtem készülni a felvételire; könyvtárazással, északi irodalmárok magyarra fordított műveivel ismerkedtem. A legnagyobb hatással Hamsun, Bjørnsson és a dán Delblanc volt rám. Aztán elkezdődtek az egyetemi évek, nem mindig teljes sikerrel, de valahogy éreztem, minden nehézség és újrakezés dacára, folytatnom kell a megkezdett utat. A folytatásban nagy segítségemre vált a Biblia útmutatása is. Tervbe vettem, hogy valamilyen úton-módon megpróbálok Norvégiába utazni, abba az országba, melynek a nyelvét, kultúráját, történelmét tanulmányoztam. 2006 nyarán két ismeretlen, a későbbiekben jó barát segítségével ösztöndíjasként jutottam a Hurdal Verk Folkehøgskole népfőiskolára..

Hurdal Oslótól nagyjából 80 km-re északra fekszik, a Hurdalsjø partján. Csendes kis település, mindössze 2500 állandó lakosa van. A központ tanácsolásából, két élelmiszerboltból (az egyikben működik a helyi posta), gyógyszertár-

vegyesboltból és motorboltból áll. Az iskola kb. 2 kilométerre, azaz félórányi sétára van ezektől. Mondhatni, teljes nyugalommal körülvéve, a természet lágy ölén tanulhat az ember. Bármikor elindulhatsz egy kis sétára, vagy egy nagyobb túrára az erdőbe, mely mindenfelől körülölel téged. Nyáron fürödni lehet az iskola melletti kis tó vizében.

Hurdal Verk 18. század közepén épített üvegyár volt, amit a 20. század elején átalakítottak iskolává, több mint hatvan évvel ezelőtt népfőiskolává. A főépület tehát 1750-es évekbeli gazdag kúria, szépen felújított díszteremmel, ahol az áhítatokat és a koncerteket tartjuk. A főépület, amely megtartotta eredeti jellegét, összeköttetésben áll az új épületrésszel, ahol az étkező és a nagyterem található. A teremben kandalló, kényelmes fotelok és asztalok, ahol sokan összegyűlnek, hogy beszélgessenek, kártyázzanak, vagy más társasjátékkal mulassák a tanítás utáni időt.

Az iskolában a zene mellett több más szak is van. Van Snowboard/Telemark sí, Labdajáték, Szabadidő-Túra, Szabadidő Sport, Lovaglás, Adventure szak és a jövő évtől Művészet-Design szak is lesz. Igazából csak az Adventure szak igényel magyarázatot, a diákok ezen a szakon nem csinálnak mást, csak felkészülnek egy-egy nagy utazásra az országban, Európában vagy Ázsiában. A többi szakon tanulók is egész évben túráznak, síelnek, sportolnak, lovagolnak és kirándulnak. Az iskolától tízpercenyre sípálya. Nagyon kellemes. A szakok mellett számos választható tárgy is létezik, pl: gitártanulás, asztalosmunka, kötés-horgolás, festés, könyvolvasás, jégheki, röplabda, síelés, boks, hegymászás-falmászás, fotó, aerobic, golf, stb. Kötelező tárgyak a kereszténység/etika, illetve filozófia/irodalom. Ezen kívül a diákok eldönthetik, hogy hova kívánnak utazni tanulmányi kirándulásra. Spanyolország-Marokkót, valamint Kína-Mongóliát ajánlják. A diákok a második félévtől részletesen tanulmányozzák a meglátogatandó ország történelmét, kultúráját, illetve nyelvét. A népfőiskola a norvég egyház népfőiskoláinak információs irodájához tartozik (IKF). A 77 norvégiai népfőiskolából 30 az IKF-hoz, 47 pedig az IF, a népfőiskolai információs irodához kötődik. Az iskolák Norvégiában elszórtan helyezkednek el, városokban és kinn a természetben. A legdélebbi Agderben, a legészakibb pedig Pasvikban található, több mint 2000 km-re egymástól. Az iskolák szolgálatot is ellátnak, hiszen rengeteg ember, ország igényel segítséget. A szervezést a különböző missziói szervezetek látják el. Így fordulhatott elő az, hogy a nyugat-ázsiai hátrányos helyzetben élő keresztények életével is megismerkedtünk. Két alkalommal az egész iskola részt vett egy-egy pénzgyűjtő akcióban, a hátrányos helyzetűek segítésére. Az iskola feladatául tűzte ki azt, hogy a Mongóliában élő, föld alatti csatornarendszerekben lakó utcagyerekeken segít. A segélyre szánt pénzt különböző akciókkal növeljük, például visszaváltható üvegeket gyűjtünk az iskola környékén..

Milyen egy tanítási nap? Minden reggel meg kell jelenni az étkezésen és a reggeli áhítaton, melyet tanár, vagy diák tart. Ez az egyetlen megkötés, azon kívül,

hogy a tanítási órákra kell járni. A népfőiskolákon nincsenek osztályzások, sem vizsgák. A népfőiskola arról szól inkább, hogy barátokat szerezz az ország, vagy a világ más részeiről, ismerkedj, és olyasvalamivel foglalkozz mindenféle megkötés nélkül egy éven át, ami igazán érdekel. Nagyszerű lehetőség a 18-19 éveseknek: gondolkozási idő az egyetem vagy a főiskola előtt. És mindez nem otthon, a mama szoknyája mellett, hanem nagyjából szabadon, jól felépített, biztonságos környezetben.

Az áhítat után kezdődik a tanítás, mely az én esetemben zeneórákat jelent. Ezek állhatnak zeneelméletből, kóruspróbákból, közös zenélésből, bandapróbából, koncertjeink tervezéséből. És néha kávézással, teázással és vidám beszélgetésekkel. Ezen kívül mindenki választhat magának főhangszert, melyen egész vagy félévig gyakorolhat. A zongorát választottam. A tanítási módszer meglepett. Általános iskolában négy évig jártam zongoraórákra. Kizárólag etüdöket és klasszikus darabokat gyakoroltattak velem. A zongoratanításról kialakult képem, itt teljesen megváltozott. Bob Dylan, Beatles, musicalek, norvég szerzemények, népdalok és jó kis egyházi énekek a repertoárunk, mind a zongoratanulásban, mind pedig a kórusban. Ha éppen koncertre készülünk, akkor az iskola stúdiójában gyakorolunk. Ott senki sem zavar minket, a feladatra koncentrálni lehet. Ezekben az órákon kívül rengeteg más is csinálunk. Például Oslóba megyünk zenei koncertre, vagy színházba. Például a *Nyomorultak* című –ma már– klasszikust nézhettük meg, illetve nézhették meg a többiek, mert sajnos, az országon áthaladó influenzajárvány áldozata lettem. Az őszi derekán a Norvég Operában láthattuk a *Carment*. Érdekes volt a sok északi típusú, szőke hajú és fehér bőrű embert látni, amint barna bőrű spanyolokat alakítanak. Az opera épülete meg sem közelíti a budapesti operaház szépségét. A karácsonyt megelőző időszakban még kétszer jártunk Oslóban. Trond Viggo Torgersen zenés estjén, és egy adventi koncerten. Nagyon tetszetek ezek a kiruccanások, felfedezhettem a fővárost.

Az első népfőiskolai napokon meglepett, hogy megértettem magam norvégul. Ez tanárain munkáját is dicséri. A norvég fiatalok nyitottak. Befogadtak közösségükbe, pedig két hét csúszással érkeztem. Magyarországról annyit tudnak, hogy gulyás és Budapest. Néhányan ismerik az Osztrák-Magyar Monarchiát, keveset 1956-ról. Szóval volt mit bepótolnom. Január végétől magyarokatatást szerveztem, hét résztvevővel. Az órákon nyelvet, a történelmet és kultúrát próbáltam unalommentesen tálni nekik. Kezdetben érezhető volt, hogy nem tudtak mit kezdeni azzal, hogy beszélem a nyelvüket. Sokan angolra váltottak, és viccelődve vakargatták a fejüket, amikor norvégul válaszoltam vissza. Elvégre nyelvgyakorlás végett jöttem ide. Az egyetemen jóformán az oslói kiejtéssel foglalkozunk (másra nem is jutott idő), így fogalmam sem volt arról, hogy az ország más részéről érkezők milyen dialektusban beszélnek. Fél év után, ha nem hadarnak, megértem őket. A trondheimieket, a bergenieket, a nyugati partvidékieket. Az idősebbeket könnyebben megértem, mint a fiatalokat. Ennyire változna a nyelv?

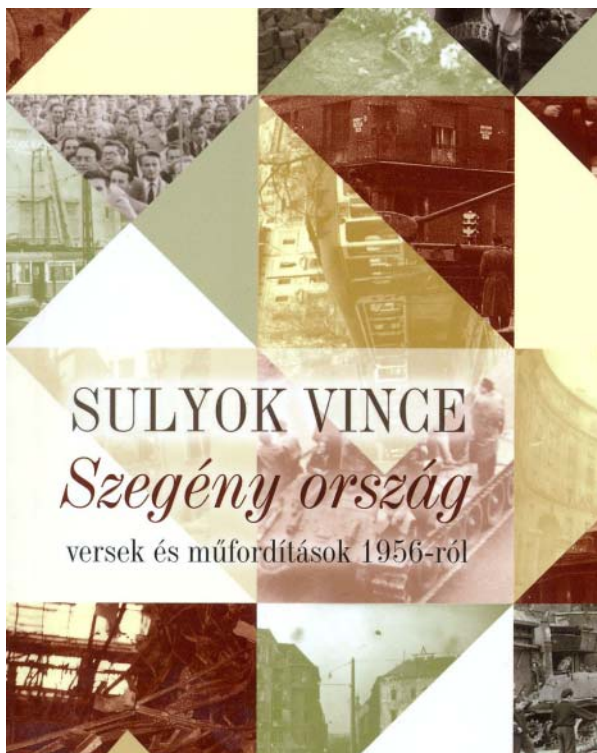
Az őszi szünetet újdonsült barátom családjánál tölthettem. Először

Gjøvik-ben, Hurdaltól északra, majd Tønsberg mellett. Jó volt látni Norvégiát belülről is. A mindennapi életet, a gjøviki tejtermelő parasztgazda megélhetési gondjait és életkörülményeit, melyek jobbak magyar társaiknál. Szerettem a tønsbergi vízvezeték szerelő és ötgyermekes családapá kimeríthetetlen humorát. A dél-norvégiai tájat. Életre szóló élmény volt. Karácsony közeledtével lángra lobbant a szívem egy északi leány iránt, akinek elragadta a szívét a magyar virtus, vagy valami ilyesmi... Az otthon töltött karácsonyi ünnepek várákozással teltek. Szerettem volna mihamarabb viszontlátni, visszatérni az iskolába, melyet szintúgy megszerettem.

A karácsony utáni időszak feltűnően gyorsan telt. Nemrég koncertkörúton volt az egész iskola, Oslóban egy középiskolában, aztán a Fredrikstad melletti, kis gyülekezeti házban léptünk föl. A két koncert között egy másik népfőiskola diákjaival mérkőzhettünk meg a helyi húzósportágban, a röplabdában. Az egyik hétvégén pedig sinapot rendezett az iskola sí-osztálya. Még karácsony előtt beruháztam egy sífutó felszerelésre, és nagyon megkedveltem ezt a sportot. Fárasztó, de jól megmozgatja a testet. Már ha van hó. Ugyanis a hógazdag Hurdalban tavaly csak novemberben esett a hó, de elolvadt, és szürke karácsony volt. De visszaérkezésem napján leesett az első kiadós hó, és 18 -20 celsius fok hideg volt. A téli szünetben barátnőm elvitt Telemark-ba egy kis hyttetur-re, azaz szabadfordításban, „magyar kifejezéssel”: víkendezni.

A népfőiskolán rengeteg maradandó élménnyel gazdagodtam. Kitérult előttem a világ. Új barátokat szerezhettem. Otthontól távol, mégis otthon.

Forró Tamás:



Súlyok Vince

Szegény ország

Saját versek és fordításokban külföldi költők versei, amelyek az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatosan íródtak

Magyar Napló, Budapest, 2006

Részlet a szerző előszavából:

„Végső soron tehát mindazt, ami velem az utóbbi fél évszázadban történt, ahogyan életem alakult, ahogyan élek, mind 1956 októberének köszönhetem: eszméinek, szellemének, a vele kapcsolatos élményeknek. S (áttételesen) még a nagyvilágra is 1956 nyitotta a kaput, ha (egyfajta újkori Jónásként) kezdetben ellenkeztem is az ellen, hogy az általa kinyitott kapuk lehetőségével éljek, és szülőhazám határán át- és kilépjek, kimeneküljek. 1956 lett tehát a sorsom, 1956 lett az élelem kitarult kapu, 1956 által jutottam olyan helyzetbe, olyan tevékenységhez, ami paradox módon azt is lehetővé tette, hogy a külvilágba kiszakadva, idegen földön is szülőhazámhoz kötődhessek. 1956 a sorsom!”



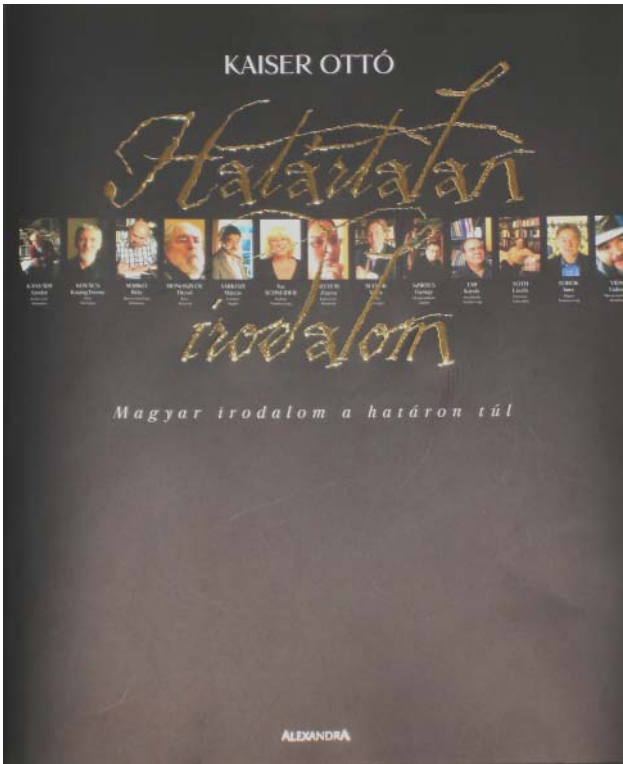
Tar Károly

Szerenád dobra, cintányérra és más ütőhangszerekre

Ennek a regénynek azért groteszk már a címe is, mert a szerző sajnálja a régi szép idők divatjamúlt történéseit, azokat, amelyek csordultig töltötték az embereket életszeretettel. Hol vannak már azok az idők? Bizonyára mélyen elásva bennünk vannak. A felszínre bukkanó történések így állhatnak össze mindannyiunkat érintő regénnyé. Így lett a sokféle ágazó, vidámat cikkanó vagy komor színekkel bugyborékoló, tiltott területeken is tébláboló szövegekből a könyv tudatosan vállalt pecsétjének megfelelő alcíme szerint is Külső könyv, amely az elődeinktől örökölt szokimondás, nyíltság, egyenesség és leplezetlenség szabályait kívánja különféle korszakok tiltásai ellenére követni, az olvasmá-

nyosságra éhes olvasó igényeit sem mellőzve. Ez a fajta sajátos szerkezetű regény a felgyorsult élet követelményeinek is eleget tesz, amikor az olvasót saját belső könyvének megfogalmazására biztatja.

A kötet megvásárolható Aradon, a Jelen Ház könyvüzletében, vagy az Irodalmi Jelen Könyvek on-line könyvesboltjában: www.irodalmijelen.hu



Pazar kötet

Az idei **Könyvhét** rendezvényei újból a könyv ünnepét jelentették szerte az anyaországban. A világon egyedülálló, hogy Magyarországon minden évben megrendezik a könyvünnepet. Az ötlet a miskolci Supka Gézától ered, aki 1927-ben terjesztette a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének nagygyűlése elé a könyvnap elképzelését. Így idén ezúttal a 78. Ünnepi Könyvhét, a fővárosi rendezvényekkel párhuzamosan csaknem ötven helyszínen, rendeznek könyv-

ves seregszemlét, melyre több mint száz hazai és határon túli kiadó hozta el újdonságait, az érdeklődők 342 új könyv között válogathatnak.

Ezek között számunkra is különösen érdekes az Alexandra Könyvkiadó pazar kiadásában megjelent *Határtalan irodalom* című 2. kötete, amelyben Svédországból Domonkos István, Gergely Tamás, Gulyás Miklós és Tar Károly, Norvégiából pedig Kovács Katáng Ferenc valamint Sulyok Vince mutatkozik be, Kaiser Otto művészi fotóit kísérő szövegekkel, verses és prózai írásaikkal.

Idézet a *Határtalan irodalom* c. Könyv ismertetőjéből: *Fontos nekik, hogy tudjanak róluk, és tudjanak egymásról. Ha lehetséges másik Magyarország, akkor ez az a különbözőségben és sokféleségben megnyilvánuló, de összetartozó lélekvalóság, amely függetlenül minden (ázsiai, afrikai, tengerentúli vagy európai) kultúrától mindenütt van, ahol jelen vagyunk.*

Lásd még: www.alexandra.hu
és a http://est.hu/cikk/47753_unnepi_konyvhét_2007 címen.

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság

vendégeként skandináviai körúton járt nálunk Komlós Attila, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága sokáig ügyvezető elnöke, most elnökségi tagja, a Határon Túli Magyarok Hivatalának volt elnöke. Útja során a különféle magyar egyesületek vezetőivel és tagjaival találkozott Stockholmban, Lundban és Koppenhágában.

Stockholmban előbb az Idős Magyarok - Palotai Mária által vezetett - Klubjában folytatott kötetlen eszmecserét, majd a Kalocsai Margit, a Magyar Ház Közössége elnökének vendégeként többek között Fil.mag. Straszer Boglárkával, az uppsalai egyetem tanárával is találkozott, majd az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam intézőjével és Hegedűs Zsolttal, a Magyar Liget munkatársával városnézésen vett részt.

Lundban, a Magyar Kultúrfórum szervezésében, az érdeklődők a nyugati régióban élő magyarok anyaországgal való kapcsolatáról, erkölcsi és anyagi támogatásáról rendeztek vitát, a nemzeti identitás fogalmát körüljárva, és boncolgatva, a hagyományörzés mikéntjének időszerű feladatait latolgatva. Ehhez kapcsolódva szó esett a Tar Károly alapította és szerkesztette Ághegy további megjelentetésének nehézségeiről és lehetőségeiről, a skandináviai magyaralkotók hídszerepének kiteljesítéséről. Az Ághegy kiadását eddig Komlós Attila közbenjárásával, nagy részben magyarországi anyagi támogatással sikerült megvalósítani, a jövőben az Ághegy-Liget Baráti Társaság, a IV. kötet kiadásához szükséges anyagiak előteremtésében magára marad. A Határon Túli Magyarok Hivatalának volt elnöke személyes feladatának tartja kivívni az anyaország a határokon túl élő magyarságnak a hatékonyabb erkölcsi támogatását. Komlós Attila hangsúlyozta, hogy ha anyagilag ugyan már nem -, de erkölcsileg továbbra is támogatja az Ághegy-Liget Baráti Társaságot a magyar kultúra fenntartásának érdekében tett törekvéseiben.

Koppenhágába, Tar Károly író és szerkesztő társaságában utazott Komlós Attila, ottani látogatásáról a következőket írta a házigazda szerepét magára vállaló Lázár (Járkáló) Ervin: „Ez a „magyar-magyar csúcs+ munkaséta-munkaebéd jellegű volt, amennyiben folyamatosan konzultáltunk a nyugati szórvány lehetséges jövőjéről. Elhangzott számtalan szebbnél szebb, és kevésbé szép gondolat. Ha valakit közelebről érdekelne, szóljon, hívjon, írjon, kérdezzen. Erre szolgál a Hamvas Béka Klub honlapja: <http://www.hamvasbela.org>

Új vezetőséggel

indult az idén az Ághegy-Liget Baráti Társaság. Kitzűzött legfontosabb célja az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam 16-20. számát tartalmazó IV. kötete nyomtatási költségeinek előteremtése.

Tiszteletbeli elnök: Tar Károly tar.karoly@gmail.com

Elnök: Dániel Lajos, festőművész — erika@lajosdaniel.com

Ügyvezető elnök és pénztáros: Lőrinczi Ágnes, politológus, agnesborg@yahoo.se

Titkár: Tóth Tünde, egyetemi hallgató — tubi@hotmail.com

Mivel, az ismert okok miatt, anyaországi segítségre nem számíthatunk, a Társaság arra kéri tagjait és barátait, hogy az eddigieknél hathatósabban támogassák kiadványunk megjelenését a következő módon:

Új számlaszámunkra: **PlusGiro 105 29 43-6 Ag.-Borg** szíveskedjenek befizetni 180 koronát. (Tagdíj: 80 kr + IV. kötet 100 kr) Adományokat is elfogadunk. A felajánlott képzőművészeti munkákat, és más tárgyi adományokat gyűjteményes kiállítás keretében jótékonyági árverésen értékesítjük.

Az eddigiekhez hasonlóan IV. kötetet is önköltségi áron kapja a tagság.

Lőrinci Borg Ágnes

A Duna Televízió II. Autonómia-csatorna műsorára tűzte 2007. március 21-én 21.00-kor Farkas Jenő és Lázár Ervin Járkáló In Memóriám Hamvas Béla című filmjét, amit tavaly november elején a Duna Televízió már vetített. Az első részben Kemény Katalin - Hamvas Béla felesége, és mint a filmből is kiderült, méltó szellemi társa - vezette végig a nézőket életük helyszínein.

KÖNYVEK KÖLCSÖNÖZHETŐK A KÖVETSÉGEN!

2007. március 5-től a Magyar Köztársaság Nagykövetségén lehetővé válik magyar nyelvű könyvek kölcsönzése. A könyvtár minden hétfőn, 17.00 - 18.00 között tart nyitva. Honlapunkon megtalálható a rendelkezésünkre álló könyvek listája <<http://www.huembsto.se/hun/index.html>> , valamint rövid ismertető a könyvről és szerzőjéről. Kérjük, hogy tanulmányozza a kölcsönzési feltételeket <<http://www.huembsto.se/KOVIKONYVTAR/FELTETELEK.htm>> és nyitva tartásunkat. Amennyiben kérdése van a könyvtár működésével kapcsolatban, kérjük az alábbi címen érdeklődjön: kovikonyvtar@yahoo.com

György Tábori
counsellor

Embassy of the Republic of Hungary
Dag Hammarskjölds väg 10
115 27 Stockholm
Phone: +46 8 782 97 51
Mobile: +46 70 526 08 20
E-mail: GyTabori@kum.hu

NYÍREGYHÁZAI KÖNYVTÁROS NORVÉGIÁBAN

DR. VRAUKÓNÉ LUKÁCS ILONA könyvtáros, a Magyar Kultúra Lovagja
(Nyíregyháza)

Indoklás: Dr. Vraukóné Lukács Ilona a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban dolgozik. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei ünnepi könyvhetek szervezője. A megyében a határon túli írók népszerűsítője, kapcsolataik gazdagítója, bővítője. Rendhagyó irodalomórák szervezője. A megyéből elszármazott írók – Balázs Béla, Czine Mihály postumus a Magyar Kultúra Lovagja és Véghe Antal – tiszteletére emlékhelyek kialakításának szervezője. A skandináv és a kárpát-medencei, valamint a hazai és a kárpátaljai könyvtárosok kapcsolatainak fejlesztője. A Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány létrehozásával az iskolák magyar nyelvű könyvállományának gyarapítója, az iskolai könyvtárosok képzésének szervezője. „Nemzetközi kulturális kapcsolatok fejlesztésért”

Őn többször járt Norvégiában, előadást is tartott Oslóban. Milyen kapcsolat fűzi Skandináviához?

2000-ben, a megyei könyvtárban, mint az irodalomprogramok szervezője kapcsolatba kerültem Kovács Ferencel, az oslói egyetem munkatársával, s az ő kötetének szerveztem akkor egy nyíregyházi könyvbemutatót. Már az elején éreztük, hogy egy hullámhosszon vagyunk, és az irodalmi kapcsolatunk gyorsan kiszélesedett. Ferenc kezdetől fogva nagyon segítőkész a munkánk iránt: folyóiratokat küldött, amiket továbbítottunk Kárpátaljára. Például az első videokonferencia-előadást ő tartotta Beregszászon, elsőként a régióban: „történelmi pillanat volt” – így fogalmazott az egyik kolléga. Mikor létrehoztuk az alapítványt, amelynek ő is alapító tagja, akkor egy nyíregyházi színművésszel meghívott Oslóba a nagykövetség egyik kulturális estjére: beszéltem a munkánkról (már vihettem ezeket a szép képeslapokat), és jelentős támogatást kaptunk a jelenlévőktől, ami az induláskor nagy segítséget nyújtott.

2000-ben szerveztem először könyvtáros továbbképzést határon túli kollégák számára, mert úgy gondoltam, hogy három határ ölelésében elkerülhetetlen a közös munka. A kezdeményezés szíves fogadtatásra talált, és a pályázati források jobban megnyíltak. A támogatások egyenletesek lettek, s ez is azt bizonyította, hogy együttműködésünk valóban szükséges és fontos.

Sok baráttra tettünk szert Kárpátalján – vagy azért dolgoztunk együtt, mert korábban is barátság volt közöttünk, vagy azért alakult ki barátság, mert egy ügyet szolgáltunk. Több mint tízezer kötetet juttattunk már át Kárpátaljára, Felvidékre, szatmári területre, de egészen Hargita megyébe is, s ebben nagyon sokan segítettek bennünket. Ezért minden főrumot megragadok, hogy köszönetet mondjak azoknak az ismeretleneknek, akik – hátizsákban, szatyorban – krumpli, cigaretta, mindennapi bevásárlás mellett ötösével, tízesével átvitték a könyveket. Ha mindez

hivatalos úton menne, talán nem tudtuk volna véghezvinni.

Ez a munka a könyvtárosok egymás közötti könyvcseréjét jelenti csupán, vagy ennél sokrétűbb az együttműködés?

Leginkább a könyvtárosokkal tartjuk a kapcsolatot, de ehhez kapcsolódnak irodalmi és művészeti programok is. Például, amikor a nagy könyvprogram volt, akkor nem felejtettük el a határon túliakat sem – költőkkel, színművészekkel jártuk a határon túli falvakat, és irodalmi esteket, rendhagyó irodalomórákat tartottunk több mint húsz településen. Rendszeresen vendégei a megyei könyvtárnak határon túli írók, *Magyar irodalom határok nélkül* címmel tartunk felolvasóestet, ill. az ünnepi könyvhétre – immár harmadik éve – két díszvendéget hívunk: egy anyaországit és egy határon túlit.

A magyar irodalom egy kimeríthetetlen kincsesbánya. Mi indokolja egyes könyvek átsegítését?

Nem szerzőkről van szó, hanem inkább kézikönyvekről, amik segítik a magyar oktatást – helyesírási szabályzat, idegen szavak szótára, idegen nevek kiejtési szótára, lexikonok, enciklopédiák stb. Ha sikerül szépirodalmi műveket is átjuttatni, az már „hab a tortán”.

Mennyire van fogékonyság Nyíregyházán a kultúra iránt?

A negyven-ötven év fölöttiek érdeklődnek, de nincs utánpótlás a fiatalabb korosztályból. Fellángolások azért vannak, amikor több művészeti ágat kapcsolunk össze, mert ha Haydn, Kányádi Sándor és Bartók együtt szerepelnek, az már sokkal érdekesebbnek ígérkezik. Csak sajnós a kultúra támogatottsága nem túl jelentős, ezért sokszor nehéz előteremteni a forrásokat ahhoz, hogy színvonalas programokat szervezzünk; nem színvonalasakat pedig nem érdemes!

Miben más a kultúrához való viszonyulása a lovaggá avatás előtt és után?

Erőt ad, hogy folytassuk a munkát – azért beszélek többes számban, mert ez az érem annak a közösségnek a kitüntetése, akikkel együtt dolgozom, és természetesen a családomé is. Annyiban más, hogy eddig kevésbé voltam tudatos, inkább ösztönösen használtam ki az adódó lehetőségeket, hitből, szívből, szeretetből tettem, de most már tervszerűen, tudatosan végzem.

Hulej Enikő

* Április végén *Egy szobának két oldala* címmel középerópai grafikai kiállítás nyílt a koppenhágai Dán Grafika Házában, ahol a cseh, lengyel és dán grafikusok mellett, Magyarországot **Szj Kamilla** munkái képviselték.

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Antal Imre, Arvidson Sára, Balogh Beáta (1973), Bánáti Gabriella, Barta Klári, (1940), Bartha István, Békássy N. Albert (1942), Bendes Rita, Benedekné Szőke Amália, Berg (Böti) Olga, Bíró István, Bitay Zsolt (1973), Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó (1950), Bodor Attila, Borka László (1932), Boross Katalin, Boross Kálmán, Bozsodi László, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Csák János, Csatlós János (1920-1993), Csikzsögödi Szabó Zoltán (1957), Csillag János (1952), Czibik Gábor (1975), Deák Csaba (1932), Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István (1940), Dóri Tibor (1936), Dusa Ödön (1943), Eggens Magda (1924), Faludi Iván (1895-1978), Farkas Jenő, Fáskert Mária, Fazakas Marianne (1956), Fodor Béla, Fodor Imre, Fonyó István (1942), Földesi Katalin, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely Edit Edo (1978), Gergely Tamás, Gilice Zsuzsanna (1970), Gleichmann Gabi (1954), Göndör Ferenc (1928), Grünfeld Benny (1928), Gulbransen Weche, Gulyás Miklós (1938), Gyóni István (Stefan Westlund, 1938), Hámosi László (1911-1984), Harrer Gábor (1951), Havasi-Krasznai Erzsébet (1954), Hegedűs Zsolt, Hont Gábor (1953), Horváth Attila, Homoki Mária, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András (1940), Janáky Réka (1963), Jármai János, Kató János (1948), Kemény Ferenc (1917), Kesselbauer Gyöngyvér, Klein Éva, Klein György (Georg Klein, 1925), Kovács Ferenc (1949), Kozák Katalin, Kulich Károly, Ladó József (1911), Lahovary Pál, Lakatos Júlia, Langer (Jo) Sophie (1912-1990), László Patricia (1971), Lázár Ervin Járkáló (1953), Lázár Oszkár, Libik György (1919-1995), Lipsey Andersson Emőke, Lőrinczi Borg Ágnes (1974), Lukács Zoltán, Márky Ildikó (1940), Martinovits Katalin, Mervel Ferenc (1936-2004), Mészáros Gabriella, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István (1950), Móritz László, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Müller Mária, Müller Teréz (1925), Nádasdy-Farkas Irén, Nalberg Zoltán (1941), Neufeld Róbert (1937), Ortman Mária (1939), Pál Zsolt, Palotai Mária, Pándy Kálmán (1908-1988), Perger Dénes, Poeschl Mari, Publik Tony (1970), Røkenes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin (1935), Roth Imre (1924), Rozsnyay Béla, Sall László (1961), Sánta Judit, Sára Erzsébet (Sara Elisabeth, 1952), Schapira Székely Zoltán (1955), Sebestyén Éva, Solymossy Olivér (1914-1986), Solymossy Péter, Strasser Boglárka, Strassburger Ferenc (1941), Szalontai Éva, Sulyok Vince (1932), Svéd Frans (1923), Szabó Petra (1951), Szalay Sándor, Szarka István (1966), Szeles Judit (1969), Szende Stefana (1901-), Szente Imre (1922), Szilágyi László, Szöllösi Antal, Szűcs András, Szűts Gábor (1928), Tamás Gellért (1963), Tanító Béla, Tanító Béláné, Tar Károly (1935), Tatár Mária Magdolna, Thinsz Géza (1934-1990),

Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma (1941), Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán (1936), Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, Vincze Iván, Vörös Márton (1900-1993), V. Telegdi Magda, Zichy Aladár (1925), Zsigmond Gyula, Zsurbej Magda (1935)

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bogányi Bence, Bogányi Bernadett, Bogányi Gergely (1974) Bogányi Mária, Bogányi Tibor, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Marianna, Bukovinszky Valéria, Citron Zsuzsa, Csatószegi Judit, Deák Dénes, Deák Csaba (1932), Dénes Elemér, Gaál Zoltán, Grigoricza Olesen Panna, Gulyás Georg, Hentz Helga, Hibay Éva, Hirtling Béla, Jónás András, Juhász Gyula, Kádár György, Kerényi János, Kovács Erika, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Mocos Imre, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Pallyay Gizella, Práda Kinga, Rózmán Ákos (1929—2005), Sinai Pál, Sólyom János, Stuber György, Szilvay Csaba, Szilvay Géza, Szilvay Réka, Szirányi László, Szirányi Mária, Szokolay Sándor, Tamás Gábor, Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda, Vető János, Vincze Iván.

Előadóművészek

(rendező, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Balázs Beatrix, Benczédi Zsuzsa, Benyó (Fülöp) Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Bődös Krisztina, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Garlati Lajos, Fábiani Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Hibay Éva, Horváti Eszter, Kis Ildikó, Magyar Melinda, Misurák János, Molavi Mária, Mulvai Márta, Orbán Csaba, Páll Zsolt, Pető Tünde, Pintyi család, Práda Sagvik Kinga, Publik Antal, Rajta Erzsébet, Schapira Zoltán, Sólyom János, Stuber György, Székely Ágnes, Székely Zoltán, Szokolay Sándor, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Wolf Judit, Urbán Csaba, Zsurbej Magda (1935).

Film-, videó- és fotóművészek

Balogh Sándor (1931-2006), Bánhegyi László, Bánovits András, Bárány Tibor (1955), Borbás István, Boros Kálmán, Buday Károly, Dombi László, Dusa Ödön, Fagyos István, Farkas István, Farkas Jenő, Herskó Anna, Herskó János (1926), Kemecsi Ferenc, Körmendi Dalma, Lulich Georg (Lulich György) (1953), Márton Zoltán (1962), Mihala Éva, Nádas Róbert, Nagy Erika, Páhi István (1950), Szirányi László, Tiglezan József (1964), Ungváry Ildikó, Vető János.

Képzőművészek

(festőművészek, grafikusok, szobrászok, formatervező, textilművészek, építész, restaurátorok, művészettörténészek, műkedvelő képzőművészek)

Ambrus Lajos, Ajtony Imre (1932), Ács István (1959), Bartha Magda (1955), Belik Ferenc, Benczédi Ilona (1948), Birincsik József, Bodoni János, Boros Katalin (Catlin K. Schlosser), (1952), Boros Kálmán, Citrom Zoltán, Csanádi Ibolya (1953), Csíki Levente (1954), Csikós Tibor (1957), Csikzsögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva (1952), Dániel Lajos, Dávid Aladár, Demeter Zsuzsa, Dohi Alexandru, Drab Károly (1944), Farkas Ildikó, Farkas Kinga, Fazakas Ildikó, Fazekas Marianne, Garami Éva, Gilice Zsuzsánna, Gulyás Balázs, Gyulai Farkas Sándor (1945), Halász Szabó Sándor (1920 -), Hont Robert, Horváth István, Jiglund Krisztina, Kasza András, Kasza Ildikó, Kasza Imre (1952), Kertész Gábor, Kiss Pál László (1922-2007), Kormos László, Kovács Anna Mária, Kovács Emese, Kovács Gyula, Kovács Ferenc, Kuk László, Láposi Eszter, Láposi Sylvia, Lénárt István, Liknvist Mária, Lisztes István (1942), Löffler Ervin, Mayer Hella (1976), Mihály Ferenc, Mikudin István, Mikola Nándor (1911-2005), Miski Török Ágnes, Molnár Attila, Mocanu Elena Dorina, Mokos Imola, Mórítz Livia, Nagy Klára, Nemes Endre (1909- 1985), Némethy Sándor (1955), Olasz József, Patachich Csilla, Pogány Gábor, Poeschl Mari, Popovics Zoltán, Rébner-Widengard Krisztina, Rothman Lenke (1929), Rozsnyay Béla, Solymosi Ágnes, Söshl Mária, Szabó Klára, Szabó Magdolna (1958), Szántó Kinga, Szakács Krisztina, Szalay Katalin, Szilágyi László, Szinnyei Kiss Ildikó, Szirányi László, Tompa Anna, Tóth Albert, Tóth Attila, Tóth Tímea (1981), Urbán Attila (1977), Várkonyi Erika (1975), Venczel Árpád, Venczel Gyöngyi, Vető János, Vincefi Sándor, Wagner Nándor (1922-1997).

Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat, hogy bővítsék, helyesbítsék, pontosítsák a névsort.

Távbeszélő: 046 145 364, villámposta: tar.karoly@gmail.com

Képtár melléklet



Nagy Endre hagyatékából (olaj)

Nagy Endre hagyatékából



Kompozíció (olaj)

Lisztes István izopor-szszobrai ►

Lisztes István kiállítása



Képtár melléklet

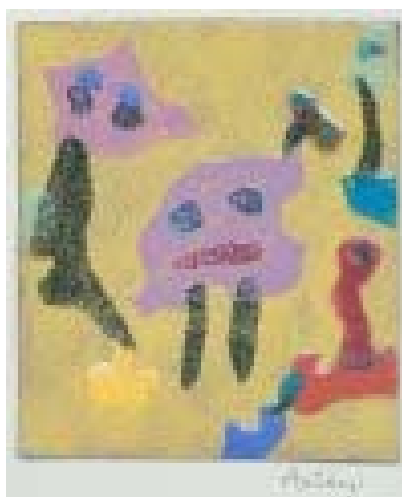


Demeter Zsuzsa: Kyllikki portrék - 2003-2006
(akvarell sorozat, papír, 28 x 42 cm)

Demeter Zsuzsa vízfestményei



Ajtony Imre



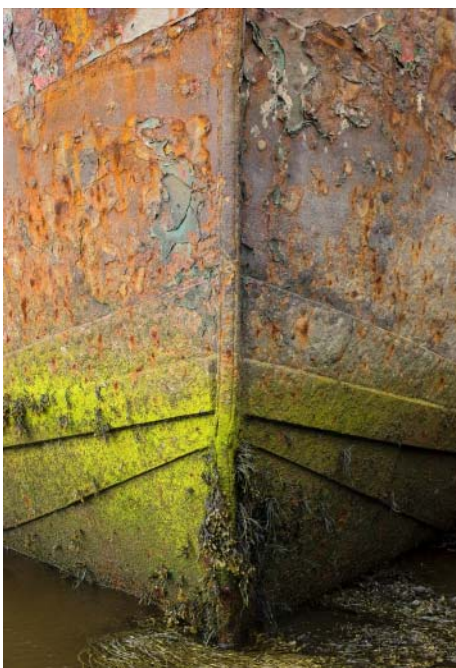
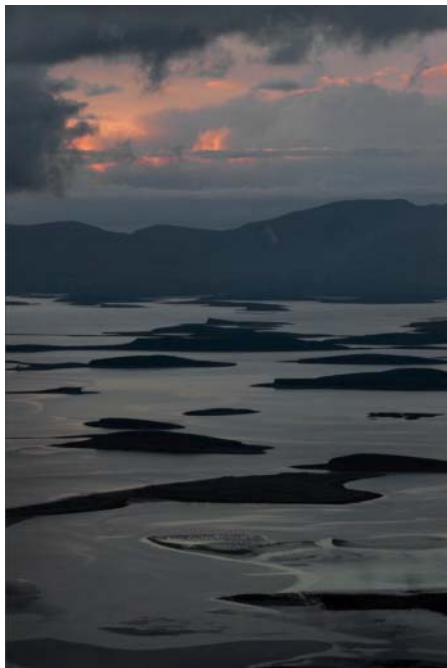
Ajtony Imre:
Tűzománc-kompozíciók

Képtár melléklet



**Csikzsögödi Szabó Zoltán
legújabb kréтарajzai**

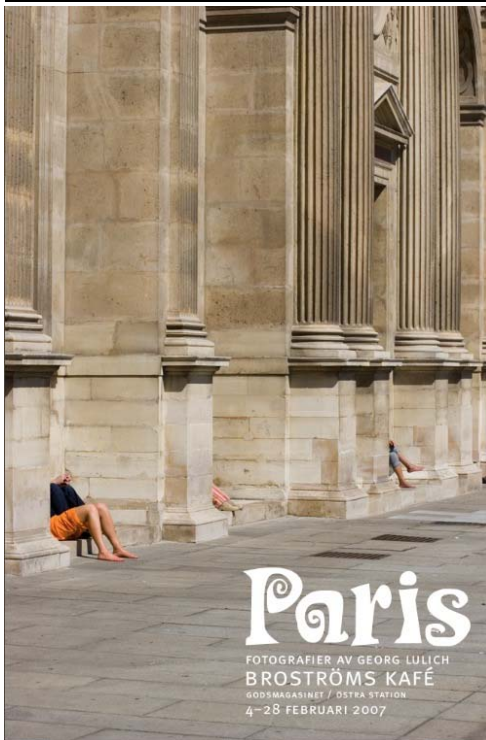
Lulich György fotói



Képtár melléklet



Képtár melléklet



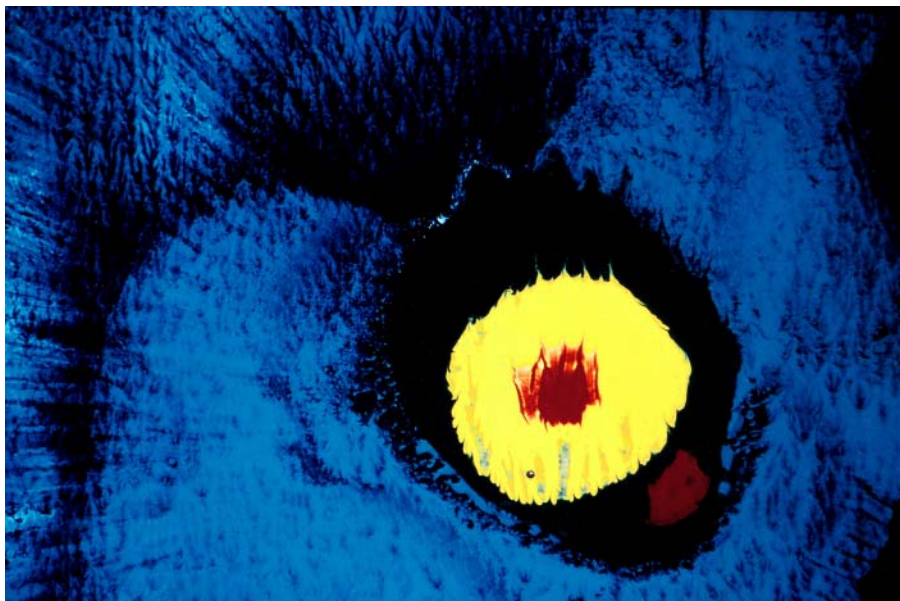
Lulich György Plakátjai és Koncez Zsuzsa lemezeinek borítói



Buday Károly fotói



Lys-glass — Fény - üveg, Form og farver-3 — Formák és színek- 3





Benczédi Ilona: Három grácia (gipsz)

Ághegy

Skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

18-19. szám – 2257—2448 oldal.

ISSN 1650 – 8483.

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

Számítógépes tanácsadó: Kónya Balázs

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország

Telefon / fax: 00 4646 145 364, tar.karoly@gmail.com